

rent. Sed præterquam quod res nunc esset de natura integra Adami ante peccatum originale, etiam de natura lapsa tenenda illa doctrina est, quam SS. Patres nobis tradiderunt, et concilium tridentinum decretis canonibusque suis sanxit. Aperte concilium sess. 6, c. 1, in decreto de Justif. declarat, in hominibus post Adæ peccatum *liberum arbitrium minime extinctum esse, viribus licet attenuatum, et inclinatum*; et can. 5: *Si quis liberum hominis arbitrium, post Adæ peccatum, amissum et extinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, immo titulum sine re, figmentum denique a Satana inventum in Ecclesiam, anathema sit.* Quod si liberum hominis arbitrium post Adæ peccatum minime amissum extinctumque est, quo jure naturæ humanæ lapsæ bona quævis naturalia negabimus? Neque vero de-
 cet contra catholicam sententiam venerabili Augustini nomine **134** abuti, aut causari doctrinam

A concilii de justificatione non esse completam, ut auditum ex aliquo memini. Nam etiam fingere, velis, deesse aliquid in decreto et canonibus de justificatione, fateri tamen debes, nihil inesse catholicæ fidei contrarium. Hoc ipsum certe de S. Augustino confidentissime profiteor, doctrinam ejus de justificatione doctrinæ concilii Tridentini apprimè congruere. Si quod tamen in ejus operibus fortasse inveniatur verbum aliquantulum obscurum, malo illud cum vero ipsius discipulo S. Thoma interpretari, quam a Lutheranis, aut Calvinistis, interpretationem mutuari. Qui autem in hujusmodi controversiis de unanimitate Ecclesiæ catholicæ consensu parum solliciti, in glorioso aliquo nomine, quod sibi ipsi arrogant, sese magnifice jactant, deque eo sibi magis securi, quam tuti, blandiuntur, meminerint satyricum illud poetæ:

Nunc satis est dixisse: Ego mira poemata pango.

CÆLII SEDULII

IN QUINQUE LIBRIS DISTRIBUTUM

CARMEN PASCHALE

cui subjacet et continetur respondet

OPUS PASCHALE,

PROSAICO SERMONE SCRIPTUM.

Dedicatio Carminis Paschalis

AD MACEDONIUM.

Domino sancto ac beatissimo patri Macedonio presbytero Sedulius Cælius in Christo salutem.

135 Priusquam me, venerabilis pater, operis nostri decurso volumine censeas, et ritu forsitan

severitatis objurges, utpote qui, nulla veteris scientiæ prærogativa suffultus, tam immensum paschalis

Titulus in codice Reg. 1 est: *Incipit Prologus Sedulii presbyteri ad Macedonium. Domino sancto, ac beatissimo patri Macedonio presbytero Sedulius Cælius in Christo salutem.* Ottob. 1: *Domino meo ac beatissimo patri Macedonio presbytero Sedulius in Christo salutem.* Vat. 1 cum Ottob. 1, sed addit *meo sancto, ac. Vat. 2 cum Vat. 1, sed omittit meo, et addit, sancto ac venerabili patri Macedonio presbytero Sedulius in Christo salutem plurimam dicit.* Reg. 3 solum habet, *Domino meo patri Macedonio presbytero.* Reg. 2: *Incipit epistola Sedulii poetæ eximii ad Macedonium presbyterum.* Alia, ut Vat. 1. Codex Barthii plane facit cum Vat. 1, nisi quod scribit *presbyt.* Codex Nansii B. *Venerabili Macedonio presbo Sedulius in Christo salutem.* A codice Almetoveenii abest etiam vox *sancto*, quæ tamen a veteribus Christianis frequenter et eleganter adhibebatur. In quodam ms. apud Usserium et Labbeum de Script. eccles. hæc epistola dicitur *Apologeticus prologus Sedulii rhetoris.* Omissa est in nonnullis editionibus: pleræque eam exhibent. Poelm., ut Vat. 1, sed sine *meo.*

Ald., *Domino sancto, ac venerabili patri, etc.* Fabr., *Domino sancto, ac patri beatissimo Macedonio Adlati Cælius Sedulius, etc.* Fortasse abbas hic dicitur Macedonius, quia nomen *patri* monachis tribui solet. Verum commune olim erat episcopis et presbyteris. Trithemius tamen hunc ipsum Macedonium abbatem nuncupat Proleg. n. 29. Vox autem *Domini* et episcopis, et sanctis viris, et aliis passim, præsertim in epistolis tribuebatur.

1. Reg. 1, Ott. 1, a prima manu, *rite.* Sic multi editi. Plerique nostri cum ms. Barthii, schedis Poelmanni, Almetoveenii, codd. A., B., apud Arnæzinum, veteri editione 1, et Monast., *ritu.* Vatt. 1 et 2; Ottobon. 1, a sec. m.; Reg. 1, a pr. m.; Reg. 2 et 3, forsitan, cum nonnullis editis. Cæteri, *forsitan.* Fabr., *rite forsitan, severæque.*

2. Vel. 1, *prorogativa*: retine *prærogativa*, quæ pro speciali quodam privilegio sumitur, et dicitur ita ex more Romanorum. Prærogativa enim tribus erat, quæ prius ferre suffragium rogabatur.

pelagus majestatis, et viris quoque peritissimis **136** A rei ¹⁷ cespitis revolvi vestigia, totoque nisu melioris arbitrii, cultum illustrati pectoris Deo dicavi ¹⁸, non presumptione virium sarcinam tantæ molis arripiens, sed onus Christi, quod leve nimis est, humili pronus devotione complectens, culpa me scilicet arbitratus silentii ¹⁹ non carere, si studiosæ mentis officium, quod vanitati detulisset, veritati denegarem: cum et divina reverenter ²⁰ asseri, et humana possint ²¹ honeste tractari. Angebar rursus alia ²² animi procella turbati ²³, et ægros anhelitus illa mihi ratio ²⁴ sæpe commovebat, qua me ²⁵ noveram vel tua, pater beatissime, vel aliorum, quos gratia similiter cœlestis illustrat ²⁶, quiddam profecisse doctrina. Quamquam ipsi cuncta monstrantes ²⁷, aliquem credatis igniculum in me posse lucere: sed torpor cordis obtusi ²⁸ tamquam **138** silicis per venas ²⁹, scintillam tenuem vix emittit. Et id ³⁰ ipsum parvi fomitis nutrimentum, quod in me potuit

SCHOLIA.

3. Vet. 1, Monast., Poelmann., *parva*. Reg. 2, a pr. m., *parvo*; plerique nostri, cum aliis aliorum, *parva*. Utrumlibet stare potest.

4. Vat. 1, *mendose*, *currerim*. Metaphora poetica hæc est, sed ab oratoribus etiam aliquando usurpata.

5. Wopkensius et Grunerus recte Cellarium excludunt, qui putabat, sensum postulare *liceat expurgem*. Siquidem *expurgem* hoc loco valet *age*, *expurgem*. Vel etiam ponitur pro *expurgabo*. Grunerus quoque Wopkensium reprehendit, qui conjecerat *exponam*, vel *expromam*, quia insolentior phrasis ei videbatur *expurgare facti causas*. Certe hujusmodi loquendi formæ istorum temporum scriptoribus satis sunt frequentes. *Exponam* glossa est in Vatic. 1. In Reg. 1 glossa, *utinam excusent*: *futurum optativi pro futuro indicativi*.

6. Reg. 1, *gubernante Domino*; alii, *gubernante Deo*.

7. Vet. 1 et Mon., *sæcularibus ergo*; alii, *sæcularibus igitur*. *Studia sæcularia* sunt profana, significatione frequenti apud scriptores ecclesiasticos.

8. Codex B., *patientis*; melius cæteri, *impatiens*, cujus glossa in Reg. 1, *ardentis*.

9. Plerique mss. et editi, *quod*; Cellarius edidit *quam*, affirmans, ita exstare in Almel: sed Arntzenius etiam in Almel. deprehendit *quod*, idque verius esse in Addendis agnovit.

10. Cod. A., *providentia in me*; alii, *in me providentia*.

11. Ott. 1, Reg. 1, 3, Almelov., *litterariæ*. Vatt. 1, 2, Reg. 2, cum cod. Lips., *litteratoriæ*; cod. A., *litteratoriæ* etiam, sed omittit *disciplinæ*; cod. B., *litteralis*. Tertullianus dixit *litteratorius*; Coel., Aurelianus, et Diomedes, *litteralis*, sed magis Latinum est *litterarius*, quod ex consensu bonorum codicum restituere præstat, quamvis plerique editi exhibeant *litteratoriæ*. Arntzenio etiam magis placebat *litterariæ*. Apud scriptores mediæ et infimæ ævi, *litteratoria ars* erat grammatica.

12. Plerique mss. nostri, *auctori serviret*; alii, *auctori deserviret*. Ald., Vat. 2, *auctori Deo deserviret*. Cod. B., et schedæ Poelm., *auctori serviret*, quod edidit Cellarius; *Deo*, glossa est in Reg. 2.

13. Cod. A., *misericors Deus conditor rerum*; alii, *misericors Deus rerum conditor*. Arntzenius, secutus schedas Poelm., omittit *Deus*, quam vocem e glossa enatam putat. Deest etiam in Reg. 1. At nihil est cur lectionem ubique communem deseramus. Ea exstat in quatuor nostris mss.

14. Ottobon. 1, Reg. 1, 5, *fabricam sui juris*; accedunt alii mss. et editi. Vatt. 1, 2, Reg. 2, cum

rei ¹⁷ cespitis revolvi vestigia, totoque nisu melioris arbitrii, cultum illustrati pectoris Deo dicavi ¹⁸, non presumptione virium sarcinam tantæ molis arripiens, sed onus Christi, quod leve nimis est, humili pronus devotione complectens, culpa me scilicet arbitratus silentii ¹⁹ non carere, si studiosæ mentis officium, quod vanitati detulisset, veritati denegarem: cum et divina reverenter ²⁰ asseri, et humana possint ²¹ honeste tractari. Angebar rursus alia ²² animi procella turbati ²³, et ægros anhelitus illa mihi ratio ²⁴ sæpe commovebat, qua me ²⁵ noveram vel tua, pater beatissime, vel aliorum, quos gratia similiter cœlestis illustrat ²⁶, quiddam profecisse doctrina. Quamquam ipsi cuncta monstrantes ²⁷, aliquem credatis igniculum in me posse lucere: sed torpor cordis obtusi ²⁸ tamquam **138** silicis per venas ²⁹, scintillam tenuem vix emittit. Et id ³⁰ ipsum parvi fomitis nutrimentum, quod in me potuit

Aldo, *sui fabricam juris*.

15. Nonnulli vulgati *mox ut*: cæteri *moxque ut*. Eleganter *cordis oculos*, ut Cicero, Quintilianus, et alii, *mentis oculos*. Mox *dumosi ruris*, ut Virgilius *dumosa arva*, *dumosa rupes*.

16. Ott. 1, *deserit*: retine cum reliquis omnibus *deseruit*.

17. Vatt. 1, 2, Ald., schedæ Poelm., *floridi*: alii cum Reg. 1, 2, 3, Ott. 1, *florei*.

18. Codex B. cum omnibus nostris mss., *dicavi*. Poelm., Arntzenius, et alii, *dedicavi*.

19. Schedæ Poelm., *sancti arbitratus silentii*, quod non intelligi, nisi legendum sit *tanti pro sancti*. Sed ne *tanti* quidem necessarium est.

20. Vat. 1, *divina opera reverenter*.

21. Ald., *possunt*: schedæ Poelm. *possent*: plerique *possint*.

22. Almel., Vet. 1, Mon., et alii vulgati, *rursus alia pro alia rursus*.

23. Cod. B. non male *procella turbatus*. Ex Virgilio, l. ix, vers. 814, desumptum est epitheton *ægros anhelitus*; sed Virgilius in singulari ait, *æger anhelitus*.

24. Ottobon. 1, Ald., Almel., cod. B.: *Illam mihi sæpe ratio*; alii, *illa mihi ratio sæpe*. Vet. 1 et Monaster. omnino omittunt *sæpe*.

25. Reg. 3, *quia me*. Reg. 1, Ott. 1, *quia*, sed factum *qua*: alii nostri vel *quia*, vel *qua*, vel fortasse *quod* in compendio litterarum. A ms. Barthii abest *me*, quod elegantius esse ait Barthius libr. xii Advers., cap. 19, præsertim cum Sedulius concise loqui affectet. Ald., schedæ Poelm., *quia noveram me*; Vat. 2, Reg. 2, *qua*, vel *quia noveram me*: plerique, *qua me noveram*.

26. Vat. 1, 2, *illuminat*. Ottobon. 1, Reg. 1, 2, 3, *illustrat*. Poelmann., Col. *illustrat*: alii editi *illustrat*. Barthius in suo ms. invenit *illuminat*, quod glossæmati ascribendum censent Grunerus et Arntzenius.

27. Ms. Barth. *quamquam vos ipsi mihi cuncta monstrantes*, quod majori emphasi dictum existimat Barthius. In Reg. 1 glossa est *vos supra ipsi*, et *michi supra monstrantes*.

28. Nonnulli scribunt *obtusi*: plerique *obtusum*: de qua scribendi varietate dixi etiam in not. ad Juvenecum. Communior scriptura est *obtusum*.

29. Reg. 1, *tamquam silicis vena*, sed prius aliud fuit. Vet. 1, Mon. *silicis vena*. Communis scriptura *tamquam silicis per venas*. Vatic. 1, *tamquam silicis per venam*. Vat. 2, *tamquam per venas silicis*: sic etiam Aldus. Virgilius l. vi, vers. 7: *Abstrusa in venis silicis*.

30. Almel. et ad ipsum: alii et id ipsum.

doni cœlestis oleo permanere ³¹, nefas esse pensabam ³², muti ³³ tenacitate silentii cum nullo partiri, ne unius talenti creditam quantitatem dum nitor ³⁴ cautius custodire, culpa defossæ pecuniæ non carerem. Invidiæ siquidem maculam de sese non abluit, qui alteri conferre denegat, quod cum dederit, non amittit ³⁵. Inter diversas tamen anxie ³⁶ trepidationis ambages, ad jaciendum hujus operis fundamentum ob hoc maxime ³⁷ provocatus accessi, ut alios exhortationibus veritatis ad frugem bonæ messis ³⁸ invitans si quando infirmitatis humanæ ³⁹ vitiis forsitan lacessitus impugner, verbis propriæ disputationis admonitus metuum ⁴⁰ : **139** et qui ⁴¹ furta prohibui, fur videri verear, et qui recte ⁴² soliditatis iter ostendi, proclivioris lubrici periculosa sectari, et clypeo dominicæ protectionis armatus inimicæ jaculationis tela facili repulsione

A contemnam. Cur autem metrica voluerim hæc ⁴³ ratione componere, breviter expedire non differam ⁴⁴. Raro, pater optime, sicut vestra ⁴⁵ quoque peritria lectionis assiduitate cognoscit, divinæ munera potestatis stylo quisquam hujus modulationis aptavit, et multi sunt, quos studiorum sæcularium ⁴⁶ disciplina per poeticas magis delicias, et carminum voluptates oblectat. Hi quidquid ⁴⁷ rhetoricæ facultatæ perlegunt, negligentius assequuntur, quoniam illud haud diligunt : quod autem versuum viderint ⁴⁸ blandimento mellitum, tanta cordis aviditate suscipiunt, **140** ut in alta memoria sæpius hoc iterando constituent et reponant. Horum itaque ⁴⁹ mores non repudiandos æstimo, sed pro insita consuetudine, vel natura tractandos, ut quisque suo magis ingenio ⁵⁰ voluntarius acquiratur Deo. Nec differt, qua quis

SCHOLIA.

Virgilium Æn. i, vers. 175. Alii pariter dicunt *nurimentum, alimentum ignis*.

31. Vet. 1, Monast., Fabr. *permanere* : mss. cum aliis editis *permanere*.

32. Fabricium recte arguit Barthius, quod *putabam* pro *pensabam* reposuerit. *Pensare* enim sequiori sæculo est cogitare : ex quo ea vox ad vulgares linguas eadem significatione transiit. Non dissimili sensu usurpata eadem vox est a Curtio l. vii, c. 8.

33. Nonnulli vulgati *mutui* : retine *muti*. Silentii proprium epitheton est *mutum*, quod exemplis confirmatum voluit Arntzenius.

34. Ald., Vatt. 1, 2, schedæ Poelm., *dum creditam quantitatem nitor*. Ott. 1, *creditam mihi quantitatem dum nitor*. Plerique mss., et editi, *creditam quantitatem dum nitor*.

35. Almel., Vet. 1, Monast., Poelm. cum nostris mss. *amittit*. Arntzenius cum aliis editis *amittet*.

36. Reg. 2, *inter has tamen diversas anxie*.

37. Fabr. *hoc maxime* : mss. cum plerisque editis *ob hoc maxime*, quod probat Grunerus, neque improbat Barthius, quamvis particula *ob* ab optimis scriptoribus interdum omittatur.

38. Wopkensis coniecerat *bonæ mentis*, qui ita hunc locum a Barthio e suo codice citari observat. Verum non liquet, ita in suo ms. legisse Barthium : is enim scripturam Fabricii refert, ac varias sui codicis lectiones distinguere solet, sed de hac voce tacet. Et fortasse illi exidit *mentis pro messis*. Vat. 1, mendose, *bonæ mensis* : alii clare, *bonæ messis*.

39. Vat. 1, 2, Ald., *humanæ infirmitatis* : reliqui *infirmitatis humanæ*. Almel., Vet. 1, Monast., Fabr. *vitiis necessitate forsitan lacessitus*. Barthius putat, hæc duo verba *necessitate forsitan* glossas esse e juspian, viro sancto culpam amoventis, sed citra ipsius voluntatem. Aberant quippe ad ejus ms. Certe *necessitate* in nullo ex nostris mss. reperitur, neque in schedis Poelm., neque in Aldo. Verum Reg. 1, 3, retinent *forsitan* : Reg. 2, Ott. 1, Vatt. 1, 2, *forsan* : sic etiam variant editi.

40. Barthius coniecit *me tuear* : Cellarius coniectionem inter ipsa Sedulii verba recepit. Grunerus, et Arntzenius ex sententia ipsa et sequentibus verbis veterem lectionem revocarunt. Vult enim Sedulius admoneri, et metuere verbis propriæ disputationis, ut qui furta prohibet, fur videri veretur. Cato in distichis : *Turpe est doctori, cum culpa redarguat ipsum*. Cicero hac ratione ab accusando Verre Q. Cæcilium deterruit in Divinatione in Verrem.

41. Reg. 1, a pr. m., Ott. 1, a pr. m., codex B, *metuum, ut qui* : schedæ Poelm. *metuum, qui*. Alii

omnes *metuum* : et *qui*.

42. Arntzenius Aldo tribuere videtur atque recte pro *et qui recte*. Sed Aldus mihi habet *et qui recte*. Schedæ Poelm., Vat. 2, Ald. *aliis iter* : cæteri omittunt *aliis*. Observanda est phrasis *clypeo Dominicæ protectionis*, quæ familiaris est ecclesiasticis scriptoribus ex sacris litteris, in quibus *clypeus* et *murus* pro præsidio et tutela poni solet.

43. Poelm. *hac*, Vat. 1, *hoc* : reliqui *hæc ratione*.

44. Ott. 1, Reg. 1, *non differam breviter expedire*. Sic codex B., et schedæ Poelm.

45. Mss. plerique *vestra* : nonnullæ editiones etiam veteres *tua*, quod probant schedæ Poelm., et Grunerus : quia Sedulius in epistola numero singulari uti solet. Dissentit Arntzenius, qui notat, Sedulium in epistola prosæ ad Macedonium sic numero plurali loqui amare : quod apud alios etiam invenitur. Codex Barthii, Reg. 1, *agnovit*, quod aptius esse censet Barthius, probante Cellario. Grunerus et Arntzenius restituerunt *cognoscit*. Idem rescribunt *pietatis* cum nonnullis editionibus : quia optime vox *pietas*, h. e., benignitas, clementia, huic loco convenit. At mss. omnes nostri cum ms. Barthii, et schedis Poelm., exhibent *potestatis* : in Vat. 2, per compendium litterarum *potestatis*, vel *pietatis*. Opportunus hic locus esset, ut Sedulius Juvencii primi poetæ christiani meminisset, quod observavi in Proleg. ad Juvencium, num. 91. Quod autem Aldus hinc suspicatur, Juvencium a Sedulio lectum non fuisse, mihi probabile non est. Videschol. ad vers. 58, et 188. l. 1.

46. Vatt. 1, 2, *sæcularium studiorum* : alii *studiorum sæcularium*. Codex B. omittit quos ante *studiorum*, et paulo post habet *voluptatem oblectat*.

47. Mss. omnes nostri, cum multis editis, *hi quidquid*. Poelm. *hi quoque quidquid*. Alicubi *hi quæque rhetoricæ*, quod minus rectum esse notatur in schedis Poelmanni. Ald. *perlegent* pro *perlegunt* : Verba *haud diligunt* desiderantur in cod. B.

48. Schedæ Poelm. *viderint versuum* : sic Vatt. 1, 2, Reg. 2.

49. Vat. 1, supra, *Eorum itaque*. Reg. 2, *non respiciendos æstimo*. Reg. 1, *non repudiandos esse æstimo* : plerique *non repudiandos æstimo*. Aldus scribit *existimo*, sed Arntzenius probat multis exemplis, *æstimare* apud alios etiam positum pro *existimare*. Interdum tamen variant etiam apud alios scriptores mss. codices.

50. Ott. 1, Reg. 1, 2, Poelm., *ut quisque suo magis ingenio voluntarius acquiratur Deo*. Sic Reg. 3, *sed magis suo*. Vat. 2, *ut quisque magis suo ingenio acquiratur Deo* : sic schedæ Poelm., Ald., et Vat. 1, sed in hoc mendose *quis quos pro quisque*. Codex B.,

occasione ⁵¹ imbuatur ad fidem, dum tamen viam libertatis ⁵² ingressus, non repetat iniqua servitutis laqueos, quibus antea fuerat irretitus ⁵³. Hæ sunt, pater egregie, operis nostri causæ, non supervacue, sicut didicisti, sed commodæ: quæ si probabili ratione non displicent ⁵⁴, benignitatis tuæ donentur ⁵⁵ favore, quo paululum ab scripturis ⁵⁶ celsioribus vacans, humilioribus te quoque libenter imperitias. Non semper aquila super nubes elevata pervolitat; sed etiam remissioribus aliquando pennis descendit ad terram. Sæpe belliger ⁵⁷ miles armis, quibus **141** assuetus est dimicare, delectatur et ludere ⁵⁸. An ⁵⁹ forsitan, ut ab hac te molestia perlegendi carminis, in occultis abducas, talibus me blandæ

A orationis vocibus alloqueris, Cur, inquires ⁶⁰, affabilis amice, quem gratia puræ dilectionis amplector, dum me profusius ⁶¹ niteris venerari præ cæteris, et fidi propositi sedulitate sectaris, alios tamquam neglectos offendis, qui cum sint doctrina non impares ⁶², et una mecum soleant religiosæ fidei societate conjungi, me potissimum ac solum eligas, vel secernas, cui devotionis tuæ dicta committas? Habes ⁶³ antistitem plenum reverentiæ sacerdotalis Ursinum, qui ab ætatis suæ primævæ ⁶⁴ tirocinio regis æterni castra non deserens, vixit inter **142** barbaros pius, inter bella pacatus ⁶⁵. Accepit testimonium beati jam meriti evangelicæ sacramento doctrinæ. Legimus enim: *Beati pacifici, quoniam*

SCHOLIA.

Almel. ut quisque suo magis ingenio acquiratur Deo. Potest quidem vox voluntarius esse glossa verborum suo ingenio; sed Wopkensis exemplis in medium prolatis ostendit, fortasse esse pleonasmum aliis aliorum similem: nec video cur Arntzenius reponat, ejusmodi pleonasmum commode defendi posse; vix tamen hoc loco. Virgilius l. ii Georg. vers. 10: *Namque alie, nullis hominum cogentibus, ipsæ — Sponte sua veniunt.* Cicero de Finib. ii, 10: *Cum sua voluntate, nulla vi coactus.... Carthaginem revertisset.* Lactantius v, 20: *Non expetimus, ut Deum... velit, nolit, colat aliquis invitus.* Sic alii pariter; neque Arntzenius discriminis rationem ullam facile afferet.

51. Almel., Poelm., Reg. 2, 3; Vat. 1, 2: *Nec differt, qua quis occasione.* Ott. 1, *Nec differt quisquam qualibet occasione.* Reg. 1, *quâ occasione quis.*

52. Vat. 1, cum nonnullis editis, *libertatis viam: alii viam libertatis.*

53. Vatt. 1, 2, Reg. 1, a pr. m.; ante: schedæ Poelm., codex B. *ante irretitus fuerat; alii antea fuerat irretitus.*

54. Vat. 1, 2, Ald., schedæ Poelm. *displicent tibi: alii omittunt tibi.*

55. Nonnulli vulgati, *donantur pro donentur.*

56. Nonnulli a scripturis: plerique ab scripturis. Multa ejusmodi scriptiois sunt exempla. Alii scribunt *impertias*, alii *impertias*. Pro *super nubes* Almel., et editiones quædam *supra nubes*; schedæ Poelmanni *per nubes*. Ex codice Taurinensi in Prolegom. num. 62, observare potes *quoque te, et supra nubes elata*. Pro *terram* Vatt. 1 et 2; Ald.; schedæ Poelm. *terros.*

57. Cellarius edidit *sæpe etiam belliger*, inserto etiam ex antecedentibus, *sed etiam remissioribus*, Solum librariorum errore. Deest etiam in nostris omnibus mss. Favent tamen Cellario Almel.; Vet. 1, Mon.

58. Pro *delectatur et ludere* nonnulli editi *delectatur etiam ludere*, pro qua scripturâ Arntzenius laudat Aldum, in quo tamen invenio *delectatur et ludere*. Conjecerat Arntzenius *delectatur et etiam ludere*, cuius phrasim nonnullum forsitan exstat exemplum: non tamen mutat et *ludere*, ubi et valet etiam. Vossius suspicatur *assuetus est ludere, delectatur et ludere* per paranomasiam, ut apud Martialem l. i epigr. 5, al. 7. *Sed dum ludit aper, ludere novit aper.* Recte tamen dissentit Arntzenius, qui Sedulium illustrat similibus locis. Cicero l. ii de Orat. c. 20: *Sed videant quid velint, ad ludendumne, an ad pugnandum arma sint sumpturi.* Ovidius l. iv Trist., el. v, vers. 72: *Aspera militiæ juvenis certamina fugi, — Nec nisi lusura movimus arma manu.* In nostris omnibus mss. *dimicare* legitur. Hunc Sedulii locum æmulator Arator in prologo ad Florianum: *Loricam solitus mem-*

B *bris imponere miles, etc.*

59. Schedæ Poelmann., Vatt. 1 et 2; Reg. 2, 3; Ottob. 1, a pr. m. an: editi at, Reg. 1, at, *supra an* cum glossa interrogando, vel jocando loquitur. *Am* editores forsitan, alii forsitan. Vat. 1; *ut ab te sine hęc.* Codex A. *perlegenda* minus bene. Codex A. *alloquens*, codex B. *alloquaris* pro *alloqueris*.

60. Grunerus cum nonnullis editis *maluit inquires*, probante Arntzenio. Sed quamvis ea loquendi ratio fortasse elegantior sit, tamen sequi oportet omnes mss. nostros, aliosque, et optimas editiones: *alloqueris. Cur, inquires.* In Reg. 1, est *inquires*, sed eadem manū factum *inquens*: cuius glossa in Reg. 2, 3, est *dicens*.

61. Schedæ Poelm. *profundius niteris*. Vatt. 1; 2; Ald.; Reg. 1, 2, 3, Ott. 1, et *fidē propositi sedulitate sectaris*. In Ott. 1, videtur prius fuisse *fidei*; in Reg. 1. exstat glossa *fidelissimæ devotionis*, et in contextu *suit et fidē proposita*. Plerique editi *fidē propositi sedulitate anticos sectaris*. Codex A. *fidā propositi*. Vocem *amicos* expungendam, recte censuit Grunerus, præsertim cum saveant Almel., et schedæ Poelm. præter mss. nostros. Pro *offendis* codex B, et, a pr. m., Ott. 1; *offendis*.

62. Vat. 2, Ald., *cum non sint impares*: Vat 1, *cum sint non impares*: Reg. 1; 2; 3, Ott. 1; *cum sint doctrina non impares*: ita pleræque editiones.

63. Multæ veteres editiones, *Habes veteres*: e mss. alii exhibent autem, ut Ott. 1; Reg. 1; alii omittunt; ut Vatt. 1 et 2.

64. Plerique mss. nostri, *qui ab ætatis suæ primævæ*. Ott. 1, Vatt. 2 cum multis editis omittit *sub*: sic auctor declamat. in Sallust. cap. iv: *At hercle lapsus ætatis tirocinio sese correxit.* Nonnulli vulgati *qui ab ætatis suæ primævæ*. Vet. 1, Mon. *qui dum ab ætatis primævæ*: codex B. *qui dum ab ætatis tirocinio*, omisso *primævæ*. Vatt. 1, 2, Ald.; et schedæ Poelm. *deserens dum vixit*.

65. Vatt. 2 legit, et distinguit *pacatus, accipit*. Vat. 1, 2, Reg. 1, 3, Ottob. 1, *meriti evangelicæ sacramento doctrinæ*. Sic etiam codex Lips., et Aldus. Glossa in Reg. 2, *sacramento — statuto; confirmatione, sacratissimo fonte*. Cellarius edidit *testimonium beati jam meriti, et evangelicæ sacramentum doctrinæ* cum secunda Veteri scripturâ Reg. 1, et mss. Almel.; in quo glossa exponit *sacramentum per mysterium*. Wopkensis præfert lectionem nostrorum codicum, sed pro *beati jam meriti* coniecit *beatitatem meriti*: nihil tamen mutat, quia *meritum beatum* ponitur pro merito beatitatis, non in proprio adjectivorum, Sedulio aliisque poetis familiaris. Sic Sedulius vocat *jejunos morsus, naufraga bruchia, etc.* Grunerus maluit per *evangelicæ sacramentum doctrinæ*. Verum quamvis hæc sit sententia, necesse tamen non est verba mutare.

ipsi filii ⁶⁶ *Dei vocabuntur*. Habes Laurentium difficili comparatione presbyterum, qui substantiam sui patrimonii sic amavit ⁶⁷, ut ecclesiis et egenis universa distribuens, tanti census effusione nihil perderet: sapientia porvigit, lenitate placibilis, quo et serpentis astutiam ⁶⁸ cum lege custodiat, et columbæ simplicis animum non amittat. Habes quoque meum ⁶⁹ Gallicanum æque presbyterum, non in libris sæcularibus ⁷⁰ eruditum, sed placida bonitate mitissimum, catholicæ regulam disciplinæ factis potius edocentem, quam sermone ⁷¹ monstrantem. Quid Ursicini dicam quoque presbyteri ⁷² annosam ¹⁴³ patientiam, et in Christi famulatu ⁷³ non deficiente juvenilem senectam? quidve Felicem referam vere felicem, hujus sæculi inimicum, cui crucifixus est mundus? Sunt et alii memorabiles ⁷⁴ viri

quampurimi, quos ad hoc suscipiendum idoneos constat esse officium. Nec Hieronymi, divinæ legis interpretis, et cœlestis bibliothecæ cultoris, exempla pudeat ⁷⁵ imitari, atque ad generosas quoque feminas, et præclaræ indolis fama subnixas, in quarum mentibus sacræ lectionis instantia sobrium sapientiæ ⁷⁶ domicilium collocavit, propriæ disputationis transmittere documenta. Quis non optet, et ambiat ⁷⁷ eximio Syncretices ⁷⁸, sacræ virginis et ministræ, placere iudicio? quæ superbi ¹⁴⁴ sanguinis nobilitatem sic humilitate prorexit ad gloriam, ut in cœlestis patriæ senatu fieri mereatur allecta. Vere dignum, in quo Dominus habitet ⁷⁹, templum, jejuniis castigatum, orationibus refectum ⁸⁰, puritate mundissimum. Scripturas etiam ecclesiastici ⁸¹ dogmatis

SCHOLIA.

66. Plerique mss. et editi, *ipsi filii*; alii omittunt *B ipsi*.

67. Vatt. 1, 2, Reg. 2, cum Ald., schedis Poelm., Fabr. sic erogavit. Reg. 1, 3, Ott. 1, sic amavit, quod plerique vulgati exhibent. Censuræ recte ponitur pro patrimonii, bonis ac divitiis.

68. Cod. B. *astutia pro astutiam*. Wopkensis conjicit *et columbæ simplicitatem non amittat*. Magis placent vera Sedulii verba. Vet. 1, amittit pro amittat. Alm., schedæ Poelm., non amittat animum.

69. Reg. 2, *habes meum quoque*. Ott. 1, cum aliis, *habes quoque meum*. Codex B. omittit quoque. Reg. 2, cum plerisque editis *Gallicanum*: alii mss. nostri cum Alm., Ald., sched. Poelm., *Gallianum*, vel *Gallianum*.

70. Wopkensis suspicatur in litteris sæcularibus: sed nihil mutandum aii. Sic Daniel. c. 1, v. 17, *In omni libro, et sapientia*. Cod. Lips., *placida benignitate*.

71. Reg. 3, *dictis*: alii sermone: nonnulli editi utrumque ignorant, sed perperam. Eleganter enim, et frequenter hæc duo opponuntur, *res, et sermo; facta, et dicta; res, et nomen*.

72. Reg. 1, 2, Vatt. 1, 2, Ald. *Ursicini dicam quoque*. Alm. *Ursicini quoque dicam*. Reg. 5, Ott. 1, *Ursini quoque dicam*. Schedæ Poelm. *Ursici* præferunt. Arntzenius, *Quid Ursini presbyteri quoque dicam*. In Ott. 1, ex Ursini secunda manu correctum *Ursicini*. Idem Ottob. 1, Reg. 1, pro div. script. veteri eadem manu cum multis editis *patientiam*. Vatt. 1, 2, Reg. 2, 3, cod. B., Alm., Ald., schedæ Poelm. pro *patientiam* habent *sapientiam*, quod probat Petrus Burmannus, et istas quidem voces in mss. nonnumquam confundi jam alii observarunt.

73. Cod. B. *famulatum*. Vat. 2, schedæ Poelm. *deficiente*: alii *deficiente*.

74. Vet. 1, Monast. *venerabiles pro memorabiles*. Ott. 1, *esse cohsat*. Paulo post Hieronymus dicitur *cœlestis bibliothecæ cultor* eo sensu, quo *bibliotheca* pro bibliis sacris ab ipso Hieronymo et ab aliis passim scriptoribus christianis sumebatur. Vide Ducangium.

75. Arntzenius ait deesse verba *te pudeat* a cod. B., et edit. Ald., Vet. 1, Mon. Sed, ut puto, solum deest verbum *te*: nam in Aldo certe legitur *pudeat sine te*, quod pariter abest a Reg. 1, 2, 5, 4, qui hic incipit, et Vatt. 1, 2. Codex Alm. *pudeat te*. Ald., Vat. 2; *generosas feminas*, omisso quoque. Schedæ Poelm. *subnixas fama*.

76. Reg. 1, *sapientiæ*, sed a sec. m., *sapienti*, cum glossa *Christo*. Observa verbum *instantia* pro assiduitate; perseverantia ex Plinio, Solino, Apuleio et aliis similibus.

77. Cellarius cum Alm. *et non ambiat*. Mss. alii cum editis omittunt non, quod recte hoc pacto omitti probat Arntzenius, et sæpe a librariis ineptis eam particulam repetitam et intrusam fuisse ostendit.

78. Vat. 1, 2, *Sincretices*. Reg. 1, 2, et ut videtur, Ott. 1, *Sinctitices*. Sic etiam ms. Blandin. apud Bollandum die 5 Januarii, ubi in præfat. ad Vitam S. Apollinaris Syncretices memorat etiam hanc, quam Sedulius celebrat. Ipse legit *Syncretices*. Reg. 5, *Syncretices*. Reg. 4, *Syncretices*. Cod. B. *Sinctitices*. Ald. non *Sinctitices*, ut ei tribuit Arntzenius, sed *Syncretices*. Vet. 1, Monast. *Sinctitices*. Editi alii *Sinctitices*. Hæc varietas partim inde oritur, quod in mss. facile ed. et d. confunduntur, partim quia e longum græcum per i nonnumquam redditur latine. Originem nominis Cellarius ex græco repetit a senatu, quod ex sequentibus confirmatur; schedæ Poelm. a *scedere*. Cellarii verior est opinio, Cassianus l. vii, Coll. 10, senatam S. Basilii de quodam senatore monacho, sic refert: *Syncreticam perdidisti, et monachum non fecisti*. S. Syncreticæ sæculo iv monasterium virginum prima fundasse traditur. Quodam Syncreticæ memoratur in lapide apud Vignol. pag. 353. Vat. 2, cum nonnullis editis *et Dei ministræ*, vel *et Dei ministræ*, Reg. 1, 2, 3, 4, Vat. 1, Ottob. 1, cod. B. *et ministræ*: alii *et ministræ*, omisso *Dei*. Glossa in Reg. 1, *ministræ — diaconisæ*. Confer. Prolegom. num. 22. De diaconisus et viduus agit Zieglerus. Arntzenius edidit *et ministræ Dei*. Pro gloriam Vet. 1, *glorias*. Ald., et nonnulli alii editi *athleta* pro *allecta*. In Reg. 3 *allecta*, in Reg. 1 aliud erat scriptum; nunc *allecta*, uti legitur etiam in mss. Blandin. et Bollandi, qui in quodam codice apud Scottum mendam putat *athleta*. In Ott. 1 nunc videtur *athleta*, prius aliud fuit. Schedæ Poelm. unice probant *athleta*. Sed præferendum cum plerisque *allecta*; quo verbo in re simili Livius, Plinius, Suetonius et veteres inscriptiones utuntur. *Allecta* in senatum proprie dicebantur, qui propter exiguum senatorum numerum ex equestri ordine in senatum assumebantur. Seneca in Agamem. vers. 812 dixit, *Allegi cælo pro referri inter deos*.

79. Nonnulli ediderunt *habitat*: sic Ott. 1 et Reg. 3, pro quo alii mss., et editi nostri exhibent *habiet*, ut conjicit etiam Wopkensis.

80. Cellarius cum mss. Alm. et Lips. *refectum*, h. e., confirmatum. Ott. 1 cum aliis *refertum*. Reg. 1, a pr. m., 3 et 4, *refectum*. Glossa in Ott. 1, *completum*.

81. Reg. 1, 4, Alm. *scripturas autem ecclesiastici*: alii etiam pro *autem*. Arntzenius sic annotat. *Etiam ecclesiastici* recte pro et scribi movent schedæ Poelm. = quo fortasse inquit, alicubi esse et pro etiam.

ita sitiens epotavit, ut, nisi *sexus licentia*⁸¹ defuisset, posset etiam edocere⁸², licet in membris feminei corporis animus sit virilis. De quotidianæ vero misericordiæ dispensatione reticeo, quam sic exercet; ut sileat; sic largitur, ut lateat. Indicat⁸³ tamen ejus habitus pauper, ubi census proficiat dives. Et ut magnitudo⁸⁴ tantæ prudentiæ, gemina resplendens **145** lampade, plus luceret, habet germanam nomine, meritoque Perpetuam, annis impari, factis æqualem, ævo teneram, probitate grandævam, quæ, dum nominis sui dignitate pascitur, sic vivit, ut nequeat amittere, quod vocatur. Illustris maritali potentia, illustrior religione divina, proximam virginitati⁸⁵ continet palmam, in conjugii fœdere manens pudica. Cætera, præter conspicuos,

A utpote nuptæ convenientes ornatus, quæ jam de sorore diximus, in hujus quoque moribus invenimus. Ad hæc⁸⁷ ego congrua rursus ita responsione perfungar: Ne, quæso, domine, mi pater, quem diligere te profiteris, abjicias: quem fovere assoles, invidiose deterreas. Nullum siquidem ex his omnibus vito, de nullius meritis, aut instructione⁸⁸ diffido; sed in te cunctos aspicio, Quosdam collationibus assiduae disputationis ad meliora vexisti: quosdam placidæ maturitate doctrinæ, desiderio sanctæ conversationis implesti: quibusdam exemplum factus es ad salutem: alios⁸⁹ intra **146** septa gregis tui oves fecisti: alios⁹⁰ enutristi; omnia omnibus⁹¹ factus es, ut omnes salvos efficeres. Cesset, obsecro⁹², plurimorum jactura verborum; cessent deinceps

SCHOLIA.

82. Wopkensis suspicatur ut nisi *sexui licentia defuisset*: non enim intelligit quid sit *sexus licentia*. Sed satis commode explicari potest, nisi *virilis sexus licentia defuisset*: subjungitur enim *animus sit virilis*.

83. Mss. omnes nostri, etiam Vatt. 1, in quo reliqua hujus præfationis desiderantur, *posset etiam edocere*, sed in Reg. 4, *posset etiam et edocere*, quæ videtur esse in Reg. 1, diversa lectio: cod. B. *potuisset etiam docere*. Ald. cum mss. nostris facit. Poelm. *posset et edocere*. Arntzenius *posset et docere*, qui nullam variam lectionem advertit in *docere*. Sic etiam legit Bollandus, qui ex ms. Scotti notat *potuisset pro posset*. Alm. *licet in membris*. Ald., Poelm. cum nostris mss., et cod. B., *licet in membris*. Arntzenius *cum in membris*, quod planiorem sensum reddit. Reg. 1, pro div. script. *licet et in membris*: glossa in Reg. 3 *licet — quanvis*. Bollandus habet *licet et in membris*, et ex mss. Scotti et Rosweydi profert *quam et in membris*, quod acutius videtur.

84. Arntzenius notat, schedas Poelm. monere, legendum *indicat*, non *judicat*: addit Arntzenius, *quo jure, non video*. Equidem neque ego video, quid ipse sibi velit. Nam Ald. cum mss. nostris omnibus habet *indicat*, et ipse Arntzenius edidit *indicat*. Poelmannus in textu *judicat*, ad marg. *indicat*. Ott. 1, *habitus ejus pauper*: reliqui nostri mss. cum Ald. *ejus habitus pauper*. Poelm., Arntz. *ejus pauper habitus*. Schedæ Poelm., et ejusdem editio ad marg. *refulgeat pro proficiat*.

85. In schedis Poelm. notatur, recte legi *et ut magnitudo*, neque delendum esse *ut*. Nostris mss., et editi, ita habent *et ut*. A ms. Bollandi aberat *gemina lampade*. Ott. 1, Reg. 1, 2, 3, cod. B., Alm., Vat. 2, et Ald. *habet germanam*: alii *habet et germanam* cum Reg. 4. Aliquando quidem et omissum est a librariis, cum præcedens vox iis litteris terminatur: aliquando tamen ex præcedenti voce repetitum est. Et quamvis hoc loco pro *etiam* sumi possit, melius tamen puto illud ommittere. Reg. 2, *amittere, quo vocatur*: cæteri *quod*.

86. Vat. 2, Reg. 2, 4, Ald., *virginitati*. Ott. 1, Reg. 2 a sec. m., Reg. 3, Alm., *virginitatis*, quod edidit Poelmannus, sed in ejus schedis improbatum apparet. Ott. 1, Ald., codex B., Alm. et alii nostri mss., *manens pudica*. Barthii codex, *manens perpetua*. Poelmanni editio et aliarum, *permanens pudica*: sed in schedis Poelm. repositum fuit *manens pudica*. Id etiam magis placuit Arntzenio, quia simplex verbum in hac lectione usitatum occurrit. Nuptæ desideratur in codice B. *Conjugii fœdere* elegantia nota, similibus exemplis ab Arntzenio comprobata.

87. Vat. 2, Ald., schedæ Poelm. *ad hoc ego*: sic

B Ott., 1, sed obscure, *hoc*. Reg. 1, 2, Poelm., Vet. 1, Monast. *ad hæc ego*. Reg. 4, mendose *ad hæc ego*. Reg. 3, *ego ad hæc*: sic edidit Arntzenius, qui elegantiam notat, quod pronomen *ego* præponatur, cum hæc verba orationis paulo gravioris speciem præ se ferant. Multa quidem sunt istius modi exempla: sed non pauciora sunt, in quibus postponitur. In Reg. 3 additur *ergo*, nempe, *ego ad hæc ergo congrua*: in reliquis deest. Cod. B., *perfungatur*; *retine perfungar*. Schedæ Poelm. delendum censent *domine mi*, Alm. *habet mi domine*; Reg. 2, omittit *mi*. Vat. 2, Ald. cum schedis Poelm. *ne, quæso, pater*, et in Vat. 2, videtur fuisse *ne quæso te, pater*. Plerique *ne quæso, domine, mi pater*. Reg. 2; Vat. 2, Ald., *diligere profiteris*: alii nostri mss., *diligere te profiteris*. Barthius in suo ms. reperit *deteras*, quod videtur approbare, quia Tacitus et Horatius ita locuti sunt. Probum nihilominus est *deterreas*, h. e., per terrorem a te removeas, ut explicat Wopkensis, qui similia etiam quædam exempla profert.

C 88. Schedæ Poelm., *institutione pro instructione, et consolationibus pro collationibus*. Vat. 2, *factus ad salutem sine es*.

89. Reg. 2, *alios intra septa gregis accipiens tui oves*. Reg. 3, *alios accipiens intra septa gregis tui oves*. Reg. 1, 4, *alios intra septa tui gregis accipiens oves*. Ott. 1, Vat. 2, Ald., *alios intra septa gregis tui oves sine accipiens*; sed in Ott. 1, a verbo *quibusdam* usque ad *enutristi* omnia desunt in contextu, et margini addita sunt. *Accipiens*, quod exstat in multis vulgatis, aberat etiam a ms. Barthii, qui censet melius abesse, quam adesse. Pejus quidem est in cod. B. *aspiciens*. Gruneri editio *inter septa*, non *intra septa*; schedæ Poelm., et cod. B., *tui gregis, non gregis tui*. Id significat societatem, seu contubernium. Inter Cicer. ep. ad Att. l. vi, ep. 1: *Ac relem, te in tuum veterem gregem retulisses*.

90. Vat. 2, Reg. 2, *alios in fide enutristi*. Reg. 1, 3, Ottob. 1, *alios enutristi*. Reg. 4, *alios nutristi*. Poelm., *alios salvos enutristi*: nonnulli alii vulgati, *alios salvos enutristi*. In schedis Poelm. pro varianti lectione, *Al., enutristi, al. implesti*, sed præferabant *alios in fide enutristi*. Illa in fide abesse a cod. B. et Aldo affirmat Arntzenius; sed quantum quidem ad Aldum attinet, mea Aldi editio exhibet *alios in fide enutristi*.

91. Vat. 2, Reg. 2, 3, Ottobon. 1, Ald. *omnia omnibus*; alii mss. et editi, *omnibus omnia*.

92. Reg. 4, *cesset nunc, obsecro*. Reg. 1, *plurium*; supra, *plurimorum*. Alm. *verborum jactura*; idem cum Ott. 1, cod. B., *longæ deinceps*. Plerique, *nec pigeat te*. Reg. 1, *nec pigeat sine te*, quod deest etiam in cod. B. et Reg. 4; sed in Reg. 4 additur supra. Reg. 2, 3, *ne pigeat te*. Reg. 4, *nec pepigeat*; forte pro *nec te pigeat*. Pro adhuc fluctuanti inverso

longæ excusationis ambages, nec pigeat te post tanti gurgitis emensa discrimina adhuc fluctuanti paginæ auctoritatis tuæ anchoram commodare. Quatuor ergo ⁹³ MIRABILIUM DIVINORUM libellos, quos ex pluribus pauca complexus usque ad passionem, et resurrectionem, ascensionemque Domini nostri Jesu Christi, quatuor evangelistarum ⁹⁴ dicta congregans

A ordinavi, contra omnes æmulos tuæ ¹⁴⁷ defensionis commendo. Huic autem operi ⁹⁵, favente Domino, PASCHALIS CARMINIS nomen imposui, quia PASCHA nostrum immolatus est Christus: cui honor ⁹⁶, et gloria, cum Patre, et Spiritu sancto, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

SCHOLIA.

ordine Vat. 2, cod. B., Ald., Vet. 1, Mon., schedæ Poelm., fluctuanti adhuc. Reg. 1, Ott. 1, cum nonnullis editis commodare: alii cum Ald., Vet. 1, Vat. 2, Mon., Poelm., accommodare.

95. Ott. 1, Igitur mirabilium divinorum tres libellos; sed tres appictum est supra. S. Isidorus de Vir. illustr. tres etiam enumerat. Nostri alii mss. Vat. 2, Reg. 1, 2, 5: Quatuor igitur mirabilium divinorum libellos. Reg. 4, Quatuor mirabilium igitur divinorum. Quatuor etiam cod. Almel. recenset. In schedis Poelm. pro quatuor substituitur quinque. Editiones pariter variant, aliæ quinque libros exhibent, aliæ quatuor. Varietas hæc in hac epistola ex numeris oriri potest, ut sæpe accidit: in ipsis vero libris distribuendis vel ex librariorum arbitrio, vel ex ipsa varietate in exemplaribus hujus epistolæ. Vide Prolegom. num. 31 seqq.

94. Ottob. 1, quatuor Evangeliorum: sic Reg. 1 a pr. m., supra evangelistarum, quod cæteri habent. Plerique mss. et editi, congregans ordinavi cum glossa in Reg. 2, instruxi. Mss. Poelm., congregans curavi: cod. Barthii, congregans adornavi. Barthio non displicet curavi, sed magis placet adornavi; quæ vox ad ultimum ætatis argenteæ tempus refertur. Burmannus ad Petron. c. 38 præfert curari: sed hujusmodi vocis usus Wopkensio non probatur: qui conjicit quis, vel quibus ex pluribus... dicta congregare curavi, vel quos ex pluribus... dicta congregans adornavi. Arntzenius rejicit adornavi, nonnihil propendet in curavi, sed cum Cellario recipit ordinari. Hæc ipsa scriptura communis in nostris omnibus mss. clare exhibetur, ac cæteris est præfe-

renda. Non enim assequor, cur ordinavi glossa censenda sit.

95. Nonnulli editi, Huic autem carmini; vera lectio, operi, cujus glossa in ms. Barthii erat, h. e., carmini præsentis. Sedulius non semel opus vocat suum carmen, itaque alii loquuntur. Alioquin Sedulius voluit, nomen poematis, ut a prosa distinguitur, esse Carmen Paschale, nomen vero prosæ Opus Paschale. Nostri omnes mss. cum Ald., Mon., Vet. 1., sched. Poelm., favente Domino, alii editi favente Deo. Cod. B., Huic autem, favente Deo, sine operi. Ott. 1, cum Ald. et aliis mss. nostris, Paschalis Carminis nomen imposui. Codex Barth., Paschalis Carminis novum nomen ideo imposui. Arntzenio novum superfluum videtur, nec satis convenire. Nonnulli editi, Paschalis Carminis ideo nomen imposui.

96. Vat. 2, Reg. 1, pro sec. lect., vel glossa, Reg. 4, Ald., cui est honor; alii mss. nostri et editi, cui honor, sine est. Reg. 4, honor, gloriaque cum Patre. Ott. 1, Vat. 2, Ald. cum aliis editis, et Spiritu sancto. Reg. 1, et cum Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen. Alii mss. et editi, et sancto Spiritu. A Lips. absunt hæc, cum Patre, et Spiritu sancto. Idem codex, in sæcula, non per omnia sæcula, quod alii tenent. Arntzenius ait, omnia videri abundare, sed pro recepta scriptura affert Sedulium ipsum in fine epistolæ dedicatoriæ prosæ, Prudentium hymn. 9 Cath. vers. ult., et cod. ms. vitæ S. Odiliæ. In libris nostris liturgicis nihil est frequentius. In Vat. 2 deest amen. Reg. 4, amen. Explicit epistola Sedulii ad Macedonium. Sic fere codex vetus Taurinensis, ut dixi in Prolegom. n. 62.

Dedicatio operis Paschalis

AD MACEDONIUM.

Sancto ac beatissimo patri Macedonio presbytero Sedulius in Christo salutem.

148 Præcepisti, reverende mi domine, Pascha-

lis carminis textum, quod officio puræ devotionis

SCHOLIA.

In Opus Paschale notas edidit, qui primus omnium typis illud vulgavit, Franciscus Juretus. Recusæ eæ sunt in nonnullis editionibus Bibliothecæ Patrum, et præsertim in Bibliotheca Gallandiana. Non viderat Gallandius primam editionem Operis Paschalis, quæ a Jureto Parisiis procurata fuit anno 1585; et cum animadvertisset, in Bibliothecis Patrum, maxime in Parisiensi anni 1644, Sedulianum hoc opus fædis mendis ubique scatere, vix ut interdum auctoris mentem assequi posset, contulit inter se Bibliothecam Patrum Parisiensem anni 1644, et Lugdunensem, notasque suas subjecti, quibus nonnullos errores auferre, lumenque operi asferre conatus est. Ne mihi quidem licuit primam editionem Operis Paschalis consulere: contuli tamen editiones Bibliothecæ Patrum Margarini de la Bigne, Parisiis 1589; Auctarium Ducæzanum ejusdem Bibliothecæ,

Parisiis 1624; editionem Coloniensem 1618, Parisiensem 1644, Lugdunensem, et Gallandianam. Omnium harum editionum antiquissima profecto est Parisiensis anni 1589, quam potissimum sequar. Parisiensis anni 1624 mendosa est, sed mendosior altera anni 1644. Ex notis autem Jureti et Gallandii nihil omisi, quod ad hos libros Sedulii illustrandos pertinere arbitratus sum. Judicium Wopkensis de Prosa hoc est: Nec tamen Prosæ huic tantum tribuo, ut illius auctoritate emendationes meas sæpe numero spongia damnaverim, quippe quam poematis sensibus non semper satis exacte adherere, et aliquando etiam corruptæ scripturæ conformatam esse, mihi certo persuadeam. Sic refert Arntzenius in præfatione qui tamen statuit, pauca tantum in ipso carmine superesse, de quibus difficultis ex Prosa posset definiri, quid verum sit. Vide Proleg. n. 238.

simpliciter exsecutus vobis obtuli perlegendum, in A runt. Aliud est namque mutare composita, et aliud integrare. Nam plena quamvis spatia divinae legis immensa, quibus dicta semper adjiciuntur, et desunt, velut mare fluviorum penitus incrementa non sentiens, nullis terminari sensibus queant, nullis explicari linguis valeant. Sic et nostri pro us a seculo libelli non discrepant. Sed quae defuerant prius, addita sunt secundis. Nec 150 impares argumento, vel ordine, sed stylo videntur, et oratione dissimiles. Proferant igitur sua, si qui carpere nituntur aliena. Promptus est omnibus iudicare, quae succere, et de castris munimine pericula securo vultu conspiciere. Credo tamen, Pater egregie, nullam fore, quamvis impudenter, obloquium, si merito dextrum pectoris adipisci iudicium. Fave primus, ut alii faveant, et omnium mentibus sententia se probatae jugiter auctoritatis infundat. Tu facies, ut delectet evasisse discrimina, cum serenior coepertis aperire tranquilla. Navigare rursus in aequore, nunc in portu jam navigem. Tandem quando post undas calcare liceat, nos arenas tetigimus montes ex pelago. Tangamus montes ex saxo, et infirmos aquis irruentibus gressus navali positos statione Armenus. Priores igitur libri, quia versu digesti sunt, nomen Paschalis Carminis acceperunt. Sequentes autem in prosa nulla cursus varietate conversi, Paschalis designantur Operis vocabulo nuncupati. Utramque vero materiam vobis orantibus, Domino Jesu Christo, qui vota non recusat humilium, et grego supplicanter, et offero, cui virtus, honor et gloria cum Patre, et Spiritu sancto, per omnia saecula saeculorum. Amen.

1. Gallandius edidit *me potius transferre*, fortasse ex mendosa lectione editionis Parisiensis anni 1644, *me potuit transferre*. Superfluum mihi videtur *potius*, quod paulo post occurrit, et hoc loco omittitur in ceteris editionibus Bibliothecae Patrum.

2. Clarius erat, *utrum quod placuerit*, etc. Sed Juretus veteris codicis lectionem retinuit, quia familiare est huic auctori verum et rotundum verborum ordinem mutare: valebat enim magis carmine, quam prosa. Fortasse Sedulius scripsit *Quod utrum quod placuerit*, etc.

3. Sic emendavit Juretus: in veteri codice erat, *Tarditas siquidem multa*.

4. Gallandius cum reliquis omnibus Bibliothecis Patrum edidit, *faciunt nec intelligendo*: nescio, an ita etiam habeat editio Jureti. Sed certe vera lectio est *nae*: repetit enim Sedulius verba Terentii ex Andriae prologo, ad quem redit infra, *Nec impares*, etc.

5. Ex correctione Jureti *Nam si*: vetus codex habebat *Nam sicut*.

6. In v. c. erat *munime*.

7. Gallandius suspiciatur *obloquium*, malo *obloquium*.

8. Gallandius supplet *dextrum (tui) pectoris*.

9. Forte, *Fave primus*.

10. Locus mancus, et mutilus, ut videtur; quod asterisco notatum voluit Juretus.

11. Locum mendosum sic restituebat Gallandius: *Tandem aliquando post undas calcare licent nos arenas, qui tetigimus montes ex pelago*. Melius puto leviori mutatione *calcere licent nos arenas. Tetigimus montes ex pelago: tangamus montes ex saxo*. Plerique editi referunt *non pro nos*.

12. Testatur Juretus, clare esse in v. c. *et grego*, quod tuetur pro *et congrego*. In Biblioth. Patrum invenio *et rogo*: mihi placeret *erogo*, vel *congrego*, quo verbo utitur in fin. prior. epist. Haec satis innuunt, non minus carmen, quam Opus Paschale, vivente Sedulio, in publicam lucem prodidisse, quod tenui in Prolegom., num. 158.

Prologus metricus.

AD LECTOREM.

- 151** Paschales quicumque dapes conviva re- A
 [quiris,
 Dignatus nostris accubitare toris,
 Pone supercilium, si te cognoscis amicum,
152 Ne quæras opus hic codicis artificis :
 5 Sed modicæ contentus adi solennia mensæ,
 Plusque libens animo, quam satiare cibo.
 At si magnarum caperis dulcedine rerum,
153 Divitiasque magis deliciosus amas,
 Nobilium nitidis doctorum vescere cænis,

OPUS PASCHALE.

Incipit præfatio Sedulii antistitis in soluta oratione Paschalis. Carminis ad lectorem.

Paschalibus te dapibus conviva quisquis impertis,
 accumbere nostris non dedignatus in toris, erectum
 supercilii deponere fastigium, si charus advenis, et

amicus, nec opus codicis hic requiras artificis : sed
 exigua parvæ mensæ solennia lætus accipiens, con-
 tentus assimens, libentius animo saturare, quam
 cibo; aut si magnâ potius ubertate rerum caperis
 opimarum, divitiasque præcipuas deliciosus exspec-

SCHOLIA.

1. In cod. Reg. 1, post præfationem, sive epistolam ad Macedonium, additur *Explicit præfatio. Incipit secunda, Ott. 1*, post hymnum de Christo, *Incipit prologus Sedulii; Paschales*, etc. Codex Taurinensis in folio ultimo extrâ locum, et diversa manu: *Robeo. Præfatio operis sacri librorum novi et veteris Testamenti*. An pro *Robeo* legendum erit *Bobeo*, aut *Bobio*? Erat enim liber monasterii Bobiensis. Vat. 1, post Aratoris carmen, *Incipit prologus metricus Sedulii calholicæ poetæ. P. F. Paschali* (sorte fuit prius *Paschalis*) *Carminis*. Montfauconius in Biblioth. bibl. mss. codicē 1665 compendium litterarum sic relert *Pro festo paschali. Paschalis*, etc. Sed omittit *carminis*: et in aliis codicibus his litteris *P. F.* solet indicari præfatio. Reg. 2: *Præfatio Paschalis Carminis beati Sedulii poetæ*. Codex Urbinas: *Egregii Sedulii episcopi de utriusque testamenti historia prologus incipit feliciter: Paschales*, etc. Deest præfatio ad Macedonium. Ott. 2: *Incipit liber Sedulii de actibus prophetarum, et toto Christi Salvatoris cursu: Paschales*, etc. Desideratur etiam epistola ad Macedonium, ut in Rom., qui ita habet, *Incipit liber poetæ Sedulii: Paschales*, etc.

2. Reg. 1 ex *choris* factum *thoris*; sic enim nonnulli scribunt, sed male, pro *toris*. *Accumbere, discumbere, recumbere* verba frequentia sunt de convivii. Hinc *accubitus*, et *decubito*, verbum formatum a *Sedulio*, quod expressit etiam Braulio in Vita S. Athiliani c. 24, et Sugerius in Ludovico VI: *Tantum toris accubitati*.

3. Burmannus conjiciebat, si me cognoscis, Prudens Psychont. vers. 287: *Disce supercilium deponere*.

4. Editi, *Nec quæras*; sic Prosa et Reg. 1, pro diversa scr., sed in contextu, *Ne quæras*, quod cæteri nostri mss. retinent. Idem nostri mss., cum plerisque editis, *opus hic codicis artificis*; Rom., corrupte, *conditis artificis*. Alb. inverso ordine contra metrum *artificis codicis*. Poelm. ad marg. *opes pro opus*, et in Ott. 1, a pr. m.; videtur fuisse *opes*. Repugnat lex metri, cui non satis consulti Nebriassensis, dum sic reformât, *Ne quæras hic opis codicis artificis*. Ignorabat Arntzenius, quis ita hunc versum edidisset, cum a Savaronè sic citari observasset. Sed, ut dixi, adverbium *hic* corrigi non debet. Melius esset, *Hic nec opes quæras codicis artificis*. Cæterum recte procedit versus, *Ne quæras opus hic codicis artificis*. Grunerus exponit, *Ne quæras in hoc codice opus artificis*: eique assentitur Arntzenius. Sed longe melior est interpretatio ejusdem Arntzenii, quæ adhibita etiam fuit a Nebriassensi: *Ne hic quæras opus codicis artificis, h. e., codicem artificem, vel manu artificii factum*. In Ott. 1 glossa est *artificis,*

h. e., artificialis. Ita adjective *artifex* interdum a probis scriptoribus usurpatur. Suspiciari aliquis possit, an Sedulius nomine *codicis artificis* intellexerit commentarium aliquem culinarium, ut sunt libri Apicii titulo insigniti. Equidem non aliter accipio versus Martini Domienensis saculo vi, in refectorio, ut habet titulus: *Non hic auratis ornantur prandia fulcris*; — *Assyrius murex nec tibi sigma dedit*. — *Nec per multiplices abaco splendente cavernas* — *Ponentur nitidæ codicis arte dapes*. Eadem videtur esse sententia Sedulii. Vonckius voce plane dictatoria, ut ait Grunerus, hæc formulæ illis, quas in hujusmodi Criticis Menckenius, annotatoresque operis de *Charlataneria Eruditorum* reprehendunt. *Jurare, inquit, ausim, nunquam hanc scripturam a rate nostro profectam: sed reponendum absque ulteriori mora: Nec quæras opus hic onychis artificis*. Vel si quem neglecta primæ syllabæ in *onychis* quantitas offendat, reponere jubet nobilis *artificis*. Ratio Vonckii est, quod Sedulius in perpetua a convivio est metaphora, adeoque nullus codici videtur esse locus. Verum imbecillus hoc argumentum est, quam ut lectio omnium mss. et editorum debilitari inde possit.

5. *Modica mensa* est mediocris, vel potius exigua, et villis, *Adire epulas, convivium*, et similia, usitata phrasis. In codice Taurinensi sic corruptum est hæc distichon: *Sed modice contentus adi solennia mese — Plusque libet animum quam satiare cevum*.

6. Nonnulli editi cum Parrhasio, et sched. Poel., *libenti animo*. Mss. omnes nostr. cum aliis et plerisque editis, *libens animo*. Reg. 1, 2, Vat. 1, Ott. 2, Rom., Urb., *satiare*. Vat. 2, *saturare*: ita etiam fuisse videtur in Vat. 1, in quo nunc legitur *saturari*, quod ferri nequit. Grunerus cum multis editis *satiare*: Arntzenius ex prosæ verbo *saturavit*, et quia alibi etiam Sedulius verbo *satur* utitur, nempel. iii, vers. 266, edidit *saturare*.

7. In Reg. 1 fuit., *Aut pro At*. In cod. Taurin. restat adhuc *Aut*, ut in prosa.

8. *Deliciosus* verbum Rutilii, Martiani Capellæ, Aratoris.

9. Vonckius, *mira innovandi libidine*, ut ait Grunerus, *abreptus*, pro *doctorum* rescribi vult *hominum*, quia cœna *doctorum* respuit. Repugnant omnia exemplaria, etiam prosa: neque metaphora cœnæ ita perpetua esse debet, ut Sedulius doctrinæ, quam comparat cœnæ, omnino obliviscatur. Addit Arntzenius, *doctum* dici de eo, qui artis suæ peritus est, etiam de coquo. Verum id quidem: sed, ut dixi, Sedulius doctrinam potius, litterarumque peritiam commemorat.

10 Quorum multiplices nec numerantur opes. A
 Illic invenies, quidquid mare nutrit edendum,
 Quidquid terra creat, quidquid ad astra volat.
 Cereæ gemmatis flavescunt mella canistris,

154 Collucentque suis aurea vasa favis.

15 At nos exiguum de paupere carpsimus horto,
 Rubra quod appositum testa ministrat, olus.

OPUS PASCHALE.

tas, nobilium debes cœnis satiari doctorum, quorum multiplices nequeunt referri apparatus. Illic profecto reperies, quidquid maris nutrit unda vescendum, quidquid terræ fecunditas subministrat, quidquid in nubibus pennali corpus libramento sustentat.

In ipsis etiam ferculis pretiosa nimis varietate gemmatis flavescunt nectareis sua mella cum ceris, et aureis appositus in canistris concolor metallo favus^b alludit. At nos de pauperis horti seminibus olus vile decerpsimus, quod in rubra testæ paropside

SCHOLIA.

10. Nic. Heinsius scribi jussit, *Quorum multiplices annumerantur opes*. Reponit Wopkensis, nec pro non venire, ac sic loqui Commodianum Instruct. 16: *Sunt alia præterea dæmonia sanis*. — *Quæ nec numerantur*. Sententia ex prosa clara est: nempe quorum opes ne numerari quidem possunt. Rejicienda ergo est alia conjectura Herm. Cannegieteri, vel numerantur, aut et numerantur. Parrh., cum Reg. 2, ita distinguit, *Quorum multiplices, nec numerantur opes*, scilicet multiplices sunt, nec numerantur. Indicium autem magnarum opum est, quod non numerentur: nam *Pauperis est numerare pecus*, ut vulgo dici solet. Horatius l. 1, ep. 6: *Exilis domus est, ubi non et multa supersunt*. — *Et Dominum fallunt, et prosunt furibus*.

11. Heinsius rursus conjicit mittit pro nutrit, dissentiente pariter Vopkensis, qui observat, ob sequens verbum *creat* concinnum esse nutrit. Plerique distinguunt, *Illic invenies, quidquid mare nutrit edendum*; Burmannus non ineleganter, *Illic invenies, quidquid mare nutrit, edendum*.

15. Taurinensis vetus codex, *Tereæ gemmatis flavescunt mella canistris*. Mendosum est, *Tereæ*. Poëlon. ac nonnulli alii editi, *Cetera*; vera lectio *Cereæ* ex mss. et sententia. Accedit prosa. Pro *flavescunt* Arntz., *flavescent*, quod cum *invenies* recte cohæret. Sequitur autem *collucent* in præsentis, nisi hoc ipsum in futuro indicativi dicas a *colluco*, *collucis*. Multa enim verba sunt secundæ conjugationis, quæ in tertia etiam a poetis maxime adhibentur. Barth. citat *florescent* minus bene. Cum tot critici hunc prologum excusserint, ac multa verba suo loco movere tentaverint, mirum videri debet, neminem in hoc versu *mella* sollicitasse. Et Nebrissensis quidem ansam præbuit suspicandi: *Quomodo*, ait, *mella canistris in cœna apponantur, non video, nisi malis legere CATINIS*. Sed exemplaria omnia referunt *canistris*, quod tuetur etiam acrostichis Belisarii v. 6 in Append. In ms. Reg. 2 hæc erat glossa supra *cereæ*, *favum*, et supra *mella*, *licentia poetica dicit*. Omnes mss., quos vidi, et editi legunt *mella canistris*; ita etiam refert Aldhelmus cap. 2 Prose de Virgin., ubi de arte apum conficiendi mel loquens, sic ait: *Cujus artis molimen egregius poeta metrica facundia fretus catalectico versu creditur cecivisse, cum diceret: Cereæ gemmatis flavescunt mella canistris. Et infra brachycatalecto, sive colopho*. — *Collucentque suis aurea vasa favis*. At Sedulius non canit hoc loco artificium apum, sed mensas secundas: itaque vix dubito, quin genuina lectio sit *mala canistris*, cum ob rationem Nebrissensis, tum quia ita melius mensæ secundæ exprimitur, tum denique quia id suadent aliorum scriptorum loca, quæ Sedulius imitatur. Ovidius l. viii Met., vers. 672: *Dantque locum men-*

sis paulum seducta secundis. — *Hic nux, hic mixta est rugosis carica palmis*. — *Prunæque, et in patulis redolentia mala canistris*. — *Et de purpureis collectæ vitibus uvæ*. — *Candidus in medio favus est*. Pervulgatum est proverbium, *Ab ovo usque ad mala*. Certe nulla causa est, cur mellis *canistris* apponendi Sedulius mentionem faceret, cum *favum vasis aureis* colucentem memoret ex veteri more adhibendi mel in convivii, ut de Pythagoræ testatur Jamblichus Vit. Pythag. c. 21, n. 97: *In prandio panis erat, et mel, aut favus*. Etsi autem Sedulius libro II, vers. 268, utrumque conjungit, *Exsuperantque favos, et dulcia mella*, quasi duo synonyma verba ponens, tamen in præsentis minus id commodum esset, cum duas diversas res exponere voluisse videatur. Quod autem non *catinis* legendum sit, ut conjiciebat Nebrissensis, sed *canistris*, præter Ovidium suadet etiam Cicero l. vi, ep. 1, ad Att., circ. med. *Lancibus, et splendidissimis canistris olusculis non soles pascere; quid te in vasis feticilibus appositurum putem?* Huc etiam, ut arbitrator, Sedulius respexit. Vide etiam Prudentium, hymn. 4 Perist. vers. 15: *Pretiosa portans — Dona canistris. Cereæ mala dicuntur vel ob colorem cereum, quo spectat flavescunt, vel quia mollia sunt. Hoc pariter ex Virgilio videtur sumptum ecl. 2, vers. 59, Addam cerea pruna. Ductus autem ipse litterarum eo nos ducit, ut ex mala factum mella ab ignavis librariis existimemus, præsertim quia medio ævo malum dicebatur melum ex Græco μέλι, pomum: quæ vox etiam in Italicum idioma transit. Confer Ducangium.*

14. Nebrissensis dubitat, an favi dicantur *suis*, quasi sui coloris, an quia vasis aureis apponi consueverant. Verum id nomen *suis* solum indicat, favos tunc in vasis aureis contineri.

15. *Pauper hortus* est tenuis, non abundans, ut apud alios *pauper ager, pauper mensa*. Virgilius ecl. 7, vers. 34, *Custos es pauperis horti*.

16. Reg. 1, *oppositum*, supra diversa lectio, vel correctio *appositum*; quod unice tenendum. Est enim verbum *appono*, uti simplex *pono*, frequens in convivii explicandis. Vide verba Ciceronis paulo ante relata, et not. ad Juvencum l. III, vers. 80. In Urb. mendum clarum *testum pro testa*. Isidorus citat hunc versum, ut dixi in Proleg. num. 167; citat etiam Beda de Arte metr., sed mendose *Rubræ pro Rubra*, in exemplari quidem, quo utor.

^a Reposui nutrit, ut *subministrat, sustentat*. Alii, *nutrivit*.

^b Ad hunc locum ita Juretus annotat: *Sic ex vestigiis detrita scripturæ veteris exemplaris expressi. Ex quo colligi licet, neque illa quidem, quæ de melle præcesserunt, satis clare legi potuisse.*

LIBER PRIMUS.

155 Cum sua gentiles studeant figmenta poetæ A 20 **156** Sæva nefandarum renovent contagia rerum
Grandisonis pompare modis, tragicoque boatu, Et scelerum monumenta canant, rituque magistro
Ridiculove Getæ, seu qualibet arte canendi Plurima Niliacis tradent mendacia biblis :

OPUS PASCHALE.

voto magis, quam splendore cernimus ministrare.

Cum poetarum studiosa consuetudo gentilium fabulosas carminis nugas nobilium commendet pompa verborum, et sive clamoribus cothurnatæ tragœdiæ,

seu ridiculi Getæ comica fœditate, vel quibuslibet metricæ numeris disciplinæ priscorum scelerata temporum gesta, nonnulla etiam probra narrationis arte composita Niliaci papyro gurgitis calamo perarante

SCHOLIA.

17. Hic rursus novæ inscriptiones in multis exemplaribus apparent. Reg. 1, *Explicit metricus prologus. Incipit sacrum opus idem de veteri Testamento.* Ott. 1, *Incipit Paschalis carminis utriusque testamenti. Incipit liber primus Sedulii.* Vat. 1, *Incipit sacrum opus de veteri Testamento, libri primi Sedulii de singulis utriusque testamenti miraculis.* Reg. 2, *Incipit sacrum opus ex veteri Testamento. Quod poeta incitat se ad scribendum.* Urb., *Præfatio ejusdem arguens gentiles.* Ott. 2, *De figmentis poetarum.* Rom., *Præfatio gentiles arguens.* = Codex bibliothecæ Laurentianæ apud Baudinium exhibet *pigmenta pro figmenta*: sed retinendum est *figmenta*. Mendum pariter apud Bedam de Arte metrica *Cum tua*. Petrus Paulus Justus Specim. observat. cap. 21, censet legendum, *Sic sua gentiles studuerunt ficta poetæ*: quia sic invenit apud auctorem veterem vitæ B. Adalberonis inter Pezii Scriptores rer. Austr. t. II, pag. 6. Sed non advertit, hunc auctorem verba Sedulii aliquantulum mutata in rem suam trahere, ut sic pro cum, studuerunt pro studeant, quod sensus in Sedulio exigit.

18. Barthius l. II Advers. c. 2, ex Gulielmo Britone Sedulii imitatore profert: *Si sua gentili mendacia cuique poetæ — Grandisonante fuit licitum pompare boatu.* De verbo pompare confer num. 189 Proleg. judicium Parrhasii. *Pompatus* verbum est Terulliani. Scriptores sequioris ævi non tantum pompare, sed et pomparare dixerunt. Vile Ducangium, et not. Colvenerii ad Chron. Camerac. Balderici. In prologo Vitæ B. Adalberonis ex editione Joannis Abbatis Labacensis legitur *Grandisonis ornare modis*: sed inter Scriptores rer. Austriac. restitutum est c. mss. pompare. Pergit autem auctor ejus Vitæ *tragicoque boatu, et ritu magistro pulchra mendacia sua, parum posteritati profutura, pulchris ænigmatum adumbrare, et includere figuris.* Quæ ex sequentibus Sedulii versibus desumpta sunt, adeoque minus bene in priori editione scriptum fuit, *et ritu magistro pro et ritu magistro.* Hoc vero notandum, quod verba *Niliacis biblis v. 22* explicare videtur auctor per *pulchras ænigmatum figuras.*

19. Mss. nostri *Ridiculove Getæ*: Rom., Ang. scribunt *Ridiculo vegete*, quod inde ortum, quia in antiquissimis membranis verba non separabantur, et deerant interdum diphthongi. Igitur ex *Ridiculovegete* inepti librarii fecerunt *Ridiculo vegete*, quam scripturam nonnulli defendere voluerunt, quasi sermo esset de *vegete*, quod pro vini cado a Palladio poni aiunt. Grunerus vonckio videtur imputare, quod pro *Ridiculove Getæ* legi jusserit *Ridiculove scæva*. Sed si id Grunerus credidit, falsus fuit animi: Vonckius enim in v. seq. *Scæva pro Sæva* reponebat. Parrhasius, Nebrissensis, qui advertit, legendum non esse *Ridiculo veteri*, Fabricius, et alii recte ediderunt *Ridiculove Getæ*, et de comœdia ex Getæ servi nomine interpretati sunt. Barthius hanc interpretationem non probat: nimirum putat ipse, Getam nomen esse ridiculi cujusdam dei apud ve-

tustissimos Britannos, de quo rerum Anglicarum scriptores agunt, et in primis Asserus in vita Ælfredi, qui sæculo IX exeunte floruit, et genealogiam Getæ ponit, et hos ipsos Sedulii versus in eam rem producit. Verba Asseri exhibui in Prolegom., num. 179, ubi alia aliorum similia addidi. Eodem fortasse respicit, quamvis Sedulium non nominet, Ethelredus, sive Ælfrædus abbas Rievallis De general. reg. Ang.: *Getæ, qui et ipse tantæ sapientiæ, et virtutis habitus est, ut a paganis pro deo coleretur.* Asserus tamen primum vocat *Geada*, ex quo *Getæ* nomen conficit. Gronovius Observat. in Eccles. cap. 2, Barthium, aliosque summos viros, qui id amplexi fuerant, rejicit: et animadvertit, omnes comicas personas esse ridiculas, et nominatim Getam ridiculum a Menandro esse introductum. Ovidius l. III de Arte vers. 331: *Nota sit et Sappho (quid enim lascivius illa?) — Cuive pater vafri luditur arte Getæ.* Sedulius clare seipsum in prosa explicat: *Ridiculi Getæ comica fœditate.* Profecto cum præcesserit tragico boatus, consequens est, ut ridiculus boatus Getæ de comœdia exponatur. Grunerus putavit, Parrhasium correxisse *Ridiculove Getæ*, quod falsum est. Parrhasius enim cum mss., et aliis editionibus legit *Ridiculove Getæ*, nisi quod scribit *Getæ*: nam in ejus editione diphthongi aliquando omittuntur. Nec liquet, an Gronovius legi voluerit *Ridiculove Getæ*, ut Grunerus, et Arntzenius affirmant, qui hanc scripturam tenuerunt. Mihi sane id parum arridet. Non enim ait Sedulius *pompare ridiculo Getæ*, sed *pompare ridiculo boatu Getæ*, vel *renovare contagia tragico boatu, aut ridiculo boatu Getæ, aut qualibet arte canendi.* Ita enim potius sententiam, et syntaxin accipio.

20. Vonckius pro *Sæva* legi jubebat *Scæva*, quod Burmanno etiam placuit: et ita quidem semper in nonnullis mss. scribitur *scævus* pro *sævus*. Vide var. lect. ad Juvenum, l. I, vers. 287, ubi similem varietatem notavi. Arntzenius, si quid mutandum esset, vellet *sacra*, h. e. dira. Asser. loc. cit. *renovant*, et v. seq. *canunt*: utrumque male.

21. Hic etiam in scribendi ratione variant libri veteres, *monimenta*, et melius *monumenta*. Arntz. *canunt*: lege *canant*. Nota phrasin *monumenta scelerum* ut *monumenta furoris, clementiæ*.

22. Urb. *juliacis*: retine *niliacis*; abundabat quippe Nilus papyro. Fulgentius l. I Mythol., præfat. pag. 12: *Et quidquid libet niliacis exarare papyris.* Reg. 1, male tradunt pro *tradant*, ut *canant, renovent, studeant*. Munckerus ad Fulgentium loc. cit. profert *miracula chartis*. Sed *mendacia* ex mss., editis, prosa, et sensu auctoris retinendum est. Etiam *liblis* defenditur ex mss., et editis, nisi quod cod. Vulcanii exhibet *libris*. At Sedulius *biblis* voluit ex Lucano l. III, vers. 222: *Nondum fluminea Memphis contexere biblos* — *Noverat*. Græce *biblos*, seu *byblos* est papyrus, ex qua charta fiebat; eademque voce liber significabatur, ex quo *biblia, bibliotheca*.

- 157** Cur ego Davidicis assuetus cantibus odas A
Chordarum resonare decem, sanctoque ve-
[renter
25 Stare choro, et placidis cœlestia psallere verbis,
Clara saluiferi taceam miracula Christi?
Cum possim manifesta loqui, Dominumque to-
[nantem
Sensibus, et toto delectet corde fateri,
Qui sensus, et corda dedit, cui convenit uni
30 **158** Facturam servire suam, cui jure perenni
Arcibus æthereis una est cum patre potestas,

- Par splendor, communis apex, sociale cacumen,
Æquus honor, virtus eadem, sine tempore re-
[gnum,
Semper principium, sceptrum iuge, gloria
[consors,
35 Majestas similis: hæc est via namque salutis,
Hæc firmos ad dona gradus paschalia ducit.
Hæc mihi carmen erit: mentes huc veritate cuncti.
Hanc constanter opem læsis adhibete medullis,
Quos lethale malum, quos vanis dedita curis
40 Attica Cecropii serpit doctrina veneni,

OPUS PASCHALE.

contradant: cur ego, qui decachordo psalterio inter beati dogmatis choros Davidicæ modulationis cantus exercens, spiritualia reverenter dicta respondeo, B mirabiles Christi salubresque virtutes pressa voce reticeam, cum veritatis opus arripere, et fidelis instrumenta sermonis dona debeam cœlestis gratiæ non tacere? Nulli siquidem justius humani cordis, et sensus famulatur officium, quam omnipotenti Domino, qui sensus instituit, corda b fundavit, ut devota semper Creatori materies propriam non relinquat auctorem, cui fabricam sui juris nec subtrahi convenit, nec perire. Cui ditione perpetua in æthereis arcibus una est cum Patre potentia, par splen-

doris claritas, communis apicis indivisa sublimitas, honor æquus, eadem virtus, sociale fastigium, regnum temporibus infinitum, jugi semper manens æternitate principium, sceptri societas, consors gloria, similis et majestas. Hæc est ad salutis domicilium dirigens via, hæc firmis gressibus ad paschalia dona panditur semita. Hic nostri ponimus operis fundamenta. Huc igitur agras cuncti mentes advertite, hanc morbis medicinam lethalibus adhibete, quos noxiæ disputationis vana serpit intentio, et Attici dogmatis insanabilis disciplina Cecropiæ sauciat veneno doctrinæ, ut cum vitales auras divinæ legis spiramento flagrantem odore gratiæ suavitatis hauritis,

SCHOLIA.

23. Retinemus communem scribendi rationem davidicis: alioquin mss. omnes nostri, excepto recenti Urbinatense, scribunt davidicis, quod etiam legitur in multis veteribus editionibus. Arutz., Cur ego davidicis assuetis vocibus odas, quod ait Arutzenius defendi posse, si solummodo pro assuetis rescribatur assuetus. Immo etiam cum assuetis bene procederet sententia, si postea legatur vereretur, aut verebor. Cur ego vereretur assuetis vocibus resonare davidicam odas decem chordarum, sanctoque choro stare, etc.? Aldhelmus dixit simili modo, *Odas davidicas modulantes carmine sancto*. Nec rejicienda tamen est recepta lectio.

24. Vulc., resonare darem: corrige decem; sermo enim est de instrumento musico decachordo, quod non semel in psalmis commemoratur. Videsis Calmetum dissert. de instrum. music. Hebræor. ad Comment. n. tom. in Psalm. Vatt. 1, 2, Reg. 1, 2, Ott. 1, Ang., Asserus verenter, quo spectat verendum in Alb., Ott. 2, Urb. verentur. Parrh., Cappusotus, Ald., et alii editi simili modo verenter, quod tenuit etiam Arutzenius. In hac scriptura verbum pro assuetus erit taceam. Nota Nebrissenensis hoc loco est, verebor, i. e., cum maxima quadam reverentia. Sed in textu versuum editionis Nebrissenensis, qua utor, legitur verenter, et nota hoc ipsum innuit Poelm. cum nonnullis editis vereretur; scilicet cur ego assuetus vereretur, resonare, etc.

25. In nota Nebrissenensis pro placidis est placitis, sed fortasse mendose: nam explicatio non turbulentis arguit placidis.

27. Nonnulli editi dominumque; qui error fortasse natus est ex compendio litterarum, quo in mss. scribitur dominumque. Arutzenius quadam similia exempla profert, ut probet, verum recte participio finire contra Servium, sive quemvis alium, qui operibus Servii multa inepta immiscuit.

28. Mss. nostri delectet; in aliquo tamen dubium videtur, an sit delecter. Pro delectet aiant alii mss., schedæ Poelm., et plures editiones. Wopkensis cum Parrh., Fabr., Vulc., Lips. præfert delecter,

^a Legendam puto et fidelis instrumento sermonis.

ut in epistola ad Macedonium, delectatur et ludere. Poelm. in textu delectat, ad marg. delecter. Col. C delectat: sic etiam Alb.

30. Cant. et schedæ Poelm., malo, servare pro servire. Rom., cui jure perennis. De verbo factura pro opere facto dictum jam a nobis fuit in not. ad Prudentium, et Dracontium.

31. Reg. 1, æthereis, supra glossa, vel correctio æthereis, quod rectum est.

34. Mss. omnes nostri cum plerisque editis sceptrum iuge, correpta prima in iuge, quod fieri solet a Sedulio. Fabricius, ut hoc metri peccatum fugeret, sæpe lectionem veterem corruptit.

37. Sedulius videtur id mutari a Juvenco l. 1, vers. 27: *Nam mihi carmen erit Christi vitalia gesta*.

38. Ott. 2, lætis; lege læsis.

39. Hexm. Cannegieterus conjiecit, *Quis lethale malum, quis... inserpit doctrina veneni*.

40. Pro cecropii plerisque mss. nostri, et alii cum Parrhasio cecropi, quos audiendos non esse monuit Grumerus. Nostri omnes mss. serpit cum Cant., Arutz., Lips., Almel., in quo glossa invadit, et plerisque antiquis editionibus. Codex Barthii cepit, quod Cellarius, et Arutzenius arripuerunt. Nonnulli vulgati serpit. Codex Taurin., Attica cecropii serpit doctrina veneno. Cannegieterus suspicatur inserpit, ut nuper dicebam. Joann. Cour. Schwartzius carpsit, ex quo Wopkensis malebat Attica cecropiis carpsit doctrina venenis. Verum cum verbum serpit exstat non solum in fere omnibus mss., verum etiam in prosa, retinendum omnino est. Etsi enim frequenter hoc verbum serpo construitur cum aliqua præpositione, ut serpere per terram, in arborem, aut peculiari modo serpere humi, nihil tamen obest, quominus efferatur cum accusativo sine præpositione vel ita ut subintelligatur præpositio per, quæ a poetis interdum omititur, vel accusativus ille sit tanquam personæ patientis. Siquidem passive serpo usurpatur a Solino c. 32, al. 35: *Cum terra nullo serpatur arguere*. Cur ergo dici non poterit, *Cum nullus anguis terram serpat?*

^b Alii instituit, et corda; alii sine conjunctione et.

- 159** Sectantesque magis vitam spirantis odo- A
Legis, Athenæi pædorem linquite pagi.
[rem
Quid labyrintheo, Thesidæ, erratis in antro,
Cæcaque Dædalei lustratis limina tecti?
45 Labruscam placidis quid adhuc præponitis uvis,
Neglectisque rosis, saluincam sumitis agri?
Quid lapides, atque æra coli, quid fana profa-
[nis
160 Proderit, et mutis animas damnare me-
[tallis?

- Parcite pulverei squælentia jugera campi,
50 Et steriles habitare plagas, ubi gignere fruc-
[tum
Arida nescit humus: nec de tellure cruenta
Livida mortiferis vellatis toxica succis,
Tartareis damnata cibus: sed amœna vireta
161 Florentium semper nemorum, sedesque
[beatas
55 Per latices intrate pios, ubi semina vitæ
Divinis animantur aquis, et fonte superno
Lætificata seges spinis mundatur ademptis,

OPUS PASCHALE.

Athenæi pædoris illæviom sensu deinceps puriore B
linquatis. Quid tenebrosis erroribus labyrintheos,
Thesidæ, circuitis anfractus, et involutis exitu per-
eunte vestigiis, caligantia cæcis ambagibus antra
lustratis? quid adhuc labruscam bonæ viti præpo-
nitis? quid nitidis saluincam rosariis antefertis? Quid
in lapideis simulacris et æreis figuris inani cultu
confidere, ac fana profana, venerando metallica,
proderit animos servitute damnare? Parcite, queso,

Jam parcite squælentibus arenosi pulveris glebis, et
sterilium nuda perfrui siccitate camporum, ubi
numquam gravidis arva visceribus, laborem sudantis
agricolæ fecunda norunt relevare mercede. Nec de
cespistis cruenti germinibus toxica lethalis succi nu-
trimenta vellatis, quæ cibus semper amica tartareis
vitæ nesciunt famulari, sed morti. Quin potius ju-
cunda floræ germinis prata et amœnos beatæ sedis
accessus per liquidos puri fontis latices introite, ubi

SCHOLIA.

42. Plerique et meliores mss., et editi, *pædo-
rem*; alii *setorem*, quod glossam potius sapit. Cellari-
us *Athenæi* interpretatur *Attici*; sed clarius est
Atheniensis, ut multi alii *Athenæus* pro Atheniensi
dixerunt. *Pagus Athenæus* est supersessio gentilium
Atheniensium. Christiani *paganos* ethnicos vocaverunt
a pagis, in quibus diutius idololatria perseveravit.
Inde poetæ Christiani pro vana superstitione *pagum*
usurpabant, ut Prudentius, et alii. Istanus Sedu-
lium videtur imitari l. i. de Bello Trojano vers. 30:
Quin te cecropii mentita licentia pagi; et l. iii, vers.
454. *Desine, cecropii funesta licentia pagi, — Inces-
tos generare deos.*

43. Pro *Quid Arntz. Qui*: melius est *Quid*. Pleri-
que nostri mss. scribunt *labyrintheo*; Poelm., *laby-
rynthæo*; Arntz., *laborintheo*, cum inepta glossa,
quæ in aliis etiam codd. reperitur, *quasi labor intus*.
Alii, *labyrinthæo*. Vera scriptura *labyrintheo*. Nostri
plerique mss., *Thesidæ*, Ald., *Tesidæ*; cod. E,
Thessidæ. Retine *Thesidæ*: sic enim vocantur a Vir-
gilio Athenienses.

44. E nostris mss. alii, *Dædalei*; alii, cum editis,
Dædalei. Pro *tecti Coli. tectis*, fortasse *Dædaleis
lustratis limina tectis*. Sed Arntzenius observat, fami-
liarem esse poetis hanc locutionem *limina tecti
pro limina domus*. De labyrintho tectum pariter dixe-
rant Virgilius et Ovidius.

45. Pro *placidis* Burmannus in margine malebat
placitis. Pro *quid Arntz. qui*, ut vers. 45.

46. Parrh. mendose *saluincam* pro *saluincam*. Ex
Virgilio eel. 5, vers. 16: *Lenta salix quantum pal-
lens cedit olivæ, — Puniceis humilis quantum saluincia
rosetis*.

47. In Reg. I nunc est *fana*, sed videtur fuisse
rana: quæ fuit quoque conjectura Wopkensii. Sed
luculentiore sensum agnovit in *fana*, quomodo
templa idolorum a Patribus passim appellantur. *Co-
lere templa, fana* legitima phrasis est, et usitata.
Confer var. lect., seu schol. vers. 242 h. l., *Heu
miseri*. Ald. et Nebriss., *profani*, videlicet *o profani*.
In codice meo ms., qui a vers. 43, *Labruscam pla-
cidis*, incipit, magis videtur scriptum *profani*, quam
profanis. Nebrissensis agnovit alteram lectionem,
quæ communis est *quid fana profanis — Proderit?*
Nimirum quid proderit lapides, æra, et fana profa-
nis, h. e., a profanis coli. Juvenco familiarem fuisse
hujusmodi dativum pro ablativo cum verbis passivis

non semel in notis monui.

48. Rom. *multis*, correctum per *mutis*. Burman-
nus legi volebat *nudis*, ut nuda metalla intelligantur,
quæ nihil præter metalla sunt. Item conjiciebat *dama-
re*. Retine *mutis damnare*; intelliguntur enim muta
simulacra. Simili modo Prudentius l. i. contra Symm.
vers. 210: *Fudit, opesque sibi cæca de rupe poposcit*.
Et Perist. hymn. 5, vers. 68, etc.: *Coli jubetis nu-
mina — Excisa fibrili manu, — Caris recocta et sol-
libus: — Quæ voce, quæ gressu carent, — Immota,
cæca, clingua*. In verb. *damnare* Cellarius, et Arnt-
zenius putant alludi ad damnatos in metalla, quibus
similes sunt idolorum cultores. Melius Nebrissensis
existimat, petiitum id ex Virgilio eel. 5, vers. 80,
Damabis tu quoque votis. Ponitur sæpe *damno* pro
obligo, obnoxium reddo. Dicebantur ergo dii homi-
nes damnare, eosque voti facere, cum ea, quæ
voto petebantur, concedebant, sibi obnoxios red-
debant, ut præstarent ipsi homines ea, quæ voto
polliciti fuerant. At ergo Sedulius, non deos dam-
nasse, sive obnoxios sibi reddidisse homines, cum
dii illi lapides et æra essent, sed ipsos homines
sese mutis metallis obligasse.

50. Rom. *casus*; ad marg. correctio, vel diversa
lectio, *plagas*.

52. Ald., mendose *vellatis* pro *vellatis*. Arntz.,
mortiferi... succi. Nonnulli vulgati, *mortiferis... fu-
cis*. Verum veneno passim *succus* tribuitur, et error
hic librariorum commutantium *succus* et *fucus* fre-
quens est, inde fortasse ortus, quod multi scribunt
succus, non *succus*. *Toxica livida* dicuntur, quod epitheton
passim veneno tribuitur.

53. Reg. 1, Arntz., cod. E, cum aliis mss. et
editis, *Tartarico damnata cibo*. Ott. 1, 2, Vatt. 1, 2,
Reg. 5, cod. Meus in textu, Ang. cum Parrh., Ald.,
Prosa Sedulii, *Tartareis damnata cibus*, quod magis
poeticum Arntzenio videtur. Plerique mss. scribunt
virecta pro *vireta*. Similis varietas in aliis etiam
scriptoribus occurrit: mihi magis placet *viretum*,
quam *virectum*. Virgilius l. vi, vers. 679, *Devenere
locos lætos, et amœna vireta — Fortunatorum nemo-
rum, sedesque beatas*. Vide not. ad Draconem l. iii,
vers. 679.

55. Reg. 1, *intrare*, supra recte *intrate*. Sumpsit
id Arator l. ii, vers. 665: *Et latices intrare pios*, al.
In latices.

57. Meus *adeptis*: lege *odemptis*.

- Ut messis queat esse Dei, mercisque futuræ
Maxima centenum cumulare per horrea fru-
[ctum.
- 60 Omnipotens æterne Deus, spes unica mundi,
Qui cœli fabricator ades, qui conditor orbis,
Qui maris undisonas fluctu surgente procellas
Mergere vicinæ prohibes confinia terræ,
Qui solem radiis, et lunam cornibus implet,
- 65 **162** Inque diem, ac noctem lumen metiris
[utrumque,
Qui stellas numeras, quarum tu nomina solus,
Signa, potestates, cursus, loca, tempora nosti,
Qui diversa novam formasti in corpora terram,
- A Torpentique solo viventia membra dedisti,
70 Qui pereuntem hominem vetiti dulcedine
[pomi
Instauras meliore cibo, potuque sacra-
Sanguinis infusum depellis ab angue venenum,
Qui genus humanum (præter quos clauserat
[arca)
Diluvii rapida spumantis mole sepultum
- 75 Una iterum de stirpe creas, ut mystica virtus,
Quod carnis delicta necant, hoc præsulè ligno
163 Monstraret liquidas renovari posse per
[undas;
Totum namque lavas uno baptisate mundum:

OPUS PASCHALE.

vitalium seminum divinis aquis animata fecunditas B noctique conterminans, utriusque luminis vices sacræ
nutrit segetem, revulsa sentium asperitate ^a cres-
centem, quæ nimix frugis ubertate multiplici, Dei
queat esse jam messis, ac spem futuræ mercis oppre-
riens, centenis cumulis fructum maximum recondat
in horrea.

Omnipotens individui Deus numinis et æterni, qui
totum sacro nutu continens mundum, qui machinam
cœli tuorum digitorum operatione firmasti, et po-
tentis ^b verbi fabricam condidisti, qui rapidam fluctu-
uantis pelagi insaniam limitem terrenæ vicinitatis
obruere, terminis prohibes constitutis, qui solis ra-
diantis aspectus, et cornigeros lunæ vultus diei

SCHOLIA.

58. Vat. 1, *Et mæssis*: lege *Ut*. Ita fere S. Ignatius C
martyr: *Fruentum Christi sum; dentibus bestiarum*
molar, ut panis mundus inveniar.
60. Pro titulo Ott. 1: *Incipit deprecatio Sedulii*
rhetoris. Oratio. Reg. 1. Invocatio. Rom. Invocatio
poetæ. Ang. Invocatio Sedulii. Similes inscriptiones
exstant in aliis mss., et editis, non ab auctore, sed
a librariis pro arbitrio confectæ: quas omnes re-
censere supervacaneum esset. Parrhasius nullos ha-
bet hujuscemodi titulos capitum. — Ita fere incipit
Dracontius l. II, *Omnipotens æterne Deus*.
61. *Ades pro es*: verbum compositum pro simplici,
ut alibi.
62. Explicata est hæc sententia similibus exemplis
in not. ad Drac. l. II, vers. 543. Nonnulli *undisona-*
m... procellam.
64. Barthius l. xxv Advers. c. 15 pro *et lunam* citat
ad lunam, errore typographico, ut puto. Sed fortasse
voluit *at lunam*, quod elegans est, sed contra mss.
65. Pro *metiris* Cant. *concedis*. Wopkensis explicat
Inque diem, ac noctem, h. e., *interdiu, ac nocte*: cla-
rior est prosæ interpretatio.
66. Ex sacris litteris petitum. Barthius ait, hos
versus adumbratos ex Ovidianis v Met. Vid. Proleg.
n. 170.
68. Gallandius ex codice Taur. pro varia lectione
subjicit *Qui diversa nova formasti in corpora terra*:
sic etiam notatur in Catalogo bibliothecæ regiæ Tau-
rinensis, ex quo, ut puto, suas varias lectiones Gal-
landius deprompsit.
72. Aliqui vulgati *ab ungue*: mss. et meliores
editi cum Parrh. *ab angue*. Favet Prosa.
73. *Præter quos*: vide, quæ de hac phrasi dixi
ad Drac. l. III, vers. 430.
74. *Meus grævida*, ad marg. correctio, vel diversa
lectio, *rapida*. Ott. 2, cum quibusdam editis, *rabida*
pro *rapida*. Ita solent librarii *rapidus* pro *rabidus*, et
contra scribere: ac sæpe dubitatur, quid melius sit.
Hoc loco *rapida* communior est lectio, ac præferenda:
innuitur enim celeritas diluvii.
76. In schedis Poelm. ascriptum erat, nonnullos
legere, *Quos carnis*; alios, *Hos carnis*. Rom. a pr. m.
Quod, correctum per *Quos*: cæteri *Quod*. Plerique
mss. et editi, *præsule ligno*. Poelm. ad marg. *præsule*,
quod nonnulli vulgati referunt. Nebrissensis pro
præsule conjecerat *præstite*, vel *præsiede*. Arutzenio
displicebat *præsiede*; qui, nescio qua ratione, erro-
rem hunc esse existimabat. Eadem enim est sen-
tentia, et eodem modo dici potest *præstite*, *præsiede*,
præsule ligno, scilicet auxilio, præsidio, ope ligni
crucis. Ridiculus enim est Cellarius, qui interpreta-
tur *præsaliens arca super aquas*. Adeo heterodoxi a
catholica doctrina de SS. Crucis veneratione abhor-
rent. Wopkensis, qui rectam interpretationem ad-
versus Cellarium tuetur, eadem præjudicata opi-
nionem abreptus, conjecerat, legendum *præsule signo*,
h. e. typo præmisso, vel per hoc prodigium. Rejecit
tamen hanc ipsam conjecturam, cum observasset,
alios quoque Patres arce diluvii lignum crucis com-
parasse, ut Augustinum de Civitate Dei l. xv, c. 26;
Alcimum Avitum l. IV, vers. 300.
77. *Meus revocari* non inepte pro *renovari*. In Rom.
mendum *renovare*.
78. Codex Taurin. mendose *Toto* pro *Totum*.

^a Sic legit et distinxit Juretus, qui in vet. cod. in-
venit *Crescentemque nimiam frugis Ubertatem multi-
plicis Dei*.

^b Intelligi potest *potentis verbi operatione*: vel lege
potenti verbo. Gallandius conjicit *potentis verbi virtute*
fabricam, etc., quia auctor videtur respicere verba

Apostoli ad Hebr. 1, 3, *Portansque omnia verbo virtu-
tis suæ*. Confer Psal. VIII, vers. 4, et Job cap.
XXXVIII, vers. 11.

^c Alii minus bene *resuscitans*. Paulo post Gallan-
dus vult *multiplicas restitutum*, vel potius *multipli-
care statuisti*.

- Pande salutarem paucos quæ ducit in urbem
 80 Angusto mihi calle viam, verbique lucernam
 Da pedibus lucere meis, ut semita vitæ
 Ad caulas me ruris agat, qua servat amœnum
 Pastor ovile bonus, qua vellere prævius albo
 Virginis agnus ovis, grexque omnis candidus
 [intrat,
 85 **164** Te duce, difficilis non est via, subditur
 [omnis
 Imperiis natura tuis: rituque soluto
 Transit in adversas jussu dominante figuras.
 Si jubeas mediis segetes arere pruinis,
- A Messorem producet hiems: si currere mustum
 90 Vernali sub sole velis, florentibus arvis
 Sordidus impressas calcabit vinitor uvas,
 Cunctaque divinis parebunt tempora dictis.
 Indicio est antiqua fides, et cana priorum
 Testis origo patrum, nullisque abolenda per
 [ævum
 95 Temporibus constant virtutum signa tuarum.
 Ex quibus audaci perstringere pauca relatu
165 Vix animis committo meis, silvamque pa-
 [tentem
 Ingrediens, aliquos nitor contingere ramos.

OPUS PASCHALE.

mysticæ demonstratione virtutis, quod carnis delicta necaverant, fida ligni protectione vallatum, per unum totius mundi baptisma panderes abluendum: illam mihi placidus viam, illam supplicii nunc demonstra semitam, quæ ad salutaris urbis mœnia paucorum dirigit angusto calle vestigia, Hierusalem scilicet civitatem Dominicam, Christi passione nostrum Pascha gestantem, ut per hanc corporalis gratiæ hospitalitatem fulgentem, ad illam spiritualis gloriæ mereamur patriam pervenire, et sit *lucerna a pedibus meis verbum tuum*, Domine, quo recti fulgor itineris ad illa me florei graminis loca perducatur, qua nitidum bonus pastor ovile conservat, qua virginis ovis agnum nivea claritate purissimum grex omnis sequitur candidatus. Non est via difficilis, si te ducem præbere dignaberis. Omnia tuæ subjacent potestati. Omnis tuis imperiis natura succumbit, et in adversas species ac figuras jussu dominante pertransit. Si velis glacialibus segetes annuas flavere temporibus, producit, falcibus agilem hiems pigra messorum. Si vernalis plagæ tempore cum prima florum

palla tellus adoperta resplendet, gravidis vineam pampinis jubeas parturire muesteo vinitori, jam ^b nec repudians viscera felicitis uvæ nectarea, temulentæ calcis grata propulsabit injuria. Cunctorumque temporum vices mutatis fructibus non renuent Creatori servire. Mirabilium siquidem divinorum cana pandit fides indicium, et antiqua patrum testis origo priscorum. Nec abolenda sæculis ævo senescente transactis immortalia cœlestium virtutum signa perdurant. Ex quibus metu trepidantis ingenii pauca saltem audaci relatione perstringere vix nostris animis et cordi permittimus imbecilli, ut silvam magnæ densitatis ingrediens, aliquos enitar extrema digitorum summitate ramos attingere. Nam etsi humano corpori centum simul ora suppeditent, centenisque linguarum motibus vox ferrea clamare non cesset, quis cuncta valeat expedire, quorum numeris nec astra cœli densissima, nec bibula maris arena conveniat? Ex quo in claram rerum faciem confusa materies, quæ chaos dicta est, Verbo fabricante, surrexit.

SCHOLIA.

80. Nonnulli vulgati *Angusto*: emenda *Angusto* ex verbis ipsis Salvatoris.

82. Ald. *quo servat*: alii *qua*.

83. Ottob. 1, *quo vellere*: sic Reg. 1 a pr. m., sed correctum *qua*.

84. Burmannus conjiciebat *agnus orat*. Reg. 1, et Ott. 1 a pr. m., *ores*, correctum per *ovis* cum glossa in Reg. 1, *Mariæ*. Eadem est glossa in Reg. 2, eademque scriptura *ovis* in cæteris mss., et editis, uti etiam in Prosa. Sed fortasse vera est lectio *oves, grexque*, hac distinctione: *Virginis agnus oves, grexque omnis candidus intrat*: nam *oves* in judicio Dei statuentur a parte dextra, ut hædi a sinistra. In mss. exemplaribus sæpe i occurrit pro e positum. Huc facit Fortunatus l. ii, carm. 4: *In cruce restituit Virginis agnus oves*. Immo etiãmsi legatur *ovis*, eadem interpunctio, ac sententia sustineri potest. In Rom. deest *que post grex*.

87. *Meus, nominante*: lege *dominante*.

88. *Arere* pro *maturescere*, ut *arentes aristæ*. *Pruinis* pro *hieme*, ut alii vulgo poetæ.

89. Urb., Rom., *producit*: alii *producet* cum glossa in Reg. *dabit*. Sic postea *calcabit, parebunt*.

91. Ovidius in Met. 29: *Stabat et Autumnus calcatis sordidus ovis*.

95. Ott. 2, *Judicio est*: facile hæc inter se com-

mutantur. Hoc loco *Indicio* sine controversia retinendum est. Virgilius in *Æn.* 296 dixit *Cana fides*: sic *cana jura*, et similia pro *priscis, antiquis*.

95. Pro *constant* schedæ Poelm. *exstant*.

96. Burmannus pro *relatu* malebat *volatu*, vel *meatu*, quia *perstringere* proprie avibus tribuitur. Quæ sane conjiciendi ratio inepta est. Sedulius fortasse imitatur Claudianum de Rapt. Pros. init.: *Junonis thalamos audaci promere cantu*, etc. Res divinas explicare velle etiam ethnici audaciam existimabant.

97. Idem Burmannus suspicatur *Vix alis committo meis*, eadem scilicet ratione ductus. Reg. 1, Urb., *potentem pro patentem*. Rom., pro d. s., *sonantem*.

98. Pro *aliquos* Parrh. *paucos*: vel hoc, vel *parcos*, scriptum videtur in cod. E. Burmannus conjectat *patulos*, quod epitheton ramis sæpe tribuitur. *Meus nitor paucos*. Corippus Paneg. Anast. init. id expressit: *Immensam silvam laudum, vir juste, tuarum — Aspiciens, celsos nitor contingere ramos*, etc. Adumbrata hæc ex Theocrito observavit Barthius in de Laud. Stilic., vers. 22. Clare Sedulium imitatur auctor vetus Vitæ S. Theobaldi, quam vidi in codice antiquissimo Vat. Regiæ Suec. 571, in fine: *Testem invoco habitatorem ejus Spiritum sanctum, multa cognita me prætermisisse, et de magna silva vix paucos ramos perstrinxisse*.

Paulo ante in vulgatis est *plagæ temporis*, et paulo infra *fidei judicium*, et mox *corde permittimus*.

^a Ex psalmo cxviii, vers. 105.

^b Animadvertit Juretus, male esse in v. c. *nam nec repudians*. Sane tota hæc periodus obscura est.

Nam centum licet ora movens, vox ferrea A
[clamet,
100 Centenosque sonos humanum pectus anhelet,
Cuncta quis expediet, quorum nec lucida cœli
Sidera, nec bibulæ numeris æquantur arenæ?
Primus ab usque chao meritis vivacibus Enoch
Multa per innumeros jam sæcula contigit annos,
105 **166** Natura perdente modam, quem jure
[creandi
Terra tulit : genitum sed mors miratur adem-
[ptum.
Saucia jam vetulæ marcebant viscera Saræ,
Grandævo consumpta situ, prolemque negabat

Frigidus annoso moriens in corpore sanguis :
110 Cum, seniore viro, gelidi præcordia ventris
In partum tumere novum, tremebundaque
[mater
Argentes onerata sinus, spem gentis opimæ
Edidit, et serum suspendit ad ubera natum.
Mactandumque Deo pater obulit, at sacer
[ipsam
115 **167** Pro pueri jugulis aries mactatur ad aram.
O justi mens sancta viri ! pietate remota,
Plus pietatis habens, contempsit vulnera nati,
Amplexus præcepta Dei, typicique cruoris
Auxilio ventura docet, quod sanguine fuso

OPUS PASCHALE.

Enoch Deo gratissimus, et dilectus vivacem glo-
riam consecutus, per innumeros annorum cursus
humanæ modum naturæ transgrediens, nascendo
terræ munus implevit, sed morti miraculum, cui
substractus est, concitavit.

Marcebant Saræ jam senectute membra languentia,
et grandævo situ sanguis exstinctus annosi corporis
venas desperatæ prolis sterilitate damnaverat, cum
senioris viri fecundata connubio, sinum gelidi re-
pente ventris extendit, et tumidis novo partu præ-

99. Vat. 1, *sonet*, supra veluti glossa *clamet*. Mo-
tri lex postulat *clamet*. Ferream vocem, centum ora
Virgilius et alii poetæ ad res quasdam explicandas
non sufficere dicunt. Confer not. ad Dracont., l. III,
vers. 552, et doctissimum Martinum de Roa Sing-
gul. l. II, c. 5. Adde auctorem Vitæ S. Dun-
stani, c. 5.

103. Titulus in Reg. 1, *Expositio de Enoch*. Ott.
1 de *Enoch*. Sic Rom. In Ott. 2, *Explicit invocatio*,
seu oratio poetæ. Incipit liber primus. De transitu
Enoch. Cod. Cant., *Incipit liber veteris Testamenti*.
Ed. Lips., *Liber 1, continens veteris legis aliquot*
historias. Pro ab usque chao, Lips. et alii codices
a Davisio citati ad l. 1 Cicer. de Nat. deor., c. 33,
habent *ad usque chaos*. Ipse tamen Davisius retinet
lectionem in nostris mss., et editis communem.
Rom. *ab usque chaos*. Recte tamen se habet *chao*,
uti apud Prudentium hymn. 12 Cath., vers. 40.
Antiquias calo, et chao. Glossa in nonnullis mss.
Sedulii est *absque morte* : sed poetæ mens potius
est a mundi initio, sive a chao, quod mundum
præcessit. Vide Prudent. 12 Cath. 40. In Prosa
male collocatum est initium capitis.

105. Lucretius l. VII, vers. 532, *Perdidit inde*
modum cædes.

106. Nonnulli mss., et editi, interpungunt : *Terra*
tulit genitum : sed. Alii plures, *Terra tulit : genitum*
sed.

107. Inscriptio in Reg. 1, *De Sara*. Rom., *De*
Sara. Ott. 1, *De Abraham, et Sarra*. Multi, *Sarra*,
et *Sarræ* per duplex *rr* exhibent : alii contra. Arntze-
nius suspicabatur *arida* pro *saucia* : ac putat, Sedu-
lium præ oculis habuisse Ovidii locum l. III Trist.,
eleg. 14, vers. 53 : *Iugenium fregere meum mola :*
cujus et ante — Fons infecundus, parvæque vena fuit.
— Sed quæcumque fuit, nullo exercente, refugit, —
Et longo periit arida facta situ. Nihil tamen mutan-
dum : nam Sedulius verius imitatur Apuleium in
Apolog. p. 514, *Diutino sita viscerum saucia*. De
verbo *marcebant* confer not. ad Dracontium, Satis-
fact., vers. 228.

* Mendose alii, *promisso*. Paulo ante in multis editis invenio, *sanguinis exstinctus, quod pariter pro san-*
is mendum esse existimo.

B cordis natum sera felicitate progenitum, in spem
futuræ gentis, et populi ad lactei potus ubera mater
tremebunda suspendit, quem genitor munus obtulit
Deo, cujus fuerat in desperatione promissio *. Stetit
puer ad jugulum, et factus est aries in holocaustum.
O sancti mens intemerata Pontificis ! humana re-
spuit, divina prospexit, filio dum vitam denegat, ac-
quisivit. Abraham gladium protulit, ut feriret, et
Dominus sacrificium sibi mutavit, ut filium non feri-
ret. Grande scilicet gerebatur in hac parte myste-

SCHOLIA.

108. Arntz., *sinu* : retine *situ*, vel ex his, quæ
modo attuli ex Apuleio.

109. Lucanus, l. II, vers. 359, *Dum sanguis inerat,*
dum vis maternæ, peregi — Jussa, Cato.

110. Urb. corrupte, *Cum se more viri. Mens cum*
Aldo distinguit *sanguis — Cum seniore viro. Gelidi.*
C. Melius *sanguis* : — *Cum, seniore viro, gelidi*. Sumi-
tur autem *vir* pro *marito*, ut ab aliis passim.

112. Cod. Taurin. *Argentis* ex diversa scribendi
ratione pro *Argentes*.

113. Ex Virgilio VI, 764, *Quem tibi longævo se-*
rum Lavinia conjux — Educet silvis.

114. Poëta. hic novem titulum apponit *Aries pro*
Isaac immolatur. Sic fere aliqui mss. In Urb. men-
dum est *ac sacra ipsam*. Non raro depravata est
lectio in hoc codice, quod semel monuisse satis sit.
Vonckius legere nos jubet *istam* pro *ipsam*. Grune-
rus contendit, *istam* locum habere hic non posse,
ipsam posse. Wopkensis pariter præfert *ipsam*,
nempe eandem, ad quam cæterotquin mactandus
Isaacus fuisset. Sic Prudentius hymn. 12 Cath.
vers. 131, *Aram ante ipsam*, etc., et hymn. 4, Pe-
rist. vers. 39. *Ad aram — Porriget ipsam*. Frequenter
ipsa et *ista* a librariis permisceri observat Arntze-
nius : cujus conjectura est *ipse*, hoc est, sponte sua,
pro *ipsam*, nimirum si vers. seq. placeat Vonckii
suspectio *mor statur*, de qua infra. Fatetur tamen
Arntzenius, *ipsam* emphasis habere, ut in aliis
multis. Nonnulli editi habent *ac pro at*.

115. Vonckius pro *mactatur* putat legendum *mor*
statur, i. e., sistitur : quam conjecturam aliquatenus
firmari ait Arntzenius serm. 2 Chrysologi : *Fili-*
is immolabatur ignarus, filius sistebatur nescius. Sic
enim emendavit Petr. Faber 3, serm. 8. Scripturam
receptam invenio apud Isidorum 12. Orig. cap. 1,
n. 9, de ariete : *Hoc pecus a gentilibus primum est*
aris immolatum. Aries, quod aris imponeretur. Unde
est illud : Aries mactatur ad aram.

116. Sic fere Dracontius de eodem Abrahamo l.
III, vers. 102, *Et pius immitis*, etc.

119. Omnes mss., quos vidi, cum Parrh., Ald.,

120 Humana pro gente plus occumberet Agnus. A

168 Loth Sodomæ fugiente chaos, dum res-
[picit uxor,

In statuam mutata salis, stupefacta remansit,
Ad pœnam conversasuum: quia nemo retrorsum,
Noxia contempti vitans discrimina mundi,

125 Aspiciens, salvandus erit, nec debet arator
Dignum opus exercens, vultum in sua terga re-
[ferre.

OPUS PASCHALE.

rium, ut pro humani generis vita sponte se Christus
mitis Agnus offerret ad victimam.

Loth peritura fugiebat ex Sodomâ, cujus uxor incautâ præsumptionis audacia, dum respicit, quæ evasit, mutata salis remansit in statua, non pro sapientia, sed pro pœna. Nullus enim ad contempta semel mundi discrimina præcipiti rursus cupiditate conversus jucundæ salutis lætitiâ perfruetur. Nec enim dignus est arator ille ventura fructuum fertilitate gaudere, qui sulcum vomeris recto cursu formandi retrorsi a vultus aversione confundens, præ-

Ignibus innocuis flagrans apparuit olim
Non ardens ardere rubus, nec juneta calori
Materies alimenta dabat, nec torrida vivens

130 169 Sensit damna frutex, sed amici fomitis
[æstu
Frondeâ blanditæ lambebant robora flammæ.

Mitis in imitem virga est animata draco-
[nem,

Per flexos sinuata globos, linguisque trisulcis

teriti laboris ordinem dissiparit.

Rubus innocuis quondam ignibus involutus, non ardens videbatur ardere, cujus materies nec incendiis alimenta præstabat, nec circumfusi caloris igne correpta, detrimentis exusti roboris subjacebat. Ita divini fomitis temperabatur tactus, ut blandiente ramis æstuantibus flamma, splendor in frondibus cerneretur esse, non pœna.

Mitis virgæ natura tractabilis in imitem et intractabilem mutata est draconem, qua vipereos motus tam sinuoso flexu volumina, quam trisulcas vi-

SCHOLIA.

shed. Poelm., et codicibus, quos Cellarius et Arntzenius viderunt. *sanguine Christi*. Poelm., cum aliis vulgatis, *sanguine fuso*, quod tenuit Cellarius, affirmans, *Christi* in mss. esse glossema: hoc ipsum tenet Arntzenius, qui addit, glossema fortasse inde ortum, quod aliquis supra vocem *agnus* in v. seq. glossam *Christi* ascripserit. Certe vix commodus sensus erui potest, si retineatur *Christi*: itaque dum clarior aliquid affulget, lectioni vulgatæ subscribo. In meo cod. supra *agnus* glossa est *caro Christi*. Facile ergo potuit vox *Christi* poni pro ultimo verbo hujus versus.

120. Reg. 1, 2, Vatt. 4, 2, Urb., Alb., Ott. 1, Cant., Alm., Arntz., Lips., cum Ald., *occumberet*. Parrh., *procumberet*. Id videtur fuisse in Aug., sed correctum est eadem manu per *ocumberet*. Ott. 2, *succumberet*, quod placuit multis editoribus, etiam Cellario et Arntzenio, qui tamen fatetur aptius videri *ocumberet*. In hac quidem scriptura in *pius* ultima producitur ratione cæsura: Cellarius et Arntzenius id vocant *hiatum*, quo jure, nescio: nam hiatus est, cum plures vocales concurrunt, quarum nulla eliditur: nam ut eis proferamus, labia diducta, apertumque os habere debemus. Jam poetis hujus ævi familiare est, ratione cæsura: vocalem brevem producere, ut in Prudentio, Dracontio, et Juvenco animadvertimus.

121. Reg. 1, et Ott. 1, pro titulo *De Loth* — Reg. 1, Ott. 2, *Sodomis*: sic Ott. 1, sed factum inde *Sodomi*. Grunerus non improbat *Sodomis* in ms. Cant. Sic Prudentius Ham. vers. 725, *Loth fugiens Sodomis ardentibus*. Editi, cum plerisque mss., *Sodomæ*: sic etiam Reg. 4, qui hic rursus incipit. Hos versus laudat Beda de Art. metr., ubi mendose legitur *Loth Sedomis*.

123. Vat. 1, *suam est*. Multi mss. cum plerisque editis clare *quia*: alii ambigue *quia*, vel *quod*. Parrhasius edidit *quod*.

125. Mss. nostri Reg. 1, 2, 4, 5, Urb., Ang., Vatt., 1, 2, Ott. 1, 2, Meus, Alb. cum aliis aliorum, necnon cum Parrh., et Ald. *Aspiciens*. Editi plerique etiam veteres *Respiciens*, quem pleonasmum *retrorsum respiciens* a manu Sedulii esse putat Arntzenius, et multa similia congerit: quæ in Dracontio, et Juvenco a nobis etiam notata sunt. Retinuit tamen *Aspiciens*, cum videret omnes codices in id conspirare. Simile veri est, *Respiciens* potius esse a manu

alicujus librarii, aut editoris, qui verba Vulgatæ in mente habuerit, cum tamen Sedulius aliam veterem versionem sequi soleat.

126. Apud Bedam de Art. metr., mendum est *multum pro vultum*.

127. Reg. 1, Ott. 1, inscribunt *De rubo*. Rom., *De rubo flagrante, et non ardente*. Meus, *Dominus in forma ignis super rubo*. — Vide Prudent., Apoth. 55.

128. Arntzenius recte damnat Barthium, qui ad 1 de Rapt. Pros. 166, legit, *Non audens ardere. Meus, ardere*: melius, *ardere*. In Ott. 2, videtur *vincta*. Lips. *victa*; reliqui *juncta*. Facile hæc inter se permutantur ex simili ductu litterarum in mss.

129. Meus *videns* male pro *virens*: nec melius Lips. *virens*. Arntzenius quidem defendi id posse existimabat, quia Palladius l. xiv de Insit., vers. 39, ait: *Nam quæcumque virens alienis frondibus arbor*. At non advertit, primam in *virens* esse brevem, ut ex ipso Palladii versu perspicuum est: in versu autem Sedulii produci deberet, ut produceretur in *virens*. Dicunt autem Latini *cespes vivus, radix viva, rivus frutex*, cum adhuc hæc vegetant, suamque vitam vegetativam, ut philosophi vocant, vivunt. Sic contra *mori* ea ipsa dicuntur, ut notavi ad Juvencum l. ii, vers. 749.

130. Lips. *amicti*: retine *amici*: Fortasse imitatur Virgilium 1 Æn. 180: *Rapuitque in fomite flammam*. Nebrissensis nota non satis intelligitur, *Fomes est inimicus igni, sed hic fuit amictus*. Fortasse inuit, fomitem ab igni comburi solitum, sed tunc combustum non fuisse.

131. Weitzius ad Prudentium Apoth. vers. 56, al. 124, citat *blanditiæ* pro *blanditæ*, fortasse errore typographico. De verbo *lambo*, cum flammæ applicatur, vide not. ad Dracont. 1, 660.

132. Reg. 1, *De virga in draconem versa*. Sic Ott. 1, sed *conversa*. Rom. *De Virga, quam Dominus Moysi dedit*. Meus *Virga Moysi mira*. Pro *draconem* male Reg. 4, *dracenum*. Beda, de Art. metr. laudat venustatem hujus versus, quod prius ponantur epitheta, tum nomina substantiva.

133. Editio Basileensis cum comment. Nebrissensis habet *Per flexos*, sed Nebrissensis ibi exponit, et legit *Per flexos*. In Reg. 1, et Ott. 1, videtur etiam a pr. m. fuisse *Per flexus*. Vides imitationem Virgilii in *linguisque trisulcis*, ex 11 Æn. 475.}

* Forte, *retrorsum*. Alii, *fermandi*.

- Squamea colla tumens, inimicos ore chelydros A
 135 Sorbuit, et proprii redit in virgulta rigoris.
 Pervia divisi paterunt cœrula ponti
 In geminum revoluta latus, nudataque tellus
 Cognatis spoliatur aquis, ac turba pedestris
 170 Intrat in absentis pelagi mare, perque
 [profundum
 140 Sicca peregrinas stupuerunt marmora plantas.
 Mutavit natura viam, mediumque per æquor
 Ingrediens populus, rude jam baptisma gerebat:
 Cui dux Christus erat; clamat nam lectio, Multas

OPUS PASCHALE.

brando linguas exercens, geminos inimicæ fraudis
 angues absorbuit, atque propriam virgulti speciem
 rigida rursus mutatione suscepit.

Per media marinis fluctibus profunda latentia re-
 volutis in geminum latus undis, et æquorea divinitus
 ædificatione suspensis, pedestris turba transivit,
 stetit undique pontus ut murus, et cognati gurgitis
 spoliata velamine tellus permansit nuda, donec pop-
 ulus pelago gradiens absente per pelagus, vestigiis
 hospitam peregrinis aquosæ viam carperet sicci-
 tatis. Mutavit natura semitam, jussa paululum re-
 laxare constantiam, et innumera lubrici salis cam-
 pos multitudo transgressa, rude baptismatis myste-
 rium nesciendo gerebat, quæ per aquarum freta sa-
 lubria, duce Christo, transiverat. Ita denique pro-
 pheta cecinit, illa significans: *Vox a Domini super*
aquas multas. Vocem igitur verbum dici quis dubi-

SCHOLIA.

134. Virgilius, II Æn., 381: *Et cœrula colla tumen-*
tem. Epitheton *squameus* de serpente obvium est.
 135. In Meo clare mendum reddit pro redit: ibi-
 dem vigoris; fortasse aliquis voluit viroris, sed rigo-
 ris probum est.
 136. Reg. 1, *De mari Rubro, et populo Israeli ico.*
 Ott. 1. *De mari Rubro, et turba.* Rom., *Ubi populus*
Israel siccis pedibus per mare ivit. Meus, *Mare Ru-*
brum cedit populo Dei. In Althelmo et aliis occurrit
cœrula ponti: similia sunt aversa castrorum, recta
montium, flexa collium, porrecta camporum, acerba
fluctuum, convexa vallium, etc.
 138. Cant., Parrh., Reg. 2, 5, *at turba; alii,*
ac turba; Reg. 1, et turba.
 139. Adverte tautologiam, aliis etiam poetis
 familiarem, *pelagus, mare, profundum, marmora.*
 140. Eleganter stupor tribuitur mari. *Marmora*
 pro mari: vide Dracont. 1, 578.
 141. Burmannus conjicit *natura vices.* Omnes habent
viam, sed in Ott. 1, pro viam aliud prius videret
fuisse.
 142. Cell., Ald., *Incedens cum codd. Heins. et*
Almel. Nostris omnes, et alii Ingrediens, quod magis
accedit ad version. Vulgat. Exodi, et Sedulii
prosam. Rom., rude baptisma; lege rude jam bap-
tisma.
 143. *Lectio* notanda significatione sumitur pro sacra
 Scriptura, vel doctrina, uti apud Paulinum *De*
Vita S. Martini IV, 181, Jul. Firmicum, etc. Hinc
lectiones in officii ecclesiasticis, *lectionarius, lectio-*
narium. Orientius sua sacra carmina vocat *lectionem*
 his pulchris iambicis in fin.: *Quod si quem lædit spi-*
ritualis lectio, — Ei libet lectionem spernere, — Non
commutare lectionis formulam, — Anquem magistrum

^a Psalm. XVIII, vers. 3.

^b Nonnulli *immensum: retine immensam.* Paulo ante præstiterit legere *quis dubitet: sequitur enim*

- Vox Domini super exstat aquas; vox denique*
 [verbum est,
 145 *Verbum Christus adest, geminæ qui consona legis*
Testamenta regens, veterem patefecit abyssum,
 171 *Ut doctrina sequens planis incederet arvis.*
 Quid referam, innumeras cœlesti pane catervas
 Angelicos sumpsisse cibos, nimisque superni
 150 *Nectaris, aëria populum dulcedine pastum,*
In pluviis habuisse dapes, et in imbris escas?
 Rursus in exustis sitiens exercitus arvis,
 Qua nimium loca sicca diu, qua terra negatis

at? Verbum autem Christum esse quis abneget?
 qui veteris, ac novi conditor Testamenti immensam
 primæ legis abyssum suo patefecit adventu, quate-
 nus recentiore doctrina, tamquam remotis undarum
 molibus intimis, ac profundis, sequens ætas nil pe-
 ricli formidans per callem planæ libertatis incederet
 jam secura.

Quid ejusdem plebis catervas innumeras in deser-
 tis terrarum spatiis, et totius victus sterilitate dam-
 natis, cibos angelicos, panemque cœlestis gratiæ re-
 feram consecutas? Ubi nectareus æthereæ majestatis
 nimbus irrorans populo dapes ex pluviis, et copiosas
 ex imbris escas effudit.

Per squalentia rursus violentis arva fervoribus
 sitiens æstuabat exercitus, qua familiari semper ar-
 dore negatis fontibus, jacens terra languebat, qua
 spem bibendi pariter, ac vivendi deficiens aquarum

falsitatis increpo, — Ut non adjiciat, sive demat litteram.
 Reprehendit, ut videtur, codicum corruptores.

144. Schedæ Poelm., Parrh., *denuo pro denique.*
 Reg. 1, 4, Ott. 1, Ang., Rom., Meus, Vat. 1, 2,
 Parrh. Ald., et plerique editi, *verbum est* Cellarius
 cum mss. Arntz., Almel., Cant., ac nonnullis ex
 nostris, *verbum sine est, sed ita ut subaudiatur.*

145. Reg. 5, Ald., *at est pro adest.* Nonnulli vul-
 gati quod pro qui.

146. Reg. 2, 5, Alb., Vat. 2, Ott. 2, Ald., Parrh.,
gerens. Alii mss., cum multis editis, *regens; Meus,*
ferens. Nebrissensis legit, et explicat, *gerens.* Cellar-
 ius et Arntzenius ediderunt *regens, quæ est scrip-*
tura optimorum codicum.

147. Reg. 3, *incederet; corrige, ince-leret.*

148. Reg. 1, *De manna.* Ott. 1, *Ubi panem acce-*
perunt cœlestem. Rom., *De manna cœlitus dato.* Meus,
Populus Dei manna pascitur in deserto.

150. Plerique mss. nostri *aëria,* nonnulli *aërea.*
 Poelm. ad marg., *ætherea; alii editi et schedæ*
 D Poelm., *ætheria.*

151. Torn. 1, Edimb., *In plumis pro In pluviis,*
 ut intelligantur coturnices: et ita has voces apud
 Tibullum 1. 1 Eleg. 2, vers. 79, confundi monuit Bur-
 mannus. Longe tamen melior est communis lectio.
 Meus non male dapes, in nubibus escas.

152. Reg. 1, *De aqua ex petra producta.* Ott. 1,
Ubi aquam de petra eduxit. Rom., *De Moysse, cum*
aqua manavit de petra. — Pro in exustis Meus inex-
haustis propter am.

153. Arntzenius in Miscellaneis, quæ, postquam
 Sedulii editionem cum notis variorum procuraverat,
 anno 1765, edidit, cap. 17, ex conjectura corrigiit
 quia terra pro qua terra: quod minime placet.

quis abneget. Infra reposui familiari semper ardore pro
ardoris.

Ægra jacebat aquis, qua spes ablata bibendi, **A**
 155 Vivendique fuit, subitas arente metallo
 Hausit aquas, sterilique latex de rupe cucurrit,
172 Et jejuna novum vomuerunt marmora
 [potum.
 His igitur jam sacra tribus dans munera rebus,
 Christus erat panis, Christus petra, Christus in
 [undis.
 160 Angelicis tremefacta minis affatur asella
 Sessorem per verba suum, linguaque rudenti
 Edidit humanas animal pecuale loquelas.
 Sol stetit ad Gabaon, mediique cacumine cœli

Fixit anhelantem dilato vespere lucem,
 165 Insolitus frenare diem, nec luna cucurrit
173 Ordine pigra suo, donec populantibus armis,
 Fervidus ingentem gladius consumeret hostem,
 Conjurante polo : jam tunc famulata videbant
 Sidera venturum, præmisso nomine, Jesum.
 170 Heliam corvi quondam pavere ministri,
 Præbentes sine more dapes, alesque rapinis
 Deditus, atque avido saturans cava guttura
 [rostro,
 Tradidit illæsam jejunis morsibus escam.
 Nunc bonus Helix, qui perfidus antea Noe,

OPUS PASCHALE.

natura subduxerat, cum stupentis saxi visceribus tor-
 por inclusus spumantem subito fluctanti caute redun-
 davit in laticem, siccæque jejuni marmoris venæ potum
 cunctis vomuere multiplicem. His tribus ergo rebus
 jam magna sui nuntians sacramenta mysterii Christus
 erat in pelago, Christus in pane, Christus in saxo.

Asella, vile pecus, ac stolidum, angelicæ potes-
 tatis visione perterrita, sessorem verbis alloquitur,
 et rudentis linguæ clamor inconditus humanæ vocis
 affatibus explicatur.

Sol in medio cœli cacumine rapidos anhelantis
 flammæ cursus infrenans contra Gabaon per insolitas
 diei moras dilato vespere lucem fixus astrinxit. Nec

B luna suis legibus mota pigræ stationis limen exce-
 dens, ordinem consueti gressus exercuit, donec gladi-
 us victoris exercitum hostilem funditus amputaret
 cœlestis auxiliij conjuratione. Virtuti famulantia deni-
 que videbant ipsa jam sidera, per similis vocabuli
 sacramentum, Jesum Dominum, nomine præcedente,
 venturum.

Heliam præter naturæ dispositum corvi diurnis
 epulis transegerunt, alesque a voracis rostri rapaci-
 tati subjectus, qui facilem prædam cavo gutturi sub-
 ministrat, jejunis morsibus escam deferebat illæsam.
 Nunc Helix bonus, ac fidus, qui Noe quondam ma-
 lus, ac perfidus, in terris abluit culpam, in aquarum

SCHOLIA.

155. *Metallo*, h. e. petra. *Metallum* de marmore
 dicitur a Silio, et Statio, de gemmis a Plinio Juniore.
 Nebrissensis exponit lapidem, vel potius lapidis venam.
 Vide Cerdam Adv. c. 101.

156. Taurinensis codex antiquissimus, *Ausit aquas*,
sterilique latex de rupe manavit. In veteribus mss.
 codicibus aspiratio sæpe desideratur, sæpe redundat:
 itaque *Ausit* est pro *Hausit*. Sed *manavit*, quamvis
 contra metrum sit, tamen in multis mss. exemplari-
 bus retinetur. Meus, Ang., Alb., Reg. 1, 2, 4, 5;
 Ott. 1, Valt. 1, 2, Cant., cod. E., *manavit*, quo
 spectat Arntz. *manabat*. In Ott. 1 supra tamquam
 glossa est *cucurrit*: in Reg. 2 glossa est *eduxit*,
cucurrit, *fluxit*; in Vat. 1, a sec. m., *cucurrit*. Urb.,
 Ott. 2, Rom. recentes mss., *cucurrit*. Ald. edidit
manavit: Parrh., *salivit*, quod vix cum grammaticæ
 regulis stare, in schedis Poelm. observatur: nam
salii, et *salui* in præterito, raro *salivi* dicitur. Pleri-
 que editi *cucurrit*, et Grunerus affirmat, *manavit*
 glossam esse. Assentitur Arntzenius, qui similibus
 exemplis docet, recte *currere* de aqua dici, et ex
 Antonio adv. Gent. vers. 45, sive potius ex Paulino
 poem. ultim. producit locum similem: *Manna cui e*
cælo, et fons de rupe cucurrit. Non difficulter credam,
 veram scripturam esse *manavit*, cum primam hujus
 verbi Eugenius Toletanus antistes, aliique christiani
 poete corripuerint.

157. Rom., *vomuere*; lege, *vomuérunt*.

158. Vonckii conjectura est *His jugiter* pro *His*
igitur. Sed quamvis verum sit, primam in *jugis* a
 Sedulio licenter corripit, tamen hoc loco innovandi
 causa nulla est. Parrh., schedæ Poelm., *His igitur*
sacrata tribus, quod minus verum puto.

159. Exstat hic versus apud Bedam de Art. metr.

160. Reg. 1, Ott. 1: *De asina, quæ locuta est*. Rom.,
Ad Balaam de locutione asinæ. Meus, *Asella ad Balaam*.

161. Meus, *rudendi*; retine *rudenti*.

162. *Edere loquelas* dicitur, ut *edere vocem, sonos*,
clamorem. Verbo *pecualis* usus etiam est Venantius

C Fortunatus II de Martino 146.

163. Reg. 1, Ott. 1, *De Jesu Nave*. Rom., *De*
Josue, de statione solis.

165. Wopkensius suspicatur *Invalidus*, vel *Insoli-*
idus, qua voce posteriore usus est Ovidius. Interpret-
 tur *Insolitus frenare, cum jam dedicisset* (legam
dedidicisset) frenare, vel regere diem. Melius Arntze-
 nius vulgatam lectionem exponit; qui ordine suo
 servato non in longius tempus diem protrahere solet.
 Pro *frenare* Meus habet *retinere* ex aliqua fortasse
 glossa. Arntzenius *frenare*, uti etiam *anhelantem*
 alludere putat ad opinionem veterum, qui equos soli
 tribuebant. Verum Sedulius non solum a fabulis,
 sed etiam a nominibus fabularum longissime distare
 solet: et potest accipi *frenare* metaphorice pro *reti-*
nere. Est autem sensus, Sol non solitus retinere diem.

166. Meus *plena*: lege *pigra*. Vat. 1, *arvis*, a sec.
 m. *armis* probe.

167. Ald. *Ferridus in gentem*; nisi error sit typo-
 graphicus pro *ingentem*. Venuste *Fervidus gladius*.
D Lucanus VII, 502: *Frigidus inde — Stat gladius: calet*
inde nocens a sanguine ferrum.

168. Nonnulli *jam tum*: plerique *jam tunc*. Imitatur
 Claudianum de III Consul. Honorii v. 98: *Cui*
militat æther, — Et conjurati veniunt ad classica venti.
 Et de bello Get. vers. 49: *Aut conjuratum querimur*
splendore serenum.

169. In Reg. 1 forte fuit *promisso*, nunc est *præ-*
misso. In Rom. clare *promisso*, in Meo dubie. Confer
 Prudent. hymn. XII Cath. vers. 473.

170. Reg. 1, Ott. 1, *De Helia*. Meus *Helias, corvo mi-*
nistrante, pascitur. Rom. *De Helia, corvis pascentibus*.

171. Parrh., schedæ Poelm., *Reddentes pro Præ-*
bentes. Arntz. ms. *rapinæ pro rapinis*, haud inele-
 ganter: nam apud poetas numerus singularis interdum
 pro plurali ponitur.

173. *Jejunis morsibus*, aut corvi, ait Nebrissensis,
 quamvis jejuni, aut Helix jejuni.

174. Meus, *Tunc bonus*. Cellarius conjiciebat *ante*

* In vet. cod. fuit *feracis*; sed librarius ipse correxit *voracis*.

- 175 Abluit in terris, quidquid deliquit in undis.
 Plenus at ille Deo, postquam miracula terris
174 Plura dedit, meritisque suis succedere
 [dignum
 Hæredem propriæ fecit virtutis amicum,
 Aurea flammigeris evectus in astra quadrigis,
 180 Qua levis æthereos non exprimit orbita sulcos,
 Sidereum penetravit iter, curruque corusco
 Dexteriora petens, spatio majore triumphum
 Duxit, et humani metam non contigit ævi.
 Quam bene fulminei prælucens semita cœli

OPUS PASCHIALE.

inundatione contractam. At ille plenus existens, postquam miracula terris plura monstravit, suaque dignum successione per spiritum velut hæreditariam largitatem propriæ virtutis munus transtulit in amicum, flammeis raptus equis, et curribus per illos claræ serenitatis excessus, qua levior puri tramitis via nullos in æthereo campo ferventis rotæ sulcos orbita demergente conservat, dexteriora majoris spatii sic petivit, ut triumpho cœlestis axe resplendens, humani limitis metam longa fretus vivacitate contemneret. Quam bene vocabulo pariter, convenienter ac merito Heliæ claritati, vel nomini fulgentis semitæ majestas arrisit! Cui si Græco sermone queat una per accentum littera commutari, sol specialiter exprimi videatur.

- A 185 Conventit Heliæ I merito qui, et nomine fulgens,
178 Ilacope dignus erat: nam si sermonis Achivi
 Una per accentum mutetur littera, sol est.
 Ultima labentis miseratus tempora lucis,
 Ter quinos quondam regi Deus addidit annos,
 190 Usus jure suo, patefactaque limina claudens
 Mortis, ab occasu vitam converterit in ortum.
 Jonas puppe cadens, ceto sorbente voratus,
 In pelago non sensit aquas, vitale sepulcrum,
 Ne moreretur, habens, tutusque in ventre ferino,
 195 Depositem, non præda fuit, vastumque per æquor

Ezechiæ, regi justissimo, in extremis vitæ terminis constituto, quindecim Dominus sua pietate, vel jure annos addidit ad salutem, mortisque claudens patefacta jam limina, vitam in occasu languentem ad ortus revocavit originem.

Jonas in marinos fluctus anxie puppis trepidatione jactatus, uteroque sorbentis ceti reconditus, non sensit aquas in pelago constitutus, vitale scilicet sepulcrum, ne moreretur, ingressus, tutusque mitissima sub voraci ventre custodia, depositum videbatur esse, non præda, hostilique salubrius protectione servatus, venit ad terram vomitu, non carina. Cui facto diversitate contrario nauta feritatem præbuit, fera navigium ministravit.

SCHOLIA.

ea. Sic pro post ea aliquando a librariis inventum fuit postea. Hoc tamen loco non male est antea. Reg. 1, ante, forte ante Noëmo. Nonnulli Noæ, alii sine di-phthongo Noë. Corvus fuit perdidus, quia egrediebatur, et non revertebatur. Frustra Nebrissensis lectionem Hebræorum objicit, Egrediebatur, et revertebatur.

177. Meus Plurima dedit pro Plura dedit.

179. In re eadem similis versus est Juvenci l. II, v. 518. Aldhelmus, cap. 10 Prose de Virginit., versus Sedulii profert: Ut porta heroico hexametro refert, Aurea, etc. Virgilius dixit aurea sidera.

180. Plerique mss. aerios, vel aereos: alii ætherios, vel æthereos. Sic pariter editi variant. Ex prosa tamen retinendum videtur æthereos.

181. Reg. 1, Siderium: alii Sidereum.

182. Parrh. Esteriora minus bene: Vet. 1, Mon. Deteriora pessime. Glossæ in Reg. 1, et Alm. Deteriora exponunt meliora, sive cœlestia loca.

184. Pro bene, Alardus ad Valerium Flaccum, l. III, v. 211, citat vel, errore calami, aut typographi, ut videtur: qui tamen occurrit apud Bedam in libr. Reg. quæst. 28, ubi hos versus allegat. Fulmineum cœlum est lucidum, et tamquam fulmine splendens.

185. Plerique nostri mss., et meliores cum ms. Nic. Heinsii, et plerisque editionibus, Parrhasii etiam, meritoque et nomine. Pro eadem scriptura Arntzenius laudat Aldum: sed is mihi exhibet merito qui, et nomine: quæ videtur esse vera lectio, et existat in Alm., Reg. 5, et ambigue in Ott. 2. In mss. que, et qui sæpe simili modo exarantur: hinc alterum pro altero facile ponitur. Arntz. habet meritoque qui. Alardus loc. cit. refert merito qui nomine. Nic. Heinsius, et Meursius in Spicil. ad Theocrit. Idyll. xxvi, p. 450, probant merito qui, et nomine. Id tenent recentes

^a Vetus codex habuit nauta veritatem præbuit. Juretus corripit feritatem, et advertit, in mss. antiquis sæpe pro f poni ob affinitatem. Hac ratione emendat in Panegyrico Maximiano dicto, vel potius, ut notat Gallandius, in Panegyrico Eumenii Constantii Chloro dicto, c. 9, Viros attonita feritate trepidan-

editores. Beda loc. cit. mendose fulgent pro fulgens. Ex prosa vero hujus versus lectio erui non potest: nam hoc loco, si mendosa non est, obscura certe est.

186. Parrhas. Æthere dignus erat: sic nonnulli vulgati, sed mss. omnes, etiam antiquissimus Taurinensis Hac ope dignus erat, videlicet flammigeris quadrigis, quibus in astra eveheretur. Adhæret Beda.

187. Beda loc. cit. mutatur: alii mutetur. Accusatur hoc loco Sedulius a nonnullis, quod nominis Eliæ veram Hebræam significationem ignoraverit. Sed potuit quidem id scire Sedulius, et nihilominus ad significationem ex Græco sermone petitam alludere, quoniam de curru igneo mentio erat. Neque mirum videri debet, si linguam Hebræam Sedulius non calleret. Nebrissensis per accentum exponit, quia accentus acutus in penultima transfertur in antepenultimam. Græce sol est ἤλιος, Elias scribitur apud Septuaginta Ἠλιώ, Eliu, apud alios Ἠλιος.

188. Reg. 1, Ott. 1, De Ezechia. Meus Ezechie quindecim anni ad vitam adduntur. Rom. De Ezechia rege quindecim annis. Hic versus videtur depromptus

D ex Juvenco III, 564: Ultima labentis restabat portio lucis.

189. Rom. addit: corrige addidit.

190. Parrh. edidit lumina: sic Arntz. a sec. m., Urb., et Rom. a pr. m., in quo corrigitur per limina, ut in Pros. etiam legitur. Vat. 2 male patefacta limina.

192. Reg. 1, Ott. 1, De Jona. Rom. De Jona naufragante. Meus, Jonas in ventre ceti. — Urb., Rom., quippe pro puppe, quod pro diversa scriptura appingitur in Rom.

194. Fera de piscibus non obvium est: occurrit tamen apud Manil. v, 489, 492.

195. Lips., Arntz. a sec. m., Ald., Parrh. cum nostris mss. Ang., Alb., Vat. 1, 2, Ott. 2, Reg. 5,

tes pro veritate, et in oratione Eumenii pro scholis cap. 19, feritate Francorum pro veritate, et apud Arnobium l. vi, cap. 9, instincta feritate nature. Francorum feritatem testatur etiam Isidorus lib. II Etymol. cap. 2, a qua eos vocatos innuit.

176 Venit ad ignotas inimico remige terras. **A 205** Ardentis fidei restincta est flamma camini.

Cum, spirante Deo, Babylonia sacra negarent
Tres una cum mente viri, durumque subirent
Exitium sævi Chaldæa lege tyranni,

200 Cujus Achæmeniam rabies accenderat iram

177 Plus fornace sua, medios trudentur in ignes,
Nil audente rogo, tantoque ardore calentes
Cordis, imaginæ vincunt incendia pœnæ
Igne animi. O quanta est credentium gloria!
[flammi

Digna sed immitem innox percussit ultio regem.
Nam quod ab humana vecors pietate recessit,
Agrestes pecudum consors fuit ille per herbas,
Aulica depasto mutans convivia feno.

210 Pronus ab amne libit, septenaque tempora lus-
[trans,

178. Omnibus hirsutus silvis, et montibus
[errat.

Nec minus et Darii furuerunt jussa tyranni.

OPUS PASCHALE.

Cum, spirante cœlitus Deo, trium puerorum una
cordis intentio Babylonia sacra contemneret penitus,
ac negaret, durumque mortis exitium tyrannicæ
legis atrocitate susciperet, cujus rabies Achæmenii
furoris igne succensa, torrentem fornacis propriæ
superabat ardorem, rogo victi trahuntur in medio,
pyra juvenes non audente contingere, qui tantum
corde ferventes vicerunt imaginem pœna deferente

supplicium. O quanta est credentibus salus, cum
gloria flammis fidei pluscandentes^b, restincta torpuit
vis camini!

Auctor igitur tam nefandi iudicii dignum factis
supplicium non evasit. Nam qui vecordi raptus in-
saniam, humanæ pietatis jura despexerat, ferino vixit
ritu per silvas, et consortia pecudum sectatus agrestia,
aulici deliciosa convivii pastus feno, potatus fluvio

SCHOLIA.

Urb., Rom., Meo, et, ut videtur, Ott. 1 a pr. m., *Depositus*. Alm., Reg. 1, 2, 4, Ott. a sec. m., Arnz. a pr. m., *Depositum*: quæ verior est scriptura. Idem verbum de Jona usurpatum a S. Maximo Homil. crst. I de pascha, observat Grunerus: *Sed pisce illasum eructante depositum, tertia die terris refunditur*. A jurisperitorum libris ad alios id nomen transit quo tamen Cicero, Juvenalis, alii que utuntur.

197. Reg. 1, Ott. 1, *De tribus pueris*. Rom., *De rege Nabuchodonosor; et tres viri*. Meus, *Tres pueri liberantur e camino*.—Pro *Cum spirante Urb.* mendose *Conspirantur*. Reg. 4, *Cum inspirante*, quæ lectio fortasse genuina est. Eisi enim parum elegantes censentur hujusmodi versus, in quibus prima vox monosyllaba efferenda est cum elisione, tamen non desunt exempla in optimis poetis. *Inspirare pro divinum Spiritum immittere* vox est ecclesiastica, sed quæ originem ducit a bonis latinis auctoribus, ut ostendi l. ii Dracont. vers. 15, *Tu Deus inspiras*. At *spirare* eadem significatione, nescio an alicubi inveniat. Omnes tamen editi cum plerisque mss. referunt *Cum spirante Deo*.

198. Plerique mss. et editi *durumque*: favet etiam Prosa. Reg. 5, Ott. 2, schedæ Poelm., Lips., Parrh., Ald., Ott. 1 a pr. m., *dirumque*.

200. Nonnulli vulgati male *accenderet* pro *accenderat*. Apud Scholiastem Statii l. viii *Theb.*, vers., 287, sic legitur hic versus: *Cujus Achæmeniam rabiemque accenderat ira*, sed mendose. Scribendum certe est *Achæmeniam*, scilicet Persicam, ab Achæmene Cyriavo: quo epitheto Horatius, Val. Flaccus, Silius, alii que usi sunt. Scholiastes Statii est Placidus Lactantius, sive Lutatius, cujus verba sunt: *Achæmenia ipsa est Chaldæa, vocata ita a quodam crudelissimo rege, de quo in Sedulio legitur: Cujus Achæmeniam, etc. Non enim poterat ejus ira placari nisi humano sanguine*. Nonnulli minus bene scribunt *Achæmeniam*. Burmannus notavit, hunc versum laudari etiam ab Scholiaste Lucani ii. 49. Producit etiam ab Scholiaste Horatii xiii Epod. ad verba, *Nunc et Achæmenia*.

201. Meus, *traduntur*: molius reliqui *trudentur*.

^a Quidam editi *Achemeni*.

^b Mendose *cadentes* in nonnullis editis. Supra forte legendum *trudentur*, et vicerunt *imaginem*

202. Ott. 1, 2, Urb., Ang., Alb., Vatt. 1, 2, Reg. 2, 3, Rom., Meus, Parrh., Ald., Lips., Cantabr., Tornas. 1, 2, 3, schedæ Poelm. *urente*. Poelm. in textu, Fabr., et alii vulgati, *ardente*, quod non inelegans esse putat Arntzenius, ac suo calculo probat Burmannus. Reg. 1, 4, Arnz., edd. Vett. 1, 2, Mon., *ardente*, quod confirmat Prosa, et tenuerunt Grunerus et Arntzenius. In Reg. 1 glossa in *ardente* est *urente*, in Arntzen. *lædente*. In Ott. 4 ex *urente* eadem veteri manu factum *ardente*. Nec mirandum, ut ait Grunerus, *audere* de rogo dici, cum oblivionem igni tribuat Drepanius in hymno trium puerorum: *Vinque suam oblitus sanctos non læderet ignis*. Vetus codex Taurinensis *tantumque ardore*: quod cum Lips. recepit Cellarius: neque abludit Prosa; sed communis scriptura est *tantoque*.

205. Glossa in Reg. 1 est *imaginæ, quia videbatur ardere, sed non urebat*. Nebrissensis interpretatur *pœnæ imaginæ*, h. e., propositæ non adorantibus imaginem Nabuchodonosor regis. Melius cum glossa *imaginea* pœna sumitur pro imaginaria, quia vere pœna non erat. Utitur hoc eodem vocabulo *imagineus* Fortunatus ii de Vit. Mart. 276. Similis sententia exponitur a S. Leone in Natali S. Laurentii: *Superari charitas Christi flamma non potuit, et segnior fuit ignis, qui foris ussit, quam qui intus accendit*. Tribuitur autem ardor a Patribus passim cum claritati, tum fidei, quam diserte nominat Sedulius.

204. Parrh. cum Vat. 1, omittit *O post animi*.

206. Reg. 1, *De Nabuchodonosor*: sic Rom., Meus, *Furor Nabuchodonosor*. Ottobon. 1, omittit hunc titulum.

210. Ott. 1, Vatt. 1, 2, Urb., Rom., Ang., Alb., Parrh., Ald., Reg. 1 pro d. s., Reg. 2, *lustrans*, et vers. seq. *errans*. Editi etiam variant.

211. Reg. 4, *lustrat* — *Omnibus hirsutus silvis, in montibus errat*.

212. Reg. 1, Ott. 1, *De Daniele*. Meus, *Daniel e leonum lacu liberatur*. Rom., *De Daniel a leonibus custodito*. = Parrh., Edimb. cum ms. Cantabr., *feruerunt*, quod arripuit Grunerus, quia *feruere* de odio, et ira sæpe dicitur, et *furuerunt* videtur esse

pœna deferente *supplicium*. Pro *deferente* quidam, *deferente*.

Ecce etenim sceleri scelus addidit ira furentis, A
 Hebræumque decus Daniel decernitur insons
 215 Jejunis cibus esse feris, sed bellua justo
 Mitis facta viro, sanctos ne læderet artus,
 Cœpit amare famem, rabies mollita furorem
 Deposuit, sævisque in faucibus ira quievit,
 Et didicere truces prædam servare leones.
 220 **179** Dic, ubi sunt, natura, tuæ post talia le-
 [ges?
 Quis toties tibi jura tulit? quis tartara jussit
 Translatum nescire virum, sterilemque marito
 Fecundavit anum, sacram præcepit ad aram

Sponte venire pecus, muliebres transtulit artus
 225 In simulacra salis: ramos incendia passos
 Non ardere dedit: virgultum solvit in anguem:
 Per pelagus siccavit iter: mirabile nimbis
 Manna pluit, saxo latices produxit ab imo:
 Quadrupedem fari plano sermone coegit:
 230 **180** Suspensis rapidas elementis distulit horas:
 Per volucres hominem pasci dedit atque coruscis
 In cœlum transvexit equis: jam morte gra-
 [vato
 Adjecit tria lustra viro: prædonis in ore
 Naufragio fundavit opem: flagrante camino

OPUS PASCHALE.

permutavit, quem sub hujus deformitatis aspectu
 hirsutum silvis et montibus septem viderunt tem-
 pora pervagatum.

Nec minus Darii postmodum regnatoris dum præ-
 teritam furor imitatur insaniam, Daniel, Hebræorum
 decus amplissimum, cum feris jejunio stimulis in-
 cluditur, et simplicis animæ corpus innoxium sævius
 vorandum morsibus deputatur; bellua tamen facta
 mitis et placida, ne sanctos artus insano dente lace-
 raret esuriens, cœpit amare jam famem, vultusque
 terribilis rabies mollita submittens, atque in sævis
 faucibus ira blandior conquiescens, genuinæ feritatis
 immemores prædam servare docuit tunc leones.

Dic, ubi post talia tuæ sunt leges, pertinax o natu-
 ra, quis toties tibi jura subtraxit? quis a translatum
 nescire virum jussit infernum, sterili matri fecun-
 dam præstitit senectutem, ad aram sponte compulsi
 venire pecudem, muliebrem effigiem in salis simula-
 crum convertit, ramos incendiis æstuantes non ardere
 monstravit, virgultum solvit in colubrum, per mari-
 nos fluctus pedestres patefecit incessus, pluentibus
 nimbis nectareum manna diffudit, ex arentibus saxi
 visceribus undas ejecit, ora mutæ quadrupedis hu-
 mana fari verba permisit, elementa defixis cursibus
 longa statione suspendit, volucrum ministeriis ho-
 minem pavit, et in cœlum corusci equitatus axe per-

SCHOLIA.

glossa. Sed cum omnes nostri mss. cum plerisque
 editis teneant *furuerunt*, id præstat retinere, quamvis
 nonnulli grammatici negent præteritum a *furo*. Nam
 favet Prosa, et præteritum *furui* Servio tribuitur, et
 Plinio etiam ab Harduino. Ostendit præterea Arntze-
 nius, *furorem* graviori iræ tribui, adeoque *feruerunt*
 posse esse glossam præteriti *furuerunt*. In *Darius* an-
 tiquiores primam et secundam producebant: Sedu-
 lius, Sidonius, et alii, utramque corripunt; quam-
 quam in Sedulio synæresis fieri potest, aut legi *Dari*.

213. Hic versus *Ecce deest* in Vat. 2, Alb., Ang.,
 Reg. 4, 5, Urb., Meo, Rom., Ald., Parrh., Arntz.,
 Lips., ms. Heinsii, Cant. Aditus est in Vat. 1 re-
 centiori manu, et in Ott. 1 ascriptus in fine paginae,
 et in Reg. 2 ad marginem. In Reg. 1 prius est versus
Ecce, tum *Nec minus*: sed signum trajectionis adest.
 idem Reg. habet *Ecce etenim*, sed pro *etenim* fortasse
 fuit *aliud*. Ott. 2, codex E, et alius ms. apud Bur-
 mannus, *Ecce aliud*, quod Burmannus monet de-
 sumptum ex Virgilio in *Æn. Ecce aliud majus*. Alii
 exhibent *Ecce etenim*.

219. In carmine vulgato Aldhelm. de Virginit. in-
 seritur hic versus, et legitur *Edidicere*: sed in ms.
 inveni *Et didicere*. Nebrissenensis ex Martiali 1, ep.
 103, de leone et lepore profert: *Et securior est in*
ore præda. Idem Martialis 1, ep. 7, ait: *Tutus et in-*
genti ludit in ore lepus.

220. Reg. 1, *Recapitulatio omnium ultionum*. Ott.
 1, *Recapitulatio omnium miraculorum*. Rom., *Interro-*
gatio contra naturam. Meus, *Epilogus prædictorum*.
 Arator clare imitatur Sedulium l. 1, vers. 890, al.
 825: *Dic, ubi sunt, mundana, tuæ, sapientia, leges?*

221. Editi *Quis toties*, vel *totiens*. Cod. E. cum
 Reg. 1 a pr. m., *Qui toties*. In *toties* et *totiens* mss.
 etiam variant. Editi, *qui tartara*: e mss. nostris Vat.
 1 a pr. m., Reg. 4, Meus, *quis tartara*: alii cum editis.

222. Posset *sterilique marito*. Cellarius, et Arntze-
 nius *tartara* interpretantur de sepulcro, vel statu
 mortuorum. Sed cur non de inferis sedibus, ad quas

animam Christi descendisse credimus, ut animas san-
 ctorum patrum liberaret? Scio, hoc ipsum ab hære-
 ticis nonnullis negari: sed eos egregie revincit Pe-
 tavius l. xiii de Incarn. c. 15. Vide l. v, vers. 428.

223. Ott. 2, *anum Saram, præcepit*. In aliis mss.
 C *Saram* est glossa supra *anum*.

227. Burmannus putat, interpungendum, *mirabile!*
nimbis. Verum non videtur interjectioni hic locus esse
 aptus.

228. Reg. 5, Vat. 2, contra metrum *pluit, qui saxo*.
 Sic edidit Aldus, qui plerumque his duobus mss.
 consentit. Plerique mss., et editi, *pluit, saxo latices*
produxit ab imo. Minus bene Poelm. *producit*, et
 Parrh. *ab uno*. Arntzenius suspicabatur *ab icto*, quia
 scilicet percussus est saxum: sed ex ms. Arntz.
 rescripsit *saxi latices produxit ab imo*, ut hoc libro
 vers. 502 *ima profundum*, et similia, præsertim apud
 poetam. In Addendis tamen agnovit, frequens etiam
 esse *inum saxum, inum pulmonem, inum profundum*.
 Intellige *quis pluit manna*.

229. Omnes nostri tredecim mss. cum Parrh., Ald.,
 et codd. Heinsii, Lips., Arntz., Cant., *plano*: non
 pauci editi, *pleno*. Schedæ Poelm. et Arntzenius
 probarunt *plano*, cujus glossa est in Reg. 1 *articulato*,
recto, vel *apto*. Burmannus præferebat *pleno*, ut *plena*
 voce apud Virgilium lib. 1 Georg. vers. 318. Addit
 Lucanum l. vi, vers. 622.

230. Nonnulli editi, *Suspensis*: lege *Suspensis*. Reg.
 4, Meus, *abstulit*: in Reg. 4 recentiori manu factum
 distulit.

231. Reg. 5, Ott. 2, Meus, Alb., *Per volucremque*
hominem. Vat. 2, Ald., *Per volucremque hominem*, et
 Vat. 2 addit errorem *pisci pro pasci*. Alii mss. cum
 Parrh., et plerisque editis *Per volucres hominem pasci*
dedit, atque coruscis. Urb., Rom., *dedit, ille coruscis*.

232. Fortasse ex Ovidio iv, Met. 145. *Oculos jam*
morte gravatos, ubi nonnulli habent minus bene *jam*
in morte.

234. Urb., *Naufrago*: sic Ott. 1 a pr. m., sed supra

* Alii *Qui*, alii *Quis*.

- 235 Servavit sub rore pios : per pascua regem A Heu ! miseri, qui vana colunt, qui corde si-
Pavit, ut hirsutam pecudem, rictusque leonum, [nistro
Instimulante fame, jussit nescire furorem? Religiosa sibi sculpunt simulacra, suumque
Nempe Creatori (cujus quæcumque videntur Factorem fugiunt, et, quæ fecere, verentur.
Seu quæcumque latent, et rerum machina ser- 245 Quis furor est, quæ tanta animos dementia ludit?
[mo est) 182 Ut volucrem, turpemque bovem, tortum-
[que draconem,
240 181 Omne suum famulatur opus, sequiturque Semihominemque canem supplex homo plenus
[jubentis [adoret ?
Imperium, quocumque trahit sententia nutu.

OPUS PASCHALE.

duxit, morienti jam regi tria lustra donavit, feri prædonis in utero portum dedit esse naufrago, rore sidereo puerorum membra proluit in camino, regem vagum dumosa per pascua feris ac pecoribus fecit esse convivam, leones prædæ parcere, et rapinam docuit non amare? Nempe rerum conditori omnium, B
cujus cuncta, seu nota, seu latentia verbi constant machinis fabricata, sui operis subjacent fundamenta, et sequitur jubentis imperium creatura, quacumque

nutu naturæ traxerit divinæ sententia.

Heu ! miseri, qui vanis cultibus inclinati stultum sinistri cordis officium sculptis a se simulacris impendunt, factoremque proprium relinquentes, suæ manus venerantur effigies, qui furor est, quæ tanta menti^a ludit insania, ut turpem volucrem, obscenissimum bovem, tortum draconem, et semihominem canem homo integer membris adoret, et solem nonnulli nebulosis mentibus obcæcati rerum genito-

SCHOLIA.

recte *Naufragio* cum cæteris nostris codicibus, et multis editis. Codd. Lips., et Heins. pariter, *Naufragio*. Poelm., Vett. 1, 2, Mon., Fabr., et alii vulgati, cum ms. Arntz., *Navifrago*. Sed præferendum est *Naufragio*, quod exponitur pro naufrago, ut interdum *conjugium* pro conjuge, *matrimonia* pro conjugibus, *servitia* pro servis, *ministeria* pro ministris, *officium* pro officialibus, *philosophia* pro philosophis, et talia plura.

235. Reg. 1, de rore, quod non displicet: supra glossa, vel diversa lectio *sub rore*. Mentio sit roris ex Daniel. iii, 50, *quasi ventum roris*, etc.

236. Poelm., *victusque*, emenda *rictusque*, pro quo C
mendose Ott. 2, Meus, habent *ritusque*.

237. Schedæ Poelm., et nonnulli vulgati, *Instigante pro Instimulante*.

239. Tredecim omnes mss. nostri constanter legunt *machina sermo est*, et in Reg. 1 glossa est *Cum ipse dixit, et facta sunt*. Adhærent mss. Heinsii, Lips., Cantabr. a sec. m., Schedæ Poelm., Parrh., Ald., et codex antiquus bibliothecæ Taurinensis. Favet Prosa. Itaque audiendi non sunt Davisius, Wopkensius, et Burmannus, qui cum aliquo ms., editione quadam in-4, sine anno et loco, et aliis vulgatis inferioris notæ præferunt *machina serva est*. Quamvis autem durum videatur *machina sermo est*, tamen hoc certe voluit Sedulius dicere, omnia creata solo Dei verbo existere. Alterum *serva est* nec satis clarum est, et non alia ratione explicari potest, nisi per tautologiam *Omne suum famulatur opus*.

241. Davisius ad Ciceron. de Natur. deor. l. ii, c. 2, distinguebat, *quocumque trahit sententia, nutu*, et *nutu cum jubentis* construebat. Wopkensius sub ea distinctione mallet referri *nutu ad sequiturque*, et exponit, ad levissimum divinæ voluntatis indicium, quod alibi dicitur *in temporis*, vel *oculorum ictu*. Idem Wopkensius conjicit, *Imperii, quocumque trahit sententia, nutum*, vel *sequiturque jubentis* — *Imperii, quocumque trahit, patientia nutum*. Quæ conjecturæ sic satis sunt ineptæ, præsertim in re per se clara. Burmannus quidem distinctionem Davisii probabat: sed alii præfert Prosa. E mss. nostris Reg. 1, Meus, Vat. 2, obscure, *quocumque trahit sententia nutu*; sed in Reg. 1, videtur prius fuisse *quæcumque trahit sententia nutum*; Ott. 1, Vat. 1, Reg. 2, 5, Urb., Rom., Alb., et, ut videtur, Ang.,

quacumque trahit sententia nutu. Reg. 4, Ott. 2, *quæcumque trahit sententia nutu*. Parrh., et Ald. cum Ott. 1, faciunt.

242. Reg. 1, *De diversis cultoribus*; Ott. 1, *De diversis hæresibus*; Meus, *Contra Paganos*; Rom., *De reprehensione poetæ contra ipsos, qui colebant idola*. Ott. 1 a pr. m., Reg. 2 a sec. m., Reg. 5, Ang., Alb., Vat. 1, 2, Ott. 2, Rom., Meus, Cant., Arntzen. a pr. m., Ald., *fana*. Alii nostri cum Parrh., Sched. Poelm., Ott. 1, supra eadem vet. m., et aliis *vana*, quod Prosa confirmat. In Urb. est *ana*, et deest prima littera.

243. Meus, Ald., *sculpunt*, quod melius quidem est, si grammaticos audimus: nam aliqui dubitant, an Latinum sit *sculpo*. Sed plerique habent *sculpunt*, et apud alios quoque id verbum legitur, quamvis plerumque variant exemplaria. Nonnulli vulgati *simulacra deorum*.

244. Reg. 5, Vat. 1, Meus, Ald., *ea, quæ*; alii, et *quæ*.

245. Ott. 1, *animas pro animos*. Ott. 2, *dementia fallit*. Arntz., *dementia cepit* ex Virgilio l. v Æn. vers. 465, *Quæ tanta animum dementia cepit?* Arntzenius ex Prosa conjiciebat *quæ tanta animis dementia ludit?*

246. Ott. 2, *Et volucrem*; lege *Ut*. Rom., Arntz., *torvumque*; retine *tortumque*, quod frequens est epithetum draconis, seu anguis. *Turpis* bos dicitur ex Virgilio in Georg. vers. 52: *Forma bovis, cui turpe caput*. Irridentur Ibis, Apis, Anubis, dii Ægyptiorum, et Æsculapius draconis nomine. Ibis est *volucris*, Apis *bos*, Anubis *semihomo canis*. Notæ sunt fabulæ.

247. Arntzenius edidit, cum plerisque editis et mss., *homo pronus adoret*: sed restituenda est Sedulio sua lectio, quæ acuta, et elegans est, *homo plenus adoret*, quod alludit ad *semihominem canem*. In Reg. 1 clare est hæc scriptura, quamvis altera manus *pronus* superscribere voluerit. Clara etiam est glossa pro primigenia scriptura, *non semis, sed plenus sensu, vel ad imaginem Dei factus*. In Ott. 1 et Reg. 2 nunc quidem legitur *pronus*, sed videtur fuisse a pr. m. *plenus*, quod aperte indicat glossa in Reg. 2, scilicet *totus*. Recte ergo Grunerus cum ms. Cant., et Prosa, ubi est *integer*, edidit *plenus*; a quo Wopkensius, et Arntzenius dissentiant inepta illa

^a Forte mentes: nam in carmine est animos.

Ast alii solem, cœcatis mentibus acti,
 Affirmant rerum esse patrem, quia rite videtur
 250 Clara serenatis infundere lumina terris,
 Et totum lustrare polum, cum constet ab istis
 Motibus, instabilem rapidis discursibus ignem
 Officium, non esse Deum, quique ordine certo
 Nunc oritur, nunc occiduas demissus in oras
 255 **183** Partitur cum nocte vices, nec semper
 [ubique est,
 Nec lumen fuit ille manens in origine mundi,
 Cum geminum sine sole diem novus orbis ha-
 [beret.
 Sic lunæ quoque vota ferunt, quam crescere
 [cernunt,

A Ac miui, stellisque litant, quæ luce fugantur.
 260 Hic laticem colit, ille larem, sed jungere sa-
 [cris
 Non audent inimica suis, ne lite propinqua
 Aut rogus exiguas desiccet fortior undas,
 Aut validis tenues moriantur fontibus ignes.
 Arboreis alius ponit radicibus aras,
 265 **184** Insistitque dapes, et ramos flebilis ora:
 Ut natos, claramque domum, dilectaque rura.
 Conjugiique fidem, famulos, censusque gu-
 [bernent.
 Lignæ, ligna rogas, surdis clamare videris,
 A mutis responsa petis, quæ jura domorum
 270 Hac ratione regunt, si cæsa securibus actis

OPUS PASCHALE.

rem illa volunt opinione censeri, quia terrarum tractus, et spatia claræ serenitatis luce perfundens, cœli plagas, ac sidera flammigera lustrare velocitate non cessat; cum ab ipsa potius instabili mobilitate, quam rapidis discursibus vagus ignis exercet, officium constet esse, quam dominum. Quippe certo dispensationis ordine custodito, nunc oritur, nunc ad occasum horis vergentibus inclinatus, vices cum nocte partitur. Nec ubique semper est constitutus, quique nulla nascentis vidit mundi primordia, nisi peracto sine sole die jam gemino, providus eum conditor a tertie lucis instituisset radiare principio. Sic etiam lunæ supervacua plerique vota dependunt, quam crescere semper, ac miui prænitentis mensium tem-

B poribus intuentur. Sic stellis quoque litare non desinant, quæ depulsa noctis abscessu matutinae lucis vultibus effugantur. Hic aquarum cultor est, ille flammarum. Sed species, sibi natura contrarias, non audent inimicas efficere, ne propterea discordia aut ignis ardentior latices debiliores exsiccet, aut impar undis ingentibus rogus subito moriatur extinctus. Alius arboreis radicibus aras instituens, dapes apponens, ramos, ac robora flebiliter orare non cessat, et natos, domos, rura, conjugium, famulos, censusque custodiant. Lignæ, ligna quid obsecras? surdis operam dependis exclamans, a mutis responsa nihil auditurus expectas. Quæ domorum constantiam illa tantum ratione sustentant, si securibus amputata,

SCHOLIA.

ratione, quod et Sedulius alibi, et alii, hac phrasi C utuntur, *promus adorat*. Colligere potius debuissent, ineptos librarios hac communiori phrasi deceptos versus corrumpisse. In Reg. 4 hic versus ponitur post vers. 272.

218. Vat. 1, *acti*, ad marg. recte *acti*.

251. Reg. 1, Ott. 1, a pr. m., *constat pro constet*.

252. Vat. 1, *decursibus*, supra *discursibus*. Vet. 1, male, *discordibus*.

253. Meus, *Officium non esse Deum*; sed vera est lectio, *Officium, non esse Deum*, videlicet non esse Deum, sed ministrum, officialem: quo sensu *officium* interdum usurpatur, ut dixi in var. lect. ad vers. 231. Sententia ipsa copiose, et eleganter explicatur a Prudentio lib. II contra Symmach. vers. 509 seq.

254. Ut alias in hujusmodi compositis, sic hic variant codices; alii, *dimissus*; plerique, *demissus*, quod magis placet. Meus, *demersus in oras*, non inepte; pro *oras* nonnulli editi et mss., *horas*. In prosa quoque scribitur *horis vergentibus*; sed utrobique omitti debet aspiratio. In Reg. 4, quamvis *horas* scribitur cum aspiratione, tamen additur glossa *fixas*, quæ *oras* innuit.

255. Urb., *ubique sine est*. Confer not. ad Dracont. II, 10: *Partita cum fratre vices*.

256. Meus, *Hoc lumen*; corrige, *Nec*.

257. Reg. 4, *Cum genitum sine sole diem*: ita in Vat. 1 videtur fuisse. Ang., *Cum graminam*. Reliqui mss., et omnes editi, *Cum geminum*; ad quod verbum Nebrissensis noster notavit, non geminum, sed tres fuisse dies. Revera die quarto fecit Deus solem et lunam, ut cap. 1 Genes. refertur. Sed fortasse Sedulius datus dies post primum numerat: non enim placet *genitum sine sole diem*.

258. Cod. B, *quis*; Parrh., *quia*; melius, *quam*.

• Editiones minus correctæ, *quod*.

260. Meus, *latices*. Cannegieterus volebat *lapidem*. Sed ex sequentibus liquido patet, sermonem esse de aqua, et igni. Utrumque enim ethiopi coluerunt. Aquam Ægyptios, Scythas, et Persas coluisse, tradit Vossius De Idol. I. n. De lare apud Romanos culto res est nota. Pro *sed jungere* schedæ Poelm., *hi jungere*: præstat retinere *sed*.

261. Meus, *Nec audent . . . nec lite*. Utrumque respuo. Post hunc versum in Meo erat hic alius, qui ab omnibus ignoratur, *Humida vis siccam dispergit in aera nunen*; margini ascriptum erat *vacat*.

263. *Moriantur pro exstinguantur* elegantia ab aliis quoque usurpata. Sic contra ignis *vivus*, et *vivere* dicitur pro *ardens*, et *ardere*.

264. Reg. 4, *ponitur*: lege *ponit*. Vesania ethiopicorum, qui arbores etiam adorabant, exagitur a Prudentio II, contra Symm. 1009; quæ superstitioni etiamnum quodammodo videtur renovata.

266. Reg. 5, *charam domum*: metri lex postulat *charamque domum*.

267. In Ott. 1, Vat. 1, *censusque correctum per censusque*. Etiam in Reg. 2, videtur fuisse *censusque* a. pr. m. Vat. 2, Reg., 5, Ald. *censusque*: plerique *censusque*. Nebrissensis *Conjugii fidem* interpretatur conjugem fidelem. Jam alibi notatum, *conjugium* aliquando pro conjugate usurpato.

268. Wopkensius conjecerat *Lignæ signa rogas*; sed ex Prosa intellexit, vulgatam scripturam esse veram, quæ etiam elegantior est. Nebrissensis exponit *rogas*, id est, rogare debes. Res per se clara est sine hac interpretatione.

270. Cannegieterus sollicitabat hunc locum, ac legebat *regant, sic cæsa*. Nihil mutica. Meus non male, *si scissa* pro *si cæsa*. Wopkensii conjectura fuit *actis* pro *actis*, quam postea recte condemnavit, et

Ardua pendentis sustentent culmina tecti,
Aut subjecta focis dapibus famulentur edendis.
Nonnulli venerantur olus, mollesque per hortos
Numina sicca rigant, verique hac arte videntur
275 **185** Transplantatorum cultores esse deorum.
Plura referre pudet, sanctoque in carmine lon-
[gum
Vel damnare nefas, ne mollia sentibus uram
Lilia, purpurei neu per violaria campi

A Carduus, et spinis surgat paliurus acutis.
280 Jam satis humanis erroribus addita monstra
Risimus, aut tales potius deslevimus actus.
Nunc ceptam juvat ire viam, montemque per
[altum
Nitentes firmare gradus; properemus in urbem,
186 Libertatis opem, radians ubi regia fulvis
285 Emicat aula tholis, ubi dantur digna petenti,
Quærenti spes certa manet, claustrisque remotis,

OPUS PASCHALE.

pendentia culmina tecti suffulciant, aut focis adhibita sumendis dapibus famulentur accensa. Nonnulli dementius olerum veneratores existunt, et in hortis numina rigantes arentia transplantatorum se deorum edocent veros esse cultores. Sed plura de talibus jam referre pudet. Ne in sanctæ religionis pagina dum numerosos stultitiæ castigamus errores, aut lilia nimio decore mollissima rubus asper exurat, aut per violaria florentis campi purpurea, carduus, et spinosis armatus aculeis paliurus exsurgat. Igitur increpando jam satis est, qui humanis erroribus coli monstra derisimus, vel potius tales actus miserando deslevimus.

Nunc per incepti juvat ire tramitis institutum, montemque sublimem firmo gradu conscendere, atque ad urbem, nostræ libertatis auctorem, totarum virium studio pervenire. Ipsa denique tranquille domus est pacis, ipsa tutum salutis habitaculum, ipsa perpetuum libertatis obsequium. Si enim de terrena mortalis habitaculi civitate, et a mortali fabricatore fundata Poeta sæcularium ita cecinit litterarum a,
Et quæ tanta fuit Romam tibi causa videndi?
Libertas...

quanto magis cælestium in civitate regnorum, quam Deus Dominus instituit fabricator, jura perpetuæ libertatis esse credemus! de qua vates ait ^b spiritua-

SCHOLIA.

actis pro adactis, incussis accepit. Phrasin regere jura illustrat Wopkensius ex Rutilio Itin. 1, 157: *Si non displicui, regerem cum jura Quirini*, ubi plura Sitzmannus.

271. E mss. alii, *sustentent*, et mox *famulentur*; alii, *sustentant* . . . *famulantur*; alii, *sustentent* . . . *famulantur*. Sic fere editi variant. Communis lectio subjunctivum præfert; sed potest etiam indicativus retineri: non tamen in altero verbo subjunctivus, in altero indicativus.

272. Poelm., *Aut subjecta foci*: pro quo schedæ ejusdem Poelmanni admonent, legendum *focis*. Reg. 4, *Aut subjuncta focis*, quæ fortasse genuina est lectio. Nebrænsensis quidem ad hunc locum notavit, *subjecta*, immo *superinjecta*. Non male esset *Aut injecta focis*; in Prosa est *adhibita*. De verbo *famulentur* dixi ad vers. præced.

273. Irridet hanc insanam superstitionem Juvenalis sat. xv, vers. 10.

274. Reg. 4, *viridique hac arte*; retinetur *verique*.

276. Reg. 4, *pudent*; lege *pudet*. Ott. 2, *longum est*.

277. Urere pro exsiccare, humorem absumere, apud Virgilium, Plinium, alios.

278. Urb., Meus, *ne per*.

279. Vat. 1, *ex spinis*, bene correctum et *spinis*, ex Virgilio, eel. 5, vers. 39, a quo hunc versum mutuatur Sedulius, et mutuatus est auctor Carminis in Genesis, quod inter Carmina Juvenci supposititia, aut dubia reposui, ubi ad vers. 121 notavi, eundem versum in Centone Probæ exstare. Reg. 4, *paliurus acutus*: sed *acutis* habet Virgilius, et Columella l. x de Cult. hort., vers. 22: *Spinisque ferat paliuron acutis*.

280. Pro *addita* Wopkensius et Burmannus reponere volebant *edita*, h. e., prognata. Sententia eadem est, errore hominum falsis numinibus cultum præstitum fuisse. Poetarum gentilium figmenta in cultu deorum promovendo magnam habuisse partem tradit Isidorus l. viii Etyim. c. 41: *In quorum etiam laudibus accesserunt poetæ, et compositis curminibus in cælum eos sustulerunt*. Et infra: *Sed hoc a poetis totum fictum est, ut deos suos ornarent*, etc. Præmit-

tit autem cap. x: *Pagani ex pagis Atheniensium dicti, ubi exortii sunt*, et cap. 11 confirmat, Cecropem primum omnium fuisse, qui simulacra reperit: quo versus Sedulii de Cecropio veneno, et Athenæo pago, vers. 40 seqq. h. l. melius intelliguntur.

281. Nostri plerique mss. et editi, *aut tales potius*; C alii, *aut potius tales*.

282. Reg. 1, et Ott. 1, nullum titulum exhibent. Poelm., *Sacram Triadem asserit*. Schedæ Poelm., et ed. Lips., *placet*: magis poeticum est *juvat*, quod Prosa etiam amplectitur. Mendose Reg. 4, *juvet ire*, et Arntz., *per alium*.

283. Curtius, Quintilianus, et alii, dicunt *firmare gradum*, ut Virgilius *firmare vestigia*. Rom., *ad urbem*.

284. Reg. 1, 2, 3, Ott. 1, Rom., Parrh., Vet. 1, 2, Mon., Poelm., *Libertatis opem*. Vat. 1, 2, Ott. 2, Reg. 5, Meus, Ang., Ath., Ald., *Libertatis ope*: quod prætulit Grunerus hac distinctione, *Properemus in urbem*; — *Libertatis ope radians ubi*, etc. Putabat Grunerus, Fabricium mutasse *ope* in *opem*: quod falsum esse ex mss., et antiquissimis editionibus compertum est. Wopkensius tentaverat *properemus in urbem*; — *Ubertas ubi opum*: sed ex Prosa intellexit, a manu Sedulii esse *Libertatis opem*; hoc enim est, quod ait Prosa, *ad urbem nostræ libertatis auctorem*. Burmannus quoque pro hac ipsa scriptura stat, et *opem* exponit pro re, quæ aliquid efficit, auxilio, etc. Sic Iscanus de bello Trojan. l. ii, vers. 261: *Hic nitor chalybis, hoc aurum hostile, decoris — Extorquebat opem*. Parrhasius ait, Sedulium secutum fuisse analogiam, *Libertatis opem*, h. e., secundam, cum contrarium sit *inops*, h. e., egenus. Confer, si placet, not. ad Dracont. l. iii, vers. 415: *Libertatis opem nec ferrea vincla tenebant*.

285. In Vat. 1, *ex tholis factum thoris*: repono *tholis*. Ott. 1, *potenti*, recte factum s. in. *petenti*.

286. Parrh., et schedæ Poelm., *Quærentem*, quod stare quidem potest. Sed mss., et plerique editi referunt *Quærentis*, et in Vat. 1, ex *Quærentis* apparet correctum *Quærenti*.

^a Virgilius, eclog. 1, vers. 27.

^b Psalm. cXLvi, vers. 2, et psalm. seq. vers. 12 seqq. Plura hic carmini adduntur.

Pervia pulsanti reserantur limina cordi.
 Illic est ille lapis reprobus, quem vertice gestat
187 Angulus, atque oculis præbet miracula
 [nostris,
290 Cujus onus leve est, cuius juga ferre suave est.
 Per digesta prius veteris miracula legis
 Rettulimus, sancti conjunctio Spiritus actu

A Quæ Genitor socia Nati virtute peregit.
 Per digesta rudis necnon miracula legis,
295 **188** Dicemus, sancti conjuncto Spiritus actu
 Quæ Natus socia Patris virtute peregit.
 Semper ut una manens deitatis forma perennis,
 Quod simplex, triplicet, quodque est triplica-
 bile, simplet.

OPUS PASCHALE.

lium canticorum, *Edificans Hierusalem Dominus*, et in sequenti nihilominus psalmo similiter explanavit, *Lauda, Hierusalem, Dominum, lauda Deum tuum, Sion, quoniam confortavit seras portarum tuarum, benedixit filios tuos in te, qui posuit fines tuos pacem*, etc. Audiamus ipsum quoque rerum omnium conditorem in Evangeliiis suis, sacrosancto sermone cuius esse memorarit hanc urbem : *Dico autem vobis, non jurare omnino neque per cælum, quia thronus Dei est, neque per terram, quia scabellum est pedum ejus, neque per Hierosolymam, quia civitas magni regis est* (*Matth. v, 34 seqq.*). Tamquam si diceret *mea*, qui apertius dissimulavit exprimere, ut humilitate sermonis culmen suæ panderet majestatis. Ita enim cum doceret, admonuit dicens : *Tollite jugum meum*

super vos, et discite a me, quia mitis sum, et humilis corde (*Matth. xi, 29*). Illic est, ubi regia fulvis aulatholis irradiat, ubi petens accipit, quærens invenit, pulsanti mox panditur. Hic ille, pretiosus enim lapis, qui ab ædificantibus reprobatus in anguli nitet capite constitutus. Cujus onus nimis leve sentitur, cuius jugum suave plurimum comprobatur.

B Igitur per digesta quædam veteris Testamenti miracula rettulimus, quænam Pater Filii consortio, sanctoque Spiritu secum gesserit constituto. Per digesta similiter quædam novi Testamenti miracula referemus, quænam Filius paterno consortio, sanctoque Spiritu secum gesserit constituto, ut deitatis una potentia inseparabili semper virtute conspicua, et sim-

SCHOLIA.

288. Nonnulli vulgati perperam interpungunt *lapis, reprobus*. Glossa in Reg. 1. *reprobus, Christus reprobatus a Judæis*. Vide Ducangium verbo *reprobus*.

289. Reg. 4, corrupte *Angelus, atque*.

290. Omnes nostri mss. *Cujus onus leve est, cuius juga ferre suave est*. Ita cum hiatu pleræque editiones veteres. Fabricius ex ingenio, ut videtur, *leve est pro leve est* : in comment. vero pag. 79, *leve* retinet. Apud Bedam de Art. meir. bis occurrit hic versus, ut in mss. legitur *Cujus onus leve est*. Cellarius Grunerus, et Arnzenius contra fidem mss. et editorum transponunt *Est leve cuius onus*. Arnzenius, et Burmannus conjiciunt *Cujus onus lene est* : sic Paulinus Natal. xi, vers. 37 : *Quia lene jugum, et leve Christi* — *Est onus*. Revera ita edidit Parrhasius, *Cujus onus lene est*. Sed cum Cellarius ipse fateatur, ejusmodi hiatus non esse insolitum, et similem hiatus cum recentibus etiam editoribus v. 321 hujus libri admitat, et cum Sedulius in Prosa, et in epistola ad Macedonium onus Christi *leve* vocet, scripturam mss. omnium retinere prope necessarium duco. Aliud est de Paulini verbis : nam hic *lene* accipit pro *suavi*, et jugo accommodat, onus vero *leve* appellat. Alterum *est* post *suave* commode abesse potest : sed ab omnibus nostris mss. retinetur. Post hunc versum in Urb. sic legitur : *Explicit liber primus egregii episcopi Sedulii de veteris Testamenti historia. Incipit secundus liber ejusdem de novi Testamenti historia secundum sanctos quatuor evangelistas, et primo de sanctissima atque individua Trinitate. Præfatio*.

291. Epigraphæ in Meo, *Contra Arrium et Sabelium* ; in Rom., *De Trinitate*. Barthius vellet conjungi *Perdigesta*. Merito dissentiunt Wopkensis et Arnzenius : sententia enim est, *Rettulimus per quædam digesta, sive ordine suo narrata* : sic *digestum Lucæ* pro ipsius Evangelio dixit Tertullianus, ut notavit Otto ad § 4 Proëm. Instit. Pro *legis male* Vet. 1, *regis*.

292. Reg. 5, *sancti conjunctos flaminis actu*. Aldus in erratis ita etiam edidit, sed, ut puto, *conjunctos* error typographicus est. In contextu Aldi legitur *spiritus actu*, ut in fere omnibus mss. et editis. Codex Reg. 5 recentissimus est, adeoque suspicio mihi

est, ex Aldi editione fuisse eum transcriptum. Cellarius suspicabatur, a manu Sedulii esse *flaminis*, ne ultima in patrio casu *spiritus*, quæ longa est, corripatur. Repugnant vetustissima exemplaria cum in hoc versu, tum in aliis ejusdem Sedulii, ubi eodem modo occurrit *spiritus* in patrio casu, correpta ultima : et in Ott. 1 glossa indicat hoc ipsum. Barthius hujusmodi licentiam notavit in Proba Falcona, Fortunato, et Ilario. Vide ejus lib. xv Advers., c. 15, et lib. XLVI, cap. 15.

295. Simili modo Dracontius lib. ii, vers. 541 : *Ad superos revocans animas virtute parentis*.

295. Urb. corrupte, *Dicendus*. Reg. 5, omittit hunc versum, et præcedentem.

298. Reg. 1, 4, Lips., Vet. 1, Mon., Fabr., *quodque est triplicabile, simplex* : quod non displicebat Arnzenio. Ottob. 1, *quodque est triplicabilis implet*, correctum *triplicabile, simplet*. Vat. 1, 2, Reg. 2, 5, Ottob. 2, Urb., Meus, Ang., Rom., Alb., *simplet* ; cuius glossa in Ott. 1 *adunet*. Hincmarus in opere de non trina Deitate ita etiam legit, quamvis sustineat, hæc et alia hujusmodi a poetis christianis dici *metri necessitate* et per metonymiam. Vide var. lect. ad vers. 324 h. l. In plerisque editionibus est *simplet*. Arnzenius Parrhasio affingit *quod est triplicabile* : sed quamvis in contextu editionis Parrhasii appareat *quod est triplicabile, simplex*, tamen in Corrigendis monuit, legendum *quodque est triplicabile, simplet* : rejicit omnino *simplex*, et verbum *simplem* novatum a Sedulio ait. Palladius usus est verbo *simplicare*. Salomon Constantiensis episcopus ex Sedulio, quem memoriæ mandaverat, ut liquet ex Prolegomenis num. 176 : *In quo personæ triplant, substantia simplet*. Eadem est sententia in fine homiliae sub Oro-ii nomine super Apocalypsin : *Ipsæ, qui simplex est in triplicitate, et triplex in simplicitate*. Legitur hæc Expositio Pauli Orosii super Apocalypsin in quodam codice veteri, olim S. Marix ad Martyre, nunc Vat. cano num. 6596, cuius meminit Baronius in Martyrologio, 1 Novembr., et in Annual. sed revera ea Expositio non Orosii est, sed Haymonis, in cuius Comment. super Apocalypsin exstat ad cap. vii, vers. 2.

- Hæc est vera fides, hanc sprevit habere sa-
[lute]m
- 300 Arrius infelix, qui curva per avia rectum
Flectere nisus iter, foveam delapsus in atram
Corruit, et tetri mersus peti ima profundi :
Tam vacuus sensu, justæ quam tempore pœnæ,
189 Visceribus fuis, vacuus quoque ventre
[remansit].
- 305 Demens, perpetui qui non imitanda parentis
Jura, caducorum gradibus simulavit honorum !
Namque homines inter natum genitore minorem
Lex carnalis habet, quoniam pater ipse parentis
Filius ante fuit : mox et qui filius est nunc,
310 Afforet esse pater ; sic per genus omne nepotum
It nova progenies et avi numerantur avorum.
- At Dominus, verbum, virtus, sapientia, Chri-
[stus],
Et totum commune Patris, de lumine lumen,
De solo solus, cui nec minus est Patre quid-
[quam],
315 190 Nec, quo crescat, habet, genitus, non
[quippe creatus],
Ipse est principium : nam sicut clarus habetur
In genitore manens, genitor quoque clarus in
[ipso]
Permanet, et rerum caput est Deus unus ubi-
[que].
Non quia qui summus Pater est, et Filius hic est,
520 Sed quia quod summus Pater est, et Filius hoc
[est].

OPUS PASCHALE.

plici majestate sit triplex, et triplici majestate sit
simplex. Hæc est vera fides, et firma credulitas.
Hanc salutem infelix Arrius habere contempsit, qui,
per devios curvi callis anfractus dum rectum nititur
iter avertere, tetram delapsus in foveam, caligantis
tartari secutus tenebrosa est, tam sensu vacuus, et
inanis, quam tempore justii supplicii ventre quoque
vacuus fuis visceribus expiravit. Demens, qui pater-
næ divinitatis jura, nullius exemplo similitudinis cœ-
quanda, caducis putavit gradibus computari ! Inter
homines namque carnali lege nascentes filius minor
est patre, quoniam pater ipse, qui filium nunc præ-
cedit, paulo ante filius fuit, et qui filius est, nunc cer-
nitur, cum ^a pater fieri posse non habetur ambi-
guum. Sic per omnem nepotum seriem nova proles
excurrit, et avorum atavi senio ^b numerantur in-
genti. Dominus, qui verbum, virtus, sapientia, et to-
tum commune Patris, est Christus, de lumine lumen
exortum, de solo solus est natus, qui nec Patre mi-
nor in aliquo, nec est, quo crescat, rebus universis
excelsior, quippe qui genitus, non creatus, nomen
habet pro summitate *Principium* : ita enim, secun-
dum Joannem, Judæis requirentibus sese dixit esse
principium. Quid ergo principium est, nisi cacumen
excelsum, supra quod nihil penitus reperitur, semper
in Patre permanens, qui in ipso semper manet Pater,
rerumque omnium caput, unus individue majestatis
est Deus, non quia Filius hic credatur esse, qui Pater
est, sed quia Filius hoc credatur esse, quod Pater est,
sicut per evangelicam ipse locutus est doctrinam,

SCHOLIA.

299. Poelm. pro titulo : *Arrii Sabellique hæresim laxat*. — Deest hic versus in Ott. 1, sed a m. s. in-
sertus est. Paulinus Vit. S. Mart., l. 1 : *Attamen ore
fidem tenuit, vel corde salutem*.
300. Arn., *cuncta per avia*, minus bene.
301. Rom., *Flectere iter nisus*, non male. Vet. 1,
Flectere visus iter, forte errore typographico. Reg. 1,
Vatic. 1, Rom., Arniz., Ald., *dilapsus*, quod dam-
nat Arntzenius. Plerique habent *delapsus* : sed ejus-
modi permutatio frequens est in compositis præpo-
sitione *de*. Reg. 1, a s. m., *delapsus*.
304. Turpe mortis genus, quo periisse Arium ex
Annalibus ecclesiasticis constat.
305. Reg. 4, *quia non* : Virgilius, quem Sedulius
imitatur, habet *qui non*.
306. Reg. 1, 2, 4, 5, Rom., Alb., Vat. 1, cum alijs,
simulavit. Ott. 1 ita etiam, sed videtur, prius habuisse
simulavit, quod exstat in multis mss., atque editis.
Nonnulli contendunt, *similare* Latinum non esse, et,
ubicumque id verbum occurrit, mutandum in *simu-
lare* : sed negari nequit, apud scriptores sequioris
ætatis frequens fuisse verbum *similo*. Hoc tamen loco
verum videtur *simulavit* ex Virgilio l. vi, vers. 585 :
*Demens, qui nimbos, et non imitabile fulmen — Ære,
et cornipedum cursu simularat equorum*. Confer Var.
Lect. ad Juvenc. l. 1, vers. 394.
308. Meus, *parenti*, non male, pro *parentis*.
309. Arntzenius advertit, nonnullos editos habere
filius nunc est. Metri lex postulat *filius est nunc*.
311. Poelm., Fab., *In nova* ; Rom., *Id nova* : cor-
^a Alii, *cum pater fieri* ; alii *compater fieri*. Implic-
cata syntaxis tam in carmine, quam in prosa, quæ
sæpe carmine obscurior est ; sententia satis per se
- C rige, *It nova*. Virgilii verba sunt l. iv Georg., vers.
208 : *Et avi numerantur avorum*.
313. Arniz., *Est totum* ; quod sustineri posse exi-
stimat Arntzenius, si interpungatur *sapientia, Chri-
stus — Est, totum commune Patris*. Vat. 1, *Et totum
est commune Patris*. Melius tamen vulgata lectio reti-
nebitur. Hæc Trinitatis explicatio conferri potest cum
Prudentio Apoth. vers. 278, hymn. 10 Perist. vers.
316 seqq.
314. Schedæ Poelm., *qui nec minor est Patre quid-
quam*. Mss., et editi, *cui nec minus est Patre quid-
quam*, sed in Ott. 1 a pr. m. erat *minor est*. Fortasse
legendum, *qui nec minor est Patre quidquam*, h. e.,
qui nequidquam minor est Patre. Non enim raro *ne-
quidquam* pro *nihil*, vel *non* ponitur. Cicero i Tuscul.
c. 51 : *Secernere autem a corpore animum nequidquam
aliud est, quam emori discere*, sive legas cum alijs
nec quidquam, sive *nihil quidquam*. Ex prosa autem
vulgata lectio defenditur.
315. Poelm. pessime interpungit *habet genitus* :
non quippe creatus.
316. Desiderabatur hic versus in cod. E., sed ad-
ditus fuit margini.
319. Pater e-t idem, quod Filius, non idem, qui
Filius, quia masculinum *idem* indicat per-sonam, neu-
trum naturam. Legesis not. ad Drac. l. ii, vers. 105.
Orientius carm. de Trinitate : *Non idem, sed prorsus
idem*. Sic distinguit *idem* masculinum, et neutrum
ex diversa syllabarum quantitate.
320. Ott. 1, *Sed quia quod sumus* ; obscure quod ;
percipitur.
- ^b Cur non serie numerantur ?

Sic ait ipse docens : Ego in Patre, et Pater in A
[me est.

191 Rursus : Ego, atque Pater, unum sumus.

[Arrius unum

Debet scire, Sumusque Sabellius esse fatendum.

Iste fidem ternam, ast hic non amplectitur unam.

325 Ambo errore pares, quamquam diversa sequen-
[tes ;

Qualiter assueti varias producere sectas,

Impugnant sua dicta viri, qui brachia nudis

Ostentant exserta humeris, nil tradere docti.

192 Sed tantum certare cati, prudentia quorum
330 Stulta jacet, quia vana Deo est sapientia mundi.
Hic loquitur nimis, ille tacet ; hic ambulat, hic
[stat ;

Alter amat fletus, alter crispare cachinnum,

Diversisque modis par est vesania cunctis.

Interea dum rite viam sermone levamus,

335 Spesque, fidesque metum comitantur in ardua
[gressum,

OPUS PASCHALE.

dicens : *Ego in Patre, et Pater in me* (Joan. x, 38).
Deinde consequenter adiecit : *Ego, et Pater, unum
sumus* (*Ibid.*, 30). Arrius, *unum*, dici audiat; Sabel-
lius, *Sumus*, dici cognoscat; alter a Trinitate refu-
giens, alter ab unitate dissentiens : ambo pares erro-
re, licet diversa sentientes. Qualiter gentilium
dogmatum suis obviare dictis invicem conantur aucto-
tores, qui brachia nudis humeris proferentes exserta,
nihil docendo tradere, sed tantum [parati sunt

longa disputatione certare. Quorum prudentia jacet
inculta, quia vana est coram Domino mundanae sa-
pientiae fragilis disciplina. Hic plus loquitur, ille
plus tacet. Hic ambulando disputat, ille stando pro-
nuntiat. Alius semper illacrymat, alius ridere non
cessat. Diversis igitur modis par vesania videtur in
cunctis.

Interea dum viatici laboris sarcinam sermonibus
allevamus, spesque simul ac fides in ardua meum

SCHOLIA.

mendum quidem est *sumus pro summus*. Schedæ
Poelm. præferebant *summus* sine ulla ratione, ut in-
nuvit Arntzenius. Pro *et filius* ms. Arntz. *quia filius* ;
affirmat Arntzenius, id prosam non improbare : sed
fallitur, nam in prosa semel tantum, ut in versu,
legitur *quia* ; in ea vero lectione, quam ipse indicat
(ambigue enim loquitur), bis *quia* recurreret. Ille
versus, atque præcedens laudantur in quadam Revela-
tione Hildonsi episcopi Hispaniensis sæculo ix, ut
dixi in Prolegom. num. 28, sed corrupte, *hoc et filius
est pro et filius hoc est*. Error etiam est in editione
Beke, qua utor, *quidquid pro quod* : commentator
quidem ejus libri de Metris habet *quod*. Vide etiam
Proleg. num. 177 testimonium Amalaris.

321. Vet. 1, *agit*, inepte, pro *ait* ; quæ duo sæpe
in mss. etiam permutantur. Omnes nostri mss. cum
codd. Heinsii, Lip., Arntz., et editionibus Parrhasii,
Aldi, et aliis, hiatus admittunt, *Ego in Patre, et
Pater in me est*. Ut hiatus fugiant, sic nonnulli editi
cum Cappasot., et Poelm., *docens : Et ego in Patre* ;
alii, *docens : Ego et in Patre*. Quod a Sedulii manu
non esse, satis per se patet. Recentes editores hoc
loco hiatus recipiunt, quem vers. 290 recipere no-
luerunt. Beda sic etiam legit, ut a nobis editum est,
sed putat, Sedulium contra regulam grammaticæ di-
spositionis peccasse, ut verba Redemptoris retineret ;
scandit enim *Sic ait—ipse do—cens e—gin Pa, ad—* quæ
tertio loco admittit trochæum. In eadem videtur esse
opinionem commentator anonymus Bedæ in codice
ms. Vaticano. Existimant enim, Sedulium noluisse
recipere hiatus. Longe aliter sentio, ut iterum
dicam in fine Elegiæ, ubi sententiam Bedæ fusius
expōnam.

322. Codex Taur., *sumus*. Si Arrius. Arntzenius
solicetabat hunc versum, vel *Ego, atque Pater su-
mus unum* : Arrius unum cum hiato inter unum, et
Arrius, vel *Ego, Pater atque unum sumus*. Arrius
unum. Verum cui bono ejusmodi verborum trajectio?
Quid enim incommodi est, si ultima in *Pater* ratione
cæsurae producatur ?

323. Reg. 4, *sumusque Sabellius*. Parrh., schedæ
Poelm., *simulque Sabellius* ; lege *sumusque Sabellius* ;
nam ex duobus illis verbis, *unum sumus*, Arrius
unum negabat, Sabellius *sumus* ; scilicet Arrius unita-
tatem essentiali, Sabellius trinitatem personarum.
Reg. 5, Ald., *sumus Sabellius* sine conjunctione *que*,
quod tolerari potest. Melius tamen prima in Sabel-

lius corripitur cum Prudentio Apoth. vers. 178, et
alii.

324. Arntz., *Ille fidem* ; cæteri, *Iste*. Frequenter
in mss. *iste* et *ille* confunduntur. In hoc versu *iste*
et *hic* valent *alter, alter*. Plerique mss. et vetustis-
simi editi, *ternam* ; recentiores, *trinam*. Gothescal-
cus in schedula, *Quod trina deitas dici possit*, inter
opera Hinemari, pag. 417, pro se adducit, et legit
Iste fidem trinam. Hinemarus, pag. 403, distinguit
inter *ternus* et *trinus*, quia *ternus* est a *ter*, *trinus* a
tria, vel *tres*, et *adverit*. Sedulium non *trinam*, sed
ternam ponere voluisse. Sed revera eadem est utrius-
que verbi significatio, ut ex Indice verborum Ju-
venci patet. Hura etiam dixi de hæc phrasî *trina
deitas* in Hymnodia Hispanica, et in Comm. ad Pru-
dentium. Adde Florum Diaconum Lugdunen-
sem tom. I Analect. Mabillonii carm. 6 : *Nocte, dieque
hymnis trinum inclamantia nomen*. Claruit Florus eo-
dem sæculo, atque Hinemarus. In cod. Arntz. dele-
tum erat *non*, quod prosa et sensus postulant.

325. Arntz., *quamvis* ; alii, *quamquam*. Reg. 1, 4,
Meus, pro d. s., Vet. 1, 2, Mon., Taur., *sequentes*,
quod prosa confirmat. Alii, *sequuntur*. Sic etiam
Cassiodorus expos. psalm. viii, in fine. In Rom.
mendam sequatur.

328. Reg. 1, *Ostentant*, quod magis placet, quam-
vis reliqui præferant *Ostendunt*. Plus enim innuit
Ostentant, scilicet *Ostendunt* terrendi, et mimitandi
causa. *Brachia exserta* dicuntur, ut *exserti humeri*,
lacerti, etc. Vide Cerdam not. ad Tertull. de Pallio
c. 3, prope finem, ubi et Sedulium nostrum et plu-
res alios allegat.

330. *Jacet* ponitur pro *contemnitur*, ut apud alios.

331. Meus contra metrum *ille stat* ; corrige *hic stat*.

332. Ott. 1, Reg. 5, Ald., *cachinnos* ; alii, *cachin-
num*. Priorem lectionem suadet Persius, quem imi-
tatur Sedulius, sat. 3, vers. 87 : *Naso crispante ca-
chinnos*. Hoc ipsum postulat *status* in plurali, quod
ex altera parte ponitur. Intelligit Heraculum, et
Democritum, quorum hic risus, ille fletus amabat.

334. Poelm., *Christi milites hortatur* ; in plerisque
deest titulus. *Viam sermone levamus*, ex Virgilio viii,
109 : *Ingrediens, varioque viam sermone levabat*.

335. Reg. 4, *comitentur*.

Blandius ad summam tandem pervenimus arcem. A
 En signo sacrata crucis vexilla coruscant :
 En regis pia castra micant, tuba clamat herilis,
193 Militibus sua porta patet; qui militat
 [intret :
340 Janua vos æterna vocat, quæ janua Christus.
 Aurea perpetuæ capietis præmia vitæ,
 Arma quibus Domini tota virtute geruntur,
 Et fixum est in fronte decus. Decus, armaque
 [porto,
 Militiæque tuæ, bone Rex, pars ultima resto.
345 Hic proprias sedes, hujus mihi mœnibus urbis

194 Exiguam concede domum, tuus incola
 [sanctis
 Ut merear habitare locis, alboque beati
 Ordinis extremus conscribi in sæcula civis.
 Grandia posco quidem : sed tu dare grandia
 [nosti.
350 Quem magis offendit, quisquis sperando tepe-
 [scit.
 Christe, fave votis, qui mundum in morte ja-
 [centem
 Vivificare volens, quondam terrena petisti
 Cœlitus, humanam dignatus sumere formam,

OPUS PASCHALE.

comitantur incessum, blandius ad arcis summæ fasti-
 gium, deposita difficultate, pervenimus. Ecce sacræ
 crucis vexilla jam radiant, ecce magni regis castra
 piissima coruscum lumen ostendunt, flatuque sidereo
 tuba Dominicæ stationis exclamat. Militibus suæ
 portæ patet accessus; qui militat, ingrediatur intrepidus. Janua vos æternitatis invitat, quæ janua
 Christus, scilicet vox paterna. Aurea perennis vitæ
 remuneratione gaudebitis, quia cœlestia Domini viri-
 liter arma tractatis, et in fronte decus affixum, fide-
 lis signi sacramenta monstratis. En ego decus, et ar-
 ma cœlestia tua, tuæ militiæ pars minima, bone rex,
 hujus consecrata. Hic proprias me sedes accipere,

hujus urbis in mœnibus exigua dignum habitatione
 concede. Tuus semper incola, tuusque vernaculus
 parvo sanctæ mansionis in angulo constitutus inter
 beati ordinis cives albo vitalis paginæ postremus
 merear municipalis ascribi. Grandia quidem postulo,
 sed tibi grandia dare suppeditat magnitudo, quem
 ille magis offendit, qui spem dubiam de tanta pietate
 contempserit.

Christe, annus votis, qui, morientem mundum vi-
 vificare festinans, cœlitus petisti terrena, humanam
 dignatus sumere effigiem, aliena quidem suscipiens,
 sed propria non relinquens. Hoc Mathæus adortus
 imprimis, hominem generaliter expedit. Marcus,

SCHOLIA.

337. Vet. 1, ducis, pro crucis, frustra: laudat enim Sedulius signum, seu vexillum crucis, et fortasse respicit vexilla militaria christianorum, quæ a Coenstantini tempore signo crucis ornabantur. Prudentius l. i. contra Symmach. vers. 464: *Agnoscas, regina, libens mea signa, necesse est.* — *In quibus effigies crucis aut gemmata refulget.* — *Aut longis solido ex auro præfertur in hastis, etc.*

338. In Poelm. error est turba pro tuba. Meus cunctis pro clamat: sed si hoc commutandum esset, melius reponeretur clangit, quod proprium est tubæ. *Pis contra* dicunt eum Paulinus Vit. S. Mart. ii, 425, et Drepanius hymn. S. Mich. arch.; *cœlestia castra* Lactantius de Mort. Persec. c. 16.

339. Meus intrat: relineo intret.

340. Urb, Rom., a pr. m., quæ janua est Christus; et Alb., quæ janua Christus est contra matrem, recepto est ex glossa. *Out. 2.* Parrhasius, et, ut videtur, Meus cœdex, cum interrogatione, quæ janua? Christus: quæ scriptura elegans videtur, et a Burmanno approbatur, sed a prosa abest interrogatio, et contextus ipsæ eam abesse a carmine exigat.

341. Parrh., schedæ Poelm., *gaudia*; cæteri præmia, laevante prosa. Sic etiam legit auctor antiquus Vitæ S. Gerardi apud Baronium ann. 939, n. 4, qui ex Sedulio sumit, *Aurea perpetuæ ut contingat præmia vitæ*, quod ad rem suam accommodat. *Munera perpetuæ vitæ* vocat Dracontius l. ii, vers. 569, et *munera æternæ vitæ* l. iii, vers. 455. Sic Tertullianus de Jud. Dom. vers. fin.: *Sic quoque cœlestis capietis munera vitæ*, et Prudentius Hamart. vers. 295, *Aurea dona — Justorum*. In precibus liturgicis obivium est præmia vitæ æternæ.

342. Paulinus de Vit. Mart. i, 271, *Tota virtute precandi*; et ii, 182, *Tota fidei virtute precatur*. Similia ascribit Wopkensis, ex declam. Quintil., *tota velocitate*; ex Ammiano, *tota celeritate*; ex Optato hoc ipsum, et præter ea *tota importunitate, tota securitate*, ex Minucio *toto silentio*.

343. In Vat. 2, et in Rom. desideratur alterutrum decus.

345. Reg. 2, 5, Vat. 1, 2, Ang., schedæ Poelm., Rom., *Out. 4, 2, Urb., Arntz., cod. Lips., et Barth. cum Parrh., Ald., Hic propria sedis*, ut neclatur cum domum. Cant. cum nostris Reg. 1, 4, et multis editis, *Hic propria sedes*, quod prætulerunt Grunerus, Wopkensis, et Arutzenius. In Meo ms. est scriptura, quæ magis placere debet: *Hic propria sedes, cuius tu mœnibus urbis — Exiguam concede domum*. Hæc etiam referri potest lectio communior, *Hic propria sedis*: nam *sedis* ex veteri scribendi ratione positum videtur pro *sedes*. Pro cuius bene etiam est hujus. Emulatur Sedulius Virgilium, ut sæpe alias, l. in Æneid., vers. 167: *Hæ nobis propria sedes, hinc Dardanus ortus*. Ac fortasse Sedulius scripsit *Hæ propria sedes*. Intelligit autem, cœlum esse proprias sedes hominum, quia inde, h. e., a Deo originem trahat, et illuc redire debent. Explicari etiam potest *Hic propria sedes*, nempe tibi: nam cœlum sedes est Dei. Juvenecus l. i, vers. 574: *Nec fas est homini cœlum jurare per altum.* — *Quod sedes Domini est*. Pro alia lectione *Hic proprias sedes* facit Virgilii locus l. ii, Æn. vers. 85: *Da propriam, Thybrææ, domum; da mœnia fœsis.* — *Et genus, et mansuram urbem*. Adde prosam.

347. Schedæ Poelm., *alboque beari — Ordine, et extremus*, inepte.

348. Dempsterus ad Rosinum l. i, c. 17, citat *Ordinis externus*: ibi explicat, quid sit conscribi albo ordinis beati. Meus depravate *civis pro civis*. Videtur Sedulius explicare voluisse locum Prudentii, alioquin difficilem, Hamart. vers. 955: *Non posco beata — In regione domum*.

351. In Heinsiano codice inscribitur *Prologus quatuor evangeliorum*. *Out. 2, fave capitis, quod mundum*.

353. Cant., *sumere carnem*; cæteri, *sumere formam*, quæ phrasis satis usitata est non solum a Christianis, sed ab ethnicis quoque poetis.

Sic aliena gerens, ut nec tua linquere posses. A
 555 Hoc Matthæus agens, hominem generaliter
 [implet.
195 Marcus ut alta fremit vox per deserta
 [leonis,
 Jura sacerdotis Lucas tenet ore juvenci.¹
 More volans aquilæ, verbo petit astra Joannes.
 Quattuor hi proceres una te voce canentes,
 560 Tempora ceu totidem, latum sparguntur in orbem.
 Sic et apostolici semper duodenus honoris

Fulget apex numero, menses imitatus, et horas,
 Omnibus ut rebus totus tibi militet annus.
 Hinc igitur veteris recolens exordia mortis,
 565 Ad vitam properabo novam, lacrymasque se-
 [rendo,
 Gaudia longa metam: nam qui deflemus in
 [Adam,
196 Semina mittentes, mox exsultabimus om-
 [nes,
 568 Portantes nostros, Christo veniente, maniplos.

OPUS PASCHALE.

ut leo mirabilis, per deserta vociferatus infremuit.
 Lucas sacerdotali religionis exordio sumpsit simili-
 tudinem de juvenco. Joannes aquilæ volantis inpetu
 cælum verbi majestate penetravit. Quattuor isti pro-
 ceres, ac præcones una te voce cantantes, ceu tem-
 pora totidem per latissimam totius mundi sparguntur
 effugiem. Sic apostolici quoque culminis honoris duo-
 denus apex semper refulgens, numeris horas imita-
 tur, et menses, ut, rebus omnibus congregatis, an-

nus tibi militet universus. Igitur hinc vetusta memo-
 rans antiquæ mortis exordia, novam properare
 delector ad vitam, ut qui fletus seminavimus in Adam,
 lætitiâ metamus in Christo, et Davidicam mereamur
 dicere cantilenam^b: *Qui seminant in lacrymis,
 in gaudio metent. Euntes ibant, et stabant, mittentes
 semina sua. Venientes autem venient in exultatione,
 portantes manipulos suos (Psal. cxxiii, 5, 6).*

SCHOLIA.

554. Reg. 2 supra, Reg. 4, et nonnulli editi,
nosse; plerique, posses; Reg. 2, a pr. m., possis.
 Sæpe accidit, posse et nosse inter se permutari, et
 interdum parum refert, utrum eligas: eadem enim
 erunt sententia.

555. In Cantabr. *Explicit de vet. Testamento: incipit de quatuor evangelistis. Prologus.* Alb. *Invocatio novi Testamenti.* Ott. 1, *De quatuor evangelistis.* Ott. 2, *Invocatio Sedulii in secundo libro.* Pro agens Reg. 1 *aiens* cum glossa *scribens*, sed prius videtur scriptum fuisse *agens*. Aldus edidit *aiens*, et in Emen-
 dandis correxit *ait, qui hominem*, quomodo legitur etiam in Reg. 5. Animadvertite phrasin *implere hominem*, h. e., munus hominis, ut *implere amicum, Deum, judicem, complere duces*. In prosa est *expedit*.

557. Reg. 1, 2, 5, Vat. 1, 2, Ott. 1, 2, Urb., Rom., Mens, sacerdotii. Codd. Cant., Arntz., editiones Parrh., Ald., aliæque simili modo sacerdotii. Editio Lips. sacerdotum. Plerique editi, sacerdotis, cum Ang., Reg. 4, Alb., et, ut videtur, Ott. 1, ubi nunc est sacerdotii eadem veteri manu: sed aliud apparet deletum. In homilia etiam veteri, cujus meminimus num. 177 Proleg., est sacerdotis, et mendose ore virenti pro ore juvenci. Probabile valde est, a Sedulio esse profectum sacerdotii: nam eum in hujusmodi concisionibus multum esse, advertit Parrhasius, atque in hujusmodi genitivis præstantiores alios habuit duces, quos imitaretur, ut Virgili, auxili, etc. Quamvis autem quadrisyllabum sit sacerdotii, tamen melius ita scribetur, quam sacerdoti, ut ambiguitas omnis tollatur.

559. Juretus in prosa legit *unate* voce, et atque ita conjunctionem etiam in carmine legendum contendit, et exemplaria mss. in hunc sententiam trahit. Sed ni-

^a Juretus, ut dixi, et Gallandius legunt *unate*, alii editi *unita*. Divido verba, sicut in carmine, *una te*.

^b Paulo ante rescripsi *metamum* pro *metemus*. Sic nonnumquam levi unius litterule mutatione sensum prosæ, alioquin certum, planiorem reddidi, ut pag. 178, *imitatur* pro *imitatus*, et *deputatur* pro *deputa-*

hil nos cogit tam insolens verbum *unas, unatis*, agnoscere; adeoque tam in prosa, quam in carmine separanda sunt verba *una te*, scilicet: te, Christe, una voce canentes.

362. Urb., Rom., *imitatur, et horas*. Arator l. 1 vers. 164: *Duodena resulgent—Signa chori, et vers. 348: Ecclesie crescebat apex.*

364. Urb. corrupte, *Hic igitur ne terris recolemus*. Pro *exordia mortis* codex vetus Taur., *exordia mundi*, quod tamen minus placet.

366. Plerique mss. et editi, *nam qui deflemus in Adam*; Ang., Vet. 1, *nam quod*; in Reg. 2 videtur fuisse *nam quos*, sed factum est *nam qui*, et supra *nam* glossa *nos*. Schedæ Poelm. in textum recipiunt *nos* pro *nam*, atque ita in ipsa editione Poelmanni legitur. Urb., male, *nam qui deflevimus Adam*; Rom., Alb., contra metrum, *nam qui deflevimus in Adam*.

367. Arator, l. 1, v. 419, videtur Sedulium amulæri, *Da semina verbi, etc. Colligat ista manus, te fructificante, manipulos*.

368. Rom., minus eleganter, *Christo nostros pro nostros Christo*. Vetustissimus codex bibliothecæ Taurinensis: *Explicit liber primus veteris Testamenti. Incipit liber primus novi Testamenti. Legenti vita perpetua.* Reg. 1, *Explicit liber veteris Testamenti. Incipit liber primus in novo Testamento.* Ott. 1, *Explicit liber Sedulii primus veteris Testamenti. Incipit novi Testamenti liber primus.* Vat. 1, *Explicit de veteri Testamento. Incipit de novo.* In nonnullis codicibus distinctio indicatur inter librum primum, et secundum, sed sine ulla inscriptione. Aldus librum primum continuat usque ad versum, *Prima suæ Dominus thalamis dignatus adesse: quo alii tertium librum inchoant*.

tus. Aliquando verba eadem relinquo, quamvis facile possint ad textum carminis reformari, ut pag. 193, *gaudebitis quia: potest enim ex carmine reponi gaudebitis, qui. Sæpius autem ita depravata est prosa, ut sine aliorum mss. ope inutile sit velle medicinam adhibere.*

LIBER SECUNDUS.

- 197** Expulerat primogenitum sævissimus an- A 10 Cœpit origo, perit, clademque a semine sum-
[guis [psit.
Florigera de sede virum, blandique saporis
Illecebris lethum misero potarat amarum. Quid numerosa dies, quid tempore proderat
Nec solus meritam præsumptor senserat iram [illo
5 Mortali sub lege jacens, sed prorsus ab ipso Cernere nongentos ultra feliciter annos,
Humanum simul omne genus. Heu! noxia con- Progeniemque senum decimam spectare nepo-
[jux, [tum,
198 Noxia tu conjux magis, an draco perfli- Jamque suum nescire genus, cum victa supre-
[dus ille? [mis
Perfidus ille draco, sed tu quoque noxia con- **15** Cursibus, extremæ sors irreparabilis horæ,
[jux, Sera licet, ventura foret, longumque per ævum
Proh dolor! æterni fuerant duo. Crescere post- Vita brevis nil esse diu cum fine doleret?
[quam Nec reducem spes ferret opem, primique se-
[pulcrum

OPUS PASCHALE.

Expulerat serpens ille nequissimus de paradisi B crescere cœpit origo, tunc periit, clademque partu-
sede florigera primogenitum dolosis artibus virum, riens a semine detrimenta suscepit. Quid illa tem-
et illecebris blandi saporis absconditam mortem pestate numerosa dies, ac multiplex? quid felicibus
gustari fecerat mox amaram. Nec indignationis divi- vitæ spatiis nongentos proderat annos excedere, ne-
vine sententiam solus præcepti temerator vitæ damno potumque decima senescente progenie, sui generis
susceperat, sed ab ipso veniens humana progenies externum sanguinem jam videre, cum sors humanæ
longe mortis fuerat conditioni succumbens. Heu! conditionis extrema irreparabilis horæ supremis
conjux crudelis, et noxia! An ille magis draco per- cursibus occupata, licet serum, nequaquam tamen
fidus homicida? Sed tu conjux quoque crudelis noxia declinaret interitum, longamque temporum per æ-
Proh dolor! duo tantum fuerant æterni. Postquam tatem vitæ ^a existens brevis, nihil esse diutinum,

SCHOLIA.

- 1.** Reg. 2, *Incipit liber 1 de expulsione protoplasti ex C gustaturus amaram—Tempore.* Quod si minus arrideat
paradiso. Vat. 2, *Sedulii presbyteri liber secundus.* gustaturus amaram—Tempore. Quod si minus arrideat
Meus, Sedulii de historia Domini liber secundus potarat, certe portarat longe melius est quam portabat.
incipit feliciter. Ms. Nic. Heinsii, *Liber primus Sedulii* 4. Ott. 2, *sumpserrat: lege senserat.*
De novo Testamento. Cant. *Liber primus in novo* 7. Parrh. interpungit *Noxia tu conjux, magis an*
Testamento. Ott. 2, *De novo Testamento.* Arn'z., *draco perfidus ille?* In Virgilio, quem Sedulius imi-
Incipit liber secundus. Ott. 1, pro titulo primi capituli tatur, pariter distingui poterit, *Crudelis mater, magis*
De Adam dicit. Rom., *Quod Adam fuit ejectus de an puer improbus ille?* Plerique comma post *magis*
paradiso. Urb., *De lapsu protoplasti per draconem.* apponunt.
Hic primus versus, et sex alii sequentes producuntur 12. Reg. 4 mendose, *Cernere non genitor ultra.*
in Collectione Pisaurensi poetarum, tom. VI, p. 282, inter carmina minora incertorum auctorum ex 13. Editi, cum plerisque mss., *senum.* Ott. 1, *se-*
Tractatu diplomatico Maurinorum, tom. III, part. II, nes, quod explicari posset: Quid proderat, quod
sect. 4, cap. 2, art. 1. Ignorabat scilicet Collector senes spectarent progeniem decimam nepotum, etc.
Pisaurensis, Sedulii eos esse. Burmannus conjecerat *senem*, eadem, opinor, sen-
2. Nonnulli vulgati, *blandisque*; mss. et plerique tentia. Optima quæque exemplaria *spectare*, nempe
edidi *blandique*, favente prosa. Poelm. cum quibusdam videre. In nonnullis vulgatis cum Ang., *expectare*,
editis *saporis*: alii editi cum plerisque mss. et prosa, quod frequenter a librariis confusum cum *spectare*:
saporis, cujus verbi glossa in Reg. 1 est *illius pomi.* aliquando tamen *expecto* pro *specto*, vel *aspecto* ponitur. Vide l. i. Dracontii 356.
3. Parrh. *læto misero*: cæteri *læthum misero.* Reg. 14. Parrh., *convicta*; legendum *cum victa.* Nebris-
1, pro d. s., vel correctione, Vatt. 1, 2, Ottob. 2, sensis interpretatio est: *quæ multitudine annorum*
Urb., Ald., Rom., Alb., Reg. 5, et Ang. *portarat.* *tandem vincitur.*
Reg. 2, a pr. m., ut videtur, Reg. 4, Poelm., et 15. Reg. 4, *inseparabilis horæ*, qui error contra
et alii, *portabat.* Men., *portavit.* Reg. 2, a sec. m., metrum et sensum inde oritur, quod in multis mss.
Parrh., et fortasse Reg. 1, a pr. m., *potabat.* Ott. 1, scribitur *irreparabilis.* Virgilius lib. x, versu 467:
ad marg. *potabat*, in contextu *portat*, sed videtur *Stat sua cuique dies, breve, et irreparabile tempus—Om-*
fuisse *deportat*: hoc ipsum *deportat* est diversa alia nibus est vitæ.
lectio in Reg. 1. Genuina lectio mihi videtur *potarat*, quamvis exemplum non inveniam hujus signifi-
cationis activæ *potare alicui aquam, vinum*, et metaphorice *læthum* pro exhibere potandum, aut gustandum. Huc facit l. iv, vers. 180: *Quippe necem parvo de-*

^a Gallandius, *vita... cum clauderetur*; alii, *vitæ... qui clauderetur.*

- 199** Terrigenæ cæca sorberet fauce nepotes : **A** **200** Nil, quod lædat, habens, matremque ob-
 20 Ni pius ille sator, culpas ignoscere promptus, [scurat honore :
 Reddere difficilis, sua ne factura pertret,
 Quæque Deo similis vivens astabat imago,
 Dissimilis de morte foret, veniale misertus
 Instauraret opus, pomisque vetaret acerbis,
 25 Quæ mandere patres, natorum horrescere
 [dentes,
 Donaretque suis semper placatus, ut unde
 Culpa dedit mortem, pietas daret inde salutem.
 Et velut e spinis mollis rosa surgit acutis,

OPUS PASCHALE.

qui sine clauderetur, ingemeret? nec huius malo remedium spes ulla promitteret affuturum. Sed primi terrigenæ meritum sepulchrale cæcitas postremi quoque germinis nationes avida passim fauce sorberet, nisi pius ille ferum creator, et conditor, cui proprium est veniam delictis infundere, quam pœnaliter imminere, fabricam sui operis ab ipso debilem fundamento, firmius per eundem lapidem rursus dignaretur erigere. Ne videlicet imago, quæ ad similitudinem Dei facta fuerat vivens, dissimilis haberetur ex morte, manusque venialis indulgentiæ largiretur, ac poma^a, quæ patres acerba voraverant, filiorum obstupere dentes, arceret, donaretque mitissimus, ac placatus, et unde mortem peccata contraxerant,

inde vitæ pietas enutrirerit immensa. Et velut rosa sua vis, atque mollissima de spinoso cepit nascitur, nil læsura matrem, quam gratia iucunditatis obscurat : ita de stirpe nocentis Evæ Maria sacro veniente cum lumine, primæ virginis lumen sequens virgo dilueret, ut quæ prior natura vitii inquinata duræ necis fuerat conditioni subjecta, nascente Christo per hominem, homo quoque posset renasci per Christum, originalis maculæ fœditatem vetustati corporis innovatione positurus.

Hæc postquam prophetica sæpius vox prædixit, et Gabriel angelus Mariæ jam præsentis annuntiavit, mox puellæ credentis in utero fidelis verbi mansit aspirata conceptio, proterque sidera nascendi sub

SCHOLIA.

19. Wopkensis etsi probat cæca, tamen suspicatur cæca.

20. Octob. 1, *Ne pius ; lege Ni pius*. Cant., male, *prius pro pius*. In Oct. 1 videtur pro *culpas* prius exaratum *culpis*. Frequentius quidem ignosco cum dativo reperitur, sed bene etiam est cum accusativo, præsertim cum sequatur *Reddere difficilis*, scilicet culpas.

21. *Reddere culpas, pro punire, vindicare*, phrasid est ex sacris litteris petita, ab Augustino etiam, et a Paulino Petrocorio, et similibus usurpata.

23. Parrh. in Addendis observavit pro *veniale* scriptum alicubi *vernale*, videlicet opus servile, vel servum, qui erat opus summ. Nexus litterarum, quo in nonnullis mss. scribitur *veniale*, huic lectioni ansam præbere potuit. In Reg. 1 glossa est *veniale—recuperabile*. Alii interpretantur *venia dignam*. Poterit etiam accipi adverbii more. Vide not. ad Dracont. Satisfact. vers. 121 : *Namque inimicorum culpis veniale minaris*.

25. *Mens, mandare*; emenda, *mandere*. Obscura syntaxis, ex prosa explicanda, ex qua videtur legendum in præterito *Quæ mansere*, vel, ut nonnulli malant, *mansere*, vel *manduere*, quod per synæresin stare potest.

26. *Donare pro condonare, remittere*, elegans est : sed adjungi solet accusandi casus, ut *injurias*, pro quo hic est *ut pietas daret*, etc.

28. Reg. 1, ms. Darmanni cum nonnullis editis, *Et velut in spinis*. Vat. 2, Reg. 5, Ald., *Et veluti e spinis*. Plerique, *Et velut e spinis*. Octobon. 1, *Ut velut spinis, desideratur e*, neque bene est *Ut*. Alb. ms., *Et velut ex spinis*. In Gersonis serm. 3 de Conceptione immacolata Deiparæ, sive quis alius auctor ejus sermonis est, legitur *En velut e spinis nobilis rosa* : sed *nobilis* cum *metro* stare nequit. His versi-

^a In vet. cod. erat *acervæ* ex illa litterarum *b* et *v* affinitate, quæ facile degenerat, ut notat Juretus : qui etiam advertit, idsumptum ex Hieremia cap. xxxi, vers. 30, et Ezechiele cap. xviii, vers. 2, et repeti de

bus auctor ejus sermonis B. Virginem sine labe peccati originalis conceptam fuisse probat. Sedulius imitatur Virgilium, ecl. 5, v. 39.

29. Quidam ms. apud Wassium Ind. Sallustii verbo *obscurare* exhibet *honorem*, quod probari non potest. Wopkensis conjicit *Nil quod lædat habens matrem, quam obscurat honore*. Sed clarior est lectio communis, cujus glossa est in Reg. 1, *matremque—surculum suum spinosum*. In cit. serm. Gers. *Nil quod lædit, habens, vel quod obscurat honorem*, quod non probat.

30. Hoc loco in Oct. 1, titulus est *De Eva*, in Reg. 1, *De sancta Maria*. Pro *sacra*, ms. Arniz., *pie*. Sedulius in *Maria* secundam modo producti, modo corripit, ut vers. 49, h. l., *Quis fuit ille mitor Marke*.

31. Apud Gersonem loco cit., *piat ; lege piaret*.

32. Parrh., schedæ Poelm., *Et quoniam*.

34. Octobon. 1, Vat. 1, Urb., *Posset*; alii, *Posset*. In Reg. 2 *Posset* correctum per *Posset*. Reg. 1, *maculas* pro *maculam*. Arniz. *culpæ* pro *carnis* : sed præferendum est *carnis* ; sermo est enim de *veteri homine*, ut vocat Paulus e. iv ad Ephes. vers. 22. *Macula* pro dedecore, infamia, turpitudine, a Cicerone, et aliis sæpi solet.

D 35. Rom. pro titulo *Ubi Maria accepit Spiritum sanctum*. Meis, *Annuntiatio beate Virginis*. Vat. 1, *Angelus ad Mariam*. Urb. *prædixere* contra metrum. Mss. nostri cum Ald., Parrhatio, aliisque editis, *dixere*, quod reposuit etiam Arnizentius, cum in nonnullis vulgatis reperisset *cecineret*. Utrumque verbum apte de oraculis dicitur : sed *cecineret* vers. seq. occurrit.

36. Taur. *corrupte propheta* pro *properata*, uti etiam legit Beda de Metr.

37. Vat. 2, Reg. 5, Ald., *dictum est comitata*, quod ex glossa est.

vino distinct. 30, ubi legitur *uram* pro qua *ponum* hic habet Sedulius. Forte legendum *ponis... obstupescere*.

201 Sidereum mox implet opus, sermumque A

[creator

Nascendi sub lege fuit; stupet innuba tensos

40 Virgo sinus, gaudetque suum paritura parentem.

Jamque novem lapsis, decimi de limine mensis

Fulgebat sacrata dies, cum Virgine feta

Promissum complevit opus Verbum caro factum,

In nobis habitare volens; tum maximus Infans

45 Intemerata sui conservans viscera templi,

Illæsup vacuavit iter, pro virgine testis

Partus adest, clausa ingrediens, et clausa relin-

[quens.

202 Quæ nova lux mundo, quæ toto gratia cælo I

OPUS PASCHALE.

lege delituit, quæ cuncta suo nasci nutu concessit. B Tumebant virginis sinus, et fecunditatem suorum viscerum corpus mirabatur intactum. Grande mundo spondebat auxilium feminei partus sine viro mysterium, quæ nullius maculæ novo fuscata, tenso nutriebatur ventre præcordia, genitoris genitrix mox futura.

Nonus interea mensis effluerat, et decimi lumen immortale radiabat, claruit fetu virgineo spiritalis gratiæ manifesta promissio, et ^a *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis*, id est, habitavit in homine, cujus se dignatus est carne vestiri. Infans parvus, ac maximus, membris scilicet exiguus, deitate præcellens, per hospitalis templi sinceram defluens castitatem, non læsit corpus abscedens, qui non læserat cum venisset. Vere divinæ generationis est hoc se- C cretum, testis virginis partus ostenditur, qui materni pudoris custos, ingressus clausis visceribus,

SCHOLIA.

38. Parrh. *complevit pro mox implet, improbantibus schedis Poelm.*

39. Reg. 1, *Nascendo*, posteriori m. *Nascendi*. Cellarius cum solo ms. Heinsii *plenos*. Grænerus et Arntzenius revocarunt *tensos*, quod cod. Taurin. et nostri confirmant, excepto Vat. 1., ubi est *plenos*. Utraque phrasis poetica est. Prosa pro *tensos* facit.

40. Conjectura Burmanni *clauditque suum*. Ego contra, si invenissem *clauditque*, conjecissem *gaudetque*: adeo hoc præ illo placet.

41. Rom. *Natalis Domini*. Poelm. *E Virgine nascitur Christus*. — Arntzenius notat, in Vat. 1, Mon., frustra esse *decem*, sed non distinguit, an *decem* positum sit pro *novem*, an pro *decimi*. Utrumlibet improbari debet. Idem Arntzenius cum schedis Poelm. *de lumine*: ita etiam Ott. 2 recens codex. Cæteri nostri cum Parrh., Ald., Edimb., ms. Arntz., *de limine*. In prosa pariter malim *limen* pro *lumen*. Nebrissensis explicat *In principio*, et notat, præpositionem pro præpositione adhiberi, nempe *de pro in*.

45. Ott. 4, dubie, *Verbum caro factum est*: ita clare Reg. 5, et Aldus. Tunc distinguendum erit sic: *Promissum complevit opus Verbum, caro factum est — In nobis habitare volens*.

47. Ottob. 2, *clausam ingrediens, clausamque relinquens*: quod etiam Burmanno in mentem venit. Sed proba est lectio communis cum glossa codicum *clausa — viscera*. In Ang. videtur *clausam ingrediens*: postea clare et *clausa relinquens*. Hoc clarum testi-

^a Joannis cap. 1, vers. 14. Ratbertus, qui, ut dixi Proleg. n. 168, Sedulium laudat, sic legit: *Infans namque parvus... exiguus, sed deitate... abscedens, quod non... generationis hoc... visceribus conceptus*

50 Quis fuit ille nitor, Mariæ cum Christus ab alvo

Processit splendore novo? Velut ipse decoro

Sponsus ovans thalamo, forma speciosus amœna

Præ natis hominum, cujus radiante figura

Blandior in labiis diffusa est gratia pulchris.

O facilis pietas! ne nos servile teneret

55 Peccato dominante jugum, servilia summus

Membra tulit Dominus, primique ab origine

[mundi

Omnia qui propriis vestit nascentia donis,

203 Obsitus exiguis habuit velamina pannis:

Quemque procellosi non mobilis unda profundi,

60 Terrarum non omne solum, spatiosaque lati

et conceptus, et creatus est. Quæ novæ lucis illa tunc claritas mundi totius oras implevit! quæ cælo lætitia! quis ille nitor effulsit, cum Christus splendore sidereo, *velut sponsus procedens de thalamo suo* (Psal. xviii, 6), Mariæ processit ex utero! Cujus ita species divina videbatur præminere, ut Davidicus ipsum psalmus ita pronuntiet: *Speciosus forma præ filiis hominum. Diffusa est gratia in labiis tuis*, etc. (Psal. xlv, 5). Bene præ *filiis hominum speciosum* definivit, quia licet humanæ susceperit incarnationis effigiem, filiumque hominis in evangelica prædicatione sæpe dixerit, peccatum nos tamen originale fœdaverat, quod ipse non habuit, qui suæ nos nativitatis puritate mundavit. O pietas clemens, et facilis ad salutem! ne nos jugum diurnæ premeret servitutis pro conditione peccati, Dominus servi membra suscepit. Audiamus vocem Pauli dicentis Apostoli: *Semetipsum exinanivit, et formam servi*

monium intemeratæ virginitatis Deiparæ ante partum et in partu protulit ex prosa Ratbertus, ut dixi n. 168 Proleg.

48. In Reg. 1 videtur fuisse ut in aliis, *gratia*: sed etiam vetus manus scripsit *gaudia*: quod sane displicere non debet, et a prosa indicatur.

50. Vat. 1 a pr. m., Cant., Torn. 2, *decore*. In Vat. 1 factum *decoro* cum aliis nostris mss., et plerisque editis, probantibus schedis Poelm. Vulgatæ nonnulli *decora*, quod non ita placet.

51. Urb. *ovans*: lege *ovans*.

52. Reg. 1, *Præ filiis* supra diversa lectio, vel correctio, *Præ natis*, quod plerique alii mss. et editi representant. In Ott. 1 supra *natis* veluti glossa est *filiis*. In ed. Lips. prodit *Præ filiis*; contractis duabus syllabis in unam.

55. Parrh. *In lubris*.

55. Urb., Ott. 2, cum Parrh., *damnante*: alii *dominante*.

56. Vat. 1, *primaque*.

58. Ott. 1, *Obsitus*; supra, *Obsitus*. *Obsitus pannis* ex Terentio; quod, etsi multi accipiunt pro *squalido* pannis, proprie tamen *obsitus* est lectus, involutus.

59. Nonnulli editi, *Quem procellosi*, repugnante metro.

60. Cant., Torn. 2, 3, *speciosaque*: magis sententiæ congruit *spatiosaque*. Frequens est mutatio harum vocum.

est, et creatus.

^b Margini editionum adjicitur diversa scriptura *pœnitere*.

Non capit aula poli, puerili in corpore plenus **A**
Mansit, et angusto Deus in præsepe quievit.

Salve, sancta parens, enixa puerpera Regem,
Qui cœlum, terramque tenet per sæcula, cujus
65 Numen, et æterno complectens omnia gyro
Imperium sine fine manet; quæ ventre heat
Gaudia matris habens cum virginitatis honore,

204 Nec primam similem visa es, nec habere
[sequentem,

Sola sine exemplo placuisti femina Christo.

70 Tunc prius ignaris pastoribus ille creatus

205 Enituit, quia pastor erat, gregibus-que
[refulsit

Agnus, et angelicus cecinit miracula cœtus.

OPUS PASCHALE.

suscepti, etc. (Philipp. II, 7), quique cuncta vestit ab origine mundi, nascentia pannis involvi sua passus est membra. Et cui cœlum parvus est limes, terra deficit, maris unda non sufficit, plenus mansit in corpore puerili, modico Deus recubans in præsepi. Salve, parens optima, tanti regis puerperio consecrata, qui supernis ita jugiter et infinis dominatur, ut ejus imperium, potestas, et nomen nec initium noverit habere, nec finem, quæ beati ventris honore conspicuo simul et mater esse probaris, et virgo. Cui nulla penitus æqualis femina reperitur, quæ tum decus similiter præcesserit, aut sequatur ^a, sola placens singulariter Christo, nulli compararis exemplo. Tunc ^b angelici facunditate sermonis pastores primi gregem suum nocturnis vigiliis servantes, natum Dominum cognoverunt, ut et pastoribus pastor mundi claresceret, et inter greges agnus genitus appareret. Igitur, ut evangelicus sermo testatur, ita pronuntians : *Et subito facta est cum Angelo multitudo militiæ cœlestis laudantium Deum, et dicentium : Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis* (Luc. XI, 13, 14). Ostendit Evangelistæ fidelis assertio, de cujus ageretur hic regno, quando cœlestis militiæ multitudo Deum laudat in Christo, ut licet humana fuerit pro matris conditione creatio, deitatis tamen una communio Patrem cognosci demonstrat in Filio. Dicebant ergo : *Gloria in altis-*

simis Deo. Utique in altissimis gloria Dei permansit, unde Christus veniens non recessit. *Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Terram credendum est homines nuncupari, de qua sumus, Domino fabricante, plasmati, qui Adam increpans dixit : *Quia terra es, in terram ibis* (Gen. III, 19). Tunc terra nostra pacem meruit post illud bellum ferale, quo cecidit, quando Christus terram nostræ carnis assumpsit. Nam si terram in hoc loco campos arbitremur dictos, et montes, quam pacem potest habere, vel prælia, mutata moles, et pigra? In homines ergo specialiter pax illa descendit, quos bonæ voluntatis capaces invenerit, ut ubi studium sinceri propositi rerum scrutator et cordis esse conspexerit, illic domicilium suæ delectetur instruere mansionis. Pax est enim, et ratio melioris arbitrii, contra spiritum carnis non favere certamini : sed utrumque manentem concordii jugiter puritate cum spiritus dominatione servare. Nec debemus tantum de carnis imbecillitate diffidere, ut de cœlesti videamur auxilio desperare. Omnipotens enim Dominus Jesus Christus, qui Dei et hominis mediator approbatur, ut excusationem nobis corporeæ fragilitatis offerret, studium tantum nostræ voluntatis inquirens, perfectionem boni operis suæ majestati servavit. Apostolica namque doctrina sic explicat, dicens : *Velle adjacens mihi est, perficere autem bonum non invenio,*

ISCHOLIA.

61. Vet. 1, 2, *puerile.*

62. *Præsepe* in ablativo, ut in eodem casu *mare* dixerunt Plautus, Lucretius et Ovidius non semel. Poterit etiam *præsepe* esse a *præsepis*, *præsepis* femin. gen., si legatur *angusta*. Confer l. IV, vers. 301.

63. Rom. *Hic laudat Domini matrem.* Meus, *Salutatio*. Poelm., *Gratulatio ad Virginem matrem*. Ii septem versus characterè rubro in codice Urb. distincti sunt. Vide Proleg. num. 170.

64. Mss. omnes nostri, cum plerisque aliis mss. et editis, *tenet*. Parrh., Lips., schedæ Poelm., et editio Poelm. ad marg., Missale Rom., *regit*: quæ fortasse glossa est alicubi, nam in Rom. glossa ad *tenet* est *gubernat*. Hoc sensu accipi posse *tenere*, ex Justino et Mela ostendit Arntzenius. Beda in Homiliario Alcuini Coloniae 1369, in Commem. B. Virginis, profert hos sex versus, et scripturam recentiorum tenet *regit*.

65. Reg. 1. *Nomen*, sed correctum per *Numen*. In Lips. ms. Cellarius innuit esse *Numine*, vel *Nomine*. Urb., Rom., *Numen æterno*: desideratur et *Meus*, *Numen ab æterno*. Vera lectio est, *Numen, et æterno*. Wopkensius vellet *jure* pro *gyro*, cui minime assentiar: est enim pulchra oppositio in *gyro*, et *manet*. Sæcula enim gyro et motu perpetuo volvuntur; Deus autem, ejusque nutus, seu numen, et im-

perium idem manet. Nebrissensis putat, *æterno* ad mundum archetypum referri, aut pro *semper* poni. Sed verbum *gyro* potius indicat motum perpetuum, quo res create aguntur. Ex prosa tamen certa hujus loci interpretatio erui non potest.

D 68. Plausibilis est scriptura Parrhasii *Nec primam, aut similem visa es, nec habere sequentem*. Posset enim accipi *primam* pro *priorem*. Repugnant alii omnes. Reg. 1. *Nec primam visa es similem*: ceteri, uti etiam libri liturgici, *Nec primam similem visa es*. S. Bernardus in serm. 4 de Assumptione sic versus transponit, ut orationi suæ accommodet: Unum est, in quo *Nec primam similem visa es, nec habere sequentem*, — *Gaudia matris habens cum virginitatis honore*.

70. Ottobon. 1, *Ubi Pastoribus enituit*. Meus, *Pastoribus nuntiator*.—Ottob. 1, ex correctione, Ott. 2, Alb., Reg. 2, 4, 5, Rom., Meus, Vatt. 1, 2, Urb., Ald., Parrh., cold. Cant., Arntz., *creator*. Reg. 1, *creatus*, quod fortasse fuit in Ott. 1, in quo glossa est *secundum humanitatem*, et retinetur in plerisque editis pro *natus*: habet enim *creari* hanc significationem, quam prosa comprobat.

74. Mss. omnes nostri cum vetustissimis editis, ms. Heinsii, et schedis Poelm., *Enituit*. Cellarius

^a Gallandius cum reperisset *signatur* prudenter coniecit et reposuit *sequatur*, quod sensus et carmen exigunt.

^b Gallandius hic caput 4 inchoat.

^c Infra videtur legendum *muta moles*.

Talia Bethlæis dum signa geruntur in oris, **A 80 206** Mox sibimet, qui primus erat : tunc fronte
 Eoi venere Magi, sævumque tyrannum [serena
 75 Grandia sollicitis perturbant nuntia dictis : Nubila mentis habens, clam mandat ubique
 Judaicis nuper populis Orientis ab axe [requiri,
 Progenitum fulsisse ducem, hoc cœlitus astra, Sicut adorandum, quem tractat fraude ne-
 Hoc stellam radiare novam. Ferus arbiter aulæ [candum.
 Æstuat Hebrææ, ratus, hunc succedere posse Quid furis, Herodes? Christum sermone fateris,

OPUS PASCHALE.

quia videlicet nostrum est bonum velle, Dei perficere qui pacem suam hominibus bonæ voluntatis infundit. Divinus deinde sermo prosequitur dicens:

Cum ergo natus esset Jesus in Bethleem Judæ, in diebus Herodis regis, ecce Magi ab Oriente venerunt Hierosolymam, dicentes: Ubi est, qui natus est rex **B** Judæorum? Vidimus enim stellam ejus in Oriente, et venimus adorare eum. Audiens autem Herodes rex, turbatus est, et omnis Hierosolyma cum illo. Et congregans omnes principes sacerdotum, et scribas populi, sciscitavit ab eis ubi Christus nasceretur. At illi dixerunt: In Bethleem Judæ. Sic enim scriptum est per prophetam: Et tu Bethleem, terra Juda, nequaquam minima es in principibus Juda. Ex te enim exiit dux, qui regat populum meum Israel. Tunc Herodes, clam vocatis Magis, didicit ab eis tempus stellæ, quæ apparuit eis. Et mittens illos in Bethleem dixit: Ite, et interrogate diligenter de puero. Et cum inveneritis, renuntiate mihi, ut et ego veniens adorem eum ^a. Convenienter scripturarum sanctioni concordans ^b Christi nativitas ab Oriente fulgebat, qui implet, quod Zachariæ designat oratio ^c: Visitavit nos Oriens ex **C** alto. Nam et Davidicus similia continet psalmus ^d: In sole posuit tabernaculum suum, etc. Sole vero significat Orientem, de qua regione semper oritur dies. Quid igitur, Herodes, acutius furis? quid de-

menter insanis? Christum siquidem lingua profite-
 ris, corde persequeris, mentemque tetram, et nebulosæ caliginis obscuritate damnatam, jucundi vultus serenitate dissimulas. Christum namque mandas inquiri non adorandum religione, quam fingis, sed necandum fraudibus, quas moliris. Erras nimis, et falleris. Illum credens tibi succedere, qui regia primus dominatur in sede, qui nec succedit penitus, nec de-
 cedit, sed æternus solium suæ possidet majestatis, legemque legis, ac negligis, qui Regi regum tua regia minaris. Caret verbis hæc culpa, caret excusatione perfidia: hunc enim conaris extinguere, quem te promiseras adorare. Minus forte delinqueres, si de Christo nihil quæreres, quatenus homicida tantum velut ignotum hominem persequendo, non etiam sacrilegus esse Deo videris ^e offenso. Nonne legeras eum Davidico cantico sic monentem ^f: Nolite tangere Christos meos, et in prophetis meis nolite malignari? Cur ergo divinæ præceptioni parere necesse sit, ut neque Christi ejus, neque prophetæ ^g maligna quidquam improbitate sustineam? quia videlicet spirituali consecratos unguento nefas grande sit contumeliose tractari. Quale nomen habebit hoc crimen, ut ipsum Dominum Christum, a quo Christi sunt nuncupati, ipsum vero prophetam, a quo verax propheta descendit, tuis ambias dolis interfici? Nonne David,

SCHOLIA.

cum aliis vulgatis prætulit Emicuit ex simili Prudentii loco Cathem. hymn. ix, vers. 27: Emicat promissus olim. Arntzenius hoc ipsum tenet, quia emicare illi dicuntur, qui fulminis instar illico produnt, et ex improvise adsunt. Verum hoc loco magis genuina, et opportuna videtur lectio communis veterum exemplarium Enituit, præsertim si attendatur ratio Enituit pastoribus, quiu pastor, et gregibus refulsit agnus. Hoc ipsum confirmat prosa claresceret. Vat. 1, qui pastor erat, Vat. 2 ambigue qui vel quia.

73. Rom., Cum stella visa est Magis. Meus Magis **D** significatur.

74. Meus, summumque tyrannum, quod non sequor. Beda de Metr. communem lectionem etiam tenet sævumque.

77. Alb. Per genitum: lege Progenitum. Reg. 4, ducem, ac cœlitus; Urb. ducem, hæc cœlitus. Cæteri ducem, hoc. Beda de Metr. cap. de synalæph. probat hunc hiatus ratione aspirationis vocis hoc, quæ vim consonantis habet, laudatque hunc versum Sedulii cum alio Juvenci l. 1, vers. 61: Nomine Ioan-

^a Matth. cap. ii, v. 1 seqq.

^b Nonnulli apponunt punctum post concordans: nimirum sermo divinus, qui in fine capituli præcedentis nominatur. Paulo infra reposui corde persequeris pro persequeris.

^c Luc. cap. i, vers. 78.

nem hunc tu vocitare memento, ut animadverti ad eum locum Juvenci.

78. Urb. Hæc stellam.

79. Meus, succedere terræ nullo sensu.

81. Reg. 1, Ott. 1, Alb., Parrh., Vet. 1, 2, Monast., tres Tornæsianæ, et aliæ editiones, habens. Reg. 2, 5, Urb., Ott. 2, Meus, Rom., Aug., Vatt. 1, 2, Cant., alens, cum glossa in Reg. 2, nutriens. In Ott. 1 ex habens videtur factum alens cum glossa te-gens, et in Reg. 1, aliquis in habens voluit b convertere in l, ut nunc legatur halens. Recentiores Cellarius, Gronerus, Arntzenius damnant habens, quasi id sit librarii. Passim quidem occurrunt hæc phras-es alere vulnus, alere sitim, sententiam, amorem, curas, malum. Verum mihi a manu Sedulii videtur esse habens: nihil enim aliud vult significare, nisi Herodem nubila mentis serena fronte occultasse, quod melius exprimitur per habens, quam per alens. Duo nostri mss. vetustissimi tumentur habens. Prosa utrumlibet admittit.

82. Ott. 2 male dividit Sicut ad orandum. Pro

^d Psalm. xviii, vers. 6.

^e Invenio videris apud Gallandium, et alias editiones Patrum; sed puto, legendum videreris.

^f Psalm. 104, vers. 15.

^g Nonnulli propheta sine ullo sensu. Pro sustineam reponendum videtur sustineant.

207 Et sensu jugulare cupis, legemque legendo **A**
85 Negligis, et Regi regum tua regna minaris.
 Ne tamen insano careant tua nomina facto,
 Patrandum sub honore crucis, sed crimine gentis,

Herodes alius, quod tu molire, videbit.^a

208 Ergo placres summo servantes lumina
 celo

90 Fixa Magi, sidusque micans regale secuti,

OPUS PASCHALE.

mandatis Domini servientem, debuisti sectari, qui Saul in speluncam, qua latebat, ingressum cum ita ^a cogereur extinguere, ita respondit ^b: *Absit a me omnino hoc, mihi non contingat a Domino, si fecero verbum istud domino meo, christo Domini mei, ut inferam manum meam in eum, quia christus Domini hic est.* Et ille quidem pepercit inimico, se volenti perimere. Tu autem insidiaris Domino, qui mundi natus est ad salutem. Qui si nullis, ut immemor, veterum laugebaris exemplis, ob hoc saltem parricidalis conatus debueras arma relinquere, ne sceptri quod gerebas, dejiceres potestatem, qui unctus agnosceris, persequens unctionis auctorem. Ne tamen nominis tui cruenta perfidia tanti sceleris a satietate discedat, sub honore crucis æthereo, sed crimine tuæ gentis infero ^c, quod frustra sæviens tu moliris, Herodes alius post videbit.

Evangelicum ergo sequens ait ita capitulum: *Qui cum audissent regem, abierunt. Et ecce stella, quam viderant in Oriente, antecedebat eos, usque dum veniens staret supra, ubi erat puer: videntes autem stellam gavisi sunt gaudio magno valde, et intrantes domum invenerunt puerum cum Maria matre ejus, et proidentes adoraverunt eum, et aperitis thesauris suis, obtulerunt ei munera, aurum, thus, et myrrham.* Quid est hoc, ut præcederet eos stella, quam viderant, nisi ut, ducatum parvi sideris intuentes, materiam pleni luminis invenirent? Adoraverunt autem, quia vere venerant adorare, quod Herodes se mentiendo

facturum non meruit obtinere. Nisi enim veris adoratoribus Dominum non conceditur adorare; sicut ipse Dominus noster ad Samaritanam mulierem locutus est, dicens ^d: *Vos adoratis quod nescitis; nos adoramus quod scimus, quia salus ex Judæis est. Sed venit hora, et nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu, et veritate. Nam et Pater tales querit, qui adorent eum.* Licet ergo Dominicæ verba doctrinæ manifesta sint et aperta, quod Dominum nisi veritas non adoret, debemus tamen vim sermonis diligentius perscrutari, qui sit ^e: *Venit hora, et nunc est quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu, et veritate.* Arbitror itaque juxta sensum, quem mex Deus parvitati largitur, quod per significationem præsentis temporis, quo se palam mundo monstravit, in se patrem dixerit adorari. Sic enim sequentibus patefecit alloquiis, dicens ^f: *Judicium omne dedit Filio, ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem.* Magnifice vero postquam dixit in spiritu, adjecit et veritate, quoniam spiritum Dei gerentes veritas sequitur, alienum fallacia comitatur. Declaratur et in hac Magorum persona mysterium. Per illos namque gentiles et advenas ad se Dominus noster Jesus Christus ingressos gratiam futuræ legis ostendit, quod omnibus ad se gentibus venientibus aditum jam paravit. Ita enim et per prophetas ^g suos, et per seipsum noscitur locutus. Per prophetas quidem licet sæpius ista prædixerat, Davidico tamen testimonio sic explanavit ^h: *Dominus dixit ad*

SCHOLIA.

tractat Burmannus conjiciebat *tractet*. In Rom. ex *tractat* videtur factum *tradat*. Meus cum reliquis *tractat*, sed pro d. s. *tecta*, fortasse ut sensus sit, quem *tecta fraude mandat necandum*, qui sensus parum commodus. *Tractare* est animo agitare, consiliuere.

84. Arntzenius putabat omnes editiones præter Lips. habere *Et sensu*. Ipse cum prosa legit *Sed sensu*. Ita ediderat etiam Parib. ius. Ott. 4, Reg. 2, Ang., *Sed sensu*. Rom. *Sensu sine Et*, vel *Sed*, repugnante metro. Alii mss. *Et sensu*, quod eundem sensum reddit.

85. Plerique scribunt *Neglegis*, ex quo Ott. 4, *Nec legis*: quamvis id acutum videri possit, tamen vera scriptura est *Negligis*, quod satis intelligitur ex præf. Dionysii Catonis Distich. 1. 1: *Igitur mea præcepta ita legito, ut intelligas. Legere enim, et non intelligere, negligere est.* Sunt tamen, qui etiam hic acumen affectent *nec legere est pro negligere est*. Schedæ Poelm., pro *regna* habent *damna*. Alii cum prosa tunc tua regna, cujus glossa est in Reg. 1, *potestatem*, et ad *minaris* — *tolere*. Clarius Nebrisisensis explicat: *Per regni potestatem minaris te in illum sæviturum.*

86. Reg. 4, Rom., nonnulli editi *Nec, tamen*. Urb.

^a Forte cum ira cogereur. In nonnullis solum est *cum cogereur*. In aliis supra male a quo christiani pro a quo Christi. Quidam in qua latebat.

^b Libr. 1 Reg. cap. xxiv, vers. 7.

^c Veteres editiones bibliothecæ Patrum *Nec tamen*: melius *Ne tamen* cum Gallandio. *Infero* opponitur *æthereo*.

^d Joann. cap. iv, vers. 22 seq.

Nec tantum. Biblioth. Lugd. Patrum *Et tamen*: corrige *Ne tamen*. Ott. 1, Reg. 2, 4, 5, Urb., Rom., Aug., Meus, Vatt. 1, 2, Ald., *numina*. Reg. 4, *nomina*, supra veluti glossa *dignitas, vel numina*: sed hoc secundum potius est diversa lectio. In Reg. 2, supra *numina* glossa est *potestates*, sed pro *numina* videtur prius aliud fuisse. Nonnulli editi *munia*. Meus pro d. s., vel ex correctione, Parr., *nomina*, quod merito probant schedæ Poelm., et recentes editores. Alii enim rex ejusdem nominis, h. e. alius Herodes vidit Christum occisum, quod hic Herodes infantis patrem voluit. In Rom. pro *facto* aliquis videtur corrigere voluisse *fato*: que haud inepta conjectura est.

87. Reg. 4, Edinb., *Patrandum*: aptius est *Patrandum*.

88. Multi editi *Herodesque*, ubi omnino superflua est conjunctio *que*. Nonnulli vulgati *Et Herodes* eodem vitio laborant, ac præterea peccant contra metrum. Reg. 4, Cant. *videbis*: sensus exigit *videbit*.

89. Rom. *Ubi venerunt Magi adorare Dominum*. Meus, *Magi stellam sequuntur*.

90. Recte corripitur prima in *Magi*: in dedicatione ad Theodosium, quam Sedulio adjudicavi, minus bene produciatur.

^e Fortasse quid sit.

^f Joann. cap. v, vers. 22, 23. Gallandius refert sicut honorificant patrem. Bibliotheca Patrum Parisiensis 4589, et alie sicut honorificavit patrem. Evangelium honorificant.

^g Mendum est in multis bibliothecis Patrum et prophetas sine per.

^h Psalm. ii, vers. 7, 8. Gallandius habet *dabo*

909 Optatam tenuere viam quæ lege futura
Duxit adorantes sacra ad cunabula gentes :
Thesaurisque simul pro religione solutis,
Ipsæ etiam ut possent species ostendere Chri-

95 Aurea nascenti fuderunt munera regi,
Thura dedere Deo, myrrham tribuere sepulcro.
Cur tria dona tamen ? quoniam spes maxima
[vitæ est :

Hunc numerum confessa fides, et tempora sum-

A Cornens cuncta Deus, præsentia, prisca, fu-
[tura,

100 Semper adest, semperque fuit, semperque ma-
[nebit

210 In triplici virtute sui. Tunc cælitus illi
Per somnum moniti contemnere jussa tyranni,
Per loca mutati gradientes devia callis,
In patriam rediere suam. Sic nos quoque san-

105 Si cupimus patriam tandem contingere, post-
[quam

OPUS PASCHALE.

me, Filius meus es tu, ego hodie genui te, postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Hæreditatem dixit, qui per novi gratiam Testamenti Dominoparabantur acquiri. Per seipsum in Evangelio, tamquam bonus pastor, ita promisit^a : *Et alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili, et illas oportet me adducere, et vocem meam audient, et fiet unum ovile, et unus pastor.* Nec devotionem munerum divino caruisse nutu credamus. Nam per illas species merito variæ significationis oblatas Christi potentia patuit declarata. Aurum namque, si diligentius inquiremus, quid pronuntiet attributum, sine dubio tam præclara materies, et opulenta metallici splendoris iradians, utpote regi memoratur illata. Sed in hoc rege duplicem fatemur esse substantiam. Christus enim et specialiter regnat in cælis, et carnaliter natus est rex Judæis. Thuris munus, quia religioso libano illud olim proficiebat, incensum Christo datur, ut Deo. Myrrha vero, quæ tumulandis est apta corporibus, humanam morituro per carnem sepulcrali lege. Ipsa quoque trine quantitatis oblatio cultum catholici dogmatis pronuntiabat ex numero. Quippe qui Deus omnipotens, qui præterita conspiciat, ac futura, semperque manet, mansit jugiter, ac manebit, triplicis in una deitate virtutis in eorum temporum cursu rerum omnium posuit fundamentum, quamquam præsentia sub ejus oculis semper universa consistant, qui nec vetustatis senium, nec juventutis suscepit incrementum. Sed quod semper

B est, idem esse non desinit. Nam potestatis suæ nomen excelsum Moysi sollicitè^b perquirenti, ut Israeli populo nuntiaret, de flamma rubi ardentis hoc edidit^c : *Ego sum, qui sum.* Et dixit : *Sic dices ad filios Israel, Qui est misit me ad vos.* In Evangelio nihilominus ad Judæos Abraham sibi met præponentes antiquitate, sic inquit : *Amen, amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum.* Vide distantiam utriusque substantiæ, Deum discernentem, et hominem : *Abraham, dixit, antequam fieret ; de seipso non dixit, Ego fui, sed Ego sum,* quoniam divinitatis esse est, non fuisse, quæ via semper æternitate consistens, nec initiis oritur, nec terminis explicatur. Tempus enim a Deo est, non Deus a tempore. Lectionis itaque sermo prosequitur : *Et responso accepto in somnis, ne redirent ad Herodem, per aliam viam reversi sunt in regionem suam.* Debemus igitur imitari nos etiam Magorum facta fidelia, et sicut illi somno crediderunt, nos evidentissimis aspectibus jam credamus, quatenus qui Christum signo Crucis prælucentem repertum meruimus adovare, eidemque de thesauris nostri cordis munera trine laudis offerre, jam minime revertamur ad hujus mundi principem, qui nos ante seduxerat, deceptorem. Sed priorem semitam relinquentes, per illius callis secreta pergamus, qui ad cælestem patriam gressus dirigit confutendo. Dehinc per ordinem tota gesta narrantur :

Tunc Herodes videns, quoniam illusus esset a Ma-

SCHOLIA.

91. Tenere viam, ut tenere iter, cursum, pro pergere, proficisci.

93. Urb. salutis : emenda solutis.

94. Reg. 4, Ott. 1, possint, sed in Reg. 4 factum deinde est possent.

96. Nonnulli vulgati, cum Fabr., sepulto. Mss. sepulcro, ut apud Rusticum de Benef. Christi, *Per speciem documenta ferens, das munera, regi — Divitias, das thura Deo, myrrhamque sepulcro :* ubi fortasse legendum *Per species.* S. Leo serm. II Epiph. dixit etiam *mysticas numerum species.*

97. Val. 2 trina, recte emendatum per tria, ut metro consulatur. Reg. 4, Urb., Meus, vitæ sine est. Nonnulli punctum post est affligunt.

tibi gentes hæreditatem tuam. Hæreditatem dixit, etc. Antiquæ Patrum editiones, *Dabo tibi gentes. Hæreditatem dixit, etc., quod minus bene procedit.*

^a Joann. cap. XVI, vers. 16.

98. Reg. 4, Tunc numerum. Urb. fides est Tempora.

101. Cellarius triplicem virtutem exponit de trinis temporis differentiis : sed hæc phrasis apud christianos poetæ adhiberi solet ad significandam trinitatem personarum in una essentia. Vide Schol. ad l. 1, vers. 524.

105. Schedæ Poelm. monuerunt, *Si cupimus,* non mutandum esse in *Sic cupimus :* quam scripturam neque nos in nostris, neque Arntzenius in suis exemplaribus invenit. Hic versus et alii sequentes usque ad vers. 163 deerant in codice meo ; avulsam scilicet erat unum folium.

^b Vetus codex *sollite :* Juretus restituit *sollite, vel sollicitè.*

^c Ex cap. III Exodi, vers. 14, et mox ex Joann. cap. VIII, vers. 58.

- Venimus ad Christum, jam non repetamus ini- A
[quum.
Ergo ubi delusum se comperit, impius iram
Rex aperit, si jure queat rex ille vocari,
Qui pietate caret, propriam qui non regit
[iram ;
110 Ereptumque gemens facinus sibi, ceu leo fren-
[dens,
211 Cujus ab ore tener subito cum labitur
[agnus,
In totum movet arma gregem, manditque, tra-
[hitque
- Molle pecus, trepidæque vocant sua pignora
[fetæ
Nequidquam, et vacuas implent balatibus auras.
115 Haud secus Herodes Christo stimulatus adempto,
Sternere collisas parvorum strage catervas
Immerita non cessat atrox. Quo crimine sim-
[plex
Turba perit? cur qui vix dum potuere creari,
Jam meruere mori? Furor est in rege cruento,
120 212 Non ratio; primosque necans vagitus, et
[audens
Innumerum patrare nefas, puerilia mactat

OPUS PASCHALE.

gis, iratus est valde, et mittens occidit omnes pueros B
qui erant in Bethleem, et in omnibus finibus ejus a bi-
matu, et infra, secundum tempus, quod exquisierat a
Magis. Igitur a Magis, quos crediderat illudendos,
illus, dissimulatos motus ira præcipiti rex impius
publicavit. Si regem dici conveniat, qui nec pieta-
tem tenuit, nec suos regens animos temperavit.
Sed leo sævissimus, et cruentus, cui si tener qui-
verit forsitan agnus auferri, in totum parvi sanguinis
gregem impetus ferinos exercet, pecusque mollissi-
mum mandit, lacerat, decerpit, extinguit; stant

SCHOLIA.

106. Vet. 1, 2, Mon., jam nos: sententia postulat
jam non.

107. Rom., Ubi Herodes vidit se illum a Magis.

109. Octob. 2, qui propriam non regit iram: lege C
propriam qui.

111. Constructio ita planius procederet, Ut leo fren-
dendus, qui, cum ab ejus ore labitur, etc. Sed non
desunt similia exempla in aliis. Prosa pariter impli-
cata est; in qua forte legendum sicut leo.

112. Virgilius l. xii, vers. 6: Tum demum movet
arma leo. Et l. ix, vers. 340: Manditque, trahitque —
Molle pecus.

113. Pterique distinguunt fetæ, — Nequidquam:
ita etiam Arnzenius, qui tamen ex prosa interpun-
gendum putat vocant sua pignora fetæ — Nequid-
quam, et vacuas implent, etc. Scilicet nequidquam
vocant. Hæc distinctio commodior videtur. In prosa
erat stantes eminus.

114. Arnzenius scribit Nec quidquam: sed meli-
us est Nequidquam, aut Nequicquam. Reg. 4, et
Rom. a pr. m., ballantibus: retine balatibus. In Rom.
ex auras correctum apparet aures, quod tamen re-
jiciendum omnino est.

116. Vassius, ad Sallust. Jugurth. 84, refert ex
ms. bibl. publ. Cantabr. cæcolas pro collisas, ipse
autem conjicit lacteolas. Sic Prudentius hymn. xii
Cath. vers. 119: Spargit cerebrum lacteum et in Dit-
toch. vers. 115: Fumant lacteolo parvorum sanguine
cunæ, quem imitatur Hartmannus Sangallensis, ut
ad eum loc. observavi. Verum in Sedulio verior est
lectio communis. Neque obstare palilogiam sternere
collisas, ostendit Wopkenius exemplo Avieni fab. xi,
vers. 7: Ne tamen elisam confringeret area testam; et
Paulini l. iv, vers. 185. Pro parvorum, in quibusdam
editionibus menda est pravorum. Pro pueris parvi,
parvuli adhiberi solet, ut olim a me notatum.

117. Rom., Barthius cum suo ms., Wopkenius,
ed. Lips., Immerita, quod tenuit etiam Nebrissensis
cum explicatione, quia infantes nihil tale merchan-
tur. Pterique mss., et editi, Immerito, et glossa in
Reg. indicat, esse adverbium pro collisas. Arnze-
nius cum ms. Arntz., et schedis Poelm., restituit

Immerita. Non male esset Immeritas, ut apud Virgi-
lium gentem immeritam, etc.

118. Antiquissimus codex Taurinensis, Cum sic
turba perit: vix dum potuere creari. Sed ita sensus
nullus est. Fortasse reponendum erit quo crimine
simplex, — Cur sic turba perit? vix dum potuere
creari, — Jam meruere mori?

120. Barthius putat, legendum Non ratio, patrare
nefas., omissis aliis, quæ intrusa existimat. Cellari-
us conjiciebat Non ratio, primisque hostis vagiti-
bus audet. Wonckius præferebat primisque ferox va-
gitibus audet, aut ferus pro ferox. Neque tamen hanc
lectionem veram esse ait, sed scribendum primosque
vetans vagitus, et audens — Innumerum patrare ne-
fas. Insolentissime enim dictum arbitratur necare
primos vagitus. Arnzenii conjectura est primosque
negans vagitus, et audens, vel primisque negans vagi-
tibus audet. Revera hi scriptores in sollicitando hoc
loco operam perdidit: neque magnum nos operæ
pretium fecimus, quod eorum suspiciones retulerim.
Exemplarium omnium scriptura proba est: plu-
ralis us in vagitus a Sedulio more suo corripitur contra
prosodiæ legem, quod nimis audacter ab ipso factum
ait Parrhasius. In Alb. primos negans vagitus deside-
ratur conjunctio que. Vagitus sumitur pro vagientibus,
ut notavit Wopkenius, ex Prudentio Perist. x,
vers. 745: Omnes capaces esse virtutum Pater—Man-
davit annos: neminem excepit diem, — Ipsius trium-
phos annuens vagitibus. Sic apud eundem Prudentium
gemitus pro gementibus, cursus pro currentibus,
vota pro precantibus, culpa pro noxia, apud Statium
lacrymæ pro lacrymantibus, gaudia pro gaudenti-
bus, apud Paulinum carm. de Vita S. Martini enses
pro armatis, apud Sedulium naufragium pro naufrago,
et infinita alia ubique obvia.

121. Pterique mss., et editi, Innumerum. Rom. In
numerum: atque ita legendum esse confirmat Wop-
kenius Lucani versibus, quos Sedulius æmulat, l. ii,
vers. 108: Crimine quo parvi cadem potuere me-
reri? — Sed satis est jam posse mori. Trahit ipse fa-
roris — Impetus, et visum est lenti quæsisse nocen-
tem. — In numerum pars magna perit. Hoc est,

Millia, plangoremque dedit tot matribus unum. A
 Hæc laceros crines nudato vertice rupit,
 Illa genas secuit, nudum ferit altera pugnīs
 125 Pectus, et infelix mater (nec jam modo mater)
 Orba super gelidum frustra premit ubera natum.
 213 Quis tibi tunc, Ianio, cernenti talia
 [sensus?
 Quosve dabas fremitus; cum vulnera ferere late
 Prospiceres arce ex summa, vastumque vi-
 [deres

OPUS PASCHALE.

lacerans crinalis damni fœditate nudum verticem B
 sauciabat. Illa madidas lacrymosis imbribus genas
 unguium protervitate sulcabat. Duris aliæ pec-
 tus sanguinolentum verberibus infelix mater
 cædebat, nec jam modo mater, super unci
 gelidum corruens cadaver * extincti abscissas
 uberum venas, lactis copiam, cum cruore funde-
 bat. Nemo calamitatis illius tam varias, tamque
 multiplices potest imagines expedire. Ubi diversis
 generibus lamentorum dolor aderat non diversus.
 Quis tibi sensus, quæve fuit mentis intentio, non
 jam tyranne, sed Ianio? quos fremitus eructabas ac-
 census, cum insontium vulnera parvulorum ex arce
 summa prospiciens, vastum pelagus lacrymarum

passim, ac velut ad ingentem solummodo numerum C
 efficiendum: de qua forma quædam observavit
 idem Wopkensus ad Tacit. Ann. l. xv, cap. 71. *Pue-
 rilia millia* sunt millia puerorum, ut apud Prudentium
 hymn. xii Cath. vers. 148: *Puerile pignus tol-
 lere.*

122. Reg. 1, *Millia tum, luctumque dedit*, sed cor-
 rectum per *Millia, plangoremque dedit*.

123. Reg. 2, Rom., *rumpit*: alii *rupit*: vers. seq.
 variant tempora *secuit, ferit*.

125. Ex Ovidio II Art. 95: *At pater infelix, nec
 jam pater, Icare, clamat*.

126. Prudentius Apoith. 614, dixit, *innupto ubere*.
Sic orba ubera.

127. Arntz. a pr. m., Fabr., et nonnulli editi, *nunc
 pro tunc*; ut solent hæc facile inter se confundi.
 Sententia postulat *tunc*, uti locus Virgilii lib. iv
Æneid. vers. 408 seqq., quem Scudulius exprimit. Li-
 berius Virgilium imitatur Prudentius, ut notavi ad
 hymn. v Peristeph., vers. 421: *Quis audienti talia,—
 Datiane, tunc sensus tibi*, etc. In Breviario Romano ad
 festum Septem Dolorum B. Mariæ Virginis respons.
 1, noct. 3, simili modo: *Quis tibi tunc sensus, dum
 cernis talia, Virgo?*

128. Schedæ Poelm., et ed. Lips., *gemitus*, qua
 voce utitur Virgilius loc. cit. de Didone. Præferen-
 dum est *fremitus* cum prosa, et plerisque exempla-
 ribus, ut sic nervosius viri, immo regis, incensus
 ira animus exprimitur.

129. Arntzenius tentaverat *vastamque videres* —
Misceri ante oculos tantis plangoribus æthram. Pot-
 uisset leviori mutatione *vastumque videres* — *Mis-
 cери ante oculos tantis plangoribus æthra*: scilicet pro
æthra, quo accusativo Græco contracto *æthra* non
 semel usus est Juvencus, ut adverti ad l. 2, vers. 532.
 Ita etiam inscriptio vetus apud Gruterum pag. 1164,
 n. 4, *Effusasque preces mittit ad æthra suas*, uti
 etiam legitur in codice Vatic. Palat. num. 833, ex

* Error in antiquis editionibus bibliothecæ Patrum
gelidum corruens cadavere. Fortasse auctor scripsit
gelido corruens cadavere. Paulo post semper incertus

Misceri ante oculos tantis plangoribus æquor? ;
 Exstinctisque tamen quamvis infantibus absens,
 214 Præsens Christus erat, qui sancta peri-
 [cula semper
 Suscipit, et pœnas alieno in corpore sentit.
 Ast ubi bisenos ætatis contigit annos,
 135 Hoc spatium de carne trahens, ævique meatus
 Humana pro parte tulit, senioribus esse
 Corde videbatur senior, legisque magistros
 Inter ut emeritus residebat jure magister.

cerneres inundatione collectum? Inter necatos tamen
 infantes, quos occubuisse certum est, non perisse,
 quamquam Christus abluerit, absens esse non po-
 tuit, qui periculis sanctorum semper insertus, alie-
 nis pro se corporibus irrogata pio motu sentit in se
 supplicia.

Cum jam ætate proficiens annos duos generet su-
 pra decem, cujus numeri de carne traxerat quantita-
 tem, ævum scilicet temporale humana ratione per-
 currens, senioribus seniore se prudentia, ma-
 gistris magistrum pandebat esse doctrina, ut legis
 suæ manifestus interpres, quantus esset interior, de-
 monstraret.

Nec post longam temporum moram (quænam po-
 SCHOLIA.

quo Gruterus plerasque inscriptiones christianas de-
 promptis. Vera tamen est lectio codicum mss., et
 editionum, ut agnovit etiam Arntzenius ex prosa,
 ubi est *pelagus* pro *æquor*. In Alb. erat *æther*, sed
 eadem manus emendavit *æquor*. Cellarius in Indice
æquor per tumultum exposuit, quod Wopkensus et
 Arntzenius recte damnant. Nisi obstaret prosa, ex-
 plicari posset *æquor* per plantiæm. Wopkensus ait
 Scudulium verbum Virgilii retinuisse, quia existima-
 vit, *æquor* dici posse de aquis Jordanis, aliisve, quas
 transmeare matres cum infantibus fugientes cona-
 rentur. Herodes quidem præsens non erat: sed
 verba *prospiceres, et videres ante oculos*, non absurde
 intelligi possunt de oculis mentis. Interpretatio
 prosæ retinenda est, nimirum intelligi pelagus la-
 crymarum inundatione collectum. Habet hoc etiam
 Hispanum idioma, ut copiosum fletum *mare lacryma-
 rum* dicat.

150. Ott. 4, *clamoribus*, ex quo factum *plangori-
 bus*.

151. Vat. 2, Reg. 5, *Exstinctis tamen sine con-
 junctione que* contra legem pediam. Aldus hos co-
 dices secutus est, ut solet; nisi si, ut puto, Reg. 5,
 sequitur Aldum. Urb. *Exstinctisque tantum*: retine
tamen. Scilicet, Et tamen exstinctis infantibus, etc.

152. Wopkensus longe venustius putat *qua*: sed
 qui receptum est ab omnibus, et retinetur a prosa,
 nec minus elegans est.

153. Fabr., et nonnulli alii editi, *Suspicit*. Solent
 hæc duo verba inter sese commutari. Hoc loco sen-
 tentia exigit *Suscipit*. Nebrissensis exponit: sibi
 imputat, quod pro se alii patiuntur. *Sentit*, illis
 condolet.

154. Rom. *Ubi sedebat Dominus inter magistros
 legis*.

157. Scriptores veteres christiani passim prudentiam
 maturiorem juvenum *senium*, sive *senectutem
 mentis, cordis aut animi*, appellabant.

mendum est in nonnullis editis. Rescripsi etiam in-
 sontium vulnera, pro quo inveni sontium.

Nec mora, (quas etenim volitans per tempora A
[mundus
140 Novit habere moras?) usus majore juvena,
Sex quasi lustra gerens, placidam Jordanis ad
[undam
215 Venit ut acciperet hoc, quod dare vene-
[rat ipse.
Hunc Baptista potens ut vidit ab amne Joannes,
Quem matris dum ventre latet, nondumque
[creatus
145 Senserat, obstruso jam tunc sermone prophetes,

Ut muto genitore fluens, cui munera linguae
Post noni taciturna diu spiramina mensis
216 Parto redduntur nato, mox praedicat :
[Agnus
Ecce Dei, veniens peccatum tollere mundi.
180 Tollere cum dicit, quod non habet, hoc mihi
[tollit :
Non mala ut ipse gerat, sed ut ipse nocentia
[perdat.
Qualiter in medias cum lux praecleara tenebras
Funditur, et proprio non offuscata sereno,

OPUS PASCHALE.

test esse mora temporibus, quae volucris cursu fuga-
cia, nondum veniunt, jam precedunt, ut evangelista a
significat?) Ipse Jesus erat quasi jam annorum trigin-
ta, ut putabatur filius Joseph; praecclare nimis utrum-
que verbum (quasi, et putabatur) divinitatis servavit.
Sicut enim quasi triginta videbatur annorum, cum
sit aeternus, ita Joseph putabatur, cum sit ex vir-
gine procreatus. Tunc Jordanis ad fluentia baptiza-
turus accessit, expetens quod venerat, ut donaret,
abluendus qui veniebat abluere. Hunc Joannes Bap-
tista conspiciens, quem matris in utero senserat, dum
lateret, jam Christi conscius affuturi, prophetiae

munus exercens, licet loqui non posset, tamquam
muti patris a silentio temporali descendens, proclama-
re coepit, et dicere: *Ecce Agnus Dei, ecce qui*
tollit peccata mundi. Cum dicit, *tollit*, ostendit, cum
non habere, qui tollit quod quidem tollit, non ut
ipse generet, sed ut ipse deperderet. Sicut tenebris
nocturnae caecitatis ortum radiantis diei subito
videmus infundi, nec tamen caliginis taetum, quem
decurit, splendoris sui gratiam lux amittit, ita
Dominus Jesus Christus, humani generis deli-
cta suscipiens, non tenuit, sed fugavit. Nam
ut ignis metalla sordium consummatione clarifi-

SCHOLIA.

139. Rom. *Ubi venit Jesus ad Jordanem baptizari a Joanne.* Octob. 1, *Ubi Christus baptizatur.*

140. Ms. Arntz. *majore senecta*, quod Arntzenius suspicatur esse glossa in verborum *majore juvena*: sed ineptum esset glossa; non enim major juvena vocari potest senectus, praesertim cum sequatur, *Sex quasi lustra gerens.*

141. Reg. 5, *placidus ad Jordanis undas.* Plerique codd. mss., et editi, *placidam Jordanis ad undam*: ita etiam edidit Aldus, neque video, cur in Erratis legere nos jubeat *placidus ad Jordanis undas.* Sedulius ipse paulo post, consentientibus omnibus exemplaribus, secundam producit in *Jordanis undas.* Nonnulli tamen corrigunt. Vide not. ad l. i Juvenci, vers. 383. *Sex lustra sunt triginta anni, ut in hymno Lustra sex qui jam peregit*, etc. Arator 1 Apost. 300, al. 246: *Octo lustra gerens.* Alii dicunt *gerere annos pro agere.*

143. Rom., *potens vidit*; desideratur ut. Alii quadrisyllabum faciunt *Joannes*, prima correpta, secunda autem producta. *Joannes* dicitur etiam *potens* a Fortunato, et aliis.

144. Reg. 1, *latens*; sic fortasse fuit in Reg. 2 ubi nunc est *latet*. Octob. 2, *mendose, nudumque creatus.*

145. Vet. 1, Mon., *abstruso*; sed bene est *obstruso* cum mss. et plerisque editis. Seneca philosophus, Statius et Prosper narrantur voce *obstrusus* pro *recondito*, *clauso*, *abstruso*. Posset etiam scribi *obstrusus*. Reg. 1, cum multis editis, *prophetes*, nimirum ipse Joannes propheta, vel *prophetes* senserat, etc. In Reg. 2, nunc est *prophetae*, sed fortasse fuit *prophetes*, quod indicat glossa *propheta, vates*. Plerique mss. nostri, Oct. 1, 2, Vnit. 1, 2, Ang., Reg. 5, Urb., et Alb. cum Parrh., Ald., sched. Poelm., *prophetae*, quod Rom. et ms. Arntz. inveniunt in *prophetae*. Id. Lips., *propheta*. Reg. 4, *prophetis*: quae non absurda est lectio. In nonnullis mss. glossa est *prophetae, Zachariae*, atque ita hunc locum Nebrissensis exponit. Si legamus *prophetis*, sensus erit, *senserat sermone Elisabeth prophetis*,

seu prophetidis. Immo etiam si retineatur *prophetae*, eadem explicatio adhiberi poterit: nam *prophetes, prophetae*, de femina quoque dici potest. Vide Juvenci versum a me restitutum lib. 1, vers. 249, *Mox ecce prophetae—Femineam sancto complet spiramine mentem.* Ex quo etiam cum lectione *prophetes* dubitari posset, an Joannes, an Elisabeth ea voce exprima-
ret. Verior tamen interpretatio est, ipsam Joannem e ventre matris clausum sensisse quodam abstruso sermone, quia exsultavit in utero, et jam tum prophetam fuisse: quod prosa tenet.

146. Rom., *Et muto genitore pro Ut muto.* Monast., *mutuo, mendose.* Parrh., *fruens*, Nebrissensis conjecerat *silens*, quod nonnulli vulgati secuti sunt cum Fabricio. Plerique editi cum m. s., *fluens*, cujus glossa in nonnullis codd. est *nascens*. Scriptura haec exstat etiam in vetustissimo codice Taurinensi, et a prosa indicatur.

147. Rom. et ed. Vet. 1, contra metrum et sensum, *Post novi.* Cant., Ald., et pauci alii editi, *tacitura*, quod Nebrissensis explicat *tacencia*. Plerique, *taciturna*. In Alb. desunt verba *noni taciturna*. Intellige *munera taciturna*.

148. Vat. 2, Reg. 5 et Ald., *Partu.* Reg. 2, *Parto*, cum plerisque, sed ex correctione *Partu.* Reg. 1, *Edito*, et pro d. s., *Parto*: sed cum *Edito* non constat versus, et in Rom. *Edito* est glossa supra *Parto*. Nebrissensis observat, in Graecis, ac veteribus Latinis exemplaribus Evangelii *peccatum legi*, non *peccata*.

149. *Tollere* accipit Sedulius tum pro *portare*, tum pro *auferre*, scilicet mihi, vel a me. Alii alio modo. Confer not. ad Dracont. l. II, vers. 602.

150. Arntzenius ex Parrh. et schedis Poelm. refert *dum dicit*.

151. Vet. 2, *ut ipsa gerat*; melius, *ut ipse gerat*. Parrh., schedae Poelm., *ferat* pro *gerat*. Rom., *sed ipse*; lege *sed ut ipse*.

152. Nonnulli editi, *dum lux*.

153. Reg. 1, a sec. m., Reg. 4, et, ut videtur, multi sequioris aetatis loculi sunt, ut Isidorus, et Julianus Toletanus, in quorum editionibus similia verba nunc apparent mutata.

* Cap. vii Luc., vers. 23, et subinde Joann. cap. 1, vers. 29, et infra Matth. cap. iii, etc. Paulo post occurrit *baptizaturus pro baptizandus*: ita scriptores

Decuit expulsas illasibus vultibus umbras,
 155 Sic delicta fugans Salvator nostra gerendo
 Tersit, et tactu procul evanescere jussit.
 217 Tunc vada torrentum simplex ingressus
 [aquarum,
 In se cuncta lavat nostræ contagia vitæ,
 Ipse nihil, quod perdat, habens, sanctoque li-
 [quentes

A 160 Corpore mundavit latices, limphasque beavit
 Gurgitis, et propriis sacravit flumina membris.
 Senserunt elementa Deum, mare fugit, et ipse
 Jordanis refluxas cursum convertit in undas.
 Namque propheta canens: Quidnam est, mare,
 [quod fugis, inquit,
 165 218 Et tu, Jordanis, retro quia subtrahis am-
 [nem?

OPUS PASCHALE.

cat, ita nos ab originali contagio sua bonus opifex
 flamma mundavit. Tunc immaculatus aquas ingres-
 sus in se nostram lavit illuviem, nihil habens
 proprium, quod lavaret. Ipsos denique latices sacri
 corporis majestate purificans, beavit gurgitis lym-
 pham, honorem Domini baptismatis consecutam. B
 Senserunt tremendam deitatis undæ præsentiam. Pon-
 tos recessit a littore, fluvius remeavit in fontem. De
 quibus propheta cantans, hæc designat: *Mare vidit,
 et fugit, Jordanis conversus est retrorsum. Quid est,
 mare, quod fugisti, et tu, Jordanis, quia conversus es
 retrorsum?* Evangelicæ lectionis ergo textus ita pro-
 sequitur: *Baptizatus autem confestim ascendit de aqua,
 et ecce aperti sunt ei cæli, et vidit Spiritum Dei descen-*

*dentem, sicut columbam venientem super se. Et ecce
 vox de cælis, dicens: Hic est Filius meus dilectus, in
 quo mihi bene complacui. Consideremus attentius,
 quantum reveletur et in hoc loco mysterium. Post-
 quam enim Dominus de aqua baptizatus ascendit,
 mox aperti sunt cæli. Quomodo mox aperti sunt Chri-
 sto, cui super sidera domus, nunquam cælum vide-
 tur oclusum? Sed arbitror, quantum pietas ejus meis
 sensibus aspirare dignatur, quod ideo tunc aperti sunt
 cæli, quando Dominus ascendit ab aqua baptizatus, ut
 suis misericors doceret exemplis, homini, cujus effi-
 giem sumpsit, cælorum regna tunc pandi, cum ac-
 ruerit spiritualis aquæ consecratione perfundi. Quod
 autem Spiritus Dei super eum in specie columbæ*

SCHOLIA.

Ott. 1, a pr. m., cum Vet. 1, 2, Mon., tribus Tor-
 næsianis, Poelm., aliisque editis, et proprium non
 offuscata sereno: qui usitatus græcismus. Plerique
 nostri mss., Reg. 1, a pr. m., Ang., Reg. 2, Vat.
 1, 2, Ottob. 2, Urb., Rom. cum Parrh., Ald., cod.
 Cant., schedis Poelm., et proprio non offuscata se-
 reno. In Ott. 1, deletis aliis, solum nunc apparet, C
 et propri... sereno. Verbum offusco reperitur apud
 Tertullianum et Orosium.

154. Arntzenius nonnullam suspicionem movet,
 an legendum sit *Discutit*. In Rom. certe legitur *Dis-
 cutit*: sed verbum *decutio* frequens est in poetis chris-
 tianis. Confer. var. lect. ad Juvenc. l. iii, vers. 195.
 Reg. 1, *expulsus* cum cæteris supra correctum, ut
 videtur, per *expulsans*. Martialis utitur hoc verbo
expulsare.

155. Arntz., male, *fugando pro gerendo*.

156. In Rom. mendum est *Tersit, et tactu*. Ne-
 brissensis explicat *tactu, h. e. a contagione*. In schedis
 Poelmanni tribui videtur Nebrissensi *atractu*,
 nisi alterius hæc lectio sit: certe in editione Nebrissen-
 sensis, qua utor, non est. Celiarius et Arntzenius
 rejiciunt *attactu* in Parrhasio. Sed proba mihi visa
 est lectio *attactu*, quam invenio etiam in Reg. 1,
 ex qua in Reg. 2, 4, Ott. 1, 2, Alb., Urb., factum
 est *atactu*. Vat. 1, 2, Reg. 5, Ang., *attactu*, sed in
 D Vat. 1 prius videtur fuisse *at actu*, scilicet delicta.
 Ex Virgilio sumpsit Sedulius hoc verbum l. vi, vers.
 550, *Volvitur attactu nullo*. Eodem nomine Varro
 utitur in ablativo: nam extra hunc casum vix exem-
 ptam reperire licet. Varronis verba sunt l. ii, R. R.
 cap. 5, *Corium attactu non asperum*. Utitur etiam Ju-
 vencus l. i, vers. 776: *Tum dextera Christi—Attactu
 solo purgavit lurida membra*. In Sedulio l. iv, vers.
 104, omnes fere habent *Attactu patuere fores*, ut fa-
 tetur Arntzenius, qui ibi quoque intrusit *A tactu*.

157. Nebrissensis ait, legendum *Tum in vada*, vel
 suppleendam præpositionem. Hoc secundum tenen-
 dum, præsertim cum præpositio in jam usit verbo
ingressus. In *simplex* intellige *innocens, purus* vel
 cum præb. *immaculatus*.

158. Reg. 1, 4, Ott. 2, Ang., *lavit*; sed in Reg. 4
 prius fortasse exaratum fuit *lavat*. Urumlibet rec-

tum est, vel *lavat a lavo, lavas, vel lavit a lavo,
 lavis*.

160. Rom., *lymphamque*.

161. Vonckius citat *carula* membris, non inele-
 ganter, ait Arntzenius. Sed fortasse illi excidit *caru-
 la pro flumina*, quod unice probant mss., et editi.
 Hæc causa est, cur olim multi cuperent in Jordane
 baptizari, ut exposui ad hymn. 2 Cathem. Prudent.
 vers. 64. Vide etiam S. Gregorium Turonensem l. i
 Mirac. n. 88: *Cum dies sanctus Epiphaniarum adve-
 nisset, et omnes in Jordancem descenderent abluere tam
 vulnera corporis, quam animæ cicatrices, etc.* Georgius
 Gemnic. cap. 23, l. ii Ephemer. apud Pezium
 Thesaur. Anecdol. tom. II, de Jordane loquens, sic
 refert: *Bibimus ex eo, et manus, pedesque, caput, et
 faciem abunde ex illo conspersimus. Adhæc et in vas-
 culo nobiscum usque in patriam sine omni fetore aut
 corruptione aquam attulimus*. Nostra ætate aquam ex
 Jordane in Lusitaniam allatam novimus, ut in sacro
 baptisate adhiberetur.

165. In Reg. 1 pro *Jordanis* prius fuit *Jordanes*.
 Nonnulli *Jordanus. Pro refluxas Rom. refluxas, cum in-
 terpretatione seu glossa revertens, minus bene*.

164. In Reg. 4 peculiari est lectio *canens, Quid-
 nam est mare, quare fugisti?* Sed ultima in *quare*, et
 prima in *fugisti* pessime corripiuntur. Plerique,
*Quidnam est mare, quod fugis? inquit. Cod. ms.
 Arntzenii, quinam est, quod non ineptum putat Arnt-
 zenius, si suppleatur quinam est Deus, quod, videli-
 cet ob quem fugis. Obscurissimum id esset. Si quid-
 nam multandum esset, mallem quinam pro quare,
 vel cur. Sic Virgilius, quem Sedulius passim imita-
 tur, l. x, vers. 6: *Cælicolæ magni, quinam senten-
 tia vobis—Versa retro?* et l. v, vers. 13: *Heu! qui-
 nam tanti cinzerunt æthera nimbi? Ubi male aliqui
 legerunt quidnam, aut quinam. Virgilius ex his an-
 tiquioribus, Nævio, Ennio, hanc vocem usurpavit, ut
 notavit Servius et Quintilianus l. viii, cap. 3, ante
 med. Ennius libro vii apud Festum: *Quinam dictis
 nostris sententia flexa est? In Sedulio confirmatur
 quinam ex qua vers. seq. Cæterum cum sequatur
 quod, nihil mirandum.***

165. Cant., Reg. 1, Ottob. 1, pro d. s., nonnulli

Ergo ubi flumineum post mystica dona lava- A
[crum
Egrediens, siccas Dominus calcavit arenas,
Confestim patuere poli, sanctusque columbæ
219 Spiritus in specie Christum vestivit ho-
[nore,
170 Mansuetumque docet, multumque incedere mi-
[tem,

Per volucrem, quæ felle caret, natoque vocato
Voce Patris, triplici Deus ex ratione probatur,
Quod Pater, et Natus, quod spiritus est ibi Sanc-
[tus,
Quo manet indignus, qui non numeraverit unum.
175 220 Inde quaterdenis jam noctibus, atque
[diebus
Jejunum dapibus, sacro spiramine plenum

OPUS PASCHALE.

descendit, ostenditur, quanta sit ejus bonitas, mansuetudo, simplicitas, per volucrem, fellis amaritudinem non habentem. Et ne corporaliter visus esse nesciretur Deus, voce Patris asseritur dicentis: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* Præclarus iste dilectionis affectus plenam catholici dogmatis continet firmitatem, unamque Patris, et Filii, pronuntiat esse virtutem. Caritas enim, quæ in Deo consistit, a similitudinis et æqualitatis spiritu non recedit. Nam qui dixit sui lege mandati: *Diliges proximum tuum, tamquam teipsum*, docuit, diligentis et dilecti nullam fieri oportere distantiam. Nam et in sequenti verbo, quod addidit, *in quo mihi complacui*, intelligitur potestatem unius deitatis explanasse communem. Plus est enim *complacui* dixisse, quam *placui*, quia *complacui* convenientiæ verbum est, et geminæ cernit adhærere personæ. Quod ideo vox cœlestis expressit, ut et Pater in Filio, et Filius complacuisse videatur in Patre. Nam et ipso tam paternæ vocis, quam Filii baptismatis, vel Spiritus advolantis consortio congregato, Trinitas

uno fulsit ex Deo, quo dignus non meretur existere, qui numeravit Trinitatem.

Tunc ductus est Jesus in desertum a spiritu, ut tentaretur a diabolo. Et cum jejunasset quadraginta diebus, et quadraginta noctibus, postea esuriit. Et accedens ad eum tentator, dixit ei: *Si Filius Dei es, dic, ut lapides isti panes fiant.* Igitur tentabatur a diabolo, fidei semper inimico. Nemo enim sibi manifestam rem discutit, nisi qui, fallaci plenus ingenio, compertæ veritati non credit, sicut ipse diabolus, qui postea quam Jesum paterni claritate sermonis Dei Filium esse cognovit, ejusdemque potentiam singularem quadraginta diebus et quadraginta noctibus nihil vescentis expavit. Licet Moyses similiter, et Elias totidem dierum sustinuerint, noctiumque jejunium. Sed illos alieno fultos auxilio, quamquam suo merito noverat hæc fecisse. Jesum propria cernebat operari virtute. Spem repente vānissimam stultæ tentationis arripuit, quia Dominus esurivit. Nec audebat aggredi divinitatem, nisi mixtum vi-

[SCHOLIA.

vulgati, quia *subtrahis*, quod recentiores Grunerus et Arntzenius secuti sunt. Ott. 1 in contextu, Arntz., Ang., Alb., Ott. 2, Urb., Rom., Meus, Parrh., Ald., et plerique editi, *quid subtrahis*. In Vat. 1 et 2 dubium, an *quid*, an *quia* sit legendum. In Reg. 1 a pr. m. fortasse fuit *quid*: nunc supra *quia* est glossa, vel diversa potius scriptura *quid*, vel *cur*. Verior est lectio *quia* ex prosa, et verbis psalmi cxiii: *Quid est tibi, mare, quod fugisti? Et tu, Jordanis, quia conversus es retrorsum?* Similia sunt exempla in Vulgata versione sacræ Scripturæ, et alia ex Rufini Histor. Eccles., in quibus *quia* sumitur pro *quod*, vel *cur*.

166. In meo codice titulus hoc loco apponitur, *Spiritus sanctus in specie columbæ apparuit*. Cant., Arntz., schedæ Poelm., Reg. 2, 5, Vat. 1, 2, Urb., Ott. 2, Alb., Rom., Meus, Parrh., Ald., et alii editi, *fluminei post mystica dona lavacri*. Reg. 1, Ott. 1, cum multis editis, præsertim recentioribus, *flumineum post mystica dona lavacrum*, quod mihi etiam magis arridet.

167. Rom., Meus, Ott. 1, Reg. 2, Parrh., Ald., *siccas Dominus*; Reg. 1, et alii, *Dominus siccas*. Arntzenius edidit *siccas Dominus*, et Parrhasio, aliisque vulgatis tribuit *Dominus siccas*, sed Parrh. contrarium habet.

169. Vonckius tentabat *Christum investivit honore*: quam conjecturam facillimam esse dicit Arntzenius, cum nihil sit in mss. frequentius, quam, ut *me* et *in* inter se commisceantur. Wopkensis rectius existimat, nihil hic esse mutandum.

170. Ang., *multum incedere*; alii, *multumque incedere*. Wopkensis etsi fatetur, *multum* cum adjectivis pro *maxime* aliquando construi, tamen mallet *mitemque incedere, mitem, vel humilemque in-*

dere, vel justumque incedere. Grunerus et Arntzenius jure dissentiunt.

171. Vet. 1, 2, Mon., *notaque*, errore typographico, certe vitiose. Quod autem *columba felle caret*, vulgi quidem opinio est, sed falsa, ut tradunt, qui hujusmodi rerum scientiam profitentur.

172. Ott. 2, *Deus ratione*: ut stet versus, legendum *Deus ex ratione*, neque male esset *Deus hac ratione*.

173. Meus, *ubi*; lege, *ibi*.

174. Cant., Reg. 4, Ott. 1, recentiori m., *honoraverit*. Editi cum plerisque mss. *numeraverit*. In Ott. 1 prius fuit *adoraverit*, aut *oraverit*: supra vel glossa, vel d. s., *numeraverit*. Arntzenius ait, *numerare* antiquis esse venerari, æstimare, ex iis, quæ notavit Curtius ad Ciceronem l. xii Ep. fam. 11. Verum *numerare* pro *venerari* non probro, pro *cenere*, vel *æstimare* facile admittam, cum id, quod numeratur, inter alia similia reponitur, ut *maximum beneficium numero in bonis numero*, et similia. At cum sermo est de uno Deo, difficultatem creat hæc phrasis, *numerare unum Deum* pro *fateri unum Deum*. Suspicio Sedulium scripsisse *qui non memoraverit unum*. Sic vers. 237 h. l. *Qui dominum cœli patrem memoramus, in ipso — Jan fratres nos esse decet*. Aliam scripturam *adoraverit*, vel *honoraverit* lex carminis rejicit. Prosa aut obscura est, aut mendosa: ex qua tamen hæc explicatio eruitur: *Qui numeraverit non unum, sive tres Deos*.

175. Rom. *Ubi diabolus tentavit Dominum jejunando*. Meus, *De tentatore, qui adiit Dominum, postquam jejunavit*. Ott. 1, *Ubi tentatur a diabolo*.

176. Nonnulli mss., et editi *Jejunium*; quod mendum Aldus in Erratis emendavit.

Insidiis tentator adit, doctusque per artem
 Fallaces offerre dapes, Si filius, inquit,
 Cerneris esse Dei, dic, ut lapis iste repente
 180 In panis vertatur opem. Miracula tamquam
 Hæc eadem non semper agat, qui saxea terræ
 Viscera frugiferis animans fecundat aristas,
 Et panem de caute creat. Hac ergo repulsus
 221 Voce prius, hominem non solo vivere pane,
 185 Sed cuncto sermone Dei, labefactus, et amens,
 Altera vipereis instaurans arma venenis,
 Cum Domino montana petit, cunctasque per orbem
 Regnorum monstravit opes: Hæc omnia, dicens,

A Me tribuente, feres, si me prostratus adores.
 190 Quantum perversus, tantum perversa locutus.
 Scilicet ut fragilis regni affectaret honores,
 222 Qui populis æterna parat, monstrumque
 [nefandum
 Pronus adoraret, cujus super æthera sedes,
 Terra pedum locus est, quem nullus cernit, et
 [omnis
 195 Laudat in excelsis summissa voce potestas.
 Christus ad hæc: Tantum Dominum scriptura,
 [Deumque
 Jussit adorari, et soli famularier uni.

OPUS PASCHALE.

deret hominem. Mox antiquas molitus insidias ciborum, improbus dolos fallacia suscitavit assueta. Demonstransque lapides ^a suas magis epulas serpens ait: *Si filius Dei es, dic, ut lapides isti panes fiant*, quasi non posset hoc facere, qui tale jugiter opus exercens, de saxeis terræ visceribus producit segetem frugali victu prægnantem, et spicea messium densitate cautis nutrimento crescente panis uberem cibum de lapidum fecunditate largitur. Sed maluit sapientia singularis gloriam mirabilis facti contemnere, ne petitionem tentatoris admitteret ^b. Deus enim credentes suscipit, tentantes excludit. Nam populus Israel ob hoc Deum legitur offendisse quam maxime, quia beneficiorum ejus oblitus, tentare ausus est eum, ut cum desperatione peteret epulatum. De quorum Moyses in libris suis incredulitate non tacuit. Et David ita memorans brevier explanavit: *Et tentaverunt Deum in cordibus suis, ut peterent escas animabus suis. Et male locuti sunt de Deo, et dixerunt: Numquid poterit Deus parare mensam in deserto?* etc. Quid enim illi potest esse difficile, qui pro immensa rerum omnium possibilitate vocatur omnipotens? Respondens autem

Dominus Satanæ, sic dixit: *Scriptum est: Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.* Apia nimis, et competens data est inimico responsio. Nam percunctanti, si filius Dei esset, velut homo respondit, quatenus per eum potius vinceretur, quem videbatur aggressus. Quo audito, fractus, et debilis, arma tamen audaciæ non deponit. Et duxit illum diabolus, et ostendit ei omnia regna orbis terræ in momento temporis, et ait ei: *Tibi dabo potestatem hanc universam, et gloriam illorum, quia mihi tradita sunt, et cui volo, do illa. Tu ergo si adoraveris coram me, erunt tua omnia.* Quid mirum, si perversa sit locutus miser, qui ne rectas vias incederet, serpentis torti effigiem sumpsit, regni fragilis, et caduci Christum æstimans cupiditate contingi, qui validum potius, et æternum suis venerat collaturus? ^c Aut ille divitias sæculares dignaretur acquirere, qui docere venerat, ut perirent. Monstrumque cælo dejectum adoraret, cui thronus est cælum, terra subpedaneum, mundus omnis obsequium, quem nullus audet aspicere, et cunctæ summissis vocibus laudant super sidera potestates. At iterum Dominus eum tali responsione confudit, di-

SCHOLIA.

177. Dracontius 1, 474, *Insidiosus adit.*

179. In nonnullis mss., *lapides*, et in nonnullis editis, *repentem*, menda sunt.

181. Omnes mss. nostri cum inss. Lips., Heins., Cantabr., et antiquissimo Taurinensi, necnon schedis Poelm., Ald., Parrh., *Hæc eadem non semper agat, qui*. Multi editi *Hæc non semper agat Dominus, qui*. Meus saxa vitiose pro saxea. Augustinus tract. 24 in Joann. simili ratione laudat opera Dei mira, et stupenda in quolibet seminis grano.

182. Codices omnes nostri cum Ald., Parrh., D mss. Arntzenii, Cant., et schedis Poelm., *frugiferis*. Nonnulli *fructiferis*, quos sequi maluit Arntzenius. Magis placet *frugiferis*: in Reg. 5, *fruiseris* hoc ipsum innuit.

185. Rom., *tunc*; ad marg. vel correctio, vel d. s., *huc*, quod præferendum.

184. Rom. *solum*, correctum per *solo*.

186. Arma, consilia, quibus noceat, si possit. Virgilius l. II Æn. 99: *Et quærere conscius arma*.

190. Torn. 3, *tamen* pro *tantum*. In mss. passim hæc duo commutantur: sed hoc loco neque metrum,

^a *Suas magis epulas*, ex Genesi ad serpentem: *Terram comedes*. Vide notam ad carmen *Genesis*, quod post Juvenium edidi, vers. 140.

^b Mendosum est in multis bibliothecis Patrum

neque sensus patitur *tamen*. Reg. 5, Vat. 2, Ald., *tantum est perversa*: in aliis deest verbum substantivum, quod eleganter omittitur.

191. Reg. 1. in contextu, Reg. 2, pro d. s., Ott. 2, Vat. 2, Reg. 5, *fragiles regni affectaret honores*, Arntz. *fragiles mundi affectaret honores*; Reg. 4, *fragilis regna affectaret honoris*. Communior scriptura est *fragilis regni affectaret honores*, cui favet Prosa. Ita plerique editi. Parrh., Ald., et nonnulli alii, *fragiles* pro *fragilis*.

192. Cellarius in Addendis suadet, legendum *æterna* pro *æterna*, nisi hypothetarum iterum id errori sit ascribendum, ut observat Arntzenius.

195. *Summissa voce*: dictum id censet Nebrissensis, quia in psalmo LXIV, vers. 2, in textu Hebræo legitur: *Te decet silentium, Deus, in Sion*, pro quo Vulgata nostra habet, *Te decet hymnus*. At in Reg. 1, glossa est *summissa*, h. e. *sursum missa, vel elevata*. Verior est glossa Ott. 1, *summissa—supplici*. In prosa idem verbum retinetur, *summissis vocibus*.

197. Meus *soli et*; alii, *et soli*. Nonnulli editi *famulari et uni*, repugnanter metro. Reg. 5, mendose *famitteret* pro *admitteret*. Paulo post occurrunt verba ex psalm. LXXVII, vers. 18, 19.

^c Putarem, legendum *An ille*, etc. cum interrogatione.

- His quoque deficiens congressibus, audet ini- A
 [quus,
 Ter sese attollens, animo perstare superbo,
 200 Terque volutus humo, fragili confidere bello.
 Tunc assumpsit eum sanctam sceleratus in ur-
 [bem,
 Et statuens alti supra fastigia templi,
 223 Si natum genitore Deo tete asseris,
 [inquit,
 Imper e summo demissus labere teoto.
 205 Nam Scriptura docet, de te mandasse Tonan-
 [tem,
 Angelicis subvectus eas ut tutior ulnis,

- Ad lapidem ne forte pedem collidere possis.
 O quam cæca gerit nigro sub pectore corda
 Mens tenebris obscura suis! hunc ardua templi
 210 Culmina, et erectæ quamvis fastigia pinnæ
 Credidit in præceps horrescere, maxima summi
 Curvavit qui membra poli, caelosque per
 [omnes
 Vectus in extremæ descendit humillima terræ,
 Inferiora petens, sed non excelsa relinquens.
 215 224 Dixerat, et validi confosus cuspidē
 [verbi,
 Quod tentare suum Dominumque, Deumque
 [nequiret,

OPUS PASCHALE.

cens : *Scriptum est : Dominum Deum tuum adorabis, B* nit, sed ancipitis usus varietate sermonis simulator, et illi soli servies, adhuc ex humana cernitur respon- ac dissimulator inventus, mendax suis artibus appro- dere persona. Deditatus scilicet infirmum rebel- batur. Nec solius fallaciæ, sed etiam stultitiæ domus lem virtute majori potentiæ subjugare. Licet hujus est cor malignum. Quid enim poterit ineptius repe- quoque verbi livor ille vipereus congressione deje- riri, quam ut illum crederet licet alta sublimis tem- ctus nondum deposuerit temeritatis ingenium, sed pli fastigia, et cacumen excelsi pinnaculi saltu for- trisulca linguarum vibratione confidens contra vi- midare præcipiti, qui ut planis videtur in terris, de summa cælorum arce descendit? de quo clamat Da- cidricem Trinitatis manum tertio caput erigit saucia- vid, et dicit : *Et descendit, et inclinavit caelos*, tum. *Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam civita- simul humillima continens, et altissima non relin- tem, et statuit eum supra pinnaculum templi, et dixit quens. Igitur deficientis audaciam sic eloquens per- ei : Si filius Dei es, mitte te deorsum : scriptum est culit vox divina : Scriptum est : Non tentabis Domi- enim, quia angelis suis mandavit de te, et in manibus num Deum tuum. Hic Dominum Deumque se esse tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. O quantum cæcitatatis atque caliginis nigro semper jam pandens, tales ultra conatus assumere prohibet dominatur in pectore, mensque tenebris propriæ tentatorem, suis nos admonens pius doctor exemplis, malignitatis obscura, nescit indeprehensam custodire C spiritum, vetustæ malignitatis artificem, illic huma- fallaciam! Ecce dicens : Si filius Dei es, ostendit, nis proculdubio subjacere virtutibus, ubi fuerit Deus simplicitati puri cordis infusus. At enim lectionis hoc se nescire. Cum quærit dicens iterum : Angelis instructio : *Tunc reliquit eum diabolus, et ecce angeli suis mandavit de te, conflietur, hunc esse, quem cer-**

SCHOLIA.

mulariter. Arntz. ms. *famularier illi*, quod in textu recepit Arntzenius, favente Prosa. At Prosa servat verba Scripturæ sacræ, poeta in carmine ad majorem vim exprimendam addidit *soli uni* : sic enim passim hæc duo conjunguntur, quod exemplis facilitimum esset comprobare. Ex ipsa autem sententia subintelligitur, *Dominio Deo uni soli servieudum esse, quin addatur illi.*

198. Reg. 4, ardet, pro audet, Cant., et nonnulli alii *iniquis* pro *iniquus*. Melior lectio communis *audet iniquus*. Nominis *iniqui* simpliciter posito diabolus intellexit etiam supra vers. 106 : *Jam non repelamus iniquum.*

199. Reg. 4, Oit. 2, præstare : lege perstare.

200. Arntzenius male *consi lere bello* pro *confidere*.

201. Mon. *Hinc* : alii cum Prosa *Tunc*.

202. Vat. 1, Mon., *vestigia*, vitioso.

203. Rom., Urb. *tute*, quod edidit Parrhasius, et exstat in Mon., et in ms. Arntz. Hanc scripturam præterunt tres Arntzenii, Editor Sedulii, pater ejus ad Pinnam Paneg., et patrius ejusdem ad Catos. distich. 4, l. 1. Plura similia congerit Arntzenius ad hunc locum. Damnanda quidem non est hæc lectio : sed nulla est causa, cur a recepta, et consuetudini codicum mss. recedamus.

204. Meus, *delapsus*, quod Parrhasius quoque vulgavit. Mss. alii cum plerisque editis *demissus* : sed

a Psalm. xvi, vers. 10. *Vulgata, Inclinauit caelos, et descendit. Paulo ante præstiterit legere videtur pro videtur.*

Rom. scribit *dimissus*, ut in hoc, et similibus verbis præpositione *de* compositis accidere solet.

206. Reg. 4. *subjectus* : retine *subvectus*.

208. *Mens, pectore, corda* voces sunt fere synonymæ : sed poetæ ita sæpe orationem amplificant.

209. Commentator Bedæ de Art. metr. profert hunc versum.

210. Meus *Culmina et rectæ*, Rom. *Culmina erectæ* : lege, ut siet versus, *Culmina et erectæ*.

212. *Membra poli, ut membra urbis* apud Prudentium II contra Symm. 446. Vide Commentarium.

214. Reg. 1, 2, 4, 5, Oit. 1, Vat. 2, Arntz., Ald., et non. Meus at non. Vat. 1, Oit. 2, Ang., Alb., Urb., Parrh., sed non : quod prætulit Arntzenius, quia facile, et sæpe in mss. ex *sed*, aut *set* (sic enim multi librarii scribebant) fiebat et, præsertim cum in fine præcedentis vocis littera s erat.

215. Meus *confusus* : sed verbum sequens *cuspidē* exigit *confosus*. In Reg. 4, mendum *cospide*.

216. Reg. 4, Vat. 2, Urb., Meus, *Dominum, Deumque* : lex pedia postulat *Dominumque, Deumque*. Pro *nequiret* Reg. 4, *naquisset*; Parrhasius, *requirit*. Aldus edidit *Dominum, Deumque nequiret*; in Emendatis reposuit, *Dominumque, Deumque requirit*. Verum neque *requirit*, neque *requirit* huic loco congruit, et fortasse error typographicus est utrobique.

Victoris fugit ora gemens. Tunc hoste repulso, A
 Coelicolæ assistunt proceres, cœtusque mi-
 [cantes
 Angelici Christo famulantur rite ministri.

220 Protinus ergo viros ex piscatoribus aptos
 Humanas piscari animas, quæ lubrica mundi
 Gaudia sectantes, tamquam vaga cœrula ponti,
 225 Cæcaque præcipites tranant incerta pro-

[fundi,
 Discipulas jubet esse suos, talesque supernæ

225 Conciliat vitæ, quos non ventosa loquendi
 Gloria, nec vana de nobilitate superbus
 Sanguis alat, sed fama tacens, humillique reful-
 [gens
 Mente nitor cœlo faciat de plebe propinquos.

Namque stulta potens elegit, et infirma mundi,
 230 226 Fortia confringens Deus, et sapientia per-
 [dens.

Quin etiam celerem cupiens conferre salutem,
 Orandi præcepta dedit, iudexque benignus

OPUS PASCHALE.

accesserunt, et ministrabant ei. Videtur, ut arbitrator, in hoc diaboli fugientis abscessu, et ministerio consequenter angelico quamdam paschalis gloriæ declarare præcedentibus signis imaginem. Nam sicut victis tentationibus, depulsoque diabolo, præbuerunt angeli ministerium Salvatori, sic contumeliis Judæorum, et pœnis beatæ crucis passione contemptis, ipsaque diaboli fraude, et morte calcata, surrexit ab inferis, erectus est astris, et consueto majestatis imperio Christus ab angelis adoratur in cœlo.

Exin discipulos ex piscatoribus quosdam sibi sociavit accitis, humanas deinceps animas piscaturos, quæ lubricam sectantes mundi lætitiā, tamquam natantes vias ponti fluctuantis incertas per voluptuosos lapsus vagis cursibus erraverunt, talesque vitæ conciliavit a æternæ, quos nec generosæ prosapiæ ortus terrenæ nobilitatis inflaret, nec nitor eruditæ facundiæ gloria vanæ garrulitatis extolleret, sed quos sanctorum vitæ simplicis institutum superba nimis humilitate conspiciens cœlo faceret jam vicinos.

SCHOLIA.

219. Ald. cum Vat. 2. *Angelici et Christo. Melius* C
 omittitur conjunctio et. Arntz. jure pro rite.

220. Ott. 1. *Ubi ex piscatoribus fecit discipulos. Meus, Quomodo legit sibi discipulos. Rom. Ubi Dominus elegit discipulos. In Reg. 4, desideratur hic verus Protinus.*

222. Cellarius cum nonnullis editis *vada cœrula*, quod defendi potest. Sed præferunt *vaga cœrula* mss. omnes nostri excepto Rom., in quo omissum est *regæ*, vel *vada*; consentiunt Arntz., Parrh., Ald., Vet. 1, 2, Mon., schedæ Poelm., et alii.

223. Vat. 1., Urb., Rom., et Poelm. ad marg., *præcipitis*. Plerique alii mss., et editi, *præcipites*, ex quo pro diversa scribendi ratione natum est *præcipiteis*, et *præcipitis*. Ott. 2, corrupte *Cæca quod præcipitis. Reg. 4, tranent*: verius est *tranant*.

225. Prudentius 1 contra Symm. 656, de eloquentia Symmachi, *Ludere ventosas jactu pereunte sagittas, ubi ex Petronio excitavi, ventosa loquacitas*.

227. Marcklandus ad Statium l. v, silv. 3, cum nonnullis *forma tacens*: sed hic sermo est de fama, tacente, vel tacita, quæ opponitur gloriæ ventosæ loquendi. Wassius in Ind. Sallust. verb. *rumor* ex ms. biblioth. publ. Cantabr. profert *fama jacens*, h. e., obscura; quæ scriptura non debet quidem displicere, sed alteri tamen est postponenda. Fama *tacens* est obscura. Confer notata ab aliis ad Silium xi, 777. *Ille ego sanguis — Dardanius. Pro inflet elegans est alat* ex Virgilio v, 231: *Hos successus alit*; et Silio xi, 555: *Animos favor haud obscurus alebat*.

228. Arntz. ex glossa, et contra metri rationem *vicinos* pro propinquos.

229. Reg. 4, depravate, *Namq. elegit infirma po-*

Namque Deus omnipotens stulta mundi potius elegit, et infirma, renuens, quæ sapientia videntur, et fortia, quia sicut Paulus apostolus doctor egregius: *Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus, et imbecille Dei, fortius est hominibus*. Et confestim iterum dixit: *Quæ sunt stulta hujus mundi, elegit Deus, ut confundat sapientes, et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia, et ignobilia mundi, et contemptibilia elegit Deus, et quæ non sunt, tamquam non sint, ut ea, quæ sunt, destrueret*.

Quin etiam salutem celerem misericors cupiens adhibere Salvator, orandi quoque modum precesque constituit. Iudex piissimus breviter vult rogari, quocitius annuat supplicanti. Sic orandum ergo docuit patrem, suum scilicet pro natura, nostrum vero pro gratia, honorem proprium largitus hominibus, ut, quod solus habet egregium, cunctis largiretur indultum. *Pater noster, qui es in cœlis*. Qui cœlorum perpetem regnatorem patris audemus nomine nuncupare, primum debemus advertere, non separatim sin-

tens et stultaque mundi, nec melius Meus: Nam sibi stulta potens elegit, et infirma mundi. Fabricius cum nonnullis editis *Namque infirma potens*. Parrh. *Nam quia stulta potens*: ed. Lips., *Nam quoque stulta potens*. Plerique editi, etiam recentiores, *Nam quæ stulta*. Wopkensis conjectit *Namque stulta*. Sane Aldus, et nonnulli alii ita ediderunt. Grænerus conjecturam Wopkensis laudat; Arntzenius eandem confirmat codice ms. Arntzenii, ubi per compendium litterarum legitur *Namq. stulta*. Vellet tamen, alios codices consentire. Atqui fere omnes nostri ms., scilicet Reg. 1, 2, 5, Ottobon. 1, 2, Vat. 1, 2, Urb., Rom., Ang., et Alb., unanimi consensu scribunt *Namq. stulta*, quod per *Namque* sine ulla dubitatione exponendum est. Inepti aliqui editores, qui que corripisciiebant, putarunt corrumpi metrum, si ederet *Namque stulta*. Sed cum sequatur duplex consonans *st*, ex sententia quorundam que produci debet, ex sententia omnium potest, ut uberius disserui in Prolegom. ad Prudentium. Accedit, multos existimare, que communi intervallo quantitatis gaudere. Quin etiam, ut ego opinor, et non semel in not. ad Dracontium, et Juvenecum, probavi, nullum est monosyllabum breve, quod produci non possit. In Rom. desideratur conjunctio et post *elegit*.

230. Vat. 1, 2, Urb., Reg. 5, et Ald., *confundens*: alii *confringens*, quod videtur etiam fuisse a pr. m. in Vat. 1. Nonnulli mss. in litterarum nexu dubio scribunt *perdens*, vel *prodens*: sed legendum est *perdens*. Sic habet Ott. 1, in quo prius fortasse fuit *prodens*.

231. Meus, *Tunc etiam celerem*.

232. Vonckius legere nos jubet *indexque benignus*.

a Ex mendo *conitavit* recte Juretus reposuit *conciliavit*.

Indulgenda peti breviter jubet, ut cito præstet, A
 Sic dicens: Orate patrem, baptisinate nostrum,
 235 Jure suum: propriumque homini concessit ho-
 [norem,
 Et, quod solus habet, cunctos permisit habere.
 227 Qui Dominum cœli patrem memoramus,
 [in ipso
 Jam fratres nos esse decet, nec origine carnis

Germanum tractare odium, sed spiritus igne
 240 Flagrantes, abolere doli monumenta vetusti,
 Atque novum gestare hominem, ne fors an ab alto
 Degenerent terrena Deo: cui nos, duce Christo,
 Fecit adoptivos cœlestis gratia natos.
 228 Sanctificetur ubi Dominus, qui cuncta
 [creando
 245 Sanctificat, nisi corde pio, nisi pectore casto?

OPUS PASCHALE.

gulis, sed communiter universis domum tanti muneris attributum. Nam quasi a semotus a cæteris, et secretioribus habitans latenter in locis, Dominum quilibet verbis hujus orationis imploret, non inquiet, *Pater meus*, sed *Pater noster*, quoniam soli Christo debetur hoc verbum, cujus proprie pater est Deus. B
 Quamquam enim in omnibus Evangeliiis hoc habeatur ascriptum, in illo tamen evidenter Dominus Jesus in capitulo juris sui potentiam singularem docuit, a populari permixtione discretam, ubi discipulos confortabat alloquens: *Vado ad Patrem meum, et Patrem vestrum*. Quod ait *meum*, hanc sibi specialem gloriam congrue vindicavit; quod ait *vestrum*, generalem gratiam communiter cunctis esse patefecit. Similitudinem faciamus hic aliquam, ut ex humanis divina capiamus. Ponamus igitur quempiam nobilem virum, cui Filius unicus, et aliquanti sint famuli. Numquid ob hoc, quod paterfamilias appellatur, potest apud eum servorum, ac filii par dilectionis esse conditio, cum et ipse filius Dominus probetur esse cunctorum? Nos igitur utimur hac oratione, non Christus, quoniam prece hujus supplicationis ipsum quoque deposcimus, qui cum Patre unus est Dominus cœternus.

Dicentes itaque *pater noster*, confitemur, nos omnes in ipso fratres existere. Cujus nominis non debemus affectum mutæ charitatis expulsionem contemnere, nec originalis odii monumenta sectari, quo Cain, germani sanguinis fusor, parricidalis maculæ factus est inchoator. Sed mansueti spiritus igne ferventes carnalis ponamus nequitiam vetustatis, et novo homine gratulemur induti. Ne cum cœperint a cœlestibus opera degenerare terrena, tanto patre videamur indigni, qui Christo nos duce sacra natos adoptione suscepit. *Sanctificetur nomen tuum*. Sanctificatio quæ potest æstimari, qua Dominus sanctificari valeat, qui cuncta sanctificat, nisi ut cor pium, mite, placidum, castum ad ejus præparem ingressum? quatenus tali domicilio delectatus sanctificationis suæ in nobis operetur augmentum; quemadmodum ipse Dominus noster Jesus Christus in discipulis suis se clarificatum esse memorabat, qui clara semper divinitatis luce fulgebat. Nam in Evangelio secundum Joannem, dum pro discipulis supplicat patri, inter diversa, quæ proscutus est, verba sic inquit, *Et clarificatus sum in eis*, C scilicet qui b claritatem suam in eis inveni. Ubi ergo et sanctificationis suæ signa repererit, sanctificare se

SCHOLIA.

Sæpe quidem *Judex* et *index*, *judicium* et *indicium* confluuntur; sed cum mss. omnes non minus quam editi, exhibeant *judexque*, satius duco, nihil mutare.

234. Arntzenius ex ms. Arntz. edidit *patrem in baptisinate nostrum*: quia præpositio in latere potuit sub littera præcedenti *m*. Verum cæteri elegantius eam præpositionem omittunt. Idem Arntzenius Parrhasio, et ed. Lips. tribuit *vestrum*. At in Parrhasio clare est *nostrum*. Arntzenius cum Cellario distinguit *nostrum*; — *Jure suum propriumque homini*, etc. Exponeit Cellarius, honorem esse jure suum, propriumque. Sedulius aliud voluit, *Orate patrem, baptisinate nostrum*, — *Jure suum: propriumque homini concessit honorem*. Nimirum Deus est pater Christi jure, et natura, noster in baptisinate, et per adoptionem. Cum autem proprius Christi sit honor, ut Deum patrem appellet, nobis concessit hunc honorem, etc. Glossa in Ott. 1, est *jure suum — natura*: et post *habere — adoptive*.

237. Reg. 1, Ottobon. 1, Rom., Meus, *Pater noster, qui es in cælis*. Ott. 2, *Qui Deum cæli*. Ald., Vat. 2., *Cui Dominum*; corrige, *Qui Dominum*.

238. Reg. 4, *Jam decet nos esse fratres*: non patitur metrum, ita collocari verba. In notis Nebrissensis lego *origine mundi*: sed in ipso contextu hujus editionis est *origine carnis*. Nebrissensis ait, supplendam esse præpositionem *in*, vel *ab*. Sententia est:

^a In veteri codice error erat, *Nam quasvis semotus*, quem Juretus correxit. Paulo post citantur verba ex Joann. c. x, vers. 17. Superfluum videtur unum *in*, in illo... in capitulo.

^b In plerisque bibliothecis Patrum legitur scilicet

Non decet, nos tractare, vel sectari odium, quali Cain in origine carnis, sive initio mundi adversus fratrem Abelem exorsit, sed decet potius, nos igne spiritus flagrante, abolere monumenta sceleris vetusti, sive odii fraterni.

239. Reg. 1, 4, Vat. 1, Meus, Rom., Ott. 1, pro d. s., Alb., et plerique editi, *tractare*. Reg. 5., Ald., Fabr., Ang., Reg. 2., pro d. s., Parrh., *gestare*. Ott. 2., Reg. 2, in textu, *sectari*, quod ex ms. Arntz. amplexus est Arntzenius. Eodem pertinet in Ott. 1, a pr. m., *sectare*. Arntzenius præfert *sectari*, adductis similibus exemplis, *sectari bonum, vitia, charitatem*. Favet prosa. Alii, *tractare* cum mss. vetustioribus pro *mente agitare*, vel etiam pro *trahere*. Reg. 5. Ald., sed *pneumatis igne*, quod a recentioribus contra poetæ mentem intrusum, ne ultima in contracto casu quartæ declinationis corripiatur. Non semel hanc licentiam sibi arrogat Sedulius.

D 244. Reg. 1, Ott. 1, et alii, *Sanctificetur nomen tuum*. Meus, *Sanctificetur ubique Deus*, nullo sensu. Poelm., *Sanctificatur ubi Dominus* sine interrogatione, quæ necessaria est. Plerique nostri mss., et editi, schedæ Poelm., *Sanctificetur ubi Dominus*. Wopkenius præfert *Sanctificatur*, cui favent Cant., Arntz., et multi editi. In Reg. 1 glossa est, *ubi poterit sanctificari*, quod intelligo interrogative.

245. Meus, et Reg. 1, pro d. scripti., *corpore*; communis lectio, *pectore casto*, nempe puro.

qui claritatem suam in eis inveni. Gallandiu habet *scilicet quia claritatem meam in eis inveni*. Restituendum videtur *scilicet quia claritatem suam in eis invenit*. Series orationis sequentis hanc lectionem comprobat.

Ut mereamur eum nos sanctificare colendo,
Annuat ipse prior, sicut benedicier idem

Se jubet a nobis, a quo benedicimur omnes.

• Adveniat regnum jam, jamque scilicet illud,

250 **229** Morte vacans, et sine carens, cui nulla
[per ævum

Tempora succedunt, quia nescit tempus habere

Continuus sine nocte dies : ubi, principe Chri-
[sto,

A Nobile perpetua caput amplectente corona,
Victor opima ferens gaudebit præmia miles.

255 Hoc jugibus votis, hoc nocte, dieque prece-
[mur,

230 Illius ut fiat cælo, terraque voluntas,
Qui nusquam vult esse nefas, hostemque no-
[centem,

Utque polo, sic pellat humo, ne corpora no-
[stra,

OPUS PASCHALE.

ibidem dicit. Pietas enim illa, sine modo mitissima, sibi conferri pronuntiat, quidquid suis famulis ipsa fructificat. Similis itaque sensus ostenditur, et ut se benedici præcipiat, cum ipse potius universa benedicat. Namque trium puerorum in camino canentium ab omni creatura per ordinem benedicendum Dominum generalis hymnus exclamat. *Adveniat regnum tuum.* Regnum advenire deprecimur regnatoris, qui regnare non desinit, ut fallacem a hujus mundi principem pro præsumpta puniat tyrannide, solusque, qui solus est, suum demonstret imperium, nec

morte constrictum, nec temporibus consumendum. Nescit etenim tempus lucis illius dies sine nocte continuus, ubi fortissimus miles, adorato Christo, diversa mundi post pericula prælio victor existens cæsariem beati capitis ornaturam perpete nobilitatus gratulabitur jam corona. *Fiat voluntas tua, sicut in cælo, et in terra.* Præcedentis et hic continentia sensus videtur intelligi, quod jugibus dies, noctesque precibus debeamus exposcere, ut illius cælum, terramque voluntas adimpleat, qui nusquam vult esse nequitiam, quo dejectum cælo diabolus nec

SCHOLIA.

247. Reg. 1, 2, 5, Vatt. 1, 2, Ang., Alb., Ott. 1, Urb., Rom., Meus, Ald., aliique editi, *Annuat*, quod frustra esse ait Arntzenius. Ipse tenet *Annuit*, quod habent editio Poelmanni, et alia nonnulla. Reg. 4, *Annuit* : id placebat Wopkensio, ut paulo ante *Sanctificatur* : qui distinguit, *Ut mereamur eum nos sanctificare colendo*, — *Annuit ipse prior*. Alii punctum appingunt post *colendo*. Verbum *annuere* pro concedere, tribuere, assignare a Virgilio, Prudentio, et aliis usurpatur.

248. Reg. 4, *benedicimus*; lege *benedicimur*.

249. Reg. 1, Ottob. 1, *Adveniat regnum tuum* pro titulo. Decem nostri mss. cum Heins., Cantabr., et multis editis, *regnum jam, jamque scilicet illud*, producto que ob æc dictionis sequentis, vel quia revera commune est, ut jam alibi notatum est. Ita etiam legunt Beda, et ejus commentator de Arte metrica, qui dicunt, in hoc versu que positione esse longam. Inepti librarii alii aliter corruerunt. Ottob. 2, *regnum jam jam nunc scilicet illud*. Parrh., *regnum cælestē videlicet illud*. Meus, Vat. 1 recentiori manu, Arntz., ut videtur, et plures editi, *regnum jam jam quoque scilicet illud*. Nonnulli vulgati, *regnumque tuum jam scilicet illud*. Vera lectio elegantior quoque cæteris est. *Jam jam* indicat rem imminuentem, et celeritas major indicatur, quum alteri *jam* additur conjunctio que. Cicero Tuscul. l. 1, c. 7: *Cum dies, et noctes cogitandum sit, jam, jamque esse moriendum*; et l. xiv ad Attic., ep. ult.: *Quamquam ipse jam, jamque adero*. Ex notis Nebrissensis arguo, eum alio modo legisse: ait enim: « *Quod*, subaudi *regnum*. Ad *quod*, ipse respondet. » In editione, qua utor, non invenio in hoc versu, pro quo ea est nota, *quod*, sed *jam jam quoque scilicet*: notæ enim Nebrissensis recusa hic sunt, et sæpe ad alia verba alludunt, quæ in textu non apparent. Puto igitur, a Nebrissensi in sua editione scriptum fuisse *Adveniat regnum jam, jam*. *Quod? scilicet illud*. Acute, sed minus vere, minusque eleganter.

251. Arntzenius cum multis editis exhibet *Succedent*, et ex Cant., Parrh., Ald., aliisque, citat *Succedunt*, quod minus rectum putat; id enim innuit, cum ait *sine necessitate*. Nostri fere omnes, Reg. 1, 2, 4, 5, Ang., Alb., Vat. 2, Ott. 2, Meus, Rom., *Succedunt*, quod ex nexu litterarum in Vat. 1 etiam colligo; in Ott. 1 fortasse est *Succedant*. Probum est *Succedunt*, cujus glossa in Reg. 1 est *subveniunt*: nempe æterno Dei regno omnia sunt præsentia, neque succedunt tempora.

252. Meus, *Æternus*, pro d. s., *Continuus*.

C 253. *Corona* pro æterna felicitate a Christianis scriptoribus solet adhiberi.

255. Reg. 1, Ott. 1, *Fiat voluntas tua, sicut in cælo, et in terra*. Communis scriptura est *Hoc jugibus votis*, correpta prima in *jugibus*, ut sibi apud Sedulium. Cant. *precibus pro jugibus*. Cellarius Fabricio impunit, quod mutaverit *Jugibus hoc votis*, sed in Reg. 5 ita etiam invenio: quod eo etiam notandum est, quia hic codex vix unquam discedit ab Aldo, qui habet *Hoc jugibus votis*. In editione Ascensiana Capusoti invenio etiam *Jugibus hoc votis*; eandem scripturam præferunt s. h. e. d. a. Poelm., cum addunt, *Non, hoc jugibus*. Reg. 4, *noctu*; corrige *nocte* metri gratia. Rom., *precamur*; retine *precurur*.

256. In Reg. 4 ita depravatus est hic versus, *Illius ut fiat in cælo, et in terra voluntas*. Codex Arntz., *Ipsius pro Illius*. Arntzenius retinendum ait *Illius*, quia hæc vox emphasis habet, cum de viris inclytis, aut de diis, apud veteres scriptores profanos, est sermo.

D 257. In Reg. 4 videtur ore pro *esse*, quod unum tenendum. Cant., *hostemque malignum*.

258. Wopkensius affirmat, in *utique abundare que*, metri solummodo causa injectum, ut aliis in locis apud Sedulium, nempe l. iii, vers. 89; l. iv, vers. 68, et apud Avienum, fab. 17, vers. 13. Fortasse ut hanc difficultatem declinarent, librarius in Reg. 5 scripsit, et Aldus edidit *ut cælo, sic pellat humo*. Equidem nullam video causam, cur ita Sedulius non scripserit. Repugnant tamen vetustissima exemplaria, et Sedulius non semel addit *que* pro *etiam*, ut dicitur *hodieque*. Pro *ne* Ott. 2, et Rom. a pr. m., nec.

Patrum, nec facile mutaverim. Ita etiam retineo infra *adorato Christo* ex Biblioth. Patr., pro quo Juretus et Gallandius cum vet. cod. legunt *odorato Christo*. Recte Juretus mendum *prælia victor* corripit per *prælio victor*.

^a In vet. cod. Juretus invenit *hujus pro mundi principem*; et suspicatur, auctorem scripsisse *hujus mundi principem*. Non placet. Paulo post reliquit scripturam mendosam veteris codicis *nec morte constium*, pro quo Gallandius conjicit *nec morte constrictum*: ita revera legitur in nonnullis Bibliothecis

- Tamquam vilesolum, sævus sibi vindicet hydrys; A 265 A Christo jejuna suo, qui corpore, et ore
 260 Sed, qui cuncta fovet, plena pietate redundans
 Omnipotens animas pariter conservet, et artus :
 Altera pars etenim cœli sumus, altera terræ.
 Annonam fidei speramus pane diurno,
 231 Ne mens nostra famem doctrinæ sentiat
 [umquam.
 Nos saturat, simul Ipse manens verbumque, ci-
 [busque.
 Dulcia nam Domini nostris in faucibus hærent
 232 Eloquentia, exsuperantque favos, atque om-
 [nia mella.
 Debita laxari qui nobis cuncta rogamus,

OPUS PASCHALE.

terra patiatur infensum, nec terrenam corporis nostri substantiam, tamquam limo concretam, sævus coluber, ut escam suæ voracitatis invadat, ac pessimis nos suasionibus involutos squamosis nexibus amplectatur, et ambiat, donec lethalibus venenis inebrians miserabilem vitam lambendo consumat. Ideoque Dominum deprecemur assidue, ut animam pariter in nobis tueatur, et carnem; altera namque cœli pars sumus, altera terræ semen existimus. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Panis alimoniam quotidiani petentibus tripartitus intelligentiæ sensus aperitur, quamquam scripturas divinas sic oporteat omnes adverti. Ergo secundum litteram specialiter frumentarii germinis panem vescendi viderem gratia postulare, et moraliter ^a ut servi Domini deprecemur, quo diurnam consequi mereamur annonam, dum tam utriusque rationis formam de spiritali noverimus procedere disciplina. Ob hoc enim epulas vituales quotidie jubemur exposcere, nequid in crasinum reservantes, dabitare de divina pietate cernamur. Quod tamen ita laboriosum probatur, et arduum, ut a paucis viris, atque rarissimis talis queat regula custodiri. Namque Dominus ipse fidelis in omnibus, qui filios Israel productos ex Ægypto per annos in eremi sterilitate quam plurimos, sabbatico tantum parentes, quotidianis dapibus gubernavit, hoc et nobis, si fides non deficiat, se daturum evangelicis sermonibus compromisit, al-

loquens suos ita discipulos inter alia, quæ docebat : *Nolite ergo solliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies sollicitus erit sibi ipsi.* Si vero plenius spiritaliter dicta, de quibus loquimur, velimus agnoscere, sentiemus, hunc panem divinum esse sermonem, a cujus substantiali doctrina si vacans animus vel paululum jejunaverit, magnæ famis penuriam sustinebit. Distantia siquidem non pusilla inter spirituales epulas et corporales existit. Has enim parcius edere, illas B numquam præcipimur recusare. Hic abstinentia salubris, illic aviditas fit vitalis. Denique David meditationem Dominicæ legis exercenti die ac nocte beatitudini se his verbis prædicat inhærere : *Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentiæ non sedit, sed in lege Domini voluntas ejus, et in lege ejus meditabitur die, ac nocte.* Hæc meditatio nimirum saturat, et delectat, tamquam mellis crassa dulcedo, quæ licet alvum cito vescentis adimpleat, nectarea tamen suavitate naturæ numquam probatur horrere. Audiamus hic etiam, idem propheta quid dicat : *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, Domine, super mel et favum ori meo!* Perfecte verba legis definitivè intelligi, cum faucibus dulcia dicit esse, non auribus, hæc C per mel, et favum, ori, non auditui ministrari. Nam et surdi, quibus auditus minima suffragatur, præceptis cœlestibus per oris officium legentes implentur similiter, et Apostolus ad Corinthios ^e usus

SCHOLIA.

259. Reg. 1, sibi indicet; correctum recentiori manu, sibi vindicet. Fortasse primus librarius exarare voluit sibi vindicet; nam variant codices: plerique nostri scribunt vendicet. Cellarius et Arntzenius ediderunt hydros recto casu Greco ex ms. Helnsiano. Nostri omnes, Cant., et pleræque editiones, hydrys. Serpens terra vescitur: hinc intelliges, quid sibi velit, Tamquam vile solum. Vide supra notam proæ respondentem versu 176 hujus libri.

263. Reg. 1, Ott. 1, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Arntzen., omnes nostri mss. cum plerisque editis, speramus, sed in Reg. 2 correctum est per speremus. Id unice probat Arntzenius; sed non propterea communem scripturam deseruit. Postea vers. 269 occurrit rogamus, quod non mutat Arntzenius. Diurnus pro quotidiano, ut apud Tacitum, Ambrosium, Prudentium Psychom. vers. 810, Redeunt

^a Erratum est in nonnullis editis mortaliter pro moraliter. Paulo post in vel. cod. erat Quod tamen illaboriosum probatur: emendavit Juretus.

^b Amplector libens conjecturam Gallandii illas numquam, pro quo omnes editi contrario sensu illas namque. Mox errorem veteris libri beatitudinis his verbis correxit Juretus per beatitudini se his verbis.

escæ cum sole diurno.

265. Wopkensius conjiciebat pectore et ore, sed receptam lectionem sic explicari posse ait: Qui dum nobis annonam mentis, fideique subministrat, corpore simul, et ore nos saturat.

266. Torn. 2, mendose, Non saturat. Vat. 1, Nos satiat. Arntzenius distinguit Nos saturat simul ipse, manens, fortasse opinione Wopkensii, quam modo dicebam, ductus. Malo, Nos saturat, simul ipse manens.

207. Vat. 1, Meus, namque dei nostris. Reg. 5, Ald., si faucibus pro in, nullo bono sensu.

268. Arntzen. Favos, et dulcia mella minus eleganter. Præcessit jam dulcia.

269. Reg. 1, Ott. 1, et alii, Et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Arntzen. nobis qui; alii, qui nobis.

Laudantur verba psalmi 1, vers. 1 seq., atque iterum psalm. cxviii, vers. 103.

^c Infra in vet. cod. erat Quis dubitet que solus ambigat: locum Juretus restituit. Fermentum mentis postea occurrit ex Matth. xvi, 6, et Apostolo 1 ad Corinth. v, 6.

270 Nos quoque laxemus ; proprii nam cautio verbi A
Spondentes manifesta tenet, graviusque soluti
Nectimur, alterius si solvere vincla negamus :
233 Incipietque pius decies millena talenta
Dimittens Dominus, si nos affligere propter
275 Denarios centum conservum senserit ullum,

OPUS PASCHALE.

epistola, manifestavit, spiritales epulas esse doctrinam, dicens: *Et ego, fratres, non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus, quasi infantibus in Christo vobis potum lac dedi, non cibum. Nondum enim poteratis* (1 Cor. III, 1, 2). Quis dubitet, solusque ambigat, hæc omnia spiritaliter figurari? neque enim fuisse illos infantes, aut lactis ab Apostolo nutrimenta sumpsisse, vel stultus aliquis poterit arbitrari. Sed incipientes verba legis haurire, ac paulatim divinis imbui institutis, lactea velut infantes ebibere primordia scire convenit, quia sicut salutaris cibus est bona doctrina, sic noxius est maligna. Ideo Dominus discipulos monebat a fermento Pharisæorum, et Sadducæorum spiritaliter se cavere: sciens, acidi dogmatis viros totius dulcedinis ubertatem parvo tactu corrumpere, quoniam secundum quod ait idem Paulus apostolus, *Modicum fermentum totam massam corrumpit*: nam etsi corpus Domini nostri Jesu Christi magis esse credamus hunc panem, ab spiritali nihilominus ratione nequaquam noscitur declinare, maxime quia talis epulatio, vel talis oratio nulli gentilium, nulli Judæorum, nisi solis divinitus traditur Christianis. *Et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Si diligentius petitionis nostræ vota metiamur, vel tribuenda nobis indulgentia, vel neganda proprii dignoscitur exemplis. Hoc enim sperare jubemur a Domino, quod cernimur dimisisse conservo. Quippe quos pariter eadem lex conditionis astringit, ut debitores sicut esse nolumus, ita nec habere cupiamus. In aliorum namque personis aut absolvimur, aut ligamur. Quod si putatur incertum, de quibus debitoribus hic agatur, ponenda est excusationis infirmæ materies, et seu fortassis in culpa, sive pecunia, vel in quocumque tibi frater reus fuerit, hoc relaxa. Nam et non tam delictorum crebra præ-

Tradere confestim tortoribus, inque feroci
Carcere constricti non permittemur abire,
Donec cuncta brevem reddamus ad usque quadrantem.
234 Non quia nos Dominus, lucis via, semita pacis,

sumptio, quam pecuniariæ quantitatis inhonesta tractatio plurimis ostendit apud Dominum nexibus involutos. Quisquis enim, prout facultas virium ponderatur, egenti fuerit inhumanus, Deo, quæ sua sunt, inficiatus, abjurat, cujus pietas infinita miserorum sic tuetur angustias, ut quidquid pauperi dispensatio benigna largitur, sibi profecisse a testetur. In votis etiam, quæ promittimus, divina beneficia consecuti debitores existimus, donec ea fideli mente solvamus. Hæc igitur, quæ de pecuniariis dicta sunt debitis, etiam de cæteris peccatorum generibus diversis, quibus æterno judicio tenemur obstricti, sentire nos convenit: scientes, ob hoc ærariam similitudinem flagitiis comparatam, quoniam *radix omnium malorum est avaritia* (1 Tim. VI, 10), sine cujus semine vitioso nulla propemodum scelera generantur in malo. Hic homicidium perpetrat, ut innocenti, quod affectavit, eripiat. Alter præmio sollicitas accepto mendacis testimonii fit jurator. Nonnullos ad lenocinium adulterini commercii coitus fœdæ redemptionis impellit. Alii furto se maculant, alii depositum negant. Sunt istis et plura similia, quibus amica semper fames auri committat. Nullum tamen crimen facile admittitur, cui pecuniæ ministerium minime suffragatur. Igitur divinæ pietatis munus indepti, impunitatem cælestis indulgentiæ consecuti, quod accepimus, invicem non negemus, ne majoribus absoluti, cum parva non resolvimus, maximis iterum vinculis implicemur. Moxque Dominus ille misericors donator, debiti non exactor, qui talentorum nobis decem millia relaxavit, si propter denarios centum senserit nos strangulare conservum, sævis tradi tortoribus cuncta jubeat exigendo; inque carceralem detrusi custodiam penitus egredi non sinamur, donec luamus universa usque ad modum ultimi quadrantis amissa. *Et ne nos inducas in tentationem.* Non quod Dominus,

SCHOLIA.

271. Vet. 1, 2, Mon., *tenent*; corrige, *tenet*.

272. Reg. 1, Ott. 2, *negemus*; in Reg. 2 fuit *negamus*, sed eadem veteri manu correctum est per *negamus*, quæ codicum nostrorum communior est lectio. Sic etiam Arntz., Parth., Aldus, et multi editi. Alii, *negemus*. Utrumlibet rectum est: nam particula *si* cum indicativo et subjuncto promiscue usurpatur.

275. Urb., *cum servum*; lege, *conservum*. Pro *ulum* Meus illum, Arntzen., *unum*. Passim hæc in mss. permiscetur. Melius videretur *unum*. Nonnulli putant, secundam in *Denarios* hoc loco corripit, ut in similibus exemplis Martialis, et Dionysii Cantonis. Melius alii trisyllabum per synæresin dicunt esse *Denarios*. Eodem modo hoc verbo usus est

^a Erat in vet. cod., *sine profecisse*. Juretus reposuit *sibi profecisse*.

^b Editi omnes legunt *generantur in malo*. Gallandus e sua conjectura in textum immisit *generantur*

Conradus monachus apud Pezzium dissert. Isagog. ad I vol. thesaur. Anecd. pag. 5, ubi indicatur carmen. *Quod triginta argentei, quibus a Juda venditus est Christus, tempore Assyriorum regis fabricati fuerint.* Incipit: *Denariis triginta Deum vendit Galilæus.*

276. Meus non male atque pro inque.

278. Vonckius suspicatur *levem* pro *brevem*, merito dissentientibus Wopkensio, Grunero, et Arntzenio. *Brevis* sumitur pro exiguo, minuto. Vide notam ad Juvenc. l. 1, vers. 554. *Ultima quam minimi reddatur portio nummi.* Avienus fab. 58: *Te simul ære brevi debile vulgus emet.* Sic alia passim.

279. Reg. 1, Ott. 1, *Et ne nos inducas in tentationem.* Sedulius junior, auctor Comment. in Matth., hos versus laudat, ut dixi Prolegom. n. 56.

in mundo. Non arbitror necessarium veterem scripturam deserere. Infra *quadrantis amissa* legendum videtur *admissa*, hoc est, commissa, seu peccata. *Sunt qui malint amissa, h. e. dissipata.*

280 In laqueos tentantis agat, sed cum mala nostra
Deserit, ire sinit : nam quisquis retia mundi
Deliciosa sequens, luxus, et gaudia blandæ
Perditionis amat, Deus hunc, virtutis amator,
Linqvit, et ingreditur, qua se tentatio ducit.
285 Ab hac ergo pedem retro faciamus, et arcum
235 Corde petamus iter, tenuis qua semita
[monstrat
Ire per angustam regna ad cœlestia portam.
Si cupimus vitare malum, debemus adire,
Sectarique bonum; hic quia liberat, ille trucidat :

290 Hic alit, ille necat : nam quantum sidera
[terris,
Ignis aquis, lumen tenebris, concordia bellis,
Vita sepulchris, tantum bona longius absunt
Dissociata malis. Dextrum quicumque, ne-
[cesse est,
Aut lævum gradiatur iter. Sed dextra bonorum
295 236 Semita conspicuos vocat In sua gaudia
[justos,
Inque tuos, Patriarcha, sinus: at læva malorum
Exercet pœnas, et ad impia tartara mittit.

OPUS PASCHALE.

qui lucis via, pacis et semita, in laqueos quemquam
tentationis inducat, sed abhorrens divinis monitis
non parentes, cum eos deserit, introire permittit.
Omnes enim, qui lubrica sectantes mundi contagia,
retibus deliciosis inclusi, luxus blandæ perditionis
affectant, a Domino, qui puræ virtutis amator est,
derelicti, pergunt ingredi, qua se tentatio voluptuosa
pertraxerit. Ab hac igitur pedem retro nitamur ab-
ducere, semitam potius conferentes angustam, quæ
tenui calle multis incognita cœlestium regnorum
subit^a arduam latenter ad portam. *Sed libera nos a
malo.* Cum liberari nos a malo deprecamur, bonum
esse, quem petimus, ut nos liberet, confitemur. Nec
immerito sectandus iste, qui liberat, ille fugiendus
est, qui trucidat. In hoc enim per bonos fructus ar-
bores vitæ^b, in illo per malos radix prævaricationis

antiq̄æ actus. Namque fructus intelligi evangelica
lectio declaravit, ubi Dominus varias diversorum
mentes aperiens, ex suis quemque fructibus, id est,
ex operibus jussit agnosci, dicens : *Ex fructibus eo-
rum cognoscetis eos.* Siquidem quanta distantia cœlum
separatur a terris, ignis ab aquis, lumen a tenebris,
pax a bellis, vita nihilominus^c a sepulchris, tantum
magnæ remotiois abscessu longius bona discernun-
tur a malis. Duplex etenim semper electio delibera-
tionis nostræ famulatur arbitrio, quo vel dextrum
teneamus tramitem, vel sinistrum; non ignari, nec
dubii, dextram semitam esse justorum in Abrahæ
Patriarchæ sinu lætantium : lævam vero profundis
impiorum suppliciis deputatam. Unde nullus ad alte-
rum^d per tam grande chaos, et abruptæ molis im-
mensum valeat transmeare periculum. Hæc estigitur

SCHOLIA.

280. In Ott. 1, ex *agat* videtur factum *agit*, quod C
stare quidem potest.

284. Ottob. 1, *Linqvet*, correctum ibidem *Linq-
quit*.

285. Cellarius, et Arntzenius ediderunt *Nos hac
ergo pedem retro abducamus, et arcum.* Ex mss. Lips.
sumpsit Cellarius *Nos hac*, qui contra metrum esse
dicit *Ab hac*. Ut huic incommodo occurrant, Arnt-
zen. et Meus exhibent *Ex hac*. Pro *retro faciamus*,
quod in codicibus scriptis repertum Cellarius du-
rum existimabat, reposuit ex Prosa *retro abduca-
mus*. Sic Virgilius l. v, vers. 428, *Abduxere retro*.
At Burmannus defendit *retro faciamus* ex Casaubono
ad Suetonium August. cap. 16. Aliter hunc versum
reformatunt edd. Poelm., Bis., Fabr., Torn. 3,
Bibl. Lugdun. Patrum, *Jugibus hanc igitur studiis
vitemus, et arcum.* Melius autem esset ad Sedulii
consuetum scribendi morem transponere *Hanc igitur
jugibus studiis*, ut observat Arntzenius : nam
Sedulius primam in *jugis* corripere solet. Vera autem
scriptura est, quam Cellarius et Arntzenius
sine necessitate deserunt, *Ab hac ergo pedem retro
faciamus*. Ita mss. nostri Reg. 1, 2, 4, 5, Ott. 1,
2, Vatt. 1, 2, Urb., Rom., Ang., Alb., cum alibi
laudato vetustissimo, ut videtur, codice Taurinensi;
Parrh., Aldo, et aliis editis. *Ab* producitur ob aspi-
rationem sequentis vocis *hac*, que vim consonantis
habet, velut ad Prudentium, Dracontium, et Juvenci-
um sæpe monui. Minus quidem usitatum est *retro
pedem faciamus*, quam *retro pedem feramus*, aut,

^a In multis bibliothecis Patrum *subdit* : sed vide-
tur cum Gallandio legendum *subit*.

^b In vet. cod. erat *arborem vitæ* : in nonnullis bi-
bliotheccis Patrum *arbores vitæ*. Gallandius profert
arbor vitæ. Fortasse præstitierit rescribere *arbor est
vitæ*. Juretus vocem *actus* videri suspectam ait. Re-
ponit Gallandius, legendum, vel intelligendum per

quod metro congrueret, *referamus* : sed verba codi-
cum, quæ retineri possunt, mutari non debent. Dubi-
tari etiam potest, an Sedulius phrasi nautica usus
fuerit : nam *facere pedem* est velum expandere, ut
ventum concipiat, extensis imis funibus, qui pes
veli dicuntur. Fortasse ergo apud Sedulium *retro
facere pedem* est navem, seu cursum in contrariam
partem dirigere. Qua explicatione metaphora in se-
quentibus nonnihil variat.

287. Fortasse imitatione Juvenci l. i, 717, al.
683 : *Ite per angustam, justis, supra sidera portam.*

288. Reg. 1, Ottobon. 1, *Libera nos a malo*.
Meus, *Si cupiamus* : metri lex postulat, *Si cupimus*.
Pro diabolo adhibet masculino genere *malum*, ut
vers. seq. pro Deo *bonum*.

295. In Reg. 4, videtur esse *malo* pro *malis*.
Fabr., Cellarius, cum mss. Lips., Heins., Arntz.,
quicumque, quod Wojkensis et Grunerus damnant.
Melius quidem est *quicumque* pro *unusquisque* si-
gnificatione satis obvia. Ex glossa ergo in Reg. 5,
et Ald. intrusum est *unusquisque*. Plerique nostri
mss. cum Parrh. et plurimis aliis editis, *quicumque*.
Arntz. *neesse sine est*.

294. Ott. 1, *Ut* ; emenda, *Aut*. Meus, *gradiantur* ;
retine gradiatur.

296. Reg. 4. *Inque tuo sinus paradise* : sed for-
tasse voluit librarius ad metri rationem *Inque tuos,
paradise, sinus*. Sententia postulat *Patriarcha* : ser-
mo enim est de sinu Abraham.

malos...actus. Ita quidem syntaxis implexa est, sed
fortasse ex ingenio Sedulii.

^c Ita esse in vet. cod. notatum voluit Juretus.

^d Juretus videtur retinuisse veteris codicis lec-
tionem *nullus adulterum*, quæ sane mendosa est.
Alii referunt *nullus ad alterum*, quod ferri potest :
alii *nullus ad alterum* nullo sensu.

Ergo agnis, ovisque Dei est hæc sola vo- A Et bona libertas, evadere torva cruenti
[luntas, 300 Ora lupi, vitaque frui per pascua Christi.

OPUS PASCHALE.

nobis libertas optabilis, ut oves et agni summi pa-
storis si fuerimus digni censeri, torvos mereamur
lupi morsus evadere, atque suavissima Christi per

pascua largi floris amœnitate gratissima vitam car-
pere jam securam.

SCHOLIA.

297. Cant., Reg. 4, Ott. 1, 2, Rom., Urb., et
ed. Lips., ducit. Ott. 1, pro d. s., cum reliquis, mit-
tit, ut Virgilius l. vi Æn. vers. 537: *At læva malo-
rum — Exercet pœnas, et ad impia tartara mittit.*
Cellarius edidit mittet, quod, nescio, an casu illi
exciderit.

300. Post hunc versum Reg. 1, 2, Vat. 1, *Ex-
plicit liber I. Incipit II.* Ott. 1, *Explicit liber Sedulii*
primus novi Testamenti. Incipit liber II. Reg. 5, *Mi-
rabiliūm divinorum liber secundus.* Ott. 2, *Finis ora-
tionis Jesu. Incipit liber secundus. Miracula et fac-
ta Christi.* Urb., *Egregii Sedulii episcopi de novi*
Testamenti historia liber secundus explicit, tractans de
vita, virtutibus, et conversatione Domini nostri Jesu
Christi. Incipit ejusdem liber tertius de miraculis, at-

que mirabilibus signis Redemptoris unigeniti Dei, et
Domini nostri, et primo quomodo ad nuptias invitatus,
hydrias sex aquæ mirabiliter convertit in lene merum.
In Vat. 2, Rom., et meo cod., non indicatur divisio
libri. In Reg. 4, desiderantur reliqua, et post vers. *Ora*
lupi sequitur Ars Phocæ grammatici. Codex Taurinen-
sis, *Explicit liber primus novi Testamenti. Incipit liber*
secundus. Legenti vita perpetua. Sic in Catalogo
mss.; at in descriptione doctissimi Comitum Napione
solum lego...er *Primus. Incipit liber secundus. Le-
genti vita perpetua.* In Alb. *Explicit novi Testamenti*
liber secundus. Incipit tertius. Sed hæc ita intel-
ligendi sunt, ut incipiat liber tertius carminis, qui
tamen est secundus novi Testamenti, ut in Prolego-
menis uberius explicatum est.

LIBER TERTIUS.

237 Prima suæ Dominus, thalamis dignatus
[adesse,

Virtutis documenta dedit, convivaque præsens
Pascere, non pasci, veniens, mirabile! fusas
In vinum convertit aquas; amittere gaudent

5 Pallorem latices, mutavit læta saporem

Unda suum, largita merum, mensasque per
[omnes

Dulcia non nato rubuerunt pocula musto.
Implevit sex ergo lacus hoc nectare Christus;

238 Quippe ferax qui vitis erat, virtute colona
10 Omnia fructificans, ejus sub tegmine blando

OPUS PASCHALE.

Prima Dominus nuptiis interesse dignatus virtutis
suæ documenta patefecit, ubi conviva præcipuus di-
vinam reserans potestatem, non pasci visus est, sed
pavisse. Defuerant namque vina solemnibus, et inter
epularum cumulos ferculis aggregatos, tantum vacu-
æ calices mera siccitate torpebant. Terrenus ab-
cesserat potus, scilicet ut cœlestis intraret. Con-
vertit Christus ergo tunc latices in vini speciem trans-
euntes. Amiserunt aquæ, quod natæ sunt, aquis
indigentes ad potum, undaque nobilior facta, quam

C genita, colorem mutavit pariter, et nomen. Cunctis
denique mustum dulce rubebat in poculi, ac per
omnium jucunda mensarum captos suavitate convi-
vas haustus flumini nectaris ebriabant. Stupebant
fontium ministri sex hydrias, quas aquis impleve-
rant, vino redundante fuscatas, subitaque Christi
tota fervere vindemia, quippe qui vitis aderat virtu-
tis colona, nata fructifera sub ætheræ frondis um-
braculo, nutriens racemos spiritalis pampini semper
amœnitate victuros.

SCHOLIA.

1. Vat. 1, *Ubi aquam in vinum convertit.* Reg. 2, *D*
aliud symbolum aptius vino rubro inveniri potuit.
De miraculo aquæ conversæ in vinum. Rom. *Ubi Do-*
minus vocatus ad nuptias, convertit aquam in vinum.

4. Cellarius ex mss. reposuit *amittere*, cum vulgo
reperi-set *dimittere*. Nostri etiam omnes mss. *amit-*
tere cum editionibus Parrhasii, et Aldi, nisi quod in
hac mendose est *amittere*, ut legitur etiam in cod.
Ang., et Alb.

5. Cant., Fabr., et nonnulli alii vulgati, *læsa* pro
læta: hoc retinendum. Nebrissensis hæc notat ad
verbum *Pallorem*: *Qui color est vini optimi in genere*
vini albi, gilvum appellant; et ad verbum rubuerunt
Quædam hydriæ in vinum gilvum, quædam in rubrum
mutatæ sunt. At vero Sedulius asserit, aquas ami-
sisse pallorem suum, non sumpsisse pallorem vini.
Notant viri eruditi, in Palestina vina alia non fuisse,
nisi rubra; neque ad Christi sanguinem figurandum

8. *Lacus* accipi solet pro vase amplo, in quo mu-
stum recipitur. Sic Cicero, Ovidius, Columella, Neme-
sius, et alii id verbum usurparunt.

9. In Ott. 1, *verax*, bene correctum, ut videtur,
per *ferax*. Plerique nostri mss. Ang., Alb., Reg. 2,
5, Vatt. 1, 2, Meus, Urb., Rom., Reg. 1, pro d.
script., Ott. 1, a secunda m., cum Arntz., Parrh.,
Ald., et Schedis Poelm., *virtute colenda.* Ott. 2, Reg.
1, a pr. m., Ott. 1, a pr. m., *colona*, quod Prosa, et
plerique editi retinent. Nebrissensis exponit *virtute*
colona, id est, agricolante. Ex prosa aliud arguitur:
dicitur enim *vitis virtutis colona*, nisi legendum sit
virtute.

10. Meus, *fructiferans*; pro d. s. melius *fructifi-*
cans, quod Calpurnii atque Tertulliani verbum est:
nam alterum ad barbara rejici debet.

Mitis inœciduas enutrit pampinus uvas.

Post regulus nato quidam moriente rogabat
Flebilis, et supplex Dominum, quo viseret æ-
[grum
Febre laborantem puerum, trepidamque ve-
[laret

15 Labi animam de sede sua; tunc larga potestas,
Credenti quæ nulla negat, nec dona retardat,
239 Velocem comitata fidem, sermone salu-
[tem
Concedens facili: Vivit jam filius, inquit,
Perge, tuus. Quantum imperii fert jussio Chri-
[sti!

A 20 Non dixit, Victurus erit, sed, Jam quia vivit,
More Dei, qui cuncta prius, quam nata, videndo,
Præteritum cernit, quidquid vult esse futurum.
Inde salutiferis incedens gressibus, urbes,
Oppida, rura, casas, vicos, castella peragrans,
25 Omnia depulsis sanabat corpora morbis.
Ecce autem medicus clamans ex agmine turbæ
Leprosus posebat opem, variosque per artus
Plus candore miser: Si vis, Domine, inquit,
[ab istis
240 Me maculis mundare potes. Volo, Chri-
[stus ut inquit,
30 Confestim redit una cutis, proprioque decore

OPUS PASCHALE.

Deinde regulus quispiam Domino flebiliter suppli-
cabat, ut ægrum morientis filii relevaret incommo-
dum, deque corpore anxiantis animam labi
prohiberet infirmam. Tunc divinæ potestatis huma-
nitas, quæ credenti nil denegat, nec donum dilatione
suspendit, quod comitatu fidei non recedit, plenam
puero sospitatem voce præstitit, sermone concessit.
Ita namque respondit: *Vade, filius tuus vivit.* Quam
imperiosa Domini potestas est, quamque magnifica
non victurum annuit, sed jam vivere designavit. Hoc
enim divinitatis est singulare, ut omne cernat præ-
teritum, quidquid decreverat affuturum.

Inde per diversas urbes, et compita, perque rura,

B et vicos, et castra, salutiferos gressus accommodans,
cuncta depulsis morborum^a vitiiis membra sanabat.
Cum repente de medio stipantis turbæ concilio
varia leprosus infelicitate perfusus, et obsceno fac-
tus candore miserior, Dominum, sic inquam, postu-
labat: *Domine, si vis, potes me mundare.* Non fuit
supplicis isto parva fides in verbo, qui suæ munda-
tionis effectum in divina tantum voluntate credit
institutum. Namque, ut eum Dominus sacra contigit
manu, dicens, *Volo, mundare*, confestim bicolor
ægritudo discessit, ponensque maculosæ cutis hor-
rorem peregrina corpus caruit fœditate. Cernebatur
a populis repentino^b mutatus auxilio, sanamque

SCHOLIA.

11. Vet. 1, Mon., et Poelm. *Mitis*. In Ott. 1, du-
bium est *Mitis*, an *Vitis*. Vera lectio est *Mitis*. Virgi-
lius lib. 1 Georg. vers. 448, *Heu! male tum mites de-
fendit pampinus uvas*. Nonnulli vulgati male scribunt
in *œciduas* pro *inœciduas*, h. e. *non perituras*, ut
in glossis explicatur. Parrh., Ang., et schedæ
Poelm., *emittit*: mss. alii nostri cum plerisque edi-
tis melius *enutrit*.

12. Ott. 1, *De Filio reguli. Meus, Absentem liberat
puerum reguli.* Omnes nostri mss. *Post regulus nato
quidam*, excepto recentissimo codice Reg. 5, ubi
legitur *Regulus hinc nato quidam*. Aldus cum mss.
ediderat *Post regulus*, in Erratis correxit *Regulus
hinc nato*. Aldum, ut puto, secutus est Fabricius
quamvis Cellarius Fabricio ascribere videatur, quod
verba codicum mss. ipse transposuerit. Cappusotus,
Parrhasius, aliæque editiones veteres, cum mss.
Arntz., Cantabr., et Taurinensi miræ antiquitatis,
scripturam exemplarium mss. nostrorum confir-
mant. Nihilominus Cellarius, et Arntzenius, metri
solliciti, retinuerunt *Regulus hinc nato*. Verior ta-
men est altera lectio, sive Sedulius syllabæ quanti-
tatem in hoc nomine, ut in quibusdam aliis, con-
temperit, sive originem a *rego* secutus, primam in
regulus corripit posse existimaverit.

13. *Flebilis* pro *flente*, ut *fragilis* sumitur pro
fracto, *fugitivus* pro fugiente vel fugato, *sanabilis*
pro sanato, *mutabilis* pro mutato, *fugax* pro fugien-
te, et similia.

15. Vat. 2, *animum*; alii *animam*. Sic vers. 112,
Lapsamque animam.

16. Parrhas., et schedæ Poelm. *quia nulla*.

17. Vat. 1, *Velocem est comitata*: melius *omitti-
tur est*.

^a Advertit Juretus, solemne fuisse librariis affi-
nitate litterarum *b* et *m* errare; ut in vet. cod. erat
mormorum pro *morborum*.

^b Pro *mutatus* in vet. cod. scriptum erat *molatus*.

21. *Meus, quia cuncta prius quam nota videndo*,
minus bene. Sedulius, ut observat Nebrissensis,
in his verbis, *prius quam nata*, videtur intelligere,
filium Reguli non illico sanatum fuisse. Evangelista
vero Joannes, iv, 52 seq., refert, sanatum fuisse ea
ipsa hora, qua dixit Jesus: *Filius tuus vivit*. Neque
certe aliud sentit Sedulius, cum ait: *Sermone salu-
tem — Concedens facili*. Non ergo paritatis ratio
contra apertam Sedulii mentem protrahenda est.

25. Rom. *De sanatione leprosi. Meus, Leprosus
mundat. Poelm., Varii languores tolluntur*. Non omit-
tam Nebrissensis notam: *Omne oppidum est urbs
præter Romam, quæ non est oppidum. Rura, quæ co-
luntur. Casas, tuguria in agris. Vicos, qui viro non
sunt circumdati, sicut castella, quæ sunt muro cincta*.

26. Poelm. *Leprosus mundatur*. In aliis inscriptio
præponitur versui 23. Reg. 1, 2, Vat. 1, 2, Rom.,
Ottob., 2, Ang., Cantabr., Arntz., Alb., ed. Lips.,
Parrh., Cellar., *mediæ*. Reg. 5, Meus; Ald., Vat. 1,
2, Grænerus, et Arntzenius, *medio*. Ottob. 1, *medio*,
sed videtur correctum per *mediæ*. Prosa magis sæ-
det *medio*: sed præstantiores mss. præferunt *mediæ*.
In Urb. mendum est *mediæ*.

28. Vet. 1, 2, *nitens*: sed *miser* defenditur ex
mss., et Prosa. Vat. 1, *Dens pro Domine*, quod reti-
nendum vel ex ipso Evangelio.

29. Cellarius et Grænerus cum nonnullis editis
purgare, quod verbum huic rei accommodatum qui-
dem est: sed nihilominus Arntzenius cap. 9 Specim.
Observat. multis probat, præferendum esse *mandare*
ex Prosa, ex ms. Arntz., edd. Parrh., Fabr., Mon.,
et aliis. Adde mss. nostros Rom., Memm a pr. m.,
Alb., Reg. 1, 2, 5, Vat. 1, 2, Ott. 1, 2, et Urb.
Meus at, melius ut.

Postea libenter legerem *vera magis in specie, quoque
minus agnosci visus est in colore*, h. e., *vix*, ut
minus agnitus fuit, cum ad suum colorem rediit.

Læta peregrinam mutarunt membra figuram, A
 Inque suo magis agnitus est vix ille colore.
 Forte Petri validæ torreat lampadis æstu
 Febris anhela socrum, dubioque in funere pen-
 [dens
 35 Saucia sub gelidis ardebat vita periculis,
 Immensusque calor frigus lethale coquebat.
 241 At postquam fessos Domini manus attingit
 [artus,
 Igneus ardor abit, totisque extincta medullis,
 Fonte latentis aquæ cecidit violentia flammæ.
 40 Quin etiam rabidas nigrorum depulit iras]

Spirituum, ne flatus atrox laceraret iniqua
 Peste homines, operisque Dei vexaret hono-
 rem,
 Quem norat non esse Dei; passimque catervas,
 Ut pius, innumeras pulso languore salut
 45 Reddidit, et varia populos a clade levavit.
 242 Inde marina potens, arentes gressibus
 [algas
 Pressit, et exiguum conscendens robora cymbæ,
 Equoreas intravit aquas; Dominumque se-
 [quentes
 Discipuli, placido librabant carbasa ponto.

OPUS PASCHALE.

proferens jam figuram, vera magis in specie quoque, B
 minus agnoscitur visus est in colore.

Petri socrum violenter affectam, correptis igne
 visceribus, anhela febris urgebat, validique lampas
 ardoris æstuantibus acriter medullis insederat. Pen-
 debat sors animæ trepidantis ambigua inter funus
 et vitam, gelidæque mortis adventus nimis coqueba-
 tur flamma membrorum. At ubi Dominus ægram
 periculis involutam tactu saluifero visitavit, lethale
 subito fugit incendium, vivaci fonte restinctum, surge-
 nteque mulier sospitata, sedulis officiosa servitiis,
 quæ modo languerat, sui medici fit ministra.

Quin etiam diabolicæ severitatis insaniam a mem-
 bris sapius humanæ misericors collisionis exclusit,

no in divinitatis opus insertus sæviret spiritus non
 divinus; passimque catervis innumeris usum corpo-
 ris sauciati morbis fugientibus reformavit, atque
 varia a populos clade languoris periculo deficiente
 subtrahit.

Dein littoreas arenosi callis oras obambulans, par-
 væ lintris tabulata conscendit, ac, discipulis comi-
 tantibus, cœperat transfretare. Cumque motu car-
 basi tumentis impulsa procul a littore veheretur jam
 carina, surgit hyems immitis, et aspera, totum mare
 funditus procellis exagitans, ac puppim, fluctu rece-
 dente submersam, undis iterum tumentibus alleva-
 bat. Turbaverat mœstos salus desperata discipulos,
 nullumque remedium in sua prorsus arte consistere

SCHOLIA.

32. Arntz. *Inque suo magis agnitus est vix ipse C*
colore. Ang., Alb., *Inque suo magis est vix agnitus.*
 Alii, *Inque suo magis agnitus est vix ille colore.* Reg.
 5, Ald., *cognitus pro agnitus.* In Reg. 1, glossa hæc
 est, *Plus in suo, quam in alieno colore vix est cogni-
 tus.* Vet. 1, 2, et Mon., male distinguunt, *Inque suo
 (magis est) vix agnitus.* Ed. Lips. mendose *vir agni-
 tus.* Wopkensis cum Cellario magis exponit per
*amplius, vel deinceps, ut apud Fortunatum de Chri-
 sti benef., Nec peccatoris mortem magis eligit au-
 ctor. — Quando suis pœnis nobis dedit arma salutis.*

33. Meus, *Socrum Petri a febre liberat.* Rom. *De
 socru Petri.* Barthius ad Claudianum pag. 874, citat
Nam Petri. Arntzenius Aldo affingit *Morte Petri:*
 sed Aldus non id habet, sed *Morte Petri*, quod ex-
 stat etiam in Vat. 2, et Reg. 5, et sensus esse po-
 test, *Febris more validæ lampadis torreat æstu
 socrum Petri. Pro torreat Cant., et nonnulli vul-
 gati, torquebat.* Sed multo magis consentaneum est
torreat, ut æstus febris exprimat. Confer Juven-
 cum l. 1, vers. 807: *Cujus anhela socrum æstu, febri-
 que jacbat.*

34. Arntz., *socri; lege, socrum.*

36. Mon. mendose *coquebat pro coquebat*, h. e.,
 fovebat, vel parabat. Silius l. 4, 70: *Atque ubi turpe
 malum, Latioque extrema coquebant — Cœpta viri.*
 Sic etiam Livius, Statius, Sidonius, et alii.

38. Meus, *Ingens*, non ita bene, atque *Igneus.*
 Reg. 5, erat; Aldus cum cæteris edidit *abit*, in Er-
 ratis posuit *erat*.

40. Meus, *Multos liberat a spiritibus.* Poelm., *Dæ-
 monia, omnesque morbi depelluntur.* Rom., Meus, *ra-
 pidas*, quod interdum cum *rabidas* in mss. commu-
 tatur. Huic loco magis convenit *rabidas*.

42. Vonckius fidenter affirmat, legendum *sædaret*
honorem, quia honos alicujus insulse dicitur vexari.
 Sed præterquam quod novum non est *vexare famam
 alicujus*, quod dixit Aurelius Victor Epit. cap. 52,

hoc loco bonos operis dei ponitur pro homine, qui
 honos est operis Dei. Glossa in Reg. 1 est, *Quem
 sic vexabat, ut videretur nescire, Dei imaginem esse
 hominem.* Cellarius exponit, *Quem hominem honori-
 ficè creatum novit status ille malus non esse Deo devo-
 tum.* Mellius cum prosa, *quem statum Deus norat non
 esse divinum.*

45. Rom., Urb. et Ang., *noverat*, resistente me-
 tro: Vat. 2, Reg. 5, et Ald., *non esse deum.* Nebris-
 sensis conjiciebat *non esse reum*, h. e., culpa dig-
 num. In editione Westhemeri cum comm. Nebris-
 sensis sic referuntur in notis verba Sedulii: *Quem
 notat non esse Deum.* Mendum puto esse *notat*, cum
 metro adversatur. Scriptura communis est *non esse
 Dei.*

44. Reg. 1, 2, 5, Vat. 1, 2, Ang., Alb., Ott. 2.,
 Urb., Meus, Rom., *Ut pius*, h. e., utpote pius, nam
 dæmon contra est spiritus atrox. Hanc scripturam
 ex cod. Arntz., schædis Poelm., Ald., et aliis, am-
 plexus est Arntzenius contra alios, qui ediderant *Ut
 prius cum Parrasio.* Eandem lectionem *Ut pius*
 comprobat vetus codex Taurinensis, et tuetur prosa.

45. Vat. 1, *a clade resolvit.*

46. Meus, *Imperat tempestati.* Rom. *Ubi Dominus
 sedavit mare.*

47. In Reg. 2, ex *cymbæ* factum est *lymbæ* cum
 glossa *parvæ navis, lintris.* Verum *lymbæ* nihil signi-
 ficat; fortasse librarius voluit scribere *limbi*: sic
 enim nonnemo scribit *pro limbi.* Verum *exigua* po-
 scit *cymbæ*, nisi aliquis malit *lintris*.

48. Burmannus pro *sequentes* conjiciebat *rehen-
 tes.* At Sedulius Matthæi verba expressit cap. 8,
 vers. 25: *Et ascendente eo in naviculam, secuti sunt
 eum discipuli ejus.*

49. Arntz. *Nautica discipuli librabant.* Barthius, l.
 xxxv Advers. cap. 10, citat *carbasa vento.* Usitatus
 quidem est *carbasa præbere vento*, et similia: sed
 defenditur ponto ex Seneca Med. v. 318, *Pandere*

^a Male in vet. cod., *aqua varia*, pro quo Juretus restituit, atque *varia*.

- 50 Jam procul a terris fuerat ratis, actaque flabris A
 Sulcabat medium puppis secreta profundum,
 Cum subito fera surgit hiems, pelagusque pro-
 [cellis
 Vertitur, et trepidam quatunt vada salsa ca-
 [rinam.
 Perculerat formido animos, seseque putabant
 55 Naufraga littoreis jam tendere brachia saxis.
 Ipse autem placidum carpebat pectore somnum,
 243 Majestate vigil, quia non dormitat in
 [ævum,
 Qui regit Israel, neque prorsus dormiet unquam.
 Ergo ubi pulsa quies, cunctis clamantibus una
- 60 Voce simul, Miserere citus, miserere, perimus,
 Auxilio succurre pio: nil vota moratus,
 Exurgens Dominus, validis mitescere ventis
 Imperat, et dicto citius tumida æquora placat.
 Non erat illa feri pugna audacia ponti,
 65 In Dominum tumidas quæ surgere cogeret undas,
 244 Nec metuenda truces agitabant flamina
 [vires;
 Sed lætum exsiliens Christo mare, compulsi
 [imum
 Obsequio fervere fretum, rapidoque volatu
 Moverunt avidas ventorum gaudia pennas.
 70 Interea placido transvectus marmore, puppim

OPUS PASCHALE.

fateri cogebantur et nautæ; cuncti se denique jam B
 perire, et aut tabularum tractibus inhærentes, aut
 brachiali remigio pervolutos scopulis credebant nau-
 fragos littoribus collidendos. Christus autem, verus
 gubernator, ac providus^a, modico cervicali suffultus,
 fluctuanti dormiens quiescebat in puppi, sopitus cor-
 pore, pervigil majestate, qui secundum prophetiam
 Davidicam: *Non dormitabit, neque dormiet, qui custo-
 dit Israel.* Cumque discipulis una simul voce clamanti-
 bus, *Domine, libera nos, perimus*, exurgit suscitatus,
 ventis imperat ut quiescerent, mari præcipit ut
 taceret, subitoque ponti pariter iter et aeris in-
 pinata temperies præsentis proditrix sit divinæ.
 Quid igitur convenit illa de tempestate censi?
 Numquidnam^b pelagus sævas erexit procellas in C
 Dominum, aut seditiosum flabra luclamen contra

SCHOLIA.

vasto — *Carbasa ponto.* Quid autem sit *librare car-
 basa*, intelligitur ex Ovidio in Fast. 585. *Vela ca-
 dunt primo, et dubia libranti ab aura*, hoc est, non
 intenduntur, sed laxè agitantur.

50. Vat. 1, a terra.

52. Rom. pro d. s., Arntzen., schedæ Poelm.,
Tunc pro Cum. Rom., perperam, *subita surgit.*

53. *Vada salso* ex Virgilio l. v, vers. 158.

54. In Monast. *Pertulerat*, mendum est pro *Per-
 culerat.*

56. In Reg. 1 est *placidum*, ut in reliquis; sed
 glossa sereno innuit *placido.*

57. Plerique nostri inss. cum Parrh., sched. Poelm.,
 Ald., *quia non.* Nonnullæ editiones etiam antiquæ
 cum prosa *qui non.* In Vat. 2, dubium *qui*, an *quia*
 legendum. Urb. *quæ non*, scilicet *majestas.*

58. Schedæ Poelmann. scribere jubent *prorsus*
nec. Sed præstat retinere scripturam communem
neque prorsus. In Rom. error est metricus *dormitat*
unquam.

59. Reg. 1, Ott. 1, codex vetustissimus Tauri-
 nensis, Cant., edd. Vat. 1, 2; Mon., *lacrymantibus.*
 Ms. Alb., Reg. 2, 5; Vat. 1, Urbin., Ottob. 2,
 Rom., Ang., Meus cum Prosa, et plerisque editis,

^a Juretus, Gallandius et alii, *ac profidus*; malo,
ac providus, quæ est scriptura in quibusdam Biblio-
 thecis Patrum, et fuit etiam conjectura Jureti. Pos-
 tea occurrunt verba ex psalmo cxx, vers. 4. In mul-
 tis Bibliothecis Patrum legitur *non dormitavit*: sed
 retinendum est *dormitabit.*

^b Juretus testatur, in vet. cod. sic legi *Numquid-
 nam*: quam loquendi rationem similibus exemplis
 confirmat Arnobii, et Sedulii junioris, auctoris Col-
 lect. in epistolas Pauli, quem male cum nostro poeta

suum movere nisa sunt conditorem? absit, ut hoc
 elementa tentaverint, quod injuriam ingereret ma-
 jestati. Sed ut cuncta Christi virtutibus humili de-
 votione subjecta potius censeamus, omne creditur
 fretum Dominica navigatione lætissimum, quod vene-
 nerit obsequens, ac procurrens ex imis undarum
 sedibus æstu candidiore fervescens. Sic etiam læ-
 vium præpes natura ventorum puppim, qua Christus
 insederat, alis volucris jucunditate diffusis, tam-
 quam regia ducis castra, cœtu famulante vallaverat.
 Neque enim cui violentiæ potestatis licentia sulfra-
 gatur, imperioso facile cogatur obedire Domino, sic-
 ut æquorum^c et venti, divinis Christi jussionibus
 inclinati, cursus rapida commotione præcipientes lan-
 guenti subito deposuere torpore.

Interea quin etiam gurgilis dominus lenitate trans-
 vectus, relicto navigio, per oram vicini littoris in-

clamantibus. Vat. 2, mendose, *cunctisque clamantibus.*
 In Reg. 2, glossa pariter est *clamantibus*, quod arguit,
 aliud fuisse.

60. Parrh., schedæ Poelm., *Miserere Deus*; quod
 non placet: etsi enim in Prosa est *Domine*, tamen
 discipuli Christum *Dominum* quidem, non *Deum* tunc
 appellarunt. Vat. 1, Ott. 2, Ang., *Miserere cito*: ele-
 gantius alii *citus.*

63. Virgilius in Æn. 146: *Sic ait, et dicto citius*
tumida æquora placat.

68. Nonnulli editi *Obsequio servire*: majorem
 emphasis habet *fervere*, quo etiam etymon *freti*
 denotatur. Vide not. ad verba Juvenci *freta ferrida*
 l. iii, vers. 427.

69. Schedæ Poelm. *subitas*, Urb., Parrh., *rapidas*,
 quo ducit Prosa. Plerique *avidas*, h. e., cupidus
 obediendi Christo. Explicatio Cellarii, *Venti gaude-
 bundi refugiunt, Christo imperante*, contraria est
 menti poetæ, qui ait, ventos gaudebundos solo
 obsequio in Christum circum volitantes quodam-
 modo exultasse. Ventis tribuntur pennæ. Juvenalis
 sat. v, vers. 101, *Siccet madidas in carcere pennas.*

70. Rom. *Ubi Dominus liberavit hominem quem iam*
legione dæmonum. Meus, *Legionem dæmonum expu-*

Sedulio confundit.

^c Gallandius conjectat *æquorum fluctus, et venti.*
 Malim *sicut æquorei venti.* In *cogatur* subaudiendum
 est *aliquis*, aut pro *Neque* legendum *Nemo*, scilicet
 nemo cogatur obedire imperioso domino, cui vio-
 lentæ potestatis licentia suffragatur, sicut, etc. Obstat
 tamen, quod omnes editi habent *violentæ*: quo
 verbo obscurus redditur sensus. Paulo post fortasse
 legendum est *sævissima.*

Liquerat, et medios lustrabat passibus agros; A
Cum procul e tumulis gemino stridore ruentes
Prosiluere viri, quos non mala dæmone pauco,
245 Sed legio vexabat atrox, nexuque cruento
75 Sæva catenatis gestabant vincla lacertis.
Angebat quoque pœna duplex. Heu! dira furoris
Conditio; qui vim patitur, magis ille ligatur.
Tunc Domini præcepta tremens, exire jubentis,
Spiritus infelix hominem non audet adire,

OPUS PASCHALE.

cedebat, cum repente duo viri sævissimi turba, et
dæmonum legione possessi, de sepulcralibus monu-
mentis fremitu prosilire terribili. Et ob hoc ferreis
catenarum nexibus innodati. Heu! quam gravis est
furoris conditio! Qui vim sustinet lacerantis in-
sanæ, illum necesse est et vinculis pœnalibus sub-
jacere. Convenienter tamen spiritus ille nequis-
simus inter busta magis habitabat et cineres, cui
nil est cum vita commune. Tunc domino veniente
perterritus, et a sedibus purgatæ mentis exclusus,
in humanam rursus effigiem, quam Christum vi-

80 Effigiem repetens, quam Christum cernit habere.
246 Sed pecus, immunda gaudens lue, sem-
[per amicum
Sordibus, atque olido consuetum vivere cœno,
Pro meritis petiere suis, tristesque phalanges
Porcinum tenuere gregem: niger, hispidus,
[horrens
85 Talem quippe domum dignus fuit hospes ha-
[bere.

SCHOLIA.

lit de duobus viris que intravit gregem porcorum. De-
pravate exaratum est *Lege Joanne pro Legionem*.

72. Parrh. gemini, favente Prosa, sed dissentien-
tibus mss., aliisque editis.

75. Vetustiores codices scribunt *Prosiluere*, alij
Prosilire. De hac varietate scribendi dixi ad Juven-
cum not. ad l. 1, vers. 119. Ott. 1, *malo*, supra *mala*,
ad marg. videtur diversa lectio *mala*. Urb. ita habet
quos non male dæmone pauco. Reg. 5, distinguit *quos*
non mala, dæmone pauco — *Sed legio vexabat atrox*.
Vat. 1, *quos non de mala dæmone pauco*, — *Sed legio*
vexabat atrox: sed apparet deletum *de*. In Reg. 4,
glos-a est *mala* — *pestis*. Vonckius conjectabat *quos*
non ala dæmone pauco, — *Sed legio vexabat atrox*,
corrupta prima in *ala*, ut alibi quantitate Sedulius
negexit. Rejicitur a Grunero, qui illud *mala* non ad
legionem referendum ait, sed accusativum pluralem
esse: opinor, voluit dicere nominativum pluralem,
hoc sensu, quos non mala vexabant dæmone pauco,
sed legio atrox vexabat. Wopkensis hæc explicatio
parum aridet, qui proinde tentabat *quos non dæmo-*
nia pauca, — *Sed legio vexabat atrox*, producta
secunda in *dæmonia*, ut alia solet peccare Sedulius,
vel potius *quos non malus agmine pauco*, — *Sed legio*
vexabat atrox, nimirum ut *malus* pro dæmone acci-
piatur. Primam conjecturam non facile admiserim,
cum Sedulius alibi secundam in *dæmone* corripit.
Altera non ita inepta est: sed etiam sic durior est
constructio, quæ hoc pacto procedere deberet: Quos
non malus agmine pauco, sed atroci legione vexabat.
Sensus hic certe est: Quos non pauci dæmones, sed
legio atrox dæmonum vexabat. Ex Vat. 1, fortasse
hic sensus ita erui poterit *quos non de dæmone pauco*,
— *Sed legio vexabat atrox*, videlicet quos non legio
de dæmone pauco, sed atrox, sive ingens vexabat.
Sumi enim potest legio pro quavis manu, seu turba
dæmonum, quæ major, minorve esse potest. Verum
dum melius aliquid affulget, teneamus primam inter-
pretationem ex Grunero petitam, vel potius ex Ne-
bris ensi, qui exponit: *Non mala*, — *repete ab in-*
ferioribus, vexabant. Pauco dæmone, — *i. e., pauci*
dæmones mali. Intelligi etiam potest: Quos mala
legio vexabat, non dæmone pauco, sed atrox, hoc
est, numerosa. Suspiciari quoque licet *quos non ma-*
tra dæmone pauco, — *Sed legio vexabat atrox*.

75. Reg. 4, Ott. 4, in contextu, Poelm. in con-
textu, *gestantes*: communior codicum mss., et edito-
rum scriptura est *gestabant*, quam Ott. 4 eadem ve-

debat gerere, metuens intrandi licentiam postulare,
pecus immunda sordium obscœnitate lætissimum,
et olentis cœni semper amicitis involutum, pro suis
adire meritis impetravit. Quippe niger, hirsutus, et
horridus, propriæ deformitati consimilem studuit
eligere mansionem, tristesque continuo phalanges
incursum, gregem pervasit, impulit, ac necavit in
marina præcipitem fluentem porcinum. Nec inmerito
diabolus generaliter dicitur inimicus, qui cunctis
sit noxius, ut, et quos odit, impelat, et quos amat,
extinguat.

teri manu exhibet ad marginem. Arntzenius edidit
gestantes.

76. Reg. 1, Ott. 4, Vat. 2, cod. Heinsii, *dura*, quod ar-
guitur ex Prosa *gravis*. Plerique *dira*. Pœna vero
erat duplex, quia et dæmonem, et vincula patiebatur.

80. Codex vetus Taurinensis *Effigiem reddit*. Reg.
4, Meus ad marg., Vule., Nans., Torn. 1, Bas.,
Colon., Vet. 1, 2, Mon., schedæ Poelm., editio
Poelm. in contextu, *reddens*, cujus glossa est in Reg.
4 *deserens*. Reg. 2, 5, Ottob. 1, 2, Vat. 1, 2,
Urb., Rom., Meus in contextu, Alb., Ald., Parrh.,
Ang., *repetens*: sed in Reg. 2, et Ott. 4, aliud vide-
tur fuisse, quo deleto, eadem manus vetus appinxit
repetens: in Vat. 4 exaratum erat *Effigiem non repe-*
tens, sed erasum postea fuit *non*. Editio Poelm. ad
marg., Torn. 3, Lips., Fabr., Bibl. Lugd. Patrum,
fugiens. Ms. Cant. *linquens*. Cellarius ex conjectura
intravit *reverens*: sed conjecturis tunc demum lo-
cum relinquendum putamus, ait Grunerus, ubi in
codd. apti plane nihil reperitur. Ipse ergo Grunerus
eligit *fugiens*. Burmannus præfert *repetens*, vel *reco-*
lens, h. e., animo, mente sua reputans: nam Cel-
larius *recolens* alicubi invenerat. Arntzenius putat,
reverens esse contra mentem Sedulii: non enim ex
reverentia dæmon exiit, sed vi coactus ex im-
perio Christi. Aptius huic loco putat *fugiens*, sed
cum id in mss. non reperitur, ingenio alicujus eru-
diti tribuendum censet. Tenet igitur cum ms. Arntz.
linquens. Antiquissima sane est lectio *reddens*, vel
red tit, neque spernenda, si *reddens* cum glossa ex-
poni possit per *deserens*. Verum etsi *reddo* significat
restituo, *emitto*, *edo*, tamen pro *desero* non facile
invenitur. Reimæo igitur *repetens* cum plerisque mss.,
non tamen ea significatione, quam Burmannus vole-
bat. Sensus enim hic est, Non audet adire hominem,
revertens in effigiem, quam cernit Christum habere,
sive, Non audet adire hominem, et reverti in effi-
giem, quam, etc. Sic paulo post ait *petiere pecus*, etc.

81. Horatius 1, epist. 2, vers. 26: *Vixisset canis im-*
mundus, vel amica tuto sus. Advertit etiam Wop-
kensis, *semper* — *amicum* occurrere pariter apud Avie-
num, Symmachum, Aratorem, Heliadium per hy-
phen, ut *graveolens, semper-avarus*.

84. Edim. *Porcorum tenuere*. Alii *Porcinum*, etiam
Beda de Metris, et ejus Commentator, qui tacito
auctoris nomine, hunc versum excitant.

85. Arator dæmonem *hospitem* pariter vocat 2,
610: *Hospite sit polluta suo*, etc.

Illic alias Dominus pelago delatus in oras, A
Intravit natale solum, quo corpore nasci
Se voluit, patriamque sibi pater ipse dicavit.

247 Ecce aderant, vivum portantes, Jamque
[cadaver,

90 Bis bina cervice viri, lectoque cubantem
Vix hominem, cui vita manens sine corporis

[usu
Mortis imago fuit, resolutaque membra jace-
[bant

Officiis deserta suis, fluxosque per artus
Languida demissis pendebant vincula nervis.

95 Hunc ubi virtutum Dominus conspexit egentem

OPUS PASCHALE.

Hinc Dominus navigio rursus famulante subvec- B
tus, natalis soli fines intravit, ubique ^a creator om-
nium nasci se voluit, illius regionis oppidum suam
patriam nuncupavit. Tunc ad eum quatuor viri cer-
vices lecto suppositi, quemdam detulere languen-
tem, vix adhuc hominem, jam cadaver. Cujus vita
motu corporis carens funeream præludebat imagi-
nem. Ita membra jacentia, resolutis nervorum vin-
culis, ac dimissis per fluxos artus, et saucios mor-
boque marcidæ tabis alienos, ut propriis officiis non
valebant. Quem ut dominus supernæ virtutis egere
virtum restitutione conspexit, a peccatis prius cur-
avit absolvere, quæ malorum omnium sunt radices,

86. Meus, *Paralyticum liberat*. Rom. *Ubi Dominus
suscitavit hominem defunctum*. Sed in hoc titulo error
apertus est. — Editi nonnulli, quos secutus est Cel-
larius, *pelagi*. Mss. cum plerisque editis *pelago*. Sic
Lucanus l. 2, vers. 88, *Pelago delatus iniquo — Ho-
stitem in terram*.

87. Nonnulli vulgati male *de corpore*, pro quo *corpore*,
videlicet quo solo voluit se nasci corpore. Mat-
thæus cap. 9, vers. 1, ait: *Et ascendens in naviculam,
transfretavit, et venit in civitatem suam*. Sedulius ex-
ponit *natale solum*, sive Bethleem. Sed melius alii
intelligunt Capharnaum, in qua civitate frequenter
Jesus commorabatur.

88. Arntz. *Deus*, alii *Pater*, et glos-a in Reg. 1, *qui
eam jam fecerat*. Nebrissensis *Pater ipse*. — cum di-
xit: *Quoniam Nazarium vocabitur*. Verum Sedulius
de Bethleem loquitur, non de Nazareth. Pater igitur
dicavit sibi, i. e., ei Domino patriam Bethleem,
cum dixit: *Et tu Bethleem, terra Juda, nequaquam
minima es in principibus Juda: ex te enim exiit dux,
qui regat populum meum Israel*. Syntaxis autem etsi D
hæerere videtur, non est tamen inusitata. Melius quide-
m est cum glossa *pater ipse*, Christus, qui eam fe-
cerat, vel cum Prosa *creator*.

89. *Vivum cadaver* oppositio verborum, de qua ad
Dracontium l. 1, 648: *Fumera viva gerens, vivax in
morte cadaver*. Chrysologus quoque *vivum cadaver*
vocavit paralyticum serm. 50.

90. Juvenalis sat. 1, vers. 64, *Sexta service feratur*.

95. *Officia membrorum* dixerunt etiam Lactantius,
et Juvenius. *Desertus officiis* pro *desertus ab officiis*:
sic pariter præpositionem omittunt Propertius, Stati-
us, Tacitus, Phædrus, Boetius.

94. Vat. 1, Meus, Reg. 2, *dimissis*: in Reg. 2,
prius fuit *demissis*, quod cæteri nostri mss. cum
Arntzen., et præstantissimis editionibus retinent.

^a Recte Gallandius advertit, legendum videri, ut
constet census, *ubique*, hoc est, *et ubi*: itaque id
amplector, quamvis in omnibus vulgaris sit *ibique*.

^b In quibusdam editis lego *effecturo*, in aliis *affec-*

Robore, peccatis primum mundavit adeptis,
Quæ generant augmenta malls: miseroque
[jacenti,

248 Surge, ait, et proprium scapulis attolle
[grabatum,

Inque tuam descende domum. Nil jussa mora-
[tus,

100 Cui fuerat concessa salus, vestigia linquens
Tandem aliena, suis lætatur vadere plantis,
Vectoremque suum grata mercede revexit.

Principis interea synagoge filia, clauso
Functa die, superas moriens amiserat auras.

105 At genitor, cui finis edax spem profus adultæ

ut in hominem depulso sordium squalore mundatum,
tamquam præparatam sibi salus introiret in domum.
Dicit ergo jacenti tunc misero, sed felici protinus
futuro ^b, *Surge, tolle grabatum tuum, et vade in do-
mum tuam*. Nec moratus ille parere jussis, assurgit,
ex imbecilli validus, ex desperato confusus, ex me-
rioriente victurus, tollensque lectulum, quo jacebat
immobilis, et ipsius arentis ligni robore factus ar-
dior, suis tandem plantis incedere, alienis se gaudet
caruisse vestigiis, gratæque mutua redhibitione
mercedis vectorem proprium humeris famulantibus
mox revexit.

Hæc igitur Domino faciente miracula, Principis

SCHOLIA.

C Arntzenius ex Prosa prætulit *dimissis*: sed conferri
deberet Prosa cum multis mss., ut vera lectio ex ea
hoc, et aliis in locis erui posset. Alioqui frequens
est confusio in hujusmodi verbis *demitto*, *dimitto*;
demersus, *dimersus*; *delapsus*, *dilapsus*; et quod atti-
net quidem ad sententiam, parum refert, utrum,
utri præferas.

95. Arntzenius cum solo ms. Arntz. *egere*, quod
item ex Prosa confirmat. Non autem video, cur as-
truat, *egere* ad poetarum genium accommodatus
esse, quam *egentem*, quod unanimi consensu alii
mss., et editi comprobant: ni forte sententia illi ar-
rideat, a nobis alibi explosa, non bene hujusmodi
participiis versum concludi. *Virtutum*, vel *virtutis*
Dominus Deus phrases sunt ecclesiasticæ, et in ora-
tionibus liturgicis receptæ.

91. Cant., Arntz., codex Burmanni, scheda
Poelm., Parrh., Ald., Lips. cum mss. nostris Ou. 1,
Vat. 1, Reg. 5, Urb., Rom., Alb., Meo, *confirmat*.
Alii mss., et editi, *mundavit*, quod recentiores am-
plectuntur ex Prosa, et simili loco l. 1, vers. 57,
Lactificata seges spinis mundatur adeptis.

97. Fabr., et quidam alii editi, *misero inde jacenti*.

99. Edimb. *disce te*, quæ est etiam conjectura
Wopkensis. Grunerus tuetur *descende*, quia solet id
verbum poni pro *ire*. In Reg. 2, glossa *ascende, perge,
vade*.

100. Vat. 1, *confessa*: lege *concessa*.

102. Glossa Reg. 1, *Vectorem-grabatum. Grata-
placida*. Accipe nunc Nebrissensis enarrationem:
*Vectorem suum, vel seipsum, vel grabatum. Mercede
grata, quia ab aliis vehebatur mercede, sed non grata*.

103. Meus, *Rogat Dominum princeps sacerdotum
pro filia defuncta*. Rom., *De filia principis synagoge*.
Taurinens, *Principis synagoge filiam suscitavit*.

104. Nebrissensis ad verbum *clauso die* proferet
turo, in aliis mendose *furo*. *Vix debito, quia vera
sit lectio futuro, vel affuturo*. *Infra* in vol. 6od. erat
ex becilli pro ex imbecilli.

Sustulerat, sanctos Domini lacrymansque, ge- A
 [mensque
 Corruit ante pedes, vix verba precantia fari
 Singultu quatiente valens, Miserere parentis
 Orbati, miserere senis, modo filia, dicens,
 110 Unica, virgineis nec adhuc matura sub annis,
 249 Occidit, et misero patris mihi nomen
 [ademit.
 Affer opem, lapsamque animam per membra
 [refunde,
 Qui totum præstare potes. Hæc inquit: et auctor
 Lucis ad extinctæ pergebat funera, gressum
 115 Vix populo stipante movens: permixtaque tur-
 [bis

Ibat inundantem mulier perpessa cruorem.,
 Quæ magnas tenuarat opes, ut sanior esset,
 Exhaustaque domo, nec proficiente medela,
 Perdiderat proprium pariter cum sanguine sen-
 [sum.
 120 Ast ubi credentis jam sano in pectore cœpit
 Dives adesse fides, mediis immersa catervis,
 Nititur aversi vel filium tangere Christi:
 250 Posteriusque latens, subitam furata salu-
 [tem
 Extrema de veste rapit, sicciæque fluentis
 125 Damnavit patulas audax fiducia venas.
 Senserat ista Deus, cujus de fonte cucurrit,
 Quod virtus secreta dedit, furumque fidele

OPUS PASCHALE.

synagogæ filia vitalibus terminis occupata, supernæ B
 lucis spiramenta perdiderat jacebatque corpus im-
 mobile, soli jam debitum sepulturæ. Tunc a miseri
 pignoris clade genitor sauciatus excurrens, cui finis
 extremus spem generis abstulerat jam florentem,
 lacrymans, ingemensque, Dominiolvebatur ad
 pedes. Vix verba precantia singultu quatiente con-
 firmans, *Miserere patris orbati, miserere senis*, in-
 quiens, *destituti. Unicam habeo, vel magis habui fi-
 liam, quæ modo deficiens in annis necdum puberibus
 constituta, paterni mihi nominis cernitur abstulisse
 vocabula. Confer opem, et subveni, dilapsamque ani-
 mam membris restitue jam frigentibus, cui totum posse
 suppeditat, cui totum posse nil obriat.* Tales vix ille
 preces implevit, et jam Dominus constipatus discipulis, C
 et catervis, ad puellæ gradiebatur funera sus-
 citandæ.

Ibat autem turbis immixta nimio cruoris fluente

per annos duodecim mulier sauciata quæ meden-
 tibus plura conferens, nil proficiens, et facultatibus
 pariter vacuata prodibat, et sanguine. Sed ubi cre-
 dulo jam sani cordis arcano fidelis cœpit abundare
 præsumptio, mediis se catervis vehementer iniecit,
 parvam saltem desiderans summitatem Dominici con-
 tingere vestimenti, latensque posterius, ab extrema
 pendens ora lacinie furtivam subito rapuit sospita-
 tem. O quam rebus arduis impetrandis plus est con-
 fidere, quam rogare! Quippe venit ex corde fiducia,
 ex lingua preces sæpius sine corde funduntur, fiducia
 sine corde non nascitur. Ecce nunc femina longæ
 passionis supplicio desperata, venit ad medicum,
 non obsecrans, non gemens, non deplorans, sed
 tacens abstulit, quod quærebat. Stabat in ore muto
 silentium, et animus exclamabat ad Dominum. Mox
 undosi sanguinis rivos major fidei desiccavit alluvio,
 cunctisque gratiæ muliebris ignaris, Christum non

SCHOLIA.

versum Virgilii in *Æn.*, *Ante diem clauso vesper com-
 ponet Olympo; et ad superas auras, vi Æn.*, *Superasque evadere ad auras.*

110. Vat. 2, necnon, manu fortasse recentiori, nec adhuc.

111. Vat. 2, Reg. 5, Ald., *mihî patris.* Elegans esset, *Occidit: heu! misero patris mihi nomen ademit.*

113. Nonkios sollicitabat, *Qui totam, vel Qui votum; quem Wopkensis recte refellit, nullus probans, totum pro omnia accipi.* Confer. vers. 520, l. iv Juvenei: *Totum complere licebit.* Ita locuti Ambrosius, Zeno Veronensis, Chrysologus. Deus auctor, repertor, dominus lucis a poetis sacris passim dicitur. In hymno S. Vincentii, quem descriptum habeo ex perveteri codice Vat. Palat. num. 853, neque editum puto, simili modo: *At contra dimicans, auctorem lucis Patrem, ejusque natum.— Qui solus, ac verus est Deus, instantius tu es confessus.* Quæ est imitatio Prudentii hymno 5, Peri-t. S. Vincentii vers. 37 seqq., *Nos lucis auctorem Patrem, etc.*

116. Meus, fluorem: retine cruorem.

117. Parris, expendit: alii tenuarat. In Reg. 1, aliud fuit, sed eadem vetus manus appinxit tenuarat. Rom. mendose, tenuerat. In Ott. 1, ex tenuarat factum est tribuebat. Minime loco moveri debet tenuarat pro minuerat.

120. Ott. 2, credenti jam sano pectore, quod ferri potest.

121. Ottob. 2, mediisque: superflua est con-

jectio.

122. Ott. 2, Urb., *aversi: lege aversi* ex Evangelio: *Accessit retro.*

123. Vat. 1, subito, manu forte eadem factum subitum. Arator ii, 1209, *Undique præcipites subitam rapere salutem.*

125. Meus, Sanavit, Rom. pro d. s. Curavit, in textu *Damnavit*, quod mss. alii cum omnibus editis exhibent. Burmannus conjiciebat *Stagnavit*, ut *stagnare sanguinem* dici notat Faber ad Justin. l. xxxvii, c. 11. Verum Wopkensis recte explicat *Damnavit* pro *obstruxit*. Nebrisensis observat, *damno sumi pro constringo* ex Marcellio, et Servio ad Virgilium, eclog. v, vers. 80, *Damnabis tu quoque votis.* Wopkensis interpretatione laudat Prudentium hymn. ii Perist., vers. 479, *Nefanda damnet limina.—Obdeus æneus pesulos: et Hamart. vers. 650, Damna aures, Pater almae, meus: et Apoth. vers. 752, Ante fores tumuli, quæ saxa inmania duro — Objice damnarant.* Sic Arator l. ii, vers. 195, *Quin etiam custode dato signare sepulcrum — Ad geminum volvere nefas, Dominique paratam — Surgendi damnare viam.* Cæterum *dominare aliquando* idem valere, ac *damnum inferre*, Hispanice *damar*, ostendi ad Draccontium l. ii, vers. 346, ubi hunc etiam versum. Sedulii allegavi. Sed revera hoc loco sensus postulat, *Damnavit* explicari per *obstruxit, constrinxit, aut impedivit, ne cruore diffuerent.*

126. Nonnulli vulgati, *cujus in fonte; minus bene.*

Laudat, et egregiæ tribuit sua vota rapinæ.

Ventum erat ad mœsti lugentia culmina
[tecti,

130 **251** Dellestemque domum, moriens ubi virgo
[jacebat

Extremum sortita diem, trepidusque tumultus

Omnia lamentis ululans implebat amaris,

Funereosque modos cantu lacrymante gemebant

A Tibicen, plangorque frequens confuderat ædes.
135 **252** Ponite sollicita conceptos mente dolores,
Illic sopor est, Salvator ait, nec funus adesse
Credite, nec somno positam lugete puellam.
Dixerat, et gelida constrictum morte cadaver
Spiritus igne fovet, verboque immobile corpus
140 Suscitatur, atque semel genitam bis vivere præstat.
Obstupere animis, inopinæque vota parentes

OPUS PASCHALE.

latuit sui muneris donum, de cujus fonte emanavit, quod spes confidentis implevit, furtumque publicans tam fidele donis salutaribus remuneratur vim rapinæ.

Ventum erat interea miserandæ domus ad tecta lugentia, funus ubi virginis immaturum lacrymis omnium jacebat expositum, cœtusque flebilis, ac tumultus universa vocibus amaræ jubilationis impleverat. Plangebant^a gemitu modulante tibicines cantus inferis blandientes, et illætabilis multitudo discurrrens crebris clamosa doloribus ædes confuderat infelices. Vetat Dominus, fieri somno compositam,

vetat, mortuam lugeri victuram. Cunctis etenim corpus videbatur extinctum. Soli Christo, qui ad vitam venerat largiendam, sopor apparebat infusus. Et hoc quidem ad ejus gloriam pertinuit singularem, quod defunctam dixerit dormientem, ut admirabilem scilicet facta virtutum parentibus monstraturus, minus se donare pronuntians, quam donabat, humanæ laudis declinaret injuriam. Tunc cadaver immobile, corpusque gelidum, et frigidæ mortis rigore constrictum, spiritus igne remolliens, imperiosæ vocis arbitrio virginem suscitavit a tartaro, semelque progenitam, vivere præstitit bis puellam. Stupebant

SCHOLIA.

128. Fabr., et nonnulli alii editi *sua dona*, quod ex Prosa firmari potest. Alii *sua vota*, h. e., vota ipsius mulieris, ea, quæ voverat, vel optaverat. In Reg. 2, aliud fuit, sed vetus eadem manus rescripsit *vota*. Paulo post, vers. 141, occurrit eadem significatione, *Inopinæque vota parentes — Aspiciunt*.

129. Editio Poelm. ad marg., Schedæ ejusdem Poelm. *Ped. Lips.*, *limina tecti* : quod quidem magis usitatum est apud poetas. Itaque Wopkensis ex conjectura volebat, mutari *culmina tecti* in *limina tecti*. Sed cum exemplaria vetera omnia consentiant in *culmina tecti*, id retinendum est : ac fortasse Sedulius amplitudinem domus innuere voluit. Vide Barthium ad Claudianum l. 1 in Rufinum, vers. 205 : *Hæc mihi tecta — Culminibus majora tuis*. Alioquin *culmen tecti* pro ipso domus tecto accipi solet : sed ut *tectum*, ita etiam *culmen* pro ædibus ipsis interdum usurpatur.

130. *Moriens* peculiari significato pro *mortua*. Verbum *jacere* de vita jam functis frequenter adhibetur.

131. Vatic. 1, ed. Lips.. *Extremam*, quod præferendum esse putat Arntzenius, si regulis grammaticorum stentus : quia Servius ad Virgilium l. x, vers. 467, *Stat sua cuique dies*, sic habet : *Dies vero tempus vitæ : nam feminino usus est genere : cum enim masculino utimur, revera diem significamus*. Sed quid sit de hac distinctione, quam non religiose ab omnibus observari ipse Arntzenius fatetur, in re præsentem ipsum diem postremum vitæ vult significare Sedulium. Sic Horatius l. 1, epist. 4, vers. 13 : *Omniem crede diem tibi diluxisse supremum*.

133. Arntzenius ex Prosa conjicit *cantu modulante*, videlicet tibicines gemebant cantu modulante funereis modis ; nihil tamen mutandum censet. Vat. 4, Meus, Rom., Ang., Reg. 5, Urb., Otobon. 1, rec. m., Parrh., *gemebant*. In Ott. 1 fuit a pr. m. *gemebat*, quod schedæ Poelm. præferunt, sed ita, ut legatur *Tibicen*, non *Tibicines*. Arntz., Cant., Ald., Vet. 1, 2, Monast., Col., Lips., aliarumque plures editiones cum Reg. 4, posteriori manu, et aliis mss. nostris, *gemebant*. In Reg. 4 prius erat *gerebat*. Fabr., Torn. 3,

^a Juretus in vet. cod. invenit *Clangebant*, repositit *Plangebant*. Primitus etiam in codice ms. erat *tubicines* : sed librarius postea expressit *tibicines*, quod postremum rectius esse pronuntiat Juretus : quia tibiæ in funeribus tenerioris ætatis adhiberi solebant.

Bibl. Lugd., *feribat*. Prosa stat pro *gemebant*.

134. Fabr., Torn. 3, schedæ Poelm., et, ut puto, Nebrisensis, *Tibicen*, quod et metro satisfacit, et bono sensu usurpari potest pro multis *tibicinibus*, ut *miles*, et similia, sive versu præc. legas *gemebat*, sive *gemebant*. In Ott. 2 ex *Tubines*, correctum est *Tibicines*, et recentiori manu factum *Tibicines*. In Reg. 1 etsi a pr. m. est *gerebat*, tamen exaratum est *Tibicines* cum glossa, qua indicatur, secundam esse longam. In Ang., Alb., et aliis mss., et editis, cum hoc errore metri *Tibicines*. Defendi posset *Tubicines*, producta prima, quia tres breves concurrunt, ut fieri solet in similibus. Juvenus quidem in hoc puellæ funere tubas memorat l. ii, vers. 400, et in codice Vercellensi versionis Italicæ Matthæi non *tubicines*, ut in Vulgata, sed *tubicines* legitur, ut ad eum loc., et in Addendis notavi. Quod autem nonnulli dicunt, tibiam semper adhibitam fuisse in funeribus hominum minoris ætatis, id, si auctoritate Servii admittatur, intelligi debet de infantibus. Puella autem, cujus mentio nunc fit, erat duodecim annorum : adeoque locus jam erat tubis. In Reg. 2 pro *frequens* videtur prius fuisse *fremens* : quæ fortasse proba, et genuina est lectio. Sedulius enim imitatur Juvenum, sic describentem idem funus l. ii, vers. 400 : *Plangentis populi fremitus, clangorque tubarum — Ultima supremæ celebrabant munera pompæ*.

136. Reg. 2, *ne funus* : sed factum recentiori manu, *ne*.

137. Poelm., mendose *lugere*.

138. Reg. 1, 2, 5, Ott. 1, 2, Vat. 2, Urb., schedæ Poelm., Parrh., Ald., *gelida*, quod epitheton est usitatum mortis. In Vat. 1, et, ut videtur, in Vat. 2, ex *gelida* factum est *gelidum*, quod editio Poelm., Vet. 1, 2, exhibent.

141. Ott. 1, *animas*, recte poster. m. correctum *animis*. Wopkensis conjicit *parentis*, ut tibicines, et alii, qui aderant, obstuperint *vota patris*. Sed ex Prosa, et Evangelio Lucæ cap. viii, perspicuum est, parentes obstupuisse. Itaque recte in Vat. 1, eadem manus prima *parentis* mutavit in *parentes*.

Confer notam ad versus. Pro *inferis blandientes* non mala est conjectura Gallandii *inferis blandientes*. Idem paulo post refert *defunctam dixerit* : pleræque bibliothecæ Patrum *defunctum dixerit*, quod equidem non ausim damnare.

Aspiciunt, versisque modis per gaudia plan- A 150 Sub Domini micuere manu, tactuque sereno
[gunt.
Instaurata suis radiarunt ora lucernis.

253 Inde pedem referens, geminos videt
[ecce sequentes

Cæcatos clamare viros : Fili inelyte David,

145 Decute nocturnas extinctis vultibus umbras,
Et clarum largire diem. Quam credere tutum,
Quam sanum est cognosse Deum ! jam corde vi-
[debant,

Qui lucis sensere viam ; tunc cæca precantum
Lumina, diffuso ceu torpens ignis olivo,

254 His ita dimissis, alius producitur æger,
Multiplici languore miser, qui voce relictus,
Auditu vacuus, solo per inania membra

155 Dæmone plenus erat : hunc protinus ordine sa-
[cro

Curavit versis Deus in contraria causis,
Dæmonio vacuans, auditu, et voce reformans.

Nec minus interea proprios jubet omnia posse
Discipulos, totisque simul virtutibus implens,

OPUS PASCHALE.

parentes in filia cunctantes credere quæ videbant, B plicita, suis lucernis radiarunt ora videntia.
subitaque rei jucunditate permoti, gaudio lacrymis
plus profusis, genus mutavere plangoris.

Inde peracta recidivæ lucis operatione discedens,
duos conspicit viros amissis luminibus sauciatos,
talibus pene vocibus deprecantes : *Miserere nostri,
fili David.* Illam scilicet misericordiam deprecaban-
tur, ut noctem removens caligantem, ex cunctis
diem vultibus reformaret. Quam tutum est credere,
quam sanum est in Deo studiose confidere ! Corde
siquidem jam videbant qui, Christo gradiente, lucis
s emitam sentiebant. Tunc oculi mœsta supplicii cæ-
citate compressi, velut oleo torpens ignis infuso,
tactu micuere Dominico, dextraque serenitatis ap-

His itaque dimissis, alius inorbis et triplicibus
oblatus est imbecillis, qui voce desertus, vacuatus
auditum, per inania raptis usibus membra, plenus
solo videbatur esse dæmonio. Hunc, conversis in
contrarium causis, Dominus illico sic curavit, ut
dæmonio vacuasset^a ejecto, voce pariter, et auditu
replevisset infuso.

Nec cunctatus duodecim quoque discipulis tan-
tumdem tradere potestatis, jubet eos omnia posse
perficere, quæ videbant se fecisse, totisque virtuti-
bus opulentos mittit ad ovium indaginem perditarum,
domus scilicet Israel, quia necdum per omnes jugi-
ter gentes hujus nominis disperserat dignitatem.

SCHOLIA.

142. Codices nostri unanimi consensu, Mss. Lips.,
Heins., Barthii, Parrh., schedæ Poelm., ac multi
editi, *plangunt.* Poelm. in contextu cum aliis editis
plaudunt. Bene id esse ait Wopkensis, h. e., exsul-
tant : neque illi displiceret *pangunt*, i. e., hymnos
canunt : præfert tamen *plangunt*, ut dici solet flere,
aut lacrymari gaudio : quæ etiam fuit interpretatio
Nebrissensis, et glossatoris in Reg. 1 : *Ex nimio
gaudio et admiratione flent.* Huc pertinet, quod supra
de contrario plangere ait : *Plangorque frequens
confunderat edes.* Favet prosa, et similis locus Victo-
rini Pictaviensis de J. C. Deo et homine, vers. 39 :
*Jussumque cadaver — Prosiluit ante oculos : latus fit
plangor in omnes.*

143. Rom. *De duobus cæcis illuminatis a Domino.*
Meus, Cæci duo vident. Urb. *Inde pedem.* Vat. 1,
Inde pedes, ead. vet. m., *pedem.*

144. *Meus, clamore,* quod edidit Fabricius : sed
retinendum *clamare.*

145. Omnes mss. nostri *Decute.* Parrhasius et
plerique editi *Discute.* Cellarius cum pluribus mem-
branis restituit *Decute.* Vide l. II, vers. 154, *Decutit
expulsas illæsis vultibus umbras.*

146. Vat. 1. *Et clare :* alii, *Et clarum.* Ott. 2, ed.
Lips., *tutum est.* *Meus mendose, tuum est.* In Ott. 1
videtur fuisse *totum*, factum *tutum* cum glossa *sanum,
firmum.* Communis omnium scriptura *tutum sine
est.*

147. Parrh. *Quam sanum sit nosse Deum.* Reg. 1
in contextu, Reg. 2, 5, Ott. 1 a sec. m., Ald., et
multi editi, *Quam sanum est cognosse Deum.* Ita Arntz.
sine est. M. Burmanni, Reg. 1 ad marg. pro d. s.,
Quam clarum est cognosse Deum. Ott. 1 a pr. m.,
Quam clarum novisse Deum. *Meus* in contextu, *Quam
sanum novisse Deum.* *Meus* pro d. s. perperam, *Quam
clarum est cognoscere Deum.* Rom., *Quam sanum
cognoscere Deum, correctum cognosce Deum.* Vat. 1
male Quam sanum est cognoscere Deum. Vat. 2, Urb.,

^a Observat Juretus, *vacuasset* esse pro *vacuaret*,
ut *replevisset* pro *repleret*, et l. v, cap. 7, *meruisset*

C et, ut videtur, Alb., *Quam sanum est, cognosce Deum.*
Neque id ferri potest. Prosa pro *cognosse* refert in
Deo studiose confidere.

148. Prima manus in Arntz. pro *sensere* scribit vi-
dere, invita prosa.

149. Reg. 1 *defuso*, factum *diffuso.* Similiter in
Vat. 1, *defuso* mutatum est in *diffuso.* Plerique alii
mss. *diffuso.* Editi etiam variant. Burmannus probat
defuso. De hac varietate scribendi dixi in not.
ad Dracontium l. III, vers. 73.

150. Arntz., schedæ Poelm., Parrh., *Meus* pro d.
s., Reg. 2, Ott. 1 a sec. m., *fulsere :* alii *micuere ;*
quod pro glossa vel d. s. in Reg. 2 apponitur.

151. Arntz., schedæ Poelm., Reg. 2, *micuerunt :*
in Reg. 2 glossa, vel d. s., *radiarunt*, quæ commu-
nior est lectio. Editi plerique *radiarunt*, Parrh. *mi-
cuerunt.* In Ott. 1 posterior manus fecit *radiarunt.*

152. Rom. *De quodam ægro.* Poelm. *Dæmonium
mutum eiecitur.*

156. Urb., Rom. errore metrico transponunt *Deus
versis.* *Meus versis Dominus contraria :* sed deest sen-
sus ; ad marg. pro d. s. recte *versis Deus in con-
traria.*

158. Rom. *Ubi Dominus dedit potestatem discipulis
super omnia.*

159. Vat. 1, *totis virtutibus et simul implens.* Von-
cius ait, sensum exigere *tot eosque simul.* Merito dis-
sentit Wopkensis, qui et ipse conjicit *totosque sim-
ul*, i. e., *omnes*, sed retinet *totisque* pro *omnibus.*
Notionem hanc vocis *totus* pro *omnis*, sequiori ævo
adhibitam, in Virgilio et Cicerone frustra quæri
affirmat idem Wopkensis. Alii similia exempla
Plauti, Phædri et Hirtii allegant. Conjectura Wop-
kensis *totosque* reperitur in meo codice ; sed eadem
manus correxit *totisque.* Hanc lectionem confirmat
prosa : et exponere possumus, *integris, universis
virtutibus implens.*

pro *mereretur.* Mutatio isthæc temporum familiaris
est scriptoribus sequioris ætatis.

- 160 Ite, ait, et tristes morborum excludite pestes,
Sed domus Israel (quia necdum nomine gentes
255 Auxerat hoc omnes), cœlorum dicite reg-
[num,
Dæmoniis auferite locum, depellite lepram;
Functaque subductæ revocate cadavera vitæ.
165 Sumpsistis gratis, cunctis impendite gratis.
Ac velut hoc dicens, Ego vobis quippe ministris
Servandos committo greges, ego denique pastor
Sum bonus, et proprios ad victum largior agros.
Nemo meis ovibus, quæ sunt mea, pascua vendat.
170 Hæc in Apostolicas ideo prius edidit aures

- A Omnipotens, ut ab his jam sese auctore magistris
In reliquum doctrina fluens decurreret ævum.
Qualiter ex uno paradisi fonte leguntur
256 Quattuor ingentes procedere cursibus
[annes
175 Ex quibus in totum sparguntur flumina mundum.
Quisquis enim deitatis opus, quod non habet ex se,
Sed, Domino tradente, gerit, sub munere puro
Suscipiet, puro dispenset munere, possit
Ut dispensator, non ut mercator haberi,
180 Davidisque modis vitam cantare futuram;
Intrabo in Domini requiem, quia nescio mercem.

OPUS PASCHALE.

Euntes ergo, sic admonet inter alia quæ jubebat, prædicare, dicentes, quia propiavit regnum cœlorum, infirmos curate, mortuos suscite, leprosos mundate, dæmonas ejicite; gratis accepistis, gratis date. Tamquam si diceret pastorali Dominus cura sollicitus: Ego vobis operariis utpote solertibus commendo cautius greges bonus pastor existens, pro quorum victuali solatio proprii juris agros impertio. Nullus itaque meis agnis et ovibus vendat pascua meæ testati subjecta, quod ideo prius Apostolicæ tradidit

B disciplinæ, ut ab eorum dehinc magisterio propagata in posteros deflueret sequentis ævi doctrina, sicut^a derivata per totius mundi limum flumina vagantur innumera. Quisquis itaque Deitatis opus exercet, quod non proprium gerit, sed spirituali dignus traditione suscipit, puri muneris gratiam consecutus, puri muneris gratiæ sit devotus, ut dispensator potius, quam videatur esse mercator, et cantico Davidicæ jucunditatis impleto, spem sibi vitæ sic pronuntiet affuturæ^b: *Qui non cognovi negotiationes,*

SCHOLIA.

160. Rom. *pellite, Meus expellite*; alii *excludite*, quod melius est, nam paulo post recurrit *depellite*.

161. Arntz., *Out. 2* cum *Monast., Fabr., Lips., Poelm.* aliisque editis, *Sed domui Israel*, quod descendit Wopkensius: nimirum dicite cœlorum regnum domui Israel. Fere omnes nostri mss. cum Cappusoto, Parrh., Ald., et aliis, *Sed domus Israel*, quod contra Wopkensium tuetur Grunerus, videlicet excludite pestes, sed domus Israel: nondum enim gentes aliæ hoc nomine appellabantur, ut postea Paulus Abrahamum patrem gentium vocavit, *gentes* Abrahami semen, filios dixit. Hæc interpretatio et lectio retinenda, quæ ex Evangelio et prosa maxime confirmatur. Quod autem in genitivo *domus* ultima corripitur, id novum non est in Sedulio. Alia est conjectura Wopkensis *munere* pro *nomine*, quæ similiter a prosa clare damnatur.

162. Poelm. pro d. s. *Sancerat hoc, Rom. ducite: lege dicite, h. e.*, prædicare.

165. Mendum est in Reg. 5, *Dæmonis*, et in Poelm. *auferre*.

164. Cant., Parrh., Vet. 1, Bas., Torn. 1, 2, *Cunctaque*. Legendum cum plerisque *Functaque, h. e.*, defuncta. Sic enim hoc verbum sumi solet, scilicet simplex pro composito.

165. Juvencus l. ii, vers. 442, *Et vos haud aliter gratis impendite dona.*

168. Mon. *Cum bonus*, mendose.

169. Urb. *questus*: lege *quæ sunt*.

170. Wopkensius interpungendum censet *Ac (velut hoc dicens: Ego... vendat) Hæc in apostolicas*, etc. Prosa aliam distinctionem suadet.

171. Ms. Arntz. *ministria*: alii, favente prosa, *magistris*.

172. Cant. *discurreret*: melius alii, *decurreret*; quamquam similia verba præpositione *de* et *dis* composita sæpe inter se permulantur, neque semper significato distinguuntur.

173. Parrhasius hunc et seqq. versus octo omittit usque ad *Exin conspicuam*. In editione Gruneri desideratur hic versus *Qualiter*, sed aperto mendo

typographico, cum duo sequentes ibi legantur. Isidorus l. vi Etym., c. 16, hac eadem similitudine utitur: *Inter cætera autem concilia quattuor esse scimus venerabiles synodos, quæ totam principaliter fidem complentur, quasi quattuor Evangelia, vel totidem paradisi flumina.* Hoc caput a Braulione, qui Etymologas Isidori in libros digessit, accersitum videri ait annotator Isidori Grialis. Sed rationes, quas profert, minime id probant.

174. Mss. Heins. Arntzen. *irrigui pro ingentes*. In Vat. 2, videtur hæc vox in duas divisa in *gentes*, quod non arridet.

176. Hic et sequentes quinque versus absunt a mss. Heins., Cant., Lips., Arntz., a nostris omnibus codicibus, etiam ab Ang. et Alb., ab antiquissimo Taurinensi, ab Aldo, ab edd. Vet. 1, 2, Mon., Lips. et aliis. Editio Poelm. et aliæ eos exhibent: recentiores quoque editores Cellarius, Grunerus, Arntzenius. Sententia eorum in prosa legitur: sed cum prosa nonnunquam in alia, quæ in carmine non sunt, excurret, merito suspicari possumus, hos versus Sedulii non esse, sed alterius, qui ex prosa eos concinnaverit. Arntzenius ex stylo pronuntiat, hæc ab aliena manu panno Seduliano fuisse assuta. Equidem tam apertum discrimen inter hos et versus Sedulianos non video, neque difficulter credam, ipsum Sedulium, confecta prosa, hos quoque versus carmini addidisse: ex quo accidere potuit, ut in multis exemplaribus desiderentur.

177. Wopkensis conjectura *sub munere puro* pro *sub nomine puro*, ut habent editi, immititur prosæ et toti contextui: adeoque ea lectio recipienda a nobis est. Non enim ex solis editionibus vulgatam scripturam, quæ minus comoda est, retinere debemus. Respondent autem hæc versui 165, *Sumpsistis gratis, cunctis impendite gratis*.

180. Arntzenius ex prosa conjicit *Davidicisque*: id certe, vel, ut in mss. plerumque scribitur, *Davidicæque*, magis redolet Sedulium. Editi, *Davidicæque*.

181. *Nescio mercem* est nescio mercator esse. ut paulo ante ait, *non ut mercator haberi*; vel non com-

^a In vulgatis omissum est *sicut*, vel *ut*, et sine ullo sensu legitur *doctrina, derivata*, etc. Gallandius errorem jam advertit. In quibusdam Patrum bibliothecis

mendum est *lumina* pro *flumina*.

^b Juretus scripturam veteris exemplaris retinuit: eisi enim in Vulgata nunc legitur psalm. lxx, vers

257 Exin conspicuam synagogæ ingressus in A

[aulam,

Aspicit invalidum, dimenso corpore mancum,
Seminecem membris, non totum vivere, cujus

185 Arida torpentem damnarat dextera partem;
Imperioque medens, gelidam recalescere palmam
Præcipit, et reduci divino more salutis,

258 Sicut semper agit, nil tollit, et omnia reddit.

OPUS PASCHALE.

introibo in potentiam Domini. Nullus namque sine Domini largitate potest habere famulus, quod ministret, aut unde dona distribuatur, si non acceperit, quæ dependat. Paulum audiamus apostolum similiter hæc dicentem: *Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei. Hæc jam quaeritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniat. Et iterum monet idem doctor, et dicit: Quid autem habes, quod non accepisti? quod si accepisti, quid gloriaris, quasi qui non accepisti?*

Synagogam deinde Dominus cum fuisset ingressus, cernit invalidum stupore dimensi corporis mancum, membris seminecem sauciatis, totum nec vivere, nec obire, cujus arentem dextram pigri torporis glacies amputaverat, desperatis usibus jam sopitam.

gnovi negotiationes, ut ait prosa.

182. Rom. Ubi reddidit Dominus manum cuidam manco. — Ms. Arntz. et ed. Lips. scribunt *Exhinc*. Wopkensis melius putat *Exin continuo*, vel *Exin contiguam*. Sed nulla est causa, cur conspicuam rejiciatur.

183. Reg. 1, 2, Meus, Urb., Rom. *dimenso*, cujus est glossa in Reg. 1, *quasi mensuram non habente*, et in Reg. 2, *diminuto*. In Ott. 1 etiam ex *demerso* factum est *dimenso*. Grunerus id secutus est, quod etiam in ms. Burmanni exstabat, et confirmatur ex prosa. Alii mirum quantum variant. Vatt. 1, 2, Reg. 5, Ang., Ald., Poelm. in contextu, Lips., Fab., Cell., *demisso*, quod vix idoneum sensum recipit. Nebrissensis, Barth. et schedæ Poelm., *demisso*, h. e., mutilato, ut exponit Nebrissensis. In edit. Poelm. ad marg. *demessos* error est pro *demisso*. Cappusotus, Parrh., *dimerso*, vel, ut melius scribitur, in Ott. 1 a pr. m. *demerso*. Codex Arntz. *demisso*, a sec. m. mutatum in *demso*, quod forte erit *demenso*. Alb., Vet. 1, 2, Mon., Ott. 2, *dimisso*.

184. Arnzenius edidit *nec*: atque ita quidem habet prosa; sed mss. nostri cum plerisque editis *non*. Solet autem alteram pro altero usurpari; et in mss. frequenter inter se confunduntur.

185. Vet. 1, 2, et Mon., *damnarat*. Ita fuit in mss. Ottob. 1, Rom., Meo, sed emendatum est per *damnarat*. Vat. 1, repugnante metro, *damnaverat*.

187. Reg. 1, 2, 5, Ott. 1, 2, Ang., Alb., Urb., Meus, Rom., Vat. 2, Cant., Arntz., et Ald., *et reduci*, cujus glossa in Reg. 1, *reverti*, quæ indicat, *reduci* esse a *reduco*, *reducis*: sed tunc secunda esset producenda. In Reg. 2 glossa est *remeabili a redus*, *reducis*. Vat. 1, *ac reddidit*. Parrhas. *et reddidit*. Fabr. etiam *reddidit*. Torn. 5, et alii, *salutem*, pro *saluti*. Arnzenius cum schedis Poelm. et aliis vulgatis, *et reddi divino more salutis*: qui non intelligit, quid sibi velit *reduci*. Atqui hæc scriptura, quæ fere omnium mss.

En iterum veteres instaurans lubricus artes

190 Ille chelydrus adest, nigri qui felle veneni

Lividus, humano gaudet pinguescere tabo,

Quodque per alternos toties disperserat ægros

Virus, in unius progressus viscera fudit:

Cui vocem, lumenque tulit, triplicique furore

195 Saucia membra tenens, mutum quatiebat, et [orbum.

Tunc imperioso potenter auxilio palmam meruit, cessantibus alienum in calorem sanguinis venarum motibus, animam non arte præstitit, sed jubendo concessit, dicens: *Extende manum tuam*, et extendit manum suam, et restituta est ei, sicut altera. Vere Dei munus est istud singulare, quod incessanter exereet, qui humanæ salutis nil adimit, et semper un-

versa restituit. En iterum lubricus adest ille Chelydrus, et noxius instaurator, qui livido veneno fellis uberrimus, tabo pinguescere gaudet humano, quodque per multos alternis passionibus occupatos sæpe virus effudit, in unius totum membra sævendo congegit, cui mentem rapuit, vocem clausit, lumen exstinxit, triplicisque simul clades innectens, mutum, cæcumque

SCHOLIA.

est, retineri debet: ita enim explicatur: et, sicut semper agit, salutis divino more revertenti nil tollit, et omnia reddit. Ita etiam prosa.

188. Ott. 1, *semper ait*: *retineo agit*. Nebrissensis sic explicat, *Nil tollit pro mercede, vel nil diminuit. Hoc secandum magis placet.*

189. Rom. *De cæco, et muto*. Meus, *Cæcus mutus dæmoniacus liberatur*. — Aldus edidit, *Ecce iterum*.

190. Arntz., Reg. 1 a pr. m., et Ott. 1 a pr. m., *nigro*, ut apud Senecam *Æd. vers. 358, Et felle nigro tabidum spumat jecur*. In Reg. 1 et Ott. 1 correctio indicat *nigri*, quæ est communis scriptura: et passim quidem *nigrum* venenum dicitur, quod exemplis confirmare supervacuum est.

192. Meus *Quique*: melius alii *Quodque*. Arntz. contra leges pedias omittit *que*. Sæpe in codd. mss., id accidere observat Arntzenius. Rom. *diffuderat ægros*. Sententia est, *Quod alternatim plures ægros inticiens disperserat, etc.*

194. Cellarius edidit *lucemque*, Fabricium, Poellmannum et nonnullos alios editos secutus. Schedæ Poelm., Arntz., Parrh. cum nostris omnibus mss., melius *lumenque*: nam *lumen*, et sæpius *lumina* in plurali, pro oculis ponitur. *Tulit* sæpe usurpatur pro *absulit*, nimirum simplex pro composito.

195. Vonckius conjiciebat *Saucia membra tenens*. Sed quanto melius est *tenens*, h. e., occupans, et quasi ditione sua continens! *Orbum* simpliciter pro *cæco*, pro *orbo visus*, aut *visu* haud facile invenies apud antiquiores Latinos. Italico sermone *orbo* cæcus est. In glossis Isidori vestigium aliquid apparet hujus significationis. Contrario modo orbatu cæcos et excecatos sese dicebant, quia oculis liberi æquabantur, ut ex veteri interpretate Apollonii Tyrii et Quintiliano observat Barthius l. xvii, c. 6. Fortunatus eadem significatione, atque Sedulius, dixit lib. viii, carmen 25, *Jupiter ille sacris meritis illuminat orbos*.

15. Quoniam non cognovi litteraturam, introibo in potentias Domini, tamen multi veteres, ut Hieronymus, Augustinus, Arnobius in Comment., et Psalterium Romanum, exhibent *negotiationem* pro *litteraturam*. In bibliothecis Patrum fortasse mendum

est. Qui pro *Quia*, ut revera Gallandius edidit. Apostoli verba sunt ex I ad Corinth. cap. iv, vers. 1, 2 et 7. Infra ad vers. 409 in prosa *antiquæ* mendum videtur pro *antiqua*.

259 Tunc Dominus mundi, lux nostra, et ser- A
 [mo parentis,
 Sordibus exclusis, oculos atque ora novavit ;
 Verbaque per verbum, per lumen lumina sur-
 [gunt.
 Venerat et mulier, morbo contracta vetusto,
200 Non senio, tremebunda, gemens, incurva, ca-
 [ducis
 Vultibus, et solam despectans cernua terram.
 Quæ, Domino miserante, juges post octo de-
 [cemque
 Membra levat messes, cœlumque, ac sidera tan-
 [dem

260 Cernit, et ardentem solis reminiscitur
 [orbem,
205 Totum erecta videns ; quia quos malus oppri-
 [mit hostis,
 Ima petunt ; quos Christus alit, sine labe re-
 [surgunt.
 Cumque dehinc populum sese in deserta se-
 [cutum,
 Ut typicus Moyses, verusque propheta, videret
 Antiquam sentire famem, majoribus actis
210 Antiquam monstravit opem ; tunc alite multo
 Carnis opima dedit, geminis modo piscibus
 [auxit.

OPUS PASCHALE.

compulit insanire. Huic misericors totius mundi sal-
 vator, lux nostra, sermo genitoris, obsceno spiritu
 turbato, visum reddidit, os novavit, perque verbum
 verba proficiunt, per lumen lumina reviviscunt.

Mulier quoque venerat sospitanda, veteri magis
 contracta morbo, quam senio, gestu tremula, gemi-
 tibus anhela, scapulis curva, vultibus inclinata,
 semperque despectans humilem cernua depressione
 tellurem. Quæ Domini virtutibus allevata post octo
 juges annos, ac decem, membris erecta suspensis
 cœlum tuetur, ac sidera, globumque solis arden-

B tem aliquando reminiscitur se vidisse. Quid diffe-
 rat, idola colentes, advertite, inter Deum, quem fu-
 gitis, et dæmonem, quem placatis, si placari tamen
 is possit, qui lædere non desistit. Omnes enim, quos
 ille possidet, opprimuntur : quos Christus jugo sua-
 vissimæ levitatis onerat, allevantur.

Inde cum populum in deserta sese prosecutum, ut
 Moyses typicus, et propheta verus, aspiceret anti-
 quæ victus sterilitate deficere, maximis antiqua so-
 latia reparavit augmentis. Tunc siquidem repenti-
 nam multæ volucris carnem, modo duorum piscium

SCHOLIA.

196. Poelm. ad marg., Fabr. et alii nonnulli vul-
 gati, *lux vera*. Schedæ Poelm. cum nostris mss. et
 præstantissimis editionibus, *lux nostra*. Rom., *nostra*,
sermo : metrum exigit *nostra*, et *sermo*.

197. Meus mendose *Moribus* pro *Sordibus*. Ed.
 Lips. non male *expulsis* pro *exclusis*. Sedulius alibi
 etiam adhibet *excludo* pro *expello*. S. Damasus carin.
 1, in laudem Davidis : *Seatibus depositis purgant pen-
 etralia cordis* ; qui versus in codice Vaticano num.
 84, in quo est Psalterium ex versione S. Hieronymi,
 et in quodam epigrammate sub S. Hieronymi nomine,
 melius legitur, *Sordibus expositis*, etc., ac legi pos-
 set *expulsis*, vel *exclusis*. In alio Psalterio Hieronymi
 cod. Vatic. 4226, epigramma editum Hieronymi no-
 mine tribuitur Damaso, et simili modo legitur, *Sor-
 dibus expositis*.

198. Meus corrupte *Umbræque per verbum*, ac mi-
 nus eleganter *per lucem lumina*, quamvis præces-
 serit *lux nostra*.

199. Rom., *De muliere contracta*. Meus, *Mulier
 curva erigitur*. Cappusotus, *contracta* ; lege, *contracta*.
 Urb., ridicule, *morbo contracta venusto*.

200. Meus, Urb., *Non senio tremebunda gemens,
 sed curva caducis* — *Vultibus*, quod probari nequit.
 Arntzenius interpungit *incurva caducis*. Vet. 1 inter-
 pungit *incurva, caducis* — *Vultibus*, quod non malum
 sensum efficit : sed prosa aliud vult.

202. Arntz. scribit *jugis pro juges* ex diverso modo
 terminandi hujuscemodi casus plurales, *jugis, juges*,
 et *jugis*. Wopkensis recte explodit conjecturam
 Barthii, *reserante Deo*. Certe *Domino miserante*, hoc
 est, beneficio Domini, probum est, magisque ex
 stylo ecclesiastico. Fabricius edidit *Quæ, miserante
 Deo, juges* : id secuti sunt nonnulli vulgati, ac defen-
 dunt schedæ Poelm., quia *JUGES primam producit*. At
 quid hoc refert, cum ex unanimi codicum consensu
 constet, Sedulium primam in *jugis* sæpe corripuisse ?

203. Meus corrupte *levat pro levat*. Cant., Reg. 1,
 Rom., Meus, Parrhas., Reg. 2 a pr. m., obscure ;
 Vat. 1 ex correctione, Ott. 2, Urb., *menses*. Reg. 2
 ex correctione, Reg. 5, Ald., Vat. 2, ut videtur, Vat.
 1 a pr. m., Ang. et multi editi, *messes*, quod unice

tenendum ex Luca c. XIII, ubi hæc mulier annis de-
 cem et octo eo morbo laborasse dicitur. *Messis* pro
 anno sæpe sumitur, ut *hiems, arista*, etc. Arntz.,
 Ott. 1 in contextu, et nonnullæ editiones, et ; pleri-
 que mss. cum aliis editis, *ac*. Alb. ex glossa *levat
 annos* ; deinde *cælum, ac sidera tandem*.

204. Reg. 2, *ac* ; alii *venustius, et*.

205. Vet. 1, *quia non* ; emendandum est, *quia quos*.

206. *Ima petunt* ex Virgilio VIII, 67.

207. Rom., *Ubi pluit manna populis Dei in deserto*.
 Melius Poelm., *Quinque panibus quinque millia ci-
 bantur*. Hoc enim est præcipuum capitis argumen-
 tum.

208. Plerique, atque vetustissimi nostri mss., Reg.
 1, 2, 5, Vat. 1, 2, Alb., Ottobon. 1, 2, Rom., Ang.,
 Meus cum Cant., Parrh. et aliis editis, scribunt *Moy-
 ses*. Recentiores cum Ald. et aliis præferunt *Moses*,
 quia, ut advertit Grunerus, *Moses* trisyllabum pri-
 mam corripit, et secundam producit. Verum etsi
 exempla quædam sunt, ex quibus apparet, poetas
 Christianos primam in *Moyse* corripuisse, secundam
 produxisse, tamen difficile est in his nominibus
 propriis Hebræorum legem statuere, ad quam versus
 poetarum Christianorum refingi debeant, cum poe-
 tæ sequioris ætatis, etiam ethnici, sæpe in quibusvis
 nominibus propriis efferendis magnam sibi licentiam
 arrogaverint : qua de re disserui pluribus in Pruden-
 tianis. Quod atinet quidem ad *Moyse*, prima potius
 esset producenda, cum Græce scribatur per omega.
 Quidquid id est, nihil obstat, quominus *Moyse* sic
 exaratum disyllabum sit per contractionem duarum
 vocalium. Trisyllabum *Moyse* hoc eodem libro oc-
 currit vers. 285.

210. Arntz., Cant. et schedæ Poelm., cum mss.
 nostris Reg. 2, 3, Vatic. 2, Vat. 1 ex correctione,
 Ottob. 2, Ang., Urb., Alb., *multo*. Sic Parrh., Ald.,
 et multæ antiquæ editiones. Alii mss. et editi, *multa*.
 Utrumlibet rectum est, cum *ales* sit tam masculini,
 quam feminei generis.

211. Vet. 1, 2, Mon., *geminis modo panibus am-
 plum*, et v. seq. *pluit, modo piscibus auxit*, inverso
 et præpostero ordine.

- 261** Sufficiens tunc manna pluit, modo panibus A
[amplum
Quinque dedit victum per milia quinque vi-
[rorum.
Cætera turba latet, numero nec clauditur ullo
215 Maxima parvorum legio, vel maxima matrum.
Quodque magis stupeas, cophinos ablata replerunt
Fragmina bisseos, populisque vorantibus
[aucta,
Quæ redit a cunctis, non est data copia mensis.
Jamque senescentem calidi sub cærula ponti
220 Oceano rapiente diem, cum pallor adesset
Noctis, et astriferas induceret hesperus umbras,
262 Discipuli, solo terris residente magistro,
Undosum petiere salum, fluctuque tumente,
- Torva laborantem jactabant æquora puppim,
225 Adversus nam flatus erat; tunc noctis opacæ
Tempore calcatas Dominus superambulat undas,
Et vasti premit arva freti, glaucisque fluentis
Circumfusa sacras lambebant marmora plantas.
Miratur stupefacta cohors, sub calle pedestri
230 Navigeras patuisse vias: at Petrus amicum
Doctus habere fidem, Christumque agnoscere
[semper,
In medias descendit aquas, quem dextra levavit
Labentem Domini, nil tanto in gurgite passum:
263 Cui portus fuit illa manus, pelagique
[viator
235 Libera per vitreos movit vestigia campos.
Genesar inde soli, Domino veniente, coloni

OPUS PASCHALE.

redundare fecit quantitatem. Tunc uberrimum cœlo B
manna diffudit, modo quinque panibus distributis,
totidem virorum millibus epulas abundare concessit.
Cæteræ motus turbæ delituit, mulierum, parvulo-
rumque multitudine numerum non habente; quodque
magis amplius admireris, quisquis ista perlegeris,
si necdum tibi nota didiceris, post expulsam satu-
ratæ plebis esurientem cophinos ablata duodecim frag-
mentorum moles implevit. Nec tanta fuit copia, cum
daret, quanta fuit in reliquiis jam fastidita, cum tol-
litur.

Interea sub cærulosa restuantis unda fervoris
oceano diem suscipiente præcipitem, cum stellatæ
noctis proximum per pallidum nuntiaret adventum,
terris magistro residente, discipuli marinum soli
petivere navigium, furebatque pontus expositam fla-
bris adversantibus in carinam. Tunc umbrosæ noctis
quarta fere vigilia calcatas Dominus super undas
obambulans, tumidos spumosi gurgitis fluctus pla-

cido comprimebat incessu, sacraque Christi vestigia
miti pelagus ablutione lambebat. Mirantur novum
subito periclitantes aspectum, pedestri sub calle vias
patuisse navigeras. Cunctisque nutantibus, utrum
vere Dominus appareret, an oculos metu discriminis
obumbratos incerta caliginis simulacra deciperent,
Petrus fidei saucius, et amicus, cui familiaris gratia
semper Christum agnoscere concedebat, ut ad eum
pergeret, postulavit. Vocatusque, nil trepidans in
marina descendit, nulla refluxus undæ rapacitate
submersus, qui Dominicæ manus auxilio sublevatus
potentis dexteræ tutissimum confugisset ad portum,
perque vitreos salsi maris campos callem secuit,
contra mentem pelagi viator existens. O fidei cres-
centis augmentum! pridem retia pauperis contemp-
psit, vitæ solatium; nunc ipsam renuit vitam, qua-
tenus veniret ad Christum.

Genesar igitur terram, cœtu comitante discipulo-
rum, relicta Dominus navi calcabat, cujus incolæ
SCHOLIA.

212. Nonnulli vulgati *nunc*: lege *tunc*, ut vers.

210. Vide etiam, quæ proxime dixi de hoc versu.

216. Cant., Reg. 4, 5, Urb., Rom., Valt. 1, 2, cum
Aldo et aliis editis, *Quoque magis*. Alii, *Quodque*,
quod fortasse fuit a pr. m. in Reg. 1, ut in Reg. 2
videtur prius fuisse *Quoque*. Utraque lectio bona est.
Desumptum id est ex Juvenali sat. 6, vers. 87: *Utque*
magis stupeas. Meus mendose *replent pro replerunt*.

218. Arntzenius cum Cellario et ms. Heinsii edidit
Redditaque a cunctis. Reg. 4, Ott. 4, *Reddita que*
cunctis. Reg. 1 pro d. s. ab eadem veteri m., *quæ*
redit a cunctis, quod plerique alii mss. et editi exhib-
ent. Arntzenius pro hac lectione citat Parrhasium: D
sed is edidit *Reddita quæ cunctis*. Nostra scriptura ex
prosa, cum tollitur, clare confirmatur.

219. Rom., *Ubi Dominus ambulavit supra mare*.
Reg. 4, Meus in contextu, *calidi*, cujus glossa in
Reg. 4, *serventis*, in quo tamen fortasse prius fuit *gelidi*.
Sic Meus pro d. s. cum reliquis. Magis erudita est
scriptura *calidi*: flangebant enim poetæ, æquora te-
pescere a sole occidente. Horatius l. 1, sat. 4, vers.
29: *Hic mutat merces surgente a sole ad eum, quo* —
Vespertina tepet regio. Ovidius l. 1 Met. 63, *Vesper*,
et occiduo quæ littora sole tepescunt. Tibullus l. 11, el.
5: *Quaque patent ortus, et qua fluitantibus undis* —
Solis anhelantes abluit amnis equos. Alii veteres puta-
bant, solem quotidie Oceano exstingui: ex quo mare
recalescere necesse erat. Dicitur vero sol vel dies
senescens pro *occidente* eo fere modo, quo luna

senescens, mensis senescens, cum prope finem sunt.
224. Meus, corrupte, *Turba laborantem jacebant*, et
videtur correctum *Turba* per *Perturbata*. Reg. 4, cum
plerisque, *Torva* et *glossa aspera*; sed videtur prius
fuisse *Turba*. In Ottob. 4 clare *Turba*. Urb., et Vatic.
2, *jactabat*. Sed lectio communis recte procedit.

225. Arntz., *ventus pro flatus*.

227. Vat. 2, Reg. 5, *glaucique fluentis*, quod edi-
tum est ab Aldo: sed deest sensus, nisi legas *glau-
cique fluenti*, scilicet marmora fluenti glauci. Was-
sius ad Sall. Cat. 21, p. 27, ex cod. bibl. publ. Cant.
legit *siccisque fluentis*, quod Grunerus et Arntzenius
præferunt. Non placet, fluentia vocari *sicca*, quia
plantæ siccæ erant: neque id placuit Wopkensio,
qui ipse conjiciebat *raucisque fluentis*, sed melius
concludit, quæ integra sunt, movenda non esse.
Arntzenius ex Aratore pro *siccisque fluentis* profert
in epist. ad Vigil., *Fluctibus in mediis cui via sicca*
fuit. Sed neque hoc loco fluctus vocantur *sicci*: et
Sedulius ipse in prosa nullo modo *sicca* fluentia innuit.

229. Plerique, *calle*. Poelm., ad marg., *calce*.
Meus in contextu *calce*, ad marg. *calle*, quod re-
tinendum.

232. Meus, *dextera*: ut stet versus, reponendum
dextra.

236. Rom., *Ubi Dominus sanavit quemdam ægro-
tum*. Meus, *Ad tactum vestis liberantur ægroti*. In
Ott. 4 scribitur *Genesar*, et videtur prius fuisse *Gen-
nezar*; Alb. exhibet *Genessar*. Meus *Genesar*, Rom.

Infirmos traxere suos, ut simbria saltem .
Vix atacta Dei morbis mederetur acerbis;
Et quoquot teligere, jugem sensere salutem.

264 240 Quam pretiosa fuit, quæ numquam
[vendita vestis,

Ipsa omnes modici redimebat munere filii!

Hinc Tyrias partes, Sidoniaque arva petentem
Anxia pro natæ vitio, quam spiritus atris

Vexabat stimulis, mulier Chananæa rogabat,

245 Se canibus confessa parem, qui more sagaci
Semper odoratæ recubant ad limina mensæ,
Assueti refluas dominorum lambere micas,

A Vox humilis, sed celsa fides, quæ, sospite nata,
De cane fecit ovem, gentisque in sentibus ortam
250 Compulit Hebræi de gramine vescier agri.

Alta dehinc subiens montis juga, plebe se-
[quente,

265 Millia cæcorum, claudorum millia passim,
Leprososque simul populos, surdasque catervas,
Invalidasque manus, et quidquid debile vulgi

255 Venerat, in priscum componit motibus usum,
Et revocata suis attemperat organa nervis.

Dumque medens ægrum refovet virtute tu-
[multum,

OPUS PASCHALE.

gratum suscipientes adventum, suos diversis lan-
guoribus impeditos ad divinam sanandos præsentiam
congregabant, ut simbria saltem vestimenti ejus at-
tacta morbis mederetur asperrimis. Et quisquis me-
ruit hoc potiri, compos factus est mox salutis. Quam
pretiosa fuit hæc vestis! vel pretium magis ista non
habuit, quæ nullo venundata commercio, parvi filii
muneribus ipsa redimebat universos.

Hinc Tyri, Sidoniasque prætereuntem regionis iti-
nera, mulier Chananæa pro filia vitio sauciatae,
quam spiritus ater insederat, suppliciter obsecra-
bat, se canibus postulans exaquandam, qui domino-
rum mensas sagaciter non relinquunt, ut reliquias

B delambentes excussas, cadentium micarum exigui-
tate pascantur. Vox humillima, sed fides excelsa,
quæ, filia sospite, canem transtulit mox in ovem,
inque sentibus suæ gentis exortam, Hebræi grami-
nis fecit introire per pascua.

Alta dehinc juga montis ascendens, populo co-
mitatus innumero, millia claudorum pariter et cæ-
corum, surdos etiam et leprosos conventus, ac
manibus imbecilles, et quidquid ægrum vulgi con-
fluxerat, usum reformavit in pristinum, suisque
nervis et motibus organa debiliū statuit tempe-
rata membrorum.

Dumque mirabilis operatione virtutis agmen refo-

SCHOLIA.

Genesaret. Metrum solum patitur *Genesar*, atque ita
exhibet Vulgata Matth. xiv, 34: *Venerunt in terram*
Genesar. Ott. 2, Ang., male, *Unde soli*: pejus Urb.
in soli. Plerique referunt *soli*, scilicet coloni soli,
sen terræ Genesar. Sed in Reg. 1, 2, Vat. 1, forte
fuit *solum*, quod exstat in Vat. 2, Alb., Reg. 5, Aldo,
et nonnullis aliis vulgatis, ut hic sensus sit, *Inde*
Domino veniente solum Genesar, h. e., in solum, seu
terram Genesar.

238. Rom. non inepte, *Vix ac tacta*. Ottobon. 2,
morbos sanaret acerbos, quod a manu glossatoris est,
aut alicujus inepti correctoris. Arntzenius cum mul-
tis editis tenuit *morbis medentur acerbis*, et quamvis
fateatur, in ms. Arntz., Cantabr., editionibus Aldi,
Lipsiensis et aliis, uti etiam in prosa, exstare *mede-
retur*, tamen id negligit, quia *sepius ita a librariis*
*peccatum fuisse, fusius alibi docuerunt viri eruditissi-
mi*. Verum quaerendum esset, an peccaverint libra-
rii, qui scriperunt *mederetur*, an qui *medeatur*. In
ms. nostris, Ang., Alb., Reg. 1, 2, 5, Vatt. 1, 2,
Ott. 1, Rom., invenio *mederetur*: huc facit mendum
in ms. Urb. *mederentur*, et in meo codice *moddere-
tur*, nisi id accipere malis pro *mederetur*. Parrhasius
pariter edidit *mederetur*. In Reg. 2 prius fortasse
aliud fuit, sed nunc clare est *mederetur* cum glossa
sanaret. In Reg. 4 similis est glossa *medicaretur* supra
mederetur. Pro *mederetur* stat etiam codex antiquissi-
mus Taurinensis. Hæc igitur vera lectio censenda
est, quam vetera exemplaria unice confirmant. For-
tasse apponet aliquis, secundam in *mederetur* esse
longam. Verum id quidem est, et hæc fuisse videtur
causa, cur nonnulli editores amplexi fuerint *medea-
tur*. Nihilominus cum plura sint verba secundæ con-
jugationis, quæ aliquando ad tertiam transferuntur,
ut *fulgeo, serveo*, et similia, tenendum est Sedulium
analogia usum, *mederetur* posuisse in tertia conjuga-
tione, correpta secundæ.

239. Primus omnium videtur fuisse Fabricius, qui
transpositionem minime necessariam contra codicam
fidem invexit, *Senserunt jugem, quotquot teligere, sa-*

C *lutem*. Fabricium alii secuti sunt. Verum primam in
jugis sæpe corripuisse Sedulium constat.

240. Vat. 1, *nunquam est vendita*; alii omittunt *est*.
Cur autem ait, *nunquam venditam fuisse Christi*
vestem? Fortasse quia milites tunicam inconsultem
scindi noluerunt, et de illa sortiti sunt, cujus esset,
ut refert Joannes xix, 25.

242. Rom., *De Chananæa. Meus Filia Chananæa*
liberatur.

243. Reg. 1, Ott. 1, *Meus, atris*; plerique alii mss.
cum Arntz., Parrh., et Ald., *atrox*, sed in Reg. 2
prius videtur fuisse *atris*, cujus glossa nunc apparet
cum *pejoribus affectionibus*. Id præferendum censet
Arntzenius. Bene esset *ater* cum prosa.

244. Plerique scribunt *Cananæa*, sed in Vulgata le-
gitur *Chananæa*.

245. Planius videretur, *qui nare sagaci* — *Semper*
odorantes: nam *mensa odorata* esset mensa odorifera.
Fabricius jam edidit *nare*, sed mss. omnes et opti-
mæ quæque editiones præferunt *more*. Prosa *sagaci-
ter* facile in utramque scripturam trahi potest.

249. Fabricius, et cum eo nonnulli vulgati, *genitiis-
que*. Sententia exigit *gentisque*.

250. Cellarius cum Lips. cod., *Ebraici*: plerique,
Hebræi, aut *Ebræi*, aut *Hebrei*, pro diversa scribendi
probabili ratione; sed in Ott. 1 prius videtur fuisse
Hebræo: Cellarius cum mas. Barth. et Heins., *ger-
mine*. Ita etiam ediderat Parrhasius. Grænerus recte
communem scripturam *gramine* tuetur; favet prosa.

251. Rom., *Ubi multitudo regrotantium a Domino*
recepit salutem. Meus, *Varios ægros sanat*. Wopken-
sius mallet *subit*.

255. Wopkenius divinaverat *Venerat*, *his pris-
cum condonat roboris usum*, vel *confirmat roboris*
usum: sed advertit receptam lectionem a prosa confir-
mari.

256. Poelm. ad marg., *membris*, in contextu *ner-
vis* cum prosa et aliis.

257. Rom., *Ubi Dominus satiavit quatuor millia vi-
rorum ex septem panibus, et duobus piscibus*. — Arnt-

Tertia lux aderat, sterilique in cœpite nullum A
Contigerat plebs tanta cibum, nimiosque la-
[bores

260 Nutribat geminanda famos, si saucula callem
Turba per ingentem dapibus jejuna rediret.

Qua flexus pietate Deus, qui semper egentum
Panis adest, victumque locis sine frugibus infert,
Pisciculis paucis et septem panibus agmen

266 Pavit enorme virum, præterque infirma
[secundi

Sexus et ætatis saturavit quattuor illic
Millia vescentum; plus ut mireris, et auctas
Disce fuisse dapes, epulas nutritiv edendo

Vulgus, et attrita creverunt morsibus escæ.
270 Reliquiasque suas, sportarum culmina septem,
Expavit fugitiva fames, ubi, fragmine sumpto,
Vidit abundantem modico de semine messem.
Nec tamen humano quamvis in corpore Chris-

267 Matris ab oecasu mortalia membra ge-
[rentem,

275 Clam fuit esse Deum, quia non absconditur un-
[quam

Urbs in monte sedens, modio nec subditur ar-
[dens
Lychnus, anhelantem sed spargens altius ignem,

OPUS PASCHALE.

vet sauciatum, dies tertius decurrebat, et in locis B
arida siccitate jejunis nullam victus attigerat plebs
defatigata substantiam, geminisque laboribus ex-
citandum languens inedia nutriebat incommodum, si
per callem redituris gressibus imminentem longam
penuriæ sarcinam populus sustineret exhaustus.^a
Qua miseratione flexus omnipotens, qui semper lar-
gus panis est indigentum, ubi cibos impertit, ubi
fruges steriles necessitas abnegarit, paucis admo-
dum modicisque pisciculis, et septem panibus com-
minutis, quatuor millia virorum saturavit, præter fe-
minarum agmen immensum, et parvulorum examen
apibus cœquandum. Utque magis aliud plus mire-

ris, auctæ sunt epulæ, dum vorantur, et cibos mor-
sibus enutritos secunda mensis detrimenta genera-
runt. Expavit proprias fames fugitiva reliquias,
septem sportarum cumulis aggregatas, ubi tanti
fragminis ubertate collecta vidit parvo de semine
messem redundare multiplicem.

Quamvis autem humani corporis Christus a ma-
ternæ generationis oecasu membra videretur ferre
mortalia, latere tamen Deus esse non potuit, quia
nec civitas in capite montis absconditur constituta,
nec ardens cavo ponitur lucerna sub modio, sed
altius elevata vivacis flammæ substantia lumen om-
nibus administrat. Tribus namque discipulis secu-

SCHOLIA.

zen., Vat. 2, Ang., Reg. 5, Ald. et alii: *Cumque*
medens: meliores mss. nostri cum Parrh., *Dumque* C
medens.

260. Meus, *Nutrierat geminata fames*. Plerique,
Nutribat geminanda fames; sed in Reg. 1, fortasse
fuit *geminando*: quod etiam innuit glossa *multipli-*
cando, vel crescendo. Nebrissensis exponit *fames*
præsens et futura. Virgilius est *Nutribat*.

262. Meus, schedæ Poelm., *Tunc flexus*; Wopken-
sius suspicatur *Quo flexa pietate, vel Cum flexus pie-*
tate: sed retinet vulgatam scripturam hoc sensu:
Quamobrem, vel ob quod flexus pietate Deus:
quem usum pronomini relativi probat ex Hygino,
Livio, Aurelio Victore. In nonnullis vulgatis mendum
est *egentem*.

264. In Vet. 2, Mon., *victum locis*, desideratur
que. Arntz., *affert pro infert*.

265. Cant., Ott. 2, Rom., Alb., *inorme*, quod vi-
detur prius fuisse in Reg. 2 et Vat. 1. Eodem perti-
nemendum in Urb. *inorbe*. Munckerus ad Fulgent.
Myth. l. 1, c. 1, hanc scribendi rationem defendit. D
Plerique scribunt *enorme*: neque refert, primam
corripi, nam apud poetas sequioris ævi in composi-
tione e sæpe corripitur. Vide comment. ad Pruden-
tium Cath. hymn. 8, vers. 64, *Corpus enervans*, ubi
similiter aliqui scribunt *inervans*. Cod. Arntz. pro
enorme, vel *inorme*, habet *grande*, et in Reg. 2, su-
pra *enorme* manu glossatoris exaratum est *Vel grande*.
Nebrissensis legit etiam *Pavit grande*. Id factum
a librariis, ut peccatum contra metrum effugerent.
Ea ratione plurima alia in poetis christianis corru-
perunt.

266. Vat. 2, Reg. 5, et Arntz., *Sexus, ætatis*,
quod Ald., Fabr. et alii ediderunt. Vera lectio est
Sexus, et ætatis, quin obstat, quod in obliquo *sexus*
ultima corripiatur; nam id Sedulio familiare est.
Meus illi: lege illic.

267. Vet. 1, male, *vescentem*. Gronovius ex Cant.
et ed. Lips., *miseris adauctas*. Adhæret Arntzenius
cum schedis Poelmanni, quia vocula et vulgatæ scri-

pturæ plane otiosa est. Verum nostri omnes mss.
cum præstantissimis editionibus exhibent et *auctas*:
in Urb. error *exhaustas* potius innuit et *auctas*, quam
adauctas. Editio Poelmanni ad marg. *adauctas*, in
contextu et *auctas*. Coniunctio et otiosa non est: immo
elegantèr adhibetur pro *etiam*. Ut plus mireris, disce,
dapes etiam auctas fuisse.

271. Vet. 1, 2, Mon. *Explevit: retine Expavit*.
Meus, ut pro *ubi*.

272. Rom., *medico: lege modico*. In meo codice
post hunc versum inseruntur 12 versus ex Fortu-
nato in Vita S. Martini: *Primus enim docili distin-*
guens ordine carmen, etc., qui caractere rubro sunt
exarati. Solent enim in codicibus eju-modi lusus re-
periri, et fortasse librarius hos versus scripsit, quia
in eis post elogium Juvenel laudatur Sedulius.

273. Meus: *Quomodo Dominus, præsentibus tribus*
discipulis, est transfiguratus. Rom. *De Transfigura-*
tione Domini in monte.

274. Reg. 2, *ab hoc casu*, cum glossa, *ab hoc casu*
dicitur, quia infantes nascentes terram petunt. In Reg.
1, glossa est similis, *quando cecidit a ventre matris*,
sed scriptura communis aliorum est *ab oecasu*. Po-
nitur igitur compositum *oecasu* pro simplici *casu*.
In Reg. 2, ex *gementem* bene correctum *gerentem*.

276. Arntzenius notat, *sedere* non dici de locis su-
blimioribus, qualis est urbs in monte constituta, sed
de depressis, et planis, ac melius putat *jacens*, si per
mss. liceret. Sed quamvis aliquando *sedere* usurper
de his, quæ in plano et humilij loco sunt, tamen
sæpe adhibetur pro consistere, esse, manere in quo-
cumque loco, sive depresso, sive excelso, quod
sexcentis veterum scriptorum exemplis posset de-
monstrari.

277. Wopkensis conjicit *spargens latius ignem*.
Sed cur displiceat *altius*? nam sive jungere velis
spargens altius, sive *anhelantem altius*, sensus com-
modus eruitur, et Evangelio consentaneus. Epithe-
ton *anhelans* sæpe a poetis, et nonnunquam ab aliis
^a Mendose in vet. cod. *exhaustus* pro *exhaustus*.

- Cunctis lumen agit : radians nam testibus amplo
Discipulis fulgore tribus, velut igneus ardor
- 280 Solis, in ætheream versus splendore figuram,
Vicerat ore diem, vestemque tuentibus ipsam
- 268 Candida forma nivis Domini de tegmine
[fulsit.
- O meritum sublime trium, quibus illa videre
Contigit in mundo, quæ non sunt credita mundo!
- A 285 Quid quod et Heliam, et clarum videre Moysen?
Ignotos oculis viderunt lumine cordis,
Ut major sit nostra fides, hunc esse per orbem
Principium ac finem, hunc Alpha viderier,
[hunc ω .
- 269 Quem medium tales circumfulsere pro-
[phætæ,
- 290 Alter adhuc vivens, alter stans limine vitæ.

OPUS PASCHALE.

testibus, in excelsa montis abductis, speciem suæ gloriæ transfiguratus ostendit, et velut igneus solis radiavit aspectus, nivis candorem vestibus imitatus. Cur vero divinæ majestatis splendidissimam claritatem, quam nullius aspectus potest acies intueri, solis et nivium figuræ visibili prudentissimus Evangelista contulerit, ratio manifestior docebit. Nihil est siquidem in hoc mundo sole clarius, nive candidius, et ob hoc illud specimen summæ divinitatis ratus est conferendum, qua nihil mortalibus ultra oculis probatur esse concessum. In tantum namque Domini fulgor ille præcipuus et solem superabat, et nives, ut solem quidem nivesque conspiciere facile

cuilibet obtutu suppeditet. Christum vero propriæ lucis claritate fulgentem cum nequirent apostoli cernere, pronis in terram vultibus conciderunt. O sublimium meritorum grande fastigium, quibus data sunt hæc in mundo cognoscere, quæ mundus non merebat^b advertere! Quid quod et Heliam nihilominus, ac Moysen, corporalibus ignotos aspectibus, oculis interioribus cognoverunt, ut majoris fidei veritas innotescens illum α et ω , id est, initium esse finemque monstraret? Ad quem tales prophætæ visi sunt convenisse, quorum alter adhuc vivaci senio perfruatur, alterius finalem luminis metam nullus humanæ sortis excedat cursus, siderei que sermonis

SCHOLIA.

applicatur igni, ut ostendi in notis ad Dracontium. Confer Indic.

278. Vonckius conjectat *lumen alit*. Wopkensis vero defendit hanc phrasin *lumen agit* pro emittit, effundit, ex Victorino Petavionensi de J. C. Deo et homine, vers. 111: *Regia forte poli tum primum lumen agebat*, et Drepanio Floro hymn. ad Mich. Archang.: *Consumens hostes, lumen et intus agens*. Reg. 1 et Meus distinguunt *lumen agit radians*: nam *testibus amplo*; et in Reg. 1, glossa conjungit *radians cum lychnus*, sed potest etiam conjungi cum *lumen*. Editi, *agit*: *radians nam*.

280. Reg. 1, Ottob. 1, *ætheriam*: alii *ætheream*. Editi pariter variant.

284. *Quæ non sunt credita mundo*: Nebrissensis exponit: Vel incredibilia, vel quia mundus eum non cognovit. Ex prosa aliud colligitur.

285. Fabr., *Heliam, et clarum virtute Moysen*. Cod. Lips., *Helian, et clarum lumine Mosen*. Cod. Heinsii, Arntz., Reg. 2, Ang., Vatt. 1, 2, Ott. 2, Alb., Urb., Rom., *Heliam, et clarum videre Moysen*, sed in Reg. 2 et Vat. 1, pro *et clarum* aliud fuit, et glossa Vat. 1 innuit, *clarum esse adverbium pro clare*. Ott. 1: *Heliam et clarumque videre*. Parrh., *Heliam clarum Moysenque videri* — *Ignotos oculis, viderunt lumine cordis*. Wopkensis suspicatur *Heliam, et clarum, ceu sidera*, *Mosen*, aut *Heliam, et claro sub lumine Mosen*: observat enim Sedulium numquam fecisse trisyllabum *Moyses*. Burmannus conjicit *Helian, et clarum sidere Mosen*. Schedæ Poelm., *Heliam, et clarum denique Mosen*. Editi plerique, *Heliam, et clarum videre Moysen*; nonnulli scripturam Fabricii tenent, quæ Grunero non displicebat. Multis in recepta lectione incertum videtur præteritum *videre* in hoc versu, et illico *viderunt* in vers. sequenti. Probabilis lectio exstat in Reg. 1, et in meo codice, et indicata est in Ottob. 1: *Quid quod et Heliam, clarumque videre Moysen?* Connectitur enim præsens infinitivi *videre* cum *contigit*. Quid,

^a Gallandius intexit *ardor*, scilicet *velut igneus ardor solis*, etc., ut sensus, inquit, constet. Ita quidem in carmine legitur: sed defendi potest scriptura vetus hoc sensu; et radiavit aspectus igneus velut solis, nimirum velut aspectus igneus solis: amat Sedulius similibus verborum involucri loqui. Post pauca verba idem Gallandius vulgatam lectionem retinuit et ob hoc *illud speciem... conferendum*; sed animadvertit,

quod illis contigit videre Heliam, et clarum Moysen? Viderunt lumine cordis ignotos oculis. Prosa vulgatæ lectioni favet: neque inelegans est præteriti repetitio.

287. Parrh. *hoc esse*: alii, *hunc esse*; in Urb. mendum est *huc esse*.

288. Plerique, *Principium ac finem, hunc alpha viderier, hunc ω* : Reg. 1, Vat. 1, et pro *ac*. Nonnulli editi, ut Bas., Col., Fabr., Poelm., *hunc simul alpha*, ut hiatum fugiant contra voluntatem poetæ. Eodem spectant schedæ Poelm., *finem, sic alpha*. Parrhasius, inconcinne, *hoc esse per orbem* — *Alpha Deum verum, et o principium sine fine*. In Ott. 1, prius erat *vidier, et hunc ω* , correctum per *viderier, hunc ω* . In Alb. et Reg. 5 desideratur ω in fine versus. Sententia hæc, qua Deus dicitur *alpha* et ω , explicata est in Proleg. ad Prudent. n. 214, not. a, et in commentar. ad hymn. 9 Cath. vers. 11.

290. In Poelm. error est *Altera adhuc*. Vat. 2, Alb., et, ut videtur., Reg. 5, *limite*, quod edidit Aldus, et exstat in Edimb. Alii, *limine*. Cant., Ott. 2, Fabr., *mortis pro vitæ*, quod plerique exhibent. In Arntz. prior manus dedit *mortis*, altera correxit *vitæ*. Cellarius retinet *limine vitæ*, et exponit, quia Helias (Cellarius nominat *Enoch*, sed *Heliam*, ut puto, voluit dicere) adhuc vivit, Moyses vero in limine vitæ erat, nimirum mox resurrecturus cum corpore statim post resurrectionem Christi. Wopkensis mavult *limine mortis*, seu *lethi*, nimirum existens, seu versans in morte: ita enim Moyses mortuus opponitur Helixæ viventi. Gallandius simili modo exponit de Moysen mortuo in terra Moab ex Deuter. xxxiv, 5, Grunerus et Arntzenius tucitur *limine vitæ*, et ex prosa interpretantur, Moysen esse in statu vitæ æternæ, quia e vita hac, licet ille decesserit, tamen in alteram statim translatus est, et ita a limine vitæ numquam recessit. Certe obscura est sententia versus, nec clarius est prosa, in qua cum legatur *fini*. videri legendum *illius speciem... conferendam* vel potius *illud speciei* (scilicet tum solis, tum nivis) *conferendum*. Mihi unice placet, quod et amplector, *illud specimen*.

^b Vetus et proba est scriptura *merebat*, non *merebatur*: sic *moderat, lucraret* apud nostrum auctorem, et similia apud alios, quæ Juretus indicat. Exstat hanc in rem Nonii libellus de contrariis generibus verborum.

Sidereoque sono, Meus est hic Filius, aiens,
Ostendit verbo genitum vox patria Christum.

Postquam corporeos virtus regressa per atrum

270 Textit adoratum carnis velamine formam,
295 Seque palam Dominus populus dedit, ecce re-
[pente

Vir humilis, mæsto dejectus lumina vultu,
Procedit, supplexque manus, et brachia tendit,
Imploratque gemens : unus mihi filius, unus
Est, Domine : horrenda lacerat quem spiritus ira,

OPUS PASCHALE.

oraculo cœlitus prorogato, cum dicit, *Hic est Filius meus dilectus, in quo bene complacui*, verbo docuit Christum vox paterna progenitum.

At postquam corporeum Dominus resumpsit aspectum, carnisque velamine rursus ætheream protexit effugiem, seque palam populus demonstravit, quidam repente vir humilis, genibus inclinatus, mœrore dejectus, supplicans sic orabat : Unicus mihi, Domine, superest filius, si superesse dicendus est, in confi-

SCHOLIA.

lem luminis metam, locus est stabilientiæ lectioni *limite vitæ*, aut conjecturæ *lumine vitæ*. Neque mihi displicet explicatio Burmanni ad Val. Flacc. l. 1, vers. 823, per limen vitæ intelligi limen quo de vita exeat. Sensus ita erit, Moysen adhuc perinanere, etiamsi ex hac vita decesserit. Apud Dracontium *limina mortis* sæpe occurrit, uti apud Juvencum *limine lucis, vitæ, mortis*, ut ex indicibus verborum apparet.

291. Parrh., *hic est* : alii, *est hic*. Rom., mendose, agens pro *aiens*, ut passim in mss. agit pro *ait* invenitur.

292. Parrh., *verbum genitum*. Nebrissensis cum invenisset *verbo genitum*, reposuit, *Immo — verbum genitum*. Sed sollicitanda non est scriptura codicum mss. *verbo genitum*. Christus enim non solum est *verbum genitum*, sed etiam *verbo genitus*. Hanc loquendi rationem a Patribus usurpatam theologice explicui ad Prudentium Cath. hymn. 3, vers. 2 : *Omniparens, pie, verbigena*; et hymn. 11, vers. 17 : *Ex ore quamlibet Patris — Sis ortus, et verbo editus.* § **293.** Rom. : *Cum Dominus redit in pristinam figuram*. Meus *Ejicit spiritum immundum ex puero*. — In Reg. 1, ex *egressa* recte factum est *regressa*.

294. Urb., Rom., Vet. 1, 2, Monast. *adorandam*. Plerique mss. et editi, *adoratum*. Editio Poelm., ad marg., et ed. Lips., *adoratam*. Scheda Poelmanni habent *adoratam*, cum explicatione, scilicet tunc a tribus discipulis : et pro d. s. indicant *adoratam*, et *adorandam*. In Ott. 1, nunc est *adoratam*, sed fuit *adoratam*, vel fortasse *adoptatum*, aut *adaptatam*. Frequenter hæc verba *adoro, adoro, adopto, adapto* in mss. permutata reperiuntur : qua de re uberius dixi Prolegom. cap. 7, ac suspicari fortasse aliquis poterit, a manu Sedulii esse *adoptata*, quod alii præsertim post Adoptionorum hæresim mendum crediderint, et, alio subrogato verbo, eraserint. Prosa exponit *ætheream*.

295. Reg. 5 et Ald., *Atque palam* : lege *Seque palam*. Parrh., in verso ordine, *populus Dominus*.

296. In Poelm., *humili mendum est* : in Ott. 1, pro *mæsto* aliud prius fuit. Arntz. transponit, *vultu dejectus lumina mæsto*. Beda de Art. metr., et commentator ejus, sine auctoris nomine hunc versum proferunt. *Dejectus lumina*, ut apud Ovidium *oculos dejecta*, apud Statium *vultum dejectus*, apud Virgilium *vultum demissa*.

297. Ottob. 1, *Procidit*, correctum *Procedit*. Me-

^a Erat in vet. cod. *Hunc ore* : Juretus recte editit *oro*.

A 300 Nec linquit, nisi mergat aquis, aut ignibus atris

271 Opprimat, atque animam dubia sub morte
[fatiget.

Hunc, precor, expulso miseratus utrumque
[furore

Redde mihi, vel redde sibi, ne cæca potestas
Expellat trepidam subtracto lumine vitam.

305 Dixerat, et genua amplectens, genibusque vo-
[lutans

Hærebat, Dominusque pio jam pectore votis

nio mortis, vitæque suspensus, quem spiritus nimium debellat immundus, eumque dilacerans, aut flammis exurere, aut in aquis nititur molestis frequenter extinguere, multisque fatigato periculis terminum machinatur extremum. Hunc, oro ^a, depulsa mentis insania, mihi redde, vel sibi, ne potestas inimica luci, et cæca misero vitam subtrahat desperatam. Hæc adhuc fleibus ille, gemituque fundebat, et Dominus pio jam pectore puerum sospitabat.

SCHOLIA.

trum quidem non patitur *Procidit, supplexque* Wopkensis conjiciebat *Procidere, supplexque*; Arntzenius, *Procnubit, supplexque* : sed uterque sine libris mss. nihil mutandum censet. Matthæus, xvii, 14, ait : *Accessit ad eum homo genibus provolutus*. Sedulius *accessit ad eum* explicat per *procedit*, reliqua per *supplexque*, etc., et clarius, vers. 305 : *Genua amplectens, genibusque volutans — Hærebat*. Poelm., Vet. 1, Mon., Bas., Col., *simplexque* : mss. codices, et meliores editi, *supplexque*, quod recte præferunt schedæ Poelmanni.

298. Meus, *filius, ait*, resistente metro. Arntz., Alb., schedæ Poelmann., Ang., Reg. 1, 2, 5, Vatt. 1, 2, Ott. 1, Urb., Rom., cum Parrh., Ald., *filius unus* : notatque Nebrissensis, hanc repetitionem *unus, unus* significare *unicum*. Ottob. 2, *filius, inquit*, quod plerique editi retinent, et prætulit Arntzenius. Sedulius videtur imitari Juvencum l. ii, vers. 298 : *Implorat lacrymans* : confer not. Wopkensis accipit *Implorat pro plerat*, nisi subintelligendum velimus *ipsum*. Sensus hoc loco potius est, *Gemens opem implorat*.

300. Vet. 1, 2, Mon., *quin pro nisi*. Parrh., *Nunc liquetis demergit aquis, nunc ignibus atris*. Ita etiam schedæ Poelm. fortasse ex Parrhasio.

301. Parrh., schedæ Poelm., *Opprimat, et fatigat*. In Ott. 1, fuit *fatigat*, sed correctum est per *fatiget*. In Ott. 2, Ang., Alb., *fatigat*, quod defendi potest, etiamsi retineatur *Opprimat*.

302. Cellarius, *Nunc* : plerique rectius *Hunc*. Wopkensis conjicit *excluso* pro *expulso*, quia scriptores inferioris ævi sæpe *excludo* pro *expello* usurpant. Verum lectionem vulgatam non modo codices, sed etiam prosa tuetur. Poelm., Col., Bas., *utrinque*. Meus, Arntz., a sec. m., *utroque*. Vera lectio est *utrumque*.

303. Parrh., *tetra potestas*. Wopkensis suspicatur *særa* : sed bene est *cæca*, h. e., luribunda, nullo rationis lumine prædita, ut ipse explicat.

305. Ott. 2, Vet. 1, 2, Mon., schedæ Poelm., *volutus*. Scriptura communior *volutans* confirmatur ex Virgilio, l. iii Æneid. vers. 607, a quo integrum hunc versum Sedulius mutuatus est. Sed Virgilius ait *genua amplexus*. Est autem *volutans* idem, ac *se volutans*, vel *volutatus*, ut *volventia plaustra, volventibus annis*, et alia similia.

306. Ott. 2, *Merebat*, fortasse librarius voluit scribere *Mærebat*, sed longe melius est *Hærebat*.

Annerat; tunc prædo furens, ac noxius hostis, A
Cui possessa diu est alieni fabrica juris,
Pervasa migrare domo compulsus, in iram
310 Tollitur accensam, correptaque carpere membra
272 Nitiunt, et frustra, Domino prohibente,
[laborans,
Fugit in obscuras, puero vivente, tenebras.
Rex etiam solus regum, et Dominus domi-
[nantum
Non dedignatus, Petro piscante, tributum
315 Solvere Cæsareum, medii de gurgite ponti
Hamum ferre jubet, gerulum didrachmatis aurei.

OPUS PASCHALE.

Tunc prædo furibundus, et turbidus, qui male tra- B
ctatam juris alieni fabricam diu vexarat, perversæ
domus habitaculo migraturus, in iram stimulat
accensam, correptaque membra discernere, Do-
mino vetante, non prævalens, in inferna puero per-
volavit illæso.

Rex etiam, qui solus est regum, et Dominus pro-
batur esse dominantium, tributum non dedignatus
inferre cæsareum, de marinis fluctibus piscantem
Petrum jubet erigere natantem, didrachmatis ^a aurei
portitorem. Tunc mobilior velox habitator undarum
voravit tremulas hami decipientis insidias, a genu-
inis æquoribus calamo flagellante suspensus, piscis-
que vilissimus divitem deferens pensionem, pluris
valuit honore ponderis alieni, quam proprii. Quan-

309. Ott. 2, Ang., *Perversa*; lege *Pervasa*, h. e., C
invasa. Utitur etiam Ammianus participio *pervasus*
eadem significatione. Cum Ottob. 2 faciunt Cant.,
Mon., Bas., Torn. 1, 2, Edim., Bibl. Lugd., et
prosa, ut nunc quidem legitur. Codex Burmanni,
Pervasta; ed. Lips., *Provisa*. Sed cum plerique no-
stri mss. et præstantiores editi vocem commodio-
rem *Pervasa* exhibeant, retinenda ea est: immo, ut
probat Arntzenius, etiam in prosa eadem vox pro
perversæ restituenda est. Citat Arntzenius ex Cas-
siodoro *pervasus* et *pervasor*, et ex Salviano *per-
vasio*.

310. Meus, Vet. 1, 2, Mon., *corpore*: retine *car-
pere* cum aliis, quod sententia et prosa exigunt.

315. Ubi Dominus præcepit Petro, solvi tributum.
— Arntz. *Rex etiam regum solus, Dominus*. Plerique
nostri mss. cum codicibus Heinsii et Lips., Parrh.,
Ald. et aliis optimis editionibus, *dominantum*. Rom.,
dominantium, quod fuit etiam in Reg. 1, sed in hoc
ad metri meliores leges correctum est *dominantum*.
Codex Arntz., ed. Poelm., Torn. 1, 2, 3, aliique D
vulgati, *dominorum*: ita videtur fuisse in Ott. 1, ubi
nunc apparet *dominantum*. Vat. 2, sine conjunctione,
Rex etiam solus regum, Dominus dominantum. Apo-
stolus, 1 Timoth. vi, 15: *Solus potens, rex regum, et
Dominus dominantium*.

315. Ms. Arntz. scribit *Cæsarium*.

316. Vatt. 1, 2, Ang., Alb., Reg. 5. Ott. 2, Rom.,
Meus, Lips., schedæ Poelm., Ald., Parrh., et alii
editi, *aurei*. Reg. 1, Ott. 1, et plures editi, *aurei*, quod
videtur fuisse a pr. m. in Reg. 2, ubi nunc est *aurei*.
In Reg. 1. Ott. 1, ex *aurei* videtur factum *aurei*. Me-
lius est *aurei* disyllabum per contractionem; quod
librarii non intelligentes, in *aurei* converterunt. Wop-
kensis tamen non improbat, *didrachma aurei* usur-
pari pro aureo, ut *numisma argenti, statua salis*. Vo-

^a Editi, *dragmatis*: lego *didrachmatis*, uti legere
jubet Gallandius ex carmine.

Incola mox pelagi pendentia fila momordit,
Jussa tributa ferens, graviorque onerante metallo,
Vilis honor piscis pretio majore pependit.
320 273 Discipulisque suis se percunctantibus,
[aulæ
Cœlestis regni quis possit major haberi?
Ut Deus, et doctor mirabilis, Omnibus, inquit,
Celsior est humilis, cunctisque potentior ibit,
Qui cunctis subjectus erit, seseque minorem,
325 Demissa cervice, feret, velut iste videtur
Parvulus; et monstrat puerum consistere par-
[vum.

tum hoc nihilominus facto suæ nos Christus imita-
tores voluit esse doctrinæ, qui cum renuere pos-
set indignam hujus præbitionis injuriam (utpote cui
nihil erat sociale cum plebe, nisi ut salutaribus
cunctos beneficiis adjuvaret), maluit superfluum ma-
nus exsolvere, quam petenti cuilibet aliquid negare,
ut justitiæ conditor, et magister, qui dixit: ^b *Omni
petenti tribue*, primus instituta suæ legis imple-
ret.

Cumque simpliciter, ut solebant, cum percuncta-
rentur apostoli, quis major in cœlorum posset regno
censeri, tamquam Deus, doctorque mirabilis, omni-
bus humilem respondit esse potiore, cunctosque
præcellere, qui cunctis sese novissimum præstitisset,
velut puer infantulus, quem spiritalis exempli gratia
tenebat in medio constitutum, ævi scilicet pusilli

SCHOLIA.

cem *didrachma* alii scribunt *didragma*, alii *didrama*.

317. Inepte in Bibl. Lugd. *prudencia*, et in Rom.,
a pr. m., *pudentia*, pro *pudentia*. Pro pisce, *incola
pelaqi*: sic Plinius, Cicero, Phædrus.

318. Reg. 1, *honorante*, quod recte emendatum
per *onerante*.

319. Vat. 2. mendose, *piscibus*. Hic verus deside-
ratur in Vet. 1, 2, Mon., exstat in omnibus nostris
exemplaribus: neque sensus sine eo procedit.

320. Rom.: *De interrogazione discipulorum*: *Quis
major esset in regno cœlorum. Meus*: *Quis sit major
futurus in regno cœlorum*. — Arntz., *suis semper cun-
ctantibus*: lege *suis se percunctantibus*, scilicet *se pro
eum*, ut alias *suus* pro *ejus*, *sibi* pro *ei*: quæ quidem
loquendi ratio non temere adhibenda est, sed dam-
nari non debet. Multi scribunt *percontantibus*: quæ
varietas ad orthographiam pertinet. Meus, Rom.,
Cant., Vatt. 1, 2, Urb., Reg. 5, Parrh. et Ald.,
aulæ. Reg. 1, 2, Alb., Ott. 1, ut videtur, Ang.,
aula, sed prius in his tribus fortasse fuit *aulæ*. Ple-
rique editi, *aula*, h. e., in aula.

321. Meus, *Regni cœlestis*. Plerique nostri mss.,
quis possit major. Fabr., Poelm. et plures editi,
major quis possit. Arntzenius edidit *quis major possit*,
quod in Alb. reperitur. Ms. Arntz., *quis posset ma-
jor*: sic etiam prosa *posset pro possit*. Notandum est
usus hujus phrasos *possit haberi pro habentur* vel
habendus sit. Similia occurrunt alibi apud Sedu-
lium.

322. Reg. 1. *Tum*; supra, pro d. s., *Ut*.

325. Vat. 1, Rom., Parrh., *Dimissa*, pro *Demissa*,
quod melius videtur. Cant., schedæ Poelm., Ott. 1.
Ang., aliique mss., et plures editi, *gerit*. Ott. 1, pro
d. s., Alb., Reg. 1, 2, Lips., Fabr., *feret*; sed in
Reg. 2 aliud fuit, et glossa est *gerat*. Parrh., *geret*.
Recentiores præferunt *feret*.

^b Gallandius, *Omni petenti te tribue*, ex Vulgata,
Luc. vi, 30. Aliæ editiones Sedulii omittunt te.

LIBER QUARTUS.

276 Jam placidas Jordanis item transgressus A
[arenas,
Judææ sectatus iter, sine nomine mixtum
Vulgus, et innumeras relevans a clade cater-
[vas,
Suscipit infirmos, et dat discedere sanos.
5 Nil igitur summo de se sperantibus unquam
Difficile est conferre Deo, cui prona facultas
Ardua planare, et curva in directa referre ;

277 Nam quidquid natura negat, se iudice,
[præstat.
Namque foramen acus sicut penetrare camelus
10 Membrorum præ mole nequit, sic dives, opima
Fertilitate tumens, tenuem non possit adire
Cælestis regni ducentem ad limina callem,
Ni Genitor rerum (qui mundum lege coercet,
Et nulla sub lege manet, cui condere velle est,
15 Quem frons nulla videt, sed totum conspiciat ipse)

OPUS PASCHALE.

Jam cum denuo Jordanis fluentia transgrediens, B ejus, viam scilicet cognitionum, et semitas volunta-
Judææ semitam præteriret, passim vulgus immen-
sum, et catervas ab omni varietate languoris sine
nomine curavit innumeras, infirmos accipiens, et
columes ^a remeare concedens. Nil igitur summo con-
ferre difficile est de se sperantibus, Domino, cui fa-
cultas prona suppeditat ^b ardua planare, curva diri-
gere, quod est superbos ad humiliora deponere, er-
rantibus semitam demonstrare. Isaias namque pro-
pheta magnificus ita noscitur elocutus, Christi cum
denuntiaret adventum : *Et erunt prava in directa, et
aspera in vias planas.* Numquid de saxis, aut sentibus,
aut inflexis viarum prophetavit anfractibus, cum
Christus ad salvandum venerit mundum, non silvis,
et montibus, sed humanis genibus constitutum?
Hoc est illud etiam, *Vox clamantis in deserto,* quæ C
homines hoc impossibile est, apud Deum autem om-
nia possible sunt; non omnibus quippe divitiis

SCHOLIA.

1. Vat. 1: *De divite, qui regnum cælorum intrare non potest.* Reg. 1: *Ubi Dominus innumerus ad Adæ sanat catervas.* Legendum *Judææ pro ad Adæ*, ut indicat glossa. — Ott. 2, *congressus*; Ald., *ingressus*: retineo *transgressus*. Meus, mendose, *iste transgressus*.

2. Nonnulli, *sectatur iter*. Plerique mss. et editi, *mixtum*: et fortasse Sedulius imitatur Juvencum l. iii vers. 760: *Complentur mensæ mixtæ sine nomine plebis*. Edit. Lips., *mestum*, fortasse pro *mistum*: multi alii editi clare *mæstum*. In Reg. 1, *mæstum* est prima scriptura, et glossa *infirmum*; *mixtum* altera scriptura: contra accidit in Reg. 2.

3. Arntz., *a morte*; alii, *a clade*, ut l. iii, vers. 45: *D Populos a clade levavit*.

8. Cant., Arntz., schedæ Poelm., Parrh., Edimb., Rom., Ang., Ott. 1, 2, Vat. 1, 2, Reg. 5, Alb. et Urb., *Nam quidquid*. Reg. 1, 2, cum multis editis, præsertim recentioribus, *Et quidquid*. Meus, *Qui quidquid*. Vonckius ex conjectura: *Ut quidquid natura negat, se iudice, præstat*. Grunerus defendit, *Et quidquid*, etc., etsi fatetur, duriorum esse hunc verborum nexum. Clarior est lectio, quam plerique nostri codices tenent, *Nam quidquid*, etc., magisque ad prosam accedere videtur. Ablativus absolutus *se iudice*, *præstat* pro *ipse iudex præstat*, simili modo

^a Vulgati omnes habent *et columes*: apud Isidorum l. x Etym. exstat hæc vox *colomis* vel *columis*, pro erecto et incolomi. Tribuitur etiam Plauto.

^b Juretus ita emendat, *ardua planare, curva diri-*

occurrit apud Juvencum, Avitum, Aratorem, Fortunatum, ut veteres inscriptiones omittam, *Se viro fecit*, etc., de quibus videri potest v. c. Ignatius Potenza, in opere erudito hoc anno 1795 edito: *Notizie concernenti il sacro deposito di S. Augustale martire*, etc. Cujus martyris sepulcrum Romæ nuper repertum fuit hoc simplici titulo: *Augustalis se vivo fecit*.

10. Ott. 1, Alb., Urb., Rom., Parrh., ms. Burmanni, *pro mole*: melius est *præ mole*, quamvis aliud sit in prosa.

11. Bentleius Emend. ad Cicer. Quæst. Tuscul. p. 34, pro *Fertilitate* substituit *Altitudine*, quod novum nomen est pro pinguedine. Recte hanc mutationem Arntzenius condemnat. Sumitur enim fertilitas pro abundantia seu copia rerum. Arntz., Parrh., Ald., Vat. 1, 2, Reg. 5, *posset*: quod non displicet Arntzenio. In Ott. 1, ex *posset* factum *posset*: in Reg. 1, 2, ex *posset* correctum *possit*, quod magis placet pro *poterit*.

15. Poelm. claudit parenthesis in *conspicit*, alii in *ipse*. De voce *impossibilis* dixi ad Prudentium vers. 833 Apoth., uti de simplici *possibilis* ad Juvencum ii, 533.

gere, pro quo, inquit, vetus codex habebat *curva dirigere*: fortasse apud Juretum legendum *digerere*. Alio modo non intelligitur, quid emendet. Veterum proverbium erat *curva corrigere*.

Hoc impossibile est homini, dixisset, at alto

278 Possibile est jus omne Deo; multisque
[molestum

Divitiis tandem faceret mitescere censum.

Nam proprias bene tractat opes, cœloque re-
[condi

20 Thesaurus vult ille suos, ubi quidquid habetur,
Non mordax ærugo vorat, non linea sulcat,
Nec male defossum famulatur furibus aurum,
Jejunis quicumque cibum, sitientibus haustum,
Hospitibus tectum, nudis largitur amictum,

25 Solatur nexos in carcere, perfovet ægros,

279 Atque aliis largus, sibi tantum constat
[egenus.

Nec dubie in cœlum substantia pervenit illa,
Quæ Christo collata datur sub paupere forma,
Quæ damnis augmenta capit, quæ spargitur
[ut sit,

30 Quæ perit ut maneat, quæ vitam mortua præ-
[stat.

Præterea geminos Dominus considerare cæcos,
Dum quoddam transiret iter, comitante ca-
[terva,

Conspicit, extinctæ poscentes munera formæ,
Flebilibusque vagas implentes vocibus auras.

35 Nec cunctata solens pietas inferre salutem,

280 Quæ sentit flagrare fidem, mox lumina
[tangens

OPUS PASCHALE.

patrimonium sui census est oneris, sed illi, qui pro-
priae malus rector est ubertatis. Nam cum dicit Do-
minus per prophetam : *Aurum et argentum meum est*, ostendit, non esse malum, quod ejus est, si operarius illud bonus habuerit; nihil etenim differt, utrum bonis quis operibus nil dependat, an plurima malignis effundat. Ille siquidem suas tuto servat opes, et collocat, qui cœlo thesauros occultat, ac recondit, ubi non edacis tinæ nec æruginis scabræ quidquam morsus absumit, nec furibus ad furandum aditus reseratur effossus, qui jejunis cibum, sitientibus potum, peregrinis ministrat hospitium, mœstos solatur in carcere, fovet ægros in corpore, cunc-

Et tisque largissimus, sibi tantum pauper est et egenus. Nec dubitare quis debet, illam prorsus in cœlum substantiam pervenire, quæ sub vilissima pauperis forma Christo probatur impensa, quæ detrimentis augetur, spargendo servatur, perit ut maneat, vitam a mortua repræsentat.

Interea dum populo Dominus comitante vallatus, Hiericum fuisset egressus, duos oculis captos aspicit confidentes in aggere, reddi sibi lumina postulantes. Petebant ita confidentes gressuum cum mobilitate considerare^b. Sed tenebrae reluctantur adversæ, nec cunctata vel paululum virtus illa, pietati nil abnuens, quæ salutem consuevit inferre, qua fidem sentit ar-

SCHOLIA.

16. Plerique nostri mss. cum Arntz., Ald., Fabr., C et aliis editis, *at alto*: plerique editi, *et alto*. In nonnullis nostris prius videtur fuisse *et vel ac pro at*. Wopkensis, Burmannus, Arntzenius jure præferunt *at*, favente prosa. In Ott. 2, *dixisse, sed alto*, mendum videtur pro *dixisset, et alto*.

22. Burmannus conjicit *Nec male deponum*, h. e., quod avarus abscondit, cum deberet eo uti: aut accipiendum ait novo sensu *defodere pro effodere*: nam fures non solent e visceribus terræ aurum defossum surripere. Arntzenius explicari posse ait *male defossum*, ita negligenter positum, ut facilem furtis ansam præbeat: defendit autem lectionem hanc vulgatam ex Sedulii epistola ad Macedonium, *culpa defossæ pecuniæ non carerem*. Sed in hac epistola sermo est de pecunia, seu talento, quod abscondidit fervus, qui noluit negotiari, timens dominum, quia austerus erat. Vera autem ratio defendendi scripturam receptam desumitur ex verbis ipsius Matthæi vi, 19 seq.: *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra . . . ubi fures effodiunt, et furantur. D Thesaurizate autem vobis in cælo, . . . ubi fures non effodiunt, nec furantur*. Aurum igitur male defossum est, quod avarus, cum deberet eo bene uti, defodit: quod fures aliquando effodiunt et furantur. Significatio vero propria *defossi auri* est absconditi subtus terram. Cicero, l. ii de Oratore: *Ut enim si aurum cui, quod esset multifariam defossum, commonstrare vellem, satis esse deberet, si signa et notas ostenderem locorum*, etc. Post aurum Cellarius, et alii vulgati affligunt punctum, atque ita male sensum abruptum. Nam *tractat, vult ille, qui, vel ille, quicumque*.

23. Reg. 1, pro d. s., Reg. 2, ex correctione, Vat. 1, 2, Ott. 2, Urb., Alb., Rom., Meus, Reg. 5 et alii mss. apud Arntzenium, cum Parrh., Ald.,

qui ferre: in schedis Poelm. ascriptum erat *ferre, scilicet vult*. Id non probat Arntzenius ob sequens *largitur*. Reg. 1, in contextu, Ott. 1, ex correctione, Ang., *quicumque*, quod fortasse fuit a pr. m. in Reg. 2, et in plerisque editis retinetur.

27. Vet. 1, vitiose, *Hæc pro Nec*. Schedæ Poelm., *Nec dubium*. Ott. 2, *Nec dubio*. Reg. 1, *Nec dubie*, sed glossa dubitanter poscit *dubie*.

31. Rom. *De duobus cæcis a Domino sanatis. Meus, Duos cæcos sanat*. — Wopkensis aptius putat *Interea*, quod exstat quidem in prosa, sed mss. et editi exhibent *Præterea*. Alm. inverso ordine *Dominus geminos*. Arntz., *geminos cernens*, sed obstat prosa. Parrh., *consistere pro considerare*, quod prosa confirmat.

32. Arntz., Parrh., *Cum*: alii, *Dum*. *Iter* non solum sumitur pro actu eundi, sed etiam pro via. *Comitante catera* Virgilianum est.

33. Wopkensis suspicatur *extinctæ poscentes lumina frontis*. Sic l. iii, vers. 145: *Decute nocturnas extinctis vultibus umbras*. Favet huic conjecturæ prosa, et scriptura mei codicis, et ed. Lips., *lumina formæ*. Sed magis poetica est lectio recepta: nam cæci deformes sunt, et dici solent, ut notat idem Wopkensis, et hoc munus posecebant cæci, ut formam amissis luminibus extinctam recuperarent.

34. Cant., *vacuas*, quod epitheton apte a poetis tribuitur auris, sed hoc loco metri lex poscit *ragas*, nisi, omissa conjunctione *que*, legas, ut revera legitur in Ott. 1, *Flebilibus vacuas*.

35. Meus, corrupte, *Nec cuncta solens*; ms. Arntz., *Nec cunctis cessans*, quod non ineptum reputat Arntzenius: durior enim est constructio, scilicet, *Nec cunctata pietas solens inferre cunctis salutem*. Pro *inferre* ed. Lips. *conferre*. Pro Deo pio, vel divina pietate *pietas* simpliciter non semel a Sedulio ponitur.

36. Wopkensis pro *Quæ* conjicit *cum*, vel *Qua*.

^a In vet. cod. erat *vita* pro *vitam*.

^b Obscurum id est, sive legas *confidere* cum vet. cod., sive *considerare*, quod Juretus malebat.

- Evigilare jubet, quæ somnus presserat ingens, A
Atque diu clausas reserans sub fronte fenestras,
Ingrediente die, fecit discedere noctem.
- 40 Hinc repetita sacri gradiens per mœnia templi
Lumina cæcatis dedit, et vestigia claudis.
Talia davidicam post facta reliquerat urbem,
Bethaniæ vicina petens : eademque reversus,
Clarescente die, properabat visere tecta.
- 48 Ecce autem mediis astans sublimis in arvis,
Frondea ficus erat, cujus in robore nullum
Repperit esuriens, lustrato stîpîte, pomum.
Arboreisque comis, Jam nunc ex germine
{vestro

281 Nullus, ait, fructus reliquum generetur in
[ævum.

- 50 Confestim viduata suis ficulnea succis
Aruit, et siccis permansit mortua ramis.
Omnis enim quicumque Deo nil fertile nutrit,
Ceu sterilis truncus, lignis æquabitur ustis.
At justus palmæ similis florebit amœnæ,
55 Semper habens frondes, et tamquam Libana
[cedrus,
Multiplicandus adest, et vertice sidera tangit.
- 282 Post oblatus ei virtutem sensit herilem
Insanus sermone carens, quem faucibus arctis
Angebat vis clausa mali, vitiumque tacendo

OPUS PASCHALE.

dere, diuturno lumina somno compresso, vigili repente tactu perexcitat, claustraque latentium sub fronte reserans fenestrarum, intrante protinus die, noctem pepulit caligantem.

Hinc sacra templi per mœnia rursus obambulans, cæcis dedit aspectum, claudis reformavit incessum. Post hæc nobilium monimenta virtutum, davidicam deserens civitatem, venerat in loca Bethaniæ, dieque remeans subsequente, ad ejus urbis denuo tecta pergebat. Ficus haud procul a semita connexis frondium velamentis umbrosa, cujus in robore cum nullum penitus pomum Dominus carnaliter esuriens invenisset, inhumanos arboris ramos non maledicto sauciat, sed præcepto condemnat, increpans sic in eam : *Nunquam in te fructus nascetur in æternum.* Confestimque ficulnea succis viduata subtractis, infecunda protinus, et deformis comarum posita dignitate peraruit. Non tamen hæc accipiamus ad litteram, licet manifeste credantur impleta, quoniam

B spiritualibus causis convenit lex divina cognosci. Quid enim materies sine sensu peccaverat? præsertim quæ fructum, sicut Marcus Evangelista commemorat, incongrui ratione temporis non habebat; nisi ad instructionem Dominus nostræ utilitatis hoc ageret, qui factorum sermonumque parabolis vitale nobis iter ostendit. Omnis igitur humanæ conversationis industria, quæ Deo nil studet nutrire, quod placeat, tamquam pigri stipitis arbor inutilis, plena fronde, non germine, lignis æquabitur concremandis, quemadmodum et illa ficus infructuosa consistens, quam Dominus vineæ, qui eam plantaverat, præcipiens amputari, sub unius anni dimisit induciis, et si fructum vel sero redderet, permaneret, alioquin merito jam periret; at vero juxta cantientem psalmi dicentis : *Justus, sicut palma, florebit, et sicut cedrus, quæ in Libano est, multiplicabitur.*

Exia oblatus est ei quidam cum furoris incommo- do, sermonis quoque subjacens detrimento, cui præ-

SCHOLIA.

Ed. Mon. et prosa referunt *Qua. Vat. 1, Quæ, correctum per Quæ, vel Quæ: cæteri Quæ. Reg. 1, Alb., Octob. 1, 2, Aug., sensit: sed in Ott. 1, forte fuit sentit, quæ est communis scriptura. f. d. Lips., absurde, Quam sentit flagrare saltem. Schedæ Poelm. negant, pro lumina tangens substituendum munera tangens, quod nescio ubinam Poelmannus invenierit, neque sciebat Arntzenius.*

38. *Fenestras oculos passim vocant scriptores ecclesiastici, ut dixi ad Dracont. l. iii, vers. 849.*

40. Poelm., *Cæci et claudi sanantur.* — Arntz., *limina templi*, quæ phrasid satis poetis familiaris est, sed ad ædificii amplitudinem explicandam melius est *mœnia*; sic Juvencus l. iii, v. 674 : *Templi se mœnibus infert.*

42. Plerique miss. scribunt *davidicam.*

43. Arntz., *tandemque; Parrh., eodemque;* alii, *eudemque. Meus revertens, non male, pro reversus.*

45. Poelm., *Ficus inarescit.* — Urb., *constans pro astans. Rom., contra metrum, stans.*

46. Hic versus invenitur apud Bedam De art. metric., et ejus Commentat., sed non indicatur auctoris nomen.

47. Ald., Parrh., male scribunt *esuriens. Ott. 1, lustrata stîpîte: lege lustrato ex regulis grammaticis.*

48. Plerique distinguunt *pomum*, — *Arboreisque comis: Jam nunc.* Burmannus orationem ita languere ait, quæ numeros suos habet, si post *pomum* exeat periodus, scilicet *pomum.* — *Arboreisque comis, jam nunc ex germine vestro.* Burmanno adhæret

Arntzenius. Pro *germine Parrhas. minus bene germine.* Fabr. et nonnulli alii vulgati, *germine rano.* Melius est *vestro pro tuo;* in Urb. error videtur *verso pro vestro.*

50. In *ficulnea* sabaudiri potest arbor: Latini enim est adjectivum.

53. Conjectura Vonckii, Wopkensis et Burmanni est *istis pro ustis.* Parrhasius jam ediderat *istis*, quod schedæ Poelmanni etiam exhibent. Constant lectio *codicem est ustis, h. e., concremandis, ut prosa exponit; aut concrematis, ut glossa Almel.; aut siccatis, ut glossa Reg. 1; aut comburendis, ut Nebrissensis.* Ita etiam, et recte legit hunc versum Beda in Collectaneis.

54. Reg. 1, *amœnas* — *semper habens frondes, con glossa pulchras.* Alii, *amœnæ, et nonnulli scribunt amœne, quod pro adverbio accipi potest.*

55. Ausonius primam corripuit in *Libanus, Sedulius producit: sed hoc magis proprium Sedulii est, quod adjective usurpat Libana ex Libano, nomine montis. Hunc ipsam Sedulii versam prodaxit Beda in Collectan., sed inverso ordine, Frondes semper habent, et tamquam Libana cedrus, etc. In numero plurium loquitur quia verba Sedulii ad justos plurali numero accommodate transfert.*

56. Nonnulli, *sidera vertice: alii, tanget pro tangit.*

57. Meus, *Mutam ejicit dæntonium.*

58. Ain., a pr. m., Reg. 1, in contextu, Ott. 1, Vatt. 1, a pr. m., *atria, quod secutus est Cellarius ex scriptis codicibus, ut ait. Verum scriptura communis fere omnium nostrorum codicum, et Arntz.,*

60 Prodiderat. Sed cuncta solens infirma levare
Conditor, obsessa pepulit de fauce latronem,
Et voci patefecit iter, nexque soluto
Muta diu tacitas effudit lingua loquelas.

Post Dominus Pharisæa petens convivia cœnæ,

65 Orantis dapibus sese impertivit amici.
Tunc mulier, quam fama nocens, et plurima

283 Mordebant delicta suæ, elementia sup-
plex

A Corruit amplectens vestigia, quæque profusus
Irrigat incumbens lacrymis, et crine soluto
70 Nec tergere sacras, nec cessat lambere plantas,
Unguento fragrante fovens, sententia doheb
Læta Dei, quem ferre manum non pœnitet un-

[quam,

Si nos pœniteat veterem quæsisse ruinam,
Vade, fides, mulier, tua te salvavit ab omni,

75 284 Dixisset, quodcumque mali gessisse vi-
deris :

OPUS PASCHALE.

clusis faucium spiramentis, nulla labiorum cymbalis
vox sonabat, nihilque penitus ore denuntians, ta-
cendo mentem publicat insaniam. Sed conditor ille
sidereus, infirma roborare consuetus, latronum an-
gustis anhelantibus^a imminet a faucibus obsidione

Præterea dum Pharisæi cujuscumque postulantis pro-
pria Dominus sublimaret humilitate convivium, ade-
rat, properante ingressu, peccatrix mulier, et famosa,
quæ multis delictorum vulneribus sauciata, vitam

SCHOLIA.

etiam Almel., quo utebatur Cellarius, ex correctione
est *artis*, vel *arctis*, quod perinde valet. Prosa et con-
textus hoc ipsum poscunt. Adherent Parrh., Ald. et
editi meliores: sic vers. seq. *Angebat*; alii *Urgebat*.

60. Nonnulli, *Sic*, minus bene, pro *Sed*.

61. Arntz., *repulit*; Reg. 1, *reppulit*, sed ad metri
regulas scribendum est *repulit*: quæ scriptura vi-
detur satis probabilis, quamvis altera longe sit com-
munior. Ut prima in *repulit* producat, scribi solet
reppulit: ac fortasse aliqui librarii putantes, primam
semper protrahi, mutarunt *repulit* in *pepulit*. Pro
dæmone *latronem* usurpat noster poeta, ut Pruden-
tius Hamart. vers. 916: *Ne cernat tracentulum ali-*
quem de gente latronum.

62. Ottob. 1, Alb., Arntz., Ang., *vocis*. *Vocis iter*
est apud Virgilium l. vii, vers. 354. Pro *voci* facit Ovi-
dium l. iv Met. vers. 69: *Et voci fecistis iter*: quam-
quam etiam apud Ovidium in nonnullis editionibus
invenio, *Et voci fecistis iter*. Editi plerique, *voci*,
Fabr. et pauci alii, *vocis*. Parrh., mendose, *patefeci*
pro *patefecit*.

63. Arntzenius suspicatur *placidus*, h. e., tales,
quibus Deum laudaret. Sæpius enim *placidus* in *ta-*
citus commutatum est. Nihil muto.

64. Rom., *Ubi mulier, quæ erat in civitate peccatrix,*
rigavit pedes Christi lacrymis. Meus, *Liberat a peccatis*
Magdalenam. — Rom., mendose, *Pharisæe*.

65. M. Burmanni cum Ang., Alb., scribit *impar-*
tivit. Plerique *impertivit*, sed nonnulli per compen-
dium litterarum.

66. Rom., *pluria*, corr. *plurima*. Invenitur quidem
pluria et *compluria* pro *plura* et *compluria*. Hoc tam-
en loco melius est superlativum *plurima*.

68. Wopkensis suspicatur *Irruit*, aut *Corripit*: pro-
bum tamen agnoscit esse *Corruit*, ut l. iii, vers. 407:
Corruit ante pedes. Idem Wopkensis in *quæque* ait
encliticum *que* solummodo metri causa injectum vi-
deri: alioquin suspicandi locus esset *quasque profu-*
sis, scilicet *plantas*, ut et in verbis *et crine soluto* po-
natur pro *etiam*. Fortasse *sacras plantas* est accusa-
tivus appositionis. Et ea vestigia (sacras plantas)
quæ irrigat, nec tergere cessat, nec lambere. Verior
tamen interpretatio designatur ex non vulgari signi-
ficatione conjunctionis *que* pro *etiam*, *quoque*, ut in

gerēbat obscenam. Denique corruens provoluta ves-
tigiis, nec stetu proluere, nec crinibus detergere, nec
pretiūso quiescebat unguento pedes osculans irrigare,
donec promulgata Dei sententia, quem cadentibus
manum dare non pœnitet, si nos antiquæ lubricum
pœniteat jam rulinæ, verbis indulgentiam talibus re-
laxaret, dicens: *Fides tua te salvam fecit: vade in*
pace. O quantum miseris opitulatur infirmis illud
confessione detegere, quod absconditum fit lethali!
Nutrit namque sua vulnera, qui celarit, et stimulo
doloris incertus medico nudare negligit plagam.

hodieque cernitur. Exempla alia ex Plinio, Tacito,
Velleio, Aurelio Victore, profert Forcellinus. Iterum
Sedulius hoc libro, vers. 152: *Discipulosque alios*, ut
ex mss. restituam, pro *Discipulos quoque alios*.

70. Meus, Rom., Parrh., schedæ Poelm., Alm.,
Arntz., Ang., *Tergere nec sacras, nec cessat*: quod
prætulit Burmannus, quia *tergo* poetis usitatius est,
quam *tergeo*. Torn. 5: *Tergere nec cessat, nec sacras*
lambere plantas. Plerique mss. et editi, *Nec tergere*
sacras, nec cessat lambere plantas, quod magis aures
implet. *Lambere*, deoculari, ut apud Paulinum poem.
55, vers. 541: *Castaque lambentes Domini vestigia*
Christi.

71. Mss., ut in aliis scriptoribus accidit, variant
in hoc verbo scribendo: alii *fraglante*, alii *fragrante*;
alii *fragrante*, quod hac in re usitatius est. Versus,
nescio cujus, est: *Que flagrant, ardent; quod fra-*
grat, mittit odorem, ut diversa scribendi ratio præ-
scribatur.

72. Schedæ Poelm. *Lata*, quod ex prosa potest
confirmari. In Ott. 1 etiam est *Lata*, sed male inver-
titur ordo horum versuum, nam prius ponitur *Lata*,
tum *Unguento*. Communis lectio est *Læta*, et Nebris-
sensis exponit, *lætam faciens mulierem*. Contra Juve-
nalis sat. 2, vers. 62: *Tristis sententia fertur*. Post
hunc versum *Læta* in Rom. et Ott. 2, inseritur alius,
quem cæteri ignorant, scilicet, *O quam confestim pe-*
reunt discrimina leti, vel, ut legendum arbitror,
letii.

73. Vet. 1, perperam, non pro nos. Rom. pro *quæ-*
sisse, non male, *fecisse*. Arntzenius ex quodam ms.
indicat *sensisse*, quod sensu caret.

74. Ott. 1, Rom., *salvabit*, errore inde orto, quod
b et v facile inter se mutabantur ob affinem pro-
nuntiationem.

75. Cant., Almel., Arntz., a pr. m., Reg. 1, ex
correctione, Reg. 2, Ott. 1, 2, *mali*. In Vat. 1 for-
tasse prius fuit *mali*, postea factum est *malo*, atque
iterum alius corrector restituit *mali*. In Reg. 1 fuit
male ante correctionem. Vat. 2, Reg. 5, Urb., Ott.
2, Rom., Meus, Ald. et plerique editi, *malo*. Schedæ
Poelmann., et Arntz., a secunda manu corrigente
simili modo, exhibent *malo*. Parrh., Fabr., Torn. 5,
et nonnulli alii vulgati cum Ang., Alb., *malum*. Re-

^a Male vetus codex *anhelantibus*, nisi legeris *angus-*
tis anhelantibus. Melius reposuisset Juretus *anheliti-*

bus. Mendum puto *latronum pro latronem*, et postea
excide homini pro exi de homine.

Utere pace mea. Magna est medicina fateri,
Quod nocet abscondi; quoniam sua vulnera nu-

[trit,

Qui tegit, et plagam trepidat nudare menti.

En polluta diu, modicum purgata recessit

80 Per gemitum, propriique lavans in gurgite fletus,
Munda suis lacrymis redit, et detera capillis.

Jamque Capharnææ synagogam intraverat urbis
Rite docens populos, quem cum vidisset iniquus
Humano sub corde latens, clamore protervo

85 **285** Spiritus infremuit, Quid nobis, et tibi?
[dicens:

Perdere nos, heu! Christe, venis? Scio denique,
[qui sis,

OPUS PASCHALE.

Ecce nunc femina diurni contagio morbi polluta,
parvi gemitus afflictione purgatur, sui que gurgite
fletus abluitur, et lacrymis perfusa, capillis extensa,
discedit munda, quæ venerat sordida.

Ad urbem quoque Capharnaum nomine Dominus
cum venisset, in qua plurimos synagogæ concilio
cœlestis populos edoceret, subito per humanæ vocis
ministerium corporale nequissimus ille diabolus ta-
lem fremuit in clamorem: *Quid tibi, et nobis, Jesu
Nazarene? venisti perdere nos? Scio, quis sis, san-
ctus Dei. Moxque Domino minaciter dicente perterri-
tus, atque dejectus: Obmutescite, et excide homini,
spiritus immunde, magno reboans cum mugitu, quo
divino se fateretur imperio verberatum, reliquit hu-
mana præcordia, fugiens in auras non videndo obs-
curas.*

centiores præferunt *mali*: Wopkensio tamen placet *C*
malo: nam similis trajectionis exempla apud Sedu-
lium et alios occurrunt.

76. Consule not. ad Dracont. 1, 34: *Sic impune
reis licuit peccasse fatendo.*

77. Ed. Poelm., *abscondit*, quod recte damnant
schedæ ejusdem Poelmanni. Sensus enim est, Magna
est medicina fateri, quod nocet, si abscondatur. In
Reg. 1 fortasse fuit *abscondit*, nunc est *abscondi*.
Vulnera pro vitiiis et peccatis dicunt Juvencus, Pru-
dentius, Prosper, Arator, et ad rem præsentem Se-
verus Sanctus de Mort. boum: *Nam vulnus reserat,
qui mala publicat, — Claudit, qui tacitum premit.* In
prosa erat *doloris insertum.*

79. Alm., *Impolluta*: alii, *En polluta.*

80. Rom., *propriosque*: lege *propriique*. Vat. 2,
Reg. 5, Parrh. et Ald., *lavans se gurgite*: melius
omittitur *se*, atque ita plerique referunt *lavans in
gurgite.*

81. Edimb., *rediit detera*. Parrhasius, *redit, et
detera*, quod ait Parrhasius ita scriptum a Sedulio,
quia apud Ennium legerat, *Terta nitet galea*. Verum
hic locus est Varroonis apud Nonium, c. 2, n. 847.
In nostris mss. et fere omnibus editionibus verbum
hoc scribitur *detera*, non *detera*. Alb., *corrupte,
redit et detensa.*

82. Rom., *Ubi Dominus intravit Capharnaum*. Meus,
Dæmonem fugat. — Schedæ Poelm. scribunt *Caper-
nææ*, alii, *Caphernææ*; alii, *Caphernæ*; alii, *Capher-
nææ*.

86. Arntzen., *nos jam*: alii, *nos heu!* Vatt. 1, 2,
Ott. 2, Meus, Parrh., *quis sis*: alii, *qui sis*. Similis est
varietas in re eadem apud Prudentium Apoth. vers.
419: *Qui sis, quid venias, qua nos virtute repellas,
— Novimus.*

A Et sanctum cognosco Dei; nec plura locutus,
Imperio terrente, tacet, hominemque relinquit
Pulsus, et in vacuas fugiens evanuit auras.

90 Sic etiam variis finem languoribus esse
Fecit, et exclusos semper reticere coegit
Dæmonas, ac talem prohibet se pandere testem.
Olim quippe ferox, et nigre mortis amator
Ille nocens anguis, dejectus culmine cœli

95 **286** Cum pompie, sociisque suis, omnique ne-
[fanda

Agmine militiæ, Christum, quem noverat illic,
Conspicit in terris, velamine carnis opertum,
Et gemit esse homini Dominum virtutis amicum.

Dumque Tyri transgressus iter, Sidonia rursus

Similiter Dominus multis diversæ languentibus,
et variæ cladis calamitate vexatis opem præstitit sa-
lutarem, multaque dæmonia verbo suæ potestatis ex-
clusa loqui penitus non sinebat, fidem majestatis
æthereæ tali indignatus teste vulgari; quippe vetus
anguis ille tartareus, vitæ perditor, mortis inventor,
cum tota socialis pompæ dementia, totoque damno
militiæ sedo satellite, cœlesti dejectus e culmine,
Christum, quem in illa noverat arce sidereum, stu-
pebat in terris carnis humilitate vestitum, magisque
gemebat hinc lividus, quod virtutis Domino cernebat
hominem sic dilectum.

Dumque Tyri dehinc loca præteriens, Sidonio Do-
minus graderetur in littore, curavit oblatum gemina
quemdam calamitate miserimum, qui vocis et au-
rium privatus officii, nec sua dare, nec aliena po-

SCHOLIA.

87. Parrh., *Te sanctum*: reliqui, *Et sanctum*. Ob-
servavi jam in not. ad alios poetas christianos,
Christum per excellentiam *sanctum* simpliciter vocari.
Plura e sacris litteris testimonia profert Huetius
Demonstr. Evang. prop. 9, c. 81, quibus Christus
sanctus, et *sanctus Dei* appellatur.

88. Arntz., editio Lips., *jacet*: melius alii, *tacet*.
Cantabr., Reg. 1 et nonnulli editi, *relinquit*, quod
fortasse fuit etiam in Reg. 2, in quo nunc apparet,
ut in plerisque et prosa, *relinquit*.

90. Meus, *Sanatque plures languores*. Poelm., *Chri-
stus variis morbis medetur, dæmonesque tacere jubet*.
— Mss. plerique, etiam antiquissimus Taurinensis,
et præstantissimi editi, *Sic etiam*. Vet. 2, Fabr. et
nonnulli alii vulgati, *Hic etiam*.

91. Ott. 2, *Fecerat, et clausos; retine vulgatum
lectionem*. Phrasis, *fecit esse finem*, pro *fecit, ut esset
fnis*, Sedulii æqualibus haut ignota erat.

92. Reg. 4, Ott. 1, pro d. s., et Vat. 4, supra
Dæmonas: plerique mss., *Dæmones*. Editi præferunt
Dæmonas more Græco, ut postrema corripiatur.
Aldus edidit *ac tali prohibet se pandere testi*. Sic etiam
Reg. 5. In Ott. 1 et, ut videtur, in Reg. 1, prius fuit
tali, sed in utroque clare est *testem*. Ang., et pro *ac*.
In Poelm. mendum est *panderet testem*: alioquin cogi-
tare aliquis posset *ac talem, prohibet, se panderet esse*.

96. Parrh., inverso ordine, *quem Christum no-
verat*.

99. Rom., *De duobus cæcis*. Verius Meus, *Sanat
mutum et surdum*. — Arntz., schedæ Poelm., Vat.
2, Reg. 5, Meus, Rom., Urb., Ald., *Cumque*: melio-
res mss. et editi, *Dumque*, etiam Parrhasius, cui
Arntzenius male affingit *Sumque*. In Reg. 4 obscu-
rum est, *iter, an item sit*: sed *iter* præstat retinere.
In prosa mendum erat *Dumque tria dehinc*.

- 100 Arva legens, placidas Dominus calcaret arenas, A 110 Se reserat sermone Deum, turbasque frequentes,
Curavit gemino miserum spiramine clausum Quæ nimis irruerant, cupiens vitare parum-
Qui vocem non ore dabat, non aure trahebat, [per,
Sidereæque manus ruptis penetralibus omnes Stagna petit, parvaque sedens Simonis in
Attactu patuere fores, lætusque repente [alno,
105 Audirique loquens, meruitque audire loquentes. Littore sistentem firmabat ab æquore plebem.
Tu quoque virtutis sensisti munus herilis, 288 Et dictis jam finis erat; tunc altius ac-
287 Procumbens oculis, cujus in lumina Chri- [tam
[stus
Exspuit, et speciem simulatæ mortis ademit. 415 In pelagus jubet ire ratem, vastoque pro-
[fundo
Hinc majora docens populos cœlestia, ve- Retia demitti piscantia, quæ nihil omnem
[rum Claudere per noctem vacuo potuere labore.

OPUS PASCHALE.

terat verba suscipere. Sed tactu manus æthereæ B cunctis penetralibus, quæ pernicious clauserat violentia, disruptis, repente fores patuere impulsæ, venarumque custodiis protinus relaxatis, qui modo mutus videbatur, ac surdus, et ipse loqui meruit, et alios loquentes audivit.

Tu quoque Dominicæ virtutis dona sensisti, cujus in oculis tartarea cæcitate compressis Christus ut exspuit, speciem illico simulatæ mortis extersit. Cumque perennis vitæ suffragia sacris habere populos

edocens institutis, Deum sese manifestius aperiret, evitans paululum turbas præcipitanter infusas, ad stagnum marini gurgitis venit, parvaque Simonis residens in carina, plebem littore permanentem divinis imbuebat oraculis. Tandem dicta definiens, numquam desiderii copiosa, jubet altius eunte navicula, pelago retia dimitti piscantia, quæ totius noctis evoluta circulo, nihil trahere de profundis opere valere frustrato. Paret Simon sacro lætus imperio, turbasque fluctivagas linea doctus obsidione concludens,

SCHOLIA.

100. In Ott. 1 fortasse prius fuit *calcarat*: nunc est *calcaret*, ut in aliis.

102. Meus, Parrh., ed. Lips., nec pro non. Elegantius est non, magisque metro congruit: quamquam hæc monosyllaba, quæ brevia censentur, vel revera sunt communia, vel facile producuntur.

104. Arntzenius etsi consentit, fere omnes habere C *Attactu*, tamen præfert A *tactu*. Retinenda est scriptura vetus *Attactu*, pro quo nonnulli scribunt *Atactu*; et inde, ut videtur, Vatic. 2, Alb., A *tactu*. Observandum tamen, litteras majusculas initio versusum a littera ejusdem verbi sequentis nonnihil esse interdum separatas. Meus, *Attactu*, pro d. s., *Ad tactum*. In prosa est *tactu*, quia *attactu* verbum magis proprium poetarum est. Confer lect. var. ad l. II, v. 156.

105. Parrh., schedæ Poelm., *loquentem*.

106. Meus, *Sanat cæcum*. — Parrhas., inverso ordine, *sensisti virtutis*: schedæ Poelm., pessime, *sensisti virentis*.

107. Codex Arntz., Fabricius et nonnulli alii vulgati, in *cujus*; alii, *cujus in*, producta ultima in *cujus* ratione cesuræ. Cant., Arntz., plerique nostri mss., Parrh., Ald., *lumine*, cum glossa in Reg. 2, *aspectu*. Favet prosa. Reg. 1 ac plures editi, *lumina*, quod grammaticorum regulis magis est consentaneum. D Censet tamen Cannegetierus, quanto quisque elegantior sit, et vetustior scriptor, tanto frequentius in ab eo promiscue usurpari vel cum accusativi, vel cum ablativi casu. Editor Edimburgensis putaverat, Sedulium ita scripsisse *Procumbens*, etc., imitatione Lucani III, 745. At Burmannus recte animadvertit, alia de re apud Lucanum agi. Fortasse alium locum indicare voluit editor Edimburgensis.

108. Consentiant plerique codices in *simulatæ*; alibi tamen hoc verbum scribitur *similo*, et *similatus*: nisi duo distincta esse verba malis. Etiam hoc loco Vat. 1, *similatæ*. Pro *mortis* Weitzius not. ad Prudentium pag. 567 citat *noctis*, fortasse casu. Interdum tamen *nox* a poetis pro morte adhibetur.

109. Rom. *Ubi Dominus sedens in puppi, docebat turbas*. Meus *Jubet, Petrum piscari*. Arntz. *Homines pro populos*, ex glossa fortasse.

110. Urb., Rom., *sequentes*: melius reliqui, *fre-*

quentes.

112. Meliores nostri mss. cum multis editis *parvaque sedens Simonis in alno*: nempe *alno* per synecdochen pro navi a poetis interdum ponitur. Rom. contra metrum, et nullo sensu *parvo sedens in Simonis alno*. Mss. Lipsiensis, et Almel., Vat. 1, Ott. 2, Urb., Meus, Ang., *parvaque sedens in Simonis alno*. Sic Vat. 2, Alb., et Parrh., sed *alvo* pro *alno*. Reg. 5, *parva residensque Simonis in alno*: sic in Erratis Aldus, sed hac interpolatione *Stagna petit parva, residensque Simonis in alno*: prius ediderat *parvaque sedens in Simonis alno*, quod Fabricius, Cellarius, et Arntzenius sequuntur. Nebrissensis legerat in *Simonis alno*, sed corrigi, ut stet versus, *residens Simonis in alno*. De varia quantitate hujus vocis *Simonis* vide not. ad Dracont. l. III vers. 230, et ad Juvenc. l. I vers. 458 var. lect.

113. Cellarius tenuit *firmabat* cum mss., et Fabricio: et laudavit Poelmannum pro *formabat*. Wopkensis id accepit de ms. Poelmanni: ita etiam Arntzenius, qui addit, omnes editos, quos ipse inspexerat, præferre *firmabat*. Verum Cellarius, ut ego puto, ipsam editionem Poelmanni intelligit, in qua certe est *formabat*. Nostri omnes mss. cum Ang. *firmabat*, et glossa in Reg. *docebat*: eodem pertinet mendum in meo codice *firmabit*. Consentiant Parrhasius, Ald., et præstantissimi editi. At Wopkensis, Burmannus, Barthius tenent *formabat*, quod Arntzenius in Observat. cap. 9 late confirmat. Facilis quidem, et frequens mutatio est inter hæc verba *firmabat*, et *formabat*: et verbum *Lucæ docebat* aptius exprimitur per *formabat*: sed nihilominus deserenda non est lectio codicum *firmabat*. In prosa est *imbuebat*.

115. Rom., *In pelago*: retine *In pelagus*. Plerique codices scribunt *ratem*: nonnulli *ratim*.

116. Ott. 1, a pr. m., Meus, Rom., Ang., Alb., Ott. 2, Vatt. 1, 2, Reg. 2, *dimitti*; alii, *demitti*. Sæpissime occurrit hæc varietas in hoc verbo.

117. Nonnemo conjecerat *vano*: sed *vacuo* pro *vano* recte poni probat Wopkensis, cui adhæret Arntzenius, licet frequens occurrat in codicibus mss. hæc permutatio.

- Simon paret ovans, et aquosis gentibus in-
[stans,
Linea claustra jacit, tantumque immanis apertos
120 Implevit captura sinus, ut præda redundans
Turbaret geminas cumulado pisce carinas :
Nam socia isthic puppis erat. Six maxima
[cæpe
Gaudia non ferimus, propensaque vota timemus;
289 Quodque Deo facile est, homines optare
[nec audent.
125 Talibus insignis virtutibus, ibat in urbem,
Quæ sit dicta Naim, populo vallatus opimo,
Et grege discipulum, miserum cum cominus
[ecce

- Conspicit efferri juvenem, gelidumque cadaver,
Pluribus exsequiis et iuani funere passum
130 Triste ministerium, cuius sors invida matrem
Jam dudum viduam gemina viduaverat urna.
Nec remorata diu pietas, inimica doloris,
Auxilium vitale tulit, tactoque feretro,
290 Surge, ait, o juvenis; parensque in tem-
pore dicto
135 Mortuus assurgit, residensque, loquensque re-
[vixit,
Atque comes genitricis abit: nam funere torpens,
Et licet amissæ passus discrimina vitæ,
Non poterat famulus, Domino clamante, tacere,
Nec, vita præsentem, mori. Mox agmine verso,

OPUS PASCHALE.

aguosi marmoris gentes murali cinctas protectione B
captivat, tantumque piscium multitudo sinus cumu-
lavit extensos, ut et Simonis, et quæ socia puppis
astabat, squamosis molibus occupata, periculo erepta
sit vix carina. Sic nos etiam plerumque perturbat ma-
ximi successus inopinata felicitas, et gaudium, quod
votive suscipimus, si modum, mensuramque tran-
scenderit, velut munus intolerabile jam timemus;
quæ prompta divinitate conceduntur, metuunt ho-
mines optare.

Talibus insignis, clarusque virtutibus urbem, quæ
Naim dicitur, properabat intrare discipulis Dominus,
populisque vallatus, cum repente juvenis aspicit ca-

SCHOLIA.

118. Ald., *Simo paret*; cæteri, *Simon*. Glossa codicis Alm., sive Borman. est: *De piscibus GENTES dicit, sicut Virgilius de apibus*. De piscibus etiam Virgilius dixit Georg. iv, 430, *Gens humida ponti*.

119. Mirum, inter tot conjectores neminem con-
jecisse *Linea clathra jacit*: nam etsi Caper negat, recte Latine dici *clathra* neutro genere, tamen Nic. Heinsius in melioribus Propertii libris invenit l. iv, el. 5, vers. 72. *Cum fallenda meo pollice clathra forent*. Alii, *claustra forent*.

122. Vet. 1, male, *Nam socio istic quis erat*, neque melius Mon., *Nam socio istic pius erat*.

123. Ott. 4, *perpensaque*; alii, vel *propensa* clare, vel *perpensa*, aut *propensa* in dubio nexu litterarum. In mss. schedæ Poelm., ad *propensa* ascriptum erat *magna*, quæ est glossa in Rom., et Reg. 2; in Reg. autem 1, *copiosa*, sed Arntzenius hanc explicationem rejicit, nisi scribatur *impensa*: et *propensa* cum Wopkensio exponit prospera, ut *proximam fortunam*, apud Velleium p. ii, c. 69. Sic dicitur *propensus favor*, *propensa munera*, *propensus animus* translata significatione a lancibus, quarum quæ ponderosior est, propendet, seu deprimitur. Plerique mss., et editi *timemus*, quod prosa et sententia exigunt: nonnulli *tenemus* cum Poelmanno, et Fabricio.

125. Reg. 1, *De filio viduæ suscitato*. Meus, *Resurgit puer*.

126. Parrh., Ang., Alb., *Quæ fit*; alii, *Quæ sit pro quæ est*, vel *erat dicta*. Nonnulli, *Quæ sit dicta*. Parrh., schedæ Poelm., *Naum*; alii, *Naym*; plerique, *Naim*, vel *Nain*. Vulgata nostra *Naim*. Ott. 1, *velatus*, sed fortasse prius fuit *vallatus*, quod cum cæteris omnibus retineandum.

127. Reg. 1, *discipulo*, eadem manus fecit *discipulum* cum glossa *discipulorum*. Sed non male erat *dis-*

daver efferri vanis exsequiarum muneribus tristi mi-
nisterio sublimatum, cuius matrem secundo sors in-
vida pridem marito, nunc filio geminæ viduaverat
urnæ miseria, nihilque remorata pietas, doloris ini-
mica, vitale protinus commodavit auxilium, feretro-
que manu^a redemptionis attacto, dixit Dominus ad
defunctum, *Adolescens, tibi dico, surge. Et resedit, qui erat mortuus, et cæpit loqui, et dedit cum matri suæ*. Licet enim juvenis luce privatus, corpore fuerit
pigræ mortis oppressus, et funus veleretur exstinctum, nec famulus, Domino se vocante, reticere, nec spiritus, præsentem vitam, poterat non redire. Mox igitur omnis erat lacrymando, qui nubila facie^b red-

C *capulo* adjective, quod etiam in Ott. 1, videtur inise a pr. m. Dracontius Satisf. vers. 454: *Cinctus apostolica discipulante manu*, et habent mss. codices. Sirmondus edidit *Cinctus apostolica, discipulaque manu*. Omnes nostri mss., Arntz., Parrh., Ald., præca cum. Poelm. et alii vulgati *tunc*, Arntzenius ex aliquo ms. allegat *dum*.

128. Plerique nostri mss., et optimæ quæque editiones *efferri*, quo spectat *Meus et ferri*. Otobon. 1, *offerri*, rec. m., *efferri*. Poelm. et alii vulgati, *offerri*. Sed *efferri* funeris verbum proprium est.

129. In Reg. 1, ex *passum* factum *passim* cum glossa *late*, vel *ubique*: rursus ad marg. pro d. s. *passum* cum cæteris.

130. *Triste ministerium* desumptum ex Virgilio vi, 223.

131. Reg. 5, *una*; corrige, *urna*.

132. Urb., Rom., Parrh., Arntzen., Cant., *dolori*, quod prætulit Cellarius. Plerique codd. mss., et editi *doloris*, quod æque bonum est, vel melius. Mox Rom., *dedit*; reliqui, *tulit*. Bibl. Lugd., *tecto-que*; emenda, *tactoque*. Error etiam est in Reg. 1, *tactoque*.

135. *Meus, residens, loquensque*; desideratur conjunctio *que* ad rationem metri.

136. Parrh., schedæ Poelm., *abit, non funere torpens*. — *Et licet*. Commodior est recepta lectio.

137. Plerique mss. et editi, *Et licet*, nonnulli vulgati *En licet*, alii cum Fabricio *Illicet*, quod indicant etiam schedæ Poelmanni. *Amissæ vitæ* dixit etiam Juvencus ii, 523. Wopkensius observat, *discrimina vitæ amissæ*, poni pro vita amissa, ut apud alios *discrimen*, sive *periculum mortis, sanguinis*, etc. Notat etiam *discrimen* ab Avito, et Aratore usurpari pro damno, ærumna, malo.

^a Vetus codex *manus* pro *manu*. Observat præterea Juretus, *redemptionis* pro *redemptoris* a Sedulio more suo positum.

^b Restituit Juretus *nubila facie*, cum in vet. cod. corrupte esset *nubila facile*.

- 140 Deponens trepidum recidivo tramite luctum, A 150 Nève redundantem cumulato germine messem
Candida felicem revocavit pompa parentem.
Exiguus Dominus sineret languere colonis,
291 Nec tibi parva salus, Domino medicante,
[Maria,
292 Discipulosque alios, quorum mens conscia
Multiplici læsum curavit vulnere sensum,
[recti,
Quam fera septenis rabies invaserat armis,
Puraque simplicitas, numero, meritoque reful-
[gens,
145 Dæmonico cuneata globo; sed squameus anguis
Aurea libra fuit, velut agnos præcipit inter
Imperiosa sacri fugiens miracula verbi,
455 Sanguineos properare lupos: Assumite, dicens,
Corde tuo depulsus abijt, volucresque per auras
Jura potestatis, nullum metuatis ut hostem;
In chaos infernæ lapsus penetrare gehennæ,
Vipereasque minas, et scorpionum, atque ini-
Septem ingens gyros, septena volumina traxit.
[micæ

OPUS PASCHALE.

diur serenata, conventus, et in recidivum tramitem B
posito gressus mœrore convertens, suis sedibus ma-
trem candida revocavit pompa gaudentem.

Nec tibi, Maria, salus exigua, Domino medicante,
collata, multis vulnere plægis læsum pectoris
curavit arcanum, quam septena rabies, globo cuneata
dæmonico, septenis armorum motibus possidebat.
Sed squamei serpens maculosus erroris, tremenda
fugiens Omnipotentis imperia, tuo expulsus ex corde,
chaos tartarei petivit inferni, septem membrorum
gyros torquens, septenisque voluminibus eva-
nescens.

Tunc, ne copiosæ messis germen uberrimum rari
cultoris opere deficiente langueret, alios quoque
duos, et septuaginta discipulos, mente simplices, pu-
ritate fulgentes, qui numero, meritoque conspicui,
libra digni in aurea nuncupari, velut insontes agnos,
et mites, ad asperas hominum mentes quasi lupos in-
ter jubet ire raptores. Talibus eos verbis hortatus,
et alloquens: *Ite, ecce mitto vos, sicut agnos inter
lupos.* Rursusque reversus, alacribusque, eis etiam
ut dæmones subjacerent, dixit, hæc admonens:
*Ecce do vobis potestatem calcandi super serpentes, et
scorpiones, et supra omnem virtutem inimici, et nihil*

SCIGLIA.

140. Reg. 1, 2, 5, Vatt. 1, 2, Ott. 2, Urb., Rom.,
Ang., Alb., et Meus cum Parrh., Ald., sched. Poelm.,
ms. Lips., *recidivo*. Ott. 1, *redivivo*, posteriori manu
recidivo. Mss. Arntz. et Burm., cum plerisque editis,
redivivo. Nebrissensis videtur adoptare *recidivo* (in
notis legitur *reidvo*) cum explicatione *remenso*. Nic.
Heinsius in pluribus membris invenit *recidivus* pro
redivivus: cui in deliciis fuit *recidivus* pro *redivivus*
substituere, ut notavit Burmannus ad Simonium de
Medic. cap. 50. Cellarius Joan. Frid. Gronovio male
affingit, quod de Nic. Heinsio narratum est. De dis-
crimine harum vocum vide not. ad Dracont. l. 1 vers.
558 et l. II vers. 655. Apud Sedulium Prosa tuetur
recidivo. Magis quidem Latinum est *redivivus*: sed
scriptores inferioris ævi sæpe usum sui temporis,
non id, quod magis Latinum erat, sequebantur. Adis-
sis Isidorum l. XVII Elym. cap. 6, n. 10.

141. Rom., *renovavit*, recte emendatum per *revocavit*,
h. e., iterum, atque iterum vocavit, et exponit
Arntzenius, vel potius, ut ego arbitror, in domum, re-
dixit. Pro *pompa* Cellarius cum Gronovio, vel cum
Heinsio potius, edidit *turba* satis inepte, ut Wopken-
sius, et Arntzenius demonstrant; nam de multitu-
dine, quæ funus comitatur, *pompa* dici solet. *Pom-
pam candidam* interpretatur Barthius l. II, Advers.
cap. 2, quod veteres inortuorum lectos solerent lin-
teis contere. Magis tamen puto, *candidam* dici
pompa, quia læta erat, cum pompa funeris flebilis
sit. Sic de festa pompa Ovidius l. IV Fast. vers. 906
eodem verbo usus: *Obstitit in media candida pompa
via*.

142. Rom., *De Maria peccatrice*. Meus, *Liberat a
septem spiritibus Mariam*. Reg. 1. *De Mariæ Mada-
lenæ*. Re vera Maria Magdalena indicatur. Vide not.
ad Juv. IV, 510.

143. Poelman., mendose, *Jesum curavit pro læ-
sum*.

144. Schedæ Poelm. legi jubent *Quem pro Quam*,
invito Arntzenius. Communis lectio est *Quam*, sed in
Ottob. 1 fortasse prius fuit *Quam*.

145. Urb., Rom., Meus, *Dæmonico*: lege *Dæmo-
nico*, ut stet versus. Reg. 1, *conjuncta*, pro d. s. *cun-
neatu* cum plerisque. In Ott. 1, pro *cuneata*, quod

recenti manu ascriptum est, aliud fuit a pr. in. Cel-
larius citat Lips. sive codicem, sive editionem pro
conneza, et in Vat. 2 videtur esse *cunctata* loco verbi
cuneata, quod retinendum omnino est, a *cuneo* mili-
tari, sive multitudine peditum in cunei formam re-
ducta.

146. Ott. 1, Vat. 1, codex Burmanni *Imp.rio
sacri*, quod fortasse fuit etiam in Reg. 2. Glossa
Vat. 1 est *secundum imperium*. Plerique *Imperiosa
sacri*. Pro verbi Parrh. *Christi*, ex glossa, ut videtur.

149. Versus Virgilio v, 85.

150. Reg. 1, *Ubi misit discipulos LXXII ad prædi-
candum*. Meus, *Mittit discipulos cum virtute*. Rom.,
Ubi Dominus misit suos discipulos in mundum. Parrh.,
schedæ Poelm., *gramine*; alii melius, *ger-
mine*.

152. Reg. 1, 2, 5, Ang., Alb., Vat. 1, Ott. 2,
Urb., Meus, Rom., codd. Burmanni, et Arntzenii
cum Aldo, Vet. 1, 2, Mon., *Discipulosque*; in Ott. 1
videtur ita fuisse, sed deletum est *que*. Mirari subit
tantam codicum mss. consensionem in conjunctione
que intrudenda, quæ certe necessaria non videtur,
ac propterea in plerisque editionibus omittitur.
Equidem censeo, Sedulium ita scrip-isse, ut verba
Lucæ referret c. x, vers. 1: *Post hæc autem designa-
vit Dominus et alios septuaginta duos*. Sedulius *que*
pro *et*, aut *etiam* posuit, ut jam notavi ad vers. 68
hujus libri, *Mens conscia recti* ex Virgilio Æn. 608.

154. Cellario *libra* videtur esse non stater, aut
examen, sed pondo, ut ad parabolam de talento
respicitur. Crediderim potius, metaphoram desumi
a libra, seu libella, machina geometrica, qua alti-
tudo maris, fontium, fluviorum, etc., exploratur.
Vel alluditur ad 12 uncias libræ, quia sex 12 fa-
ciunt 72.

156. Reg. 2, *Jure*, sed correctum, *Jura*. Editio
et schedæ Poelm. cum nonnullis aliis editis *timea-
tis*. Plerique mss. nostri, et alii, *metuatis*. Bis apud
Dracontium II, 257, 750, occurrit hemistichium,
Jura potestatis.

157. Reg. 1, 2, Vat. 2, Alb., Rom., Meus, et *scor-
pionum, atque inimica*. Sic etiam Ott. 1, sed prius
fuit *scorpion*, ut videtur, et *inimice*. Vat. 1, et *scor-*

- 293** Omnia virtutis sensu calcate fideli.
Nulla meis famulis feritas adversa nocebit.
- 160 Nec tantum hoc gaudete, viri, quod spiritus ater
Subjaceat vobis, quantum quod nomina vestra
Scripsit in æterno cœlestis littera libro.
Jus est quippe Dei, vitam præponere factis.
Nam merito cessante bono, miracula nil sunt,
- 165 Quæ faciunt plerumque mali quibus arbiter orbis,
Nescio vos, dicturus erit, discedite, cuncti
Artifices scelerum, rebus qui semper iniquis
Divinum simulastis opus. Sic tempore Moysi
294 Carminibus quidam vanis Memphitis in oris

OPUS PASCHALE.

vobis nocebunt. Verumtamen nolite gaudere, quod spiritus vobis subjecti sunt. Gaudete, quoniam nomina vestra scripta sunt in cælo. Hæc est enim regula divini judicii, vitam factis anteferre, non facta vitæ præponere. Nam si meritum sancti cessaverit instituti, nihil habent a momenti miracula, quæ probantur et a malignis frequenter ostensa, quibus ille secretorum testis, et arbiter gestorum, seu retributor dictorum evangelistæ prædixit eloquiis, *Non novi vos, discedite a me, omnes qui operamini iniquitatem.* Talis sub Ægyptia quondam Pharaonis aderant tyrannide duo sceleratæ societatis artifices, qui Mem-

phitium, atque inimicæ. Urb., et scorpio atque inimica, fortasse mendose pro scorpion. Ott. 2, Ang., Parthasius, et plerique editi, et scorpion atque inimica. Reg. 5, et scordi inimica venena : ita correxerit Aldus in Erratis, cum in contextu edidisset, et scorpionum inimica venena. Nebrissensis correctioni Aldi adhæsit, quam etiam exhibent schedæ Poelm., Arntzenio non probante. Codex Alm., et scorpion, atque inimicæ. In tanta discrepantia veterum exemplarium existimo, a Sedulii manu esse, *Vipereasque minas, et scorpionum, atque inimicæ* — Omnia virtutis. Tertia in scorpionum produci solet, sed vocales i et o contrahi possunt in unam syllabam per synæresin. Omnia virtutis inimicæ ponitur pro omnem virtutem inimicam : quales locutiones non semel observavi in Juvenco, ut ex indice verborum verbo omnia colligitur. Verba Lucæ sunt c. x, vers. 49 : *Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes, et scorpiones, et super omnem virtutem inimici : et nihil vobis nocebit.* Ex quibus emendari debet interpunctio Arntzenii, quæ est hujusmodi : *Assumite, dicens, — Jura potestatis, nullum metuetis ut hostem — Vipereasque minas, et scorpion : atque inimica* — Omnia virtutis sensu calcate fideli. Nam calcate jungendum est cum minas, etc.

158. Cant., Meus, virtuti; Rom., virtute; legendum, virtutis, ut nuper dicebam. Rom., fidei pro fideli : sic producenda esset secunda in fidei cum Paulino; præstat tamen retinere fideli.
159. Quidam editi, feritas famulis.
160. Nonnulli editi, quid; retine quod. Confer not. ad Juvenum II, 45. Spiritus ater, scilicet dæmon.
161. Torn. 2, Subjiciat vobis; corrige Subjaceat.
162. Ms. Burmanni, Reg. 1, a pr. m., Scribat. Urb., Rom., Scribit. Reg. 1, pro d. s. a manu posteriori, sed antiqua, Scripsit, quod plerique præferunt.
163. Facta res gesta sunt memoratu dignæ, aut miraculosæ : uti vitæ simpliciter pro bona vita aliquando sumitur. Wopkensius profert locum Severi Sulpicii cap. 26 Vitæ S. Martini : *Nam etsi facta illius explicari verbis utcumque potuerunt, interiorum*

- A 170 Signa dabant non sponte Dei, sed imagine falsa
Visibus humanis magicas tribuere figuras.
Post Pharisæorum cujusdam principis intrat
Clarificare domum, non escam sumere tantum,
Ad quam tunc facili convenerat ille precatu.
- 175 Hic homo perspicuo distentus ventre tumebat
Plenus aquæ, gravidamque cutem suspenderat
[alvus
Inclusam paritura necem; jam membra flue-
[bant,
Accrescente sinu, miserosque infusa per artus
Turgida perflatum macies tenuaverat ægrum,

SCHOLIA.

phitibus vanitatibus confidentes, Moysi cœlestia nitebantur æmulari miracula, dolisque magnificis fabricatas humanis visibus nebularum opponebant imagines, et figuras.

Interea cujusdam Pharisæorum principis veniens obsecratus ad epulas, non magis vescendi gratia, quam ejus domum clarificare festinans, vidit hominem falso crassitudinis tumore distentum, cujus, aqua redundante, perspicuus utris putabatur esse, non uterus, prægnansque cutis immanitas necem parturibat inclusam, et tabescentium detrimento membrorum sinus augebatur immodicus. Ita macies ubi-

vitam illius... nulla unquam... explicabit oratio.

165. Meus, plerique; melius reliqui, plerumque.
166. Vet. 1, docturus; lege, dicturus.
168. Reg. 1, Ott. 1, simulatis; rectius alii, simulastis. Vat. 1, a pr. m., simulastis, a sec. rec. manu, simulastis. Plerique mss., Moysi; editio Poelm., Mosi, schedæ ejusdem Poelm., Mosis; Aldus, Mosæ quod tenuit Nebrissensis, scilicet Moses, Mosæ, ut Archises Anchisæ. Arntzenius rejicit Moysi, quasi id metro repugnet. Sed potest per synæresin esse disyllabum.
169. Memphitis cum substantivo aliquo solet conjungi, ut Memphitis ora, aula, terra : casus vero secundus apud antiquiores Latinos est Memphitidis. Sedulius pro regione Ægyptiâ novo moresimpliciter adhibet Memphitis, Memphitis. Memphis urbs erat Ægypti.
170. Parrh., schedæ Poelm., falsi; alii, cum prosa falsa.
172. Rom., Ubi Dominus sanavit hydropicum. Meus, Hydropicum sanat.
174. Reg. 1, Rom., facilis, non male, pro facili.
176. Fere omnes nostri mss. cum ms. Arntz., Parrh., Ald., Fabr., et aliis, aquæ : in Ott. 1 est a que, sed fortasse fuit aquis. Meus, Alm., editio et schedæ Poelm., et multi vulgati, præsertim recentiores, aquis. Cant., Ang., ms. et ed. Lipsiensis, Vet. 1, 2, Mon., aqua. Numero singulari favet prosa. Wopkensius conjicit gravidaque, ut a ante que producatur quod novum non est. Sed recte opponit, Arntzenius, in prosa, prægnans ad cutis, non ad alvus referri.
177. Vat. 2, Vet. 1, Inclusa; retine, Inclusam. Nonnulli codices mss. scribunt, Inklusam.
178. Urb., Rom. Accrescente sinu, nullo idoneo sensu. Infusa per artus Virgilianum est l. vi, vers. 726.
179. Plerique, perflatum, et in Reg. 2, et Ott. 1 glossa, valde flatum. In Reg. 1, etsi unum videtur verbum, glossa tamen est setidum anhelitum; quod indicat per flatum. In meo codice est per flatum, et ad marg. pro d. s. per flatu. Urb., Angl. et ed. Edimb. per flatum.
180. Spatium uteri, magnitudinem, amplitudinem, et molem uteri, ut apud alios spatium corporis, lateris, plantæ, rhombi, et similia.

^a Erat in vet. cod. monumenti pro momenti. Mox in nonnullis editis mendose doctorum pro dictorum.

180 Inque uteri spatium totus convenerat hydrops. A

295 Non tulit hanc speciem mundi Pater, et
sua transit

Sabbata non curans, hominem curare paratus
Quem voluit magis esse suum : nam sabbata
[propter

Condita sunt hominem, non est homo sabbata
[propter.

185 Tunc pius humentem siccata corporis unda

Jussit abire luem : fluidus mox viscera morbus
Deserit, et vacuæ resident in pectore fibræ,
Carnalemque lacum pestis lymphata reliquit.

296 Cœperat interea Dominus, Galilæa per
[arva

190 Transgrediens, sancto quoddam pede tangere
[castrum. B

Hunc procul ut videre decem maculosa ge-
[rentes

Leprosi portenta viri, quos corpore fœdo
Discolor obscenis turpabat pœna figuris,
Præceptor, miserere, potes namque omnia,
[Jesu,

195 Clamantes dixere simul : tunc flexa potestas,
Quæ numquam pietate vacat, clementior infit :
Ite, sacerdotum conspectibus ora referre.

Cumque viam peterent, subito mundata vi-
[cissim

Mirantur sua membra viri, variumque tuentes
200 Esse nihil, sese pariter speculantur, et omnes
Explorant proprias alterno lumine formas.

Ex quibus ut grates ageret pro munere tanto,
297 Vix unus reduci conversus tramite, pronus

OPUS PASCHALE.

que dominata totum hydropem in alvum turgidam congregarat. Non tulit mundi Pater hanc speciem, se præsentem, consistere, suaque sabbata, quæ tunc aderant, non curavit, hominem festinans curare, quem suum magis esse desideraret. Nec enim hominem propter sabbatum Deus instituit, sicut in alio Evangelii sancti capitulo suis Dominus ipse verbis edocuit, sed sabbata propter hominem procreavit. Tunc opus salutis impertiens, humentem viscerum desiccari jussit illuviem. Cum repente morbosa paludis corporeæ unda discessit, lacusque vitreæ jam carnis exhaustus lymphatæ pestis subito vacuatus accessit.

Cumque Dominus Hierosolymam petens, per Sa-
SCHOLIA.

181. *Non tulit hanc speciem*, hemistichium Virgilianum II Æn. vers. 407.

182. Arntz., *sanare*; alii, *curare*, quod venustum est, cum idem verbum præcedat *non curans*, etc.

184. Reg. 5, Ald., Fabr., et nonnulli alii vulgati, *sed non homo pro non est homo*. Ott. 2, *hominem, non homo sabbata* contra metrum. In Urb. et Vat. 2 desideratur hic versus.

185. Pro pius Arntzenius suspicatur prius obsequens mox : sed reinet pius ex prosa, et quia hoc epitheton Sedulii in deliciis erat. Parrhasius ex aliquo codice jam ediderat prius.

186. Schedæ Poelm. monent, legendum *abire*, non *habere*, quia scilicet in ejus editione existat *habere luem*. In Vat. 1 fuit *habere*, sed correctum est per *habire*, quo innuitur *abire*. Cellarius cum Alm., Lips., et quibusdam vulgatis edidit *fluidus*. Ita etiam scribunt Reg. 1, 2, Vat. 2, Alb., sed in Reg. 1, 2, correctum est per *fluidus*, quod præferunt plerique nostri mss. cum cod. Cant., Parrh., Ald., et aliis editis. Sæpe hæc permutatio in mss., et editis etiam aliorum scriptorum occurrit : sed satius est amplecti *fluidus*, nam *fluidus* a lucretio adhibetur, fortasse ut primam producat. Cum igitur corripitur, scribere præstat *fluidus*.

188. Meus, *locum*; alii, *lacum*, quod probum est. Meus, *lymphatica linquit* : cæteri, *lymphata reliquit*. Urb., Fabricius, et quædam aliæ editiones *relinquit*, ut v. sup., *resident* : sed hæc mutatio temporum, sæpe eleganter adhibetur. In Reg. 1 ex *relinquit* factum est *reliquit*. Arntzenius scripturam *lymphatica linquit* quam schedæ Poelm. indicant, non inconcinnam dicit esse. *Lymphatus* et *lymphaticus* eadem significatione gaudent : et quamvis pro fureuti utrum-

mariam, et Galilæam, Hiericumque transiret, quoddam castrum clementer ingressus est, quem procul ut decem miseri videre leprosi, maculosa corporis obscenitate fœdissimi, quos discolor sparsa vultibus pœna turpi fecerat deformitate portenta, simul una voce clamavere flebiliter : *Jesu magister, miserere nostri*. Tunc singularis illa potentia, quæ numquam pietate fit ^a vacua, respondit, ac miseranter dixit : *Ite, ostendite vos sacerdotibus*. Subitoque, dum properant, fugit omnis ex eorum membris iniquitas, et mutuis se visibus intuentes, alterna pariter mundatione gaudebant, quod in nullo quidquam ex horrenda varietate remanserat. Ex quibus unus tamquam decimas præ omnibus percepti muneris obla-

C que verbum soleat accipi, Sedulius a *lymphæ*, sive aqua sumit pro aquoso. Ser. Samonicus c. 27, vers. 507 : *Helleboro quoque purgatur lymphaticus error* ; sic codices emendatiores ; alii legunt *humor* pro error. Prosa Sedulii favet receptæ lectioni. Triplex distinguitur hydropis species : Ascites, cum aqua est in cavitatibus, vel inter peritonæum et musculos ; Tympanites, cum membranas distendit non aqua, sed aer ; et Anasarca, cum aqua inter musculorum interstitia, cutem, et glandulas per ambitum corporis diffunditur. Sedulius primam, et tertiam speciem describere videtur.

189. Rom., *De decem leprosis*. Meus, *decem leprosi mundantur*. Mon. corrupte, *Gallica per arva*. Nonnulli scribunt *Galilea*, alii *Galilæa*.

190. Ott. 2, *sanctum*; lege, *sancto*.

193. Arntz., Ang., Reg. 5, Urb., Rom., cum editionibus Parrh., Ald., Lips., *turbabat* minus bene. Ott. 1, *torpebat*, diversa scriptura, vel potius correctio *turbabat* : ita plerique ; Meus, *turparat*.

196. Schedæ Poelm., Reg. 5 ad marg., *inquit pro infit*.

197. Editio Poelm., et nonnulli alii vulgati, *referre*, quod etiamsi defendi possit, tamen non est a manu Sedulii, ut ex prosa liquet. Schedæ etiam Poelm. damnant *referre*.

198. Arntz., *curata* ; alii, cum prosa, *mundata*, quod verbum in re eadem adhibitum libr. 3, vers. 29.

202. Reg. 5, Ald., *agerent*.

203. Wopkensis ex conjectura præfert *mox unus*, quia leprosus ille non vix, aut ægre hoc officium præstabat. Lectionem receptam explicat *vix quia cæterorum exemplo hinc advocatum iri credidisset, vel*

^a Fortasse, *fuit vacua*.

- Sternitur ad terram, Dominum virtutis adorans, A**
205 Atque sacerdoti vero sua protulit ora.
 Denique pontificum princeps, summusque sacer-
 [dos
 Quis, nisi Christus, adest? gemini libaminis auctor
 Ordine Melchisedech, cui dantur munera semper,
 Quæ sua sunt, fructus segetis, et gardia
 [vitis.
210 Cum residens cæcis Timæi filius illud
 Propter iter, Dominum per quod cognoverat ire,
298 Vociferans crebro lumen clamore pe-
 [tisset,

- Nec, populo prohibente, tacens, accedere jussus
 Ad Dominum palpante manu, visumque rece-
 [pit,
215 Et, nullo ducente, redit. Quam fortiter instat.
 Importuna fides! quidquid res dura negarit,
 Sola frequens votis oratio præstat honestis.
 Unanimum panem sic ille petebat amicum,
 Qui foribus clausis per opaca silentia noctis,
220 Obnixæque diu, confidenterque neganti,
299 Vocibus assiduis, precibusque extorsit
 [anhelis.
 Præteriensque vis Dominus loca Samaritanæ,
 OPUS PASCHALE.

turus, grata festinatione regrediens, ante Dominum se prostravit in faciem. Magna viri fides, magna que prudentia, qui sub unius qualitatis effectu gemina luit devotione officium: fides, quod ob hoc se mundatum credidit, quia rogavit. Prudentia, quod sacerdotibus se jussus ostendere, Jesum maluit adorare. Quis enim, nisi Dominus Christus, pontifex pontificum, sacerdos sacerdotum, gemini libaminis auctor, et conditor, cujus secundum ordinem Melchisedech munera, quæ pro nobis obtulit crucifixus, sui corporis consanguinitate offeruntur, triticeæ sementis cibus suavis, et amœnæ vitis potus amabilis?

Cum Thimæ filius juxta viam fraudatus lumine resideret, qua Christum cognoverat transmeare, crebroque vociferans cum clamore, nec populis ve-

tantibus conticescens, oculatæ sibi tribui copiam claritatis magis ac magis postularet, ad Christum venire jussus, aliena manu perrexit, et voti compos accepti, nullo fultus duce rediit. O confidentiæ virtus infractæ, quam violenter impetras, quæ optatis, et assiduis ex corde precibus congregatis tamquam debitum exigit, qua postulas^a, sic mereris! Quidquid enim pro qualitate difficile res durior abnegarit, sola votis simplicibus, et honestis oratio frequens obtinet supplicantis, non quod aliquid Deo difficile, sed quod magnitudo causæ sit humanitas desperare, sicut ille nocturno silentio, qui panes sibi diutius negantæ postulans ab amico, quæ jure charitatis merere non valuit, auxilio justus importunitatis extorsit^b.

Samaritana quoque Dominus loca præteriens, hu-

SCHOLIA.

- C** *ob vilitatem hujus alienigenæ cum cæteri essent Judæi.* Arntzenius difficultatis nebulas removeri ait, si *vix* construatür cum *conversus* *trami*, ut hic sensus sit, *Stetit ut redire fuit, sternitur pronus ad terram.* Nodum in seirpo quærant, *vix* unus valet unus tantum. Cicero l. xii. Famil. ep. 4, a med., *Dolabella valte vituperabatur, quod tibi tam cito succederet; cum vix dum triginta dies in Syria fuisset.* Terentius Phorm. iv. 2, 4: *Vix dum dimidium dixeram, intellexerat.* De vâria significatione verbi *redire* videri potest index Dracontii.
208. Vet. 1, 2, *vera*; emenda *vero*: Christus enim est verus sacerdos, ut ex sequentibus patet.
207. *Gemini libaminis*, quia sicut Melchisedech panem et vinum obtulit, ita Jesus Christus corpus suum, et sanguinem sub specie panis, et vini obtulit, sacerdos secundum ordinem Melchisedech.
209. Reg. 1, 2, Ott. 1, Vat. 2, Ang., Alb., schedæ Poelm., Parrh. *fructus segetis, et*: alii cum plerisque editis *segetis fructus, et*, quod fortasse ab imperitis librariis factum, ut ultima in *segetis* positione proleatur: frustra, nam in *fructus segetis, et* ratione cæsurræ postrema vocis *segetis* produci potest, et in alia lectione *fructus, et* eadem est difficultas, siquidem ultima in *fructus* etiam numeri pluralis a Sedulio corripit solet. Meliores codices habent *fructus segetis, et gaudia vitis*, quod et planius est. Cur vinum dicatur *gaudia vitis*, vide not. ad Dracont 1, 172. *Munera lætitiæ, etc.*
210. Rom. *De cæco filio Timæi.* — Arntz. *Dum*; alii *Cum*.
211. Male ed. Lips. *præter iter*; nam *præter* significat motum, *propter* statum in loco. Nec melius Aldus *prope iter*; nam id metro repugnat.

- C** **212.** Vat. 1 *petiuit*; cæteri *petiisset*.
214. *Palpante manu*, scilicet accessit palpante manu, *a tientas*, dicunt Hispani.
215. Torn. 1, 2, *docente* contra *prosam*, ait Arntzenius; contra metrum etiam, addere debuit. Ex Aldo hic error in alios permanavit; sed Aldus in Erratis substituit *ducente*. Arntz., *o quam*; non patitur lex metri. Fabr., et quedam aliæ editiones, *quam pro quam minus recte*.
216. Urb., Rom., Meus, Ang., *negaret*; ita fuit in Reg. 1, sed emendatum fuit per *negarit* cum glossa *retararit*. In Ott. 1 dubium, an *negavit*, an *negarit* exaratum fuerit. Communis, probaque lectio est *negarit*. Verba *res dura* redolent Virgilium i Æn. 267: *Res dura, et regni novitas me talia cogunt*.
218. Rom. *De illo, qui petiit panem ab amico.* Antiquiores nostri codices Reg. 1, 2, Ott. 1, Vat. 2, *Unanimum*; alii *Unanimem*. Eodem modo editi variant.
219. Parrh., schedæ Poelm. inverso ordine *clausis foribus*. Nox a poetis dicitur *opaca*, hoc est, obscura: hinc *opaca silentia noctis*.
220. Reg. 1, *Obnixæque*, ex quo factum *Obnixæque* cum glossa, *resistente amico*; rursus correctum *Obnixæque*. In Ott. 1, aliud videtur fuisse; sed eadem prima manus apposuit *Obnixæque*. Reg. 5, *confidensque*, quod ex Aldo fortasse sumptum est; sed in Aldo nexus litterarum indicat *confidenterque*: id sensus et metrum postulant. Pro *neganti* male Parrh. *negarit*. In Rom. fuit etiam *negavit*, sed correctio addita est *neganti*.
222. Reg. 1, *De muliere Samaritana.* Rom. *Ubi Dominus venit ad puteum.* Meus, *Poscit aquam, ut det eam*.

^a In Gallandio invenio qua quod postulas, sic mereris; in antiquis Bibliothecis Patrum qua postulas, sic mereris. Malim qua postulans, sic mereris.

^b Mendosus vetus codex extorsi pro extorsit, et paulo post adorem pro ardorem, quod a Jureto notatum.

Humanam flagrante sitim collegerat æstu,
 Fonsque perennis aquæ, modicam desiderat
 [undam,
 225 Ut hiberet, quæ corpus erat; tunc accola gentis
 Stans mulier, parvum puteo quæ traxerat hau-
 [stom,
 Cum dare cunctatur peritura munerâ lymphæ,
 Agnoscens propriam numero conjugæ vitam,
 Orat, in exhausti tribui sibi dona fluenti,
 230 Æternam positura sitim, qua nemo carere
 Dignus erit, Domini nisi mersus gurgite Christi,
 300 Percipiat placidas animæ, non corporis,
 [undas.
 Dumque sui media residens testudine templi,
 Ore tonans patrio, directi ad pervia callis

A 235 Errantem populum monitis convertit amicis,
 Ecce traheretur, magna stipante caterva,
 Turpis adulterii mulier lapidanda reatu,
 Quam Pharisæa manus placido sub iudice
 [sistens,
 Cum damnare parat, plus liberat: omnibus illis
 240 Nam simul e turbis proprio sine crimine nullus
 Accusator erat, saxum qui missile primus
 Sumeret, obscenæ feriens contagia mœchæ.
 301 Nec poterat quisquam festucam vellere
 [parvam
 Ex oculo alterius, proprio qui lumine grandem
 245 Sciret inesse trabem. Profugus sic ille reces-
 [sit
 Impetus, et clemens donat sententia culpam,

OPUS PASCHALE.

manæ sitis ardorem die collegerat æstuante, fons- B
 que jugiter pervius, et perennis aquæ semper irri-
 guus, undam desiderabat exiguam, qua materiem
 gerebat corporis epotandam. Hic mulier illius regio-
 nis indigena, quæ profundo latices hauriebat e pu-
 teo, modicæ cunctatur munus aquæ tribuere, cõ-
 gnoscens voce prophetica numero, vel alieno de
 conjugæ sui criminis vitam, immortalia sibi Domi-
 num fluentia largiri orat, quorum nunquam defi-
 ciente substantia, sitis deficeret abolenda, ignorans
 prorsus, ac nesciens, nullum tanto munere potiturum,
 nisi qui gurgite Jesu Christi submersus, undis
 spiritalibus, anima fuerit, non corpore satiat.

B Dumque hujus tonans ore salvator sacri mœnibus
 resideret in templi, populum miseratus errantem,
 in rectum tramitem amica vitæ a monitione conver-
 tens, ecce traheretur abstracta coetu magnæ multi-
 tudinis præceps adultera ad eum deformis, legitimæ
 consuetudinis insinitio lapidum factibus obruenda.
 Quam pio iudici sævus accasantium furor ingressit,
 damnare cupiens, liberavit. Nam conditione propo-
 sita ut puniendi sceleris auctor existeret, qui sceleris
 nihil haberet, nullus suo iudicio purus inventus est,
 qui feriret impuram. Nec enim ex alterius oculo
 festucam quis audebat evellere, cum trabem sciret
 in proprio permanere. Mox igitur totum rapidæ se-

SCHOLIA.

225. Vat. 2, *Humana*: corrige *Humanam*. Arntz. C
conceperat, quæ glossa est in Alm. ad *collegerat*. Hein-
 sius ad Ovid. l. v. Met. vers. 446, citat *Immensam*
 pro *Humanam*, et Arist. sacr. cap. 20, *contraxerat*
 pro *collegerat*. Verum hæc sæpe scriptoribus exci-
 dunt, rem ipsam potius, quam verba attendentibus:
 224. Vat. 2, *Fons perennis*: corrige ex lege *Pedia*,
Fonsque perennis.

225. Fere omnes nostri mss. cum Lips., ed. Ald.
qua corpus erat, quod prosa confirmat. Alm., Vet.
 1, 2. Mon., Col. *quia corpus erat*. Ita fuit in Reg. 1,
 sed ex *quia* factum est *qua*. Parrh. *qui corpus erat*. In
 schedis Poelin. variz hæ erant lectiones, *Al. quia*,
al. qui, *al. qua corpus erat*: hanc ultimam Arntzenius
 non ineptam censet. Ea existat in meo codice, ad
 cuius marg. diversa scriptura indicatur *qua corpus*
erat. Glossa hujus in Reg. 1, est *qua - de qua parte*.
 Ad verbum *accola*, notat Nebrissonis, *Quid, si legas*
incola? *Revera accola*, et *incola* in eo differunt, quod
accola est, qui iuxta, vel circa locum aliquem habitat,
incola, qui in aliquo loco habitat. Sed cum Sedulius
 dicat *accola non urbis, sed gentis*, fortasse aptius
 vocabulum huic loco est *accola*, quam *incola*.

226. Reg. 1 *haustus*, quod factum videtur ex *haustum*:
 sensus sic erit *parvum haustus*, quasi *parum haustus*.
 Communis scriptura *haustum* non male procedit.

228. Wopkensius mallet *parvam* (forte *pravam*)
 pro *propriam*, sive etiam *culpam*, vel *noxam* pro *vi-
 tam*, retento tunc *propriam*. *Vita* sic absolute intelli-
 gitur aliquando vitæ ratio, bona, vel mala, quod ex
 adjunctis determinatur.

232. Ott. 2, *Meus Præcipiat*: alii melius *Percipiat*.
 Ott. 2, *placidasque animæ*: abundat conjunctio *que*.

233. Reg. 1, *De muliere in adulterio deprehensa*.
 Meus, *Mulier absolvitur adulterii reatu*. Cant., Arntz.,
 Urb., Rom., Meus, ed. Lips., Ald. *Cumque*: plerique

C *Dumque*. Reg. 2., Ott. 1, *media residens*: alii *residens*
media. Vat. 1, *residens medii*. Virgilius vero, ex quo
 Sedulius proficit, l. 1 Æneid. vers. 509, *Media testu-
 dine templi*. Videndus ad h. l. Servius, quem Isidorus
 xv Orig. 8, describit, non ut suo nomine vendi-
 det, quæ Servio debet, ut ait Arntzenius, sed quia
 opus ipsum Isidori est centonarum.

256. *Ecce traheretur*, ex Virgilio 1 Æn. 405. *Magna*
stipante caterva, ex eodem iv Æn. 509.

258. Schedæ Poelin. *Quam pro Quam bono aliquo*
 sensu, si v. seq. legatur *Condemnare*.

259. Fabr. et quædam aliæ editiones *Dum dam-
 nare parat*, Reg. 1, *Cum damnare parat*, ex quo factum
Condemnare parat, uti etiam exhibent Ott. 1, Urb.,
 Ang., Rom., et alii mss. apud Arntzenium, et schedas
 Poelmanni cum editione Parrhasii. Rursus in Reg.
 1 pro d. s. indicatur lectio communis, *Cum damnare*
parat, ubi cum sumitur pro *dum*. In Vat. 1 fortasse
 fuit *Condemnare*, nunc est *Cum damnare parat*. In
 Reg. 1 ex illis factum est ille cum glossa *Judex Chri-
 stus*: iterum pro d. s. illis, Parrhasius interpungit
plus liberat omnibus illis. — Nam simul. Ald. *plus libe-
 rat, omnibus illis*. — Nam simul. At omnibus illis con-
 jungendum est cum *turbis*.

210. Meus, *ex*: alii, *e*.

242. Meus *fugiens*: retineo *feriens*, quod Prosa
 confirmat. *Contagia mœchæ*, h., e., mœcham conta-
 giosam, ut similita multa Sedulius adhibet.

243. Fabr., et pauci alii editi cum prosa *evellere*,
 quod Meus innuit in *evellere*. Plerique, *vellere*, Alm.,
pellere.

244. Meus, Rom., Parrh. *qui in lumine*, ita etiam
 Urb., sed mendose *limine* pro *lumine*. Plerique omit-
 tunt in.

216. *Sententia* eleganter adhibetur pro iudice
 eam ferente, quod multis exemplis potest confirmari.

Jam non peccandi sub conditione solutam. A
 Nam vomitum quicumque suum canis ore re-
 [lambit,
 Nec veterem studet hic veniam, nec habere fu-
 [turam,
 250 Hujus damna tenens, hujus compendia perdens.
 Inde means, genitum cernit considerare cæcæm,
 Qui male prægnantis delapsus ventre parentis,
 302 In lucem sine luce ruit. Tunc sanguinis
 [ille
 Conditor humani, mundi que orientis origo,
 255 Imperfecta diu proprii non passus haberi

Membra operis, natale lutum per claustra ge-
 [narum
 Illiniens, hominem veteri de semine supplet.
 Nec visum tamen ante capit, quam voce ju-
 [bentis
 Accepta Domini, Siloam venisset ad undam,
 260 Et consanguinei fatus medicamine limi,
 Pura oculos fovisset aqua; mox ergo gemellæ
 303 Vultibus effulgent acies, tandemque me-
 [rentur
 Ignotum spectare diem. Cognoscite, cuncti,
 Mystica quid doceant animos miracula nostros.

OPUS PASCHALE.

ditionis incendium conscientiæ fuit immunditie
 restinctum, omnisque tacite ^a confitendo reus in-
 ventus est accusator. Tunc clemens Domini, mitis-
 que sententia manifesti criminis mœcham non judi-
 cans absolvit, sed miserans non punivit, reversuram
 scilicet ad pœnam, si reverteretur ad culpam. Nam
 quisquis canino ritu ^b illuvies, quas evomit, appe-
 tit, et relambit, nec veterem studet habere veniam,
 nec futuram, hujus lucra deperdens, quam inaniter
 acquisivit, illius damna sentiens, ad quam pervenire
 non meruit.

Hac etiam Dominus e regione discedens, cæcum
 conspicit naturalem, qui miseræ matris ex utero
 lapsus ipse miserior, in lucem sine luce pervenit.
 Tunc humani sator ille principii, mundi que condi-

tor, atque perfector, oris sui fabricam non passus
 manere minus impletam, speculari deficiente mate-
 ria, lutum ^c, naturale scilicet instrumentum, gena-
 rum claustris illiniens, quod in homine minus esse
 conspexerat, de veteri bonus opifex cæmento sup-
 plevit. Nec prius tamen ille sumpsit aspectum, quam
 Domini præceptis admonitus, Siloæ salubrem ve-
 nisset ad laticem, et tutus ^d consanguinei medica-
 mento jam limi, unda oculos lavisset infusa. Mox
 itaque sanis ex vultibus acies gemellæ fulserunt tan-
 dem, dignæ conspiciere, quem prorsus ignotum ha-
 buere primitus diem. Omnes igitur hæc spiritualiter
 legentes oportet advertere, quid mystica doceant
 hujus facti miracula. Cæca sumus enim proles fe-
 tibus Evæ creati miserimæ, per tenebras genuinæ

SCHOLIA.

247. Meus salutem, quod aliquo pacto explicari C
 potest: sed communis, et vera lectio est solutam.

248. Relambo auctorem Sedulio antiquiore for-
 tasse non habet. Canis ore est ad morem canis, ut
 explicat Nebrissensis.

250. Cant. damna ferens: alii damna tenens, sed
 in Reg. 1, pro tenens aliud fuit. Plerique perdens,
 aut ita clare, aut in compendio litterarum. Parrh.,
 schedæ Poelm. perdit. Barthius cum suo ms. opti-
 mum judicat perdens, invita prosa. Urb. corrupte
 compendia tenens.

251. Meus, Videt cæcus natus. Parrh. consistere:
 verius est considerare ex Joann. c. ix, v. 8, Nonne hic
 est, qui sedebat, et mendicabat?

252. Reg. 2, Ang., Ott. 1, Meus, Parrh., et multi
 edidit delapsus: alii nostri mss., codd. Burm., Arntz.,
 et plurimæ editiones dilapsus. Arntzenius tuetur
 delapsus. Delabi de ventre parentis eleganter dicitur,
 ut cadere de matre, pro egredi ex utero matris. Male
 delapsus, quia cæcus natus est.

253. Sanguinis, nempe generis. Virgilius ecl. viii, D
 vers. 45, Nec nostri generis puerum, nec sanguinis
 edunt.

254. Rom. contra metrum, mundi quoque orientis.

^a In vet. cod. est confitenda, et, ut videbatur
 scriptum, tacite: ex quo Juretus reposuit tacitate
 confitendo, quia Sedulius hujusmodi vocibus dele-
 ctatur. Teneo scripturam, quæ in nonnullis biblio-
 thecis Patrum reperitur, tacite. Paulo ante in ple-
 risque editis est immunditie, sed in bibliotheca Pa-
 trum Parisiensis 1589, immunditia; ubi etiam est
 fugit pro fuit.

^b In plerisque bibliothecis Patrum corrupte camini
 ritus pro canino ritu. Sententia est ex epist. ii Petri,
 cap. ii, v. 22.

255. Reg., 1, habere, supra melius haberi cum
 cæteris.

256. Meus corrupte per claustra, ex quo suspicari
 aliquis possit per claustra genarum, h. e., per clausas
 genas. Evangelista ait, Linivit lutum super oculos
 ejus, quod arguit receptam lectionem veram esse.
 Natale lutum, ut vers. 260, consanguineus limus.

258. Parrh., schedæ Poelm. momentis; nervosius
 est jubentis cum prosa, et aliis.

259. Arntz., Siloæ, cui favet prosa. Bonæ etiam est
 communis lectio, ut terra Asia, humus Græcia. Vox
 accepta est vox audita. Aliquando exprimitur arri-
 bus accipere pro audire.

260. Reg. 2, Nam cum sanguinei: sed glossa est
 pro consanguinei, scilicet Namque homo ex limo for-
 matus, etc. Ott. 1, Meus totus profotus, fortasse quia
 illico v. seq. recurrit fovisset. Legi hic posset lotus,
 aut potius v. seq. lavisset, ut nunc dicam.

261. Arntz., Ang., lavisset, quod conjecerat Bur-
 mannus, ea probabili ratione ductus, quam modo
 indicabam ad v. præc. Codex Alm., gemellis: lege
 gemellæ.

262. Pro merentur Arntz. videntur: repugnant alii
 et prosa.

^c Alii luto, alii lutu, Gallandius lutum: quem ta-
 men fugit annotatio Jureti, qui cum vet. cod. legit
 lutu, et monet ita legendum pro luto, more antiquo,
 ut lauru pro lauro, et pleraque alia. Retinendum ta-
 men est cum Gallandio lutum: eodem enim modo in
 carmine loquitur Sedulius. Male passim distinguitur
 hæc perodus, nimirum impletam speculari, deficiente
 materia. Longe melius est impletam, speculari defi-
 ciente materia.

^d Pro tutus Gallandius legendum putat fatus. Re-
 posui lavisset pro habuisset.

- 265 Cæca sumus proles miseræ de fetibus Evæ,
 Portantes longo natas errore tenebras.
 Sed dignante Deo mortalem sumere formam
 Tegminis humani, facta est ex virgine nobis
 Terra salutaris, quæ fontibus abluta sacris,
 270 Clara renascentis reserat spiramina lucis.
 Bethanixque solum repetens intrarat, ibique
 304 Lazarus occidua tumulatus sorte jacebat
 Jam quarto sine luce die, claususque sepulcri
 Marmore, corruptum tabo exhalabat odorem.
 275 Flebant germanæ, flebat populatio præsens,

- A Flebat et Omnipotens, sed corpore, non deitate,
 Exanimisque artus illa pro parte dolebat,
 Qua moriturus erat, lacrymisque implevit ami-
 [cum,
 Majestate Deum. Quid credere, Martha, mo-
 [raris?
 280 Quidve, Maria, gemis? Christum dubitatis, 'an
 [unum
 305 Possit ab infernis hominem revocare ca-
 [vernus,
 Qui dabit, innumeras post funera surgere turbas?

OPUS PASCHALE.

caliginis longis erroribus incedentes. Sed postquam Deus habere dignatus est humanæ a carnis effigiem, data nobis est terra salutaris ex virgine, quæ fontibus sacri lavata baptismatis, renascentibus aperuit lumina claritatis.

Bethaniam deinde solitis gressibus clementer ad- venerat. Ibi Lazarus humana finem conditione sor- titus, sepulchrali sub lapide quartæ b jacebat lucis cursu jam fetidus. Cujus ad tumulum Domino ven- niente, collectæ flebant pio luctu germanæ. Flebat

B turba consistens, flevit et ipse simul Omnipotens, non deitate, sed corpore, qui frigentis artus exani- mes, qua parte moriturus fuerat, addolebat. Impen- dit namque lacrymas, ut amicus, ostendit gloriam suæ majestatis, ut Deus. Quid adhuc, Martha, non credis? et tu, Maria, quid ingemis, quæ Christum du- bia trepidatione cunctamini, an unum possit ab in- feris hominem suscitare, qui totius mundi turbas innumeras rediviva faciet animatione resurgere. Igitur Dominus ut imperiosæ vocis jussu mirabili ex-

SCHOLIA.

265. Parrh. de sæcibus. Ott. 2 de fetibus. Urb., Meus defectibus : retine cum plerisque de fetibus.

266. Portare tenebras, ut portare peccatum, salu- tem, etc.

268. Plerique nostri mss. cum multis editis ex vir- gine : ita etiam Aldus, cui Arntzenius male affingit de. Meus cum Fabr., et aliis vulgatis de virgine. Ott. 2 ex virgine vobis.

269. Meus mendose^c fetibus pro fontibus. Reg. 4, 5, Vatt. 1, 2, Ott. 2, Urb., Rom., Alb., Meus, Lips., Alm. abluta : ita etiam Parrh., Ald., et alii edidit. In Reg. 2 oblita, sed prius fuit abluta : in Ott. 1 abluta, et pro d. s. luta sacratis recentiori manu, quæ for- tasse ad rationem metri corrigere voluit sed fonte abluta sacro. Ang. abluta, Vet. 1, 2, Mon., et alii quidam vulgati oblita, quod huic loco parum conve- nit. Retineamus ergo abluta, correpta secunda contra morem antiquiorum. Sic apud Prudentium hymn. v Per. vers. 562, multi legunt Mortis lavacris elutam, quo tamen loco cum præstantissimis mss. retinui erutam. Auctor incertus de Bebiani baptismo : Et nunc mortif- icis eluta sordibus.

270. Wopkensius tentabat Clausa renascenti reserat spiramina luci. Sed lectionem vulgatam retinet, et prægnandi sensu explicat, reserendo reddit, efficit clara. Totus hic locus conferendus est cum alio si- mili Prudentii Apoth. v. 692 seqq.

271. Meus Lazarum suscitavit. Fabr., Bibl. Lugd., Bethanix inde solum. Rom., Torn. 5, contra metrum Bethanix solum. In Rom. mendum est ubique pro ibique, quod alii mss., sensus et prosa exigunt.

274. Arntz. exhalat odorem : reliqui exhalabat.

275. Parrhasius in Emendatis, sive Addendis ob- servat, quibusdam placere populus quoque præsens. In cod. Arntz. glossator id pro d. script. posuit. In Reg. 2 nunc est populatio prima veteri manu : sed alii prius scriptum videtur. Glossa in Cant. est po- pulatio — multitudo populi, in Reg. 1 turba civitatis. Nebrissensis exponit populus. Ab hac significatione vocabuli populatio Hispanum nomen est poblacion. Pro cætu populi, pro villa, et parochia ab scriptori-

bus infimi ævi populatio sumebatur, ut ex Glossario Ducangii liquet. Pro direptione, seu prædatione ve- teres Latini populationem usurpabant.

277. Reg. 4, Ott. 1, Exanimosque non male : in utroque tamen correctum est Exanimisque.

278. Plerique vulgati lacrymisque. Mss. nostri, Arntz., Parrh., Ald. lacrymis sine que. Cod. Burm., Reg. 5, Ott. 2, Ald., Parrh., schedæ Poelm. imple- bat : meliores nostri codd. implevit. Cant. lacrymis complevit. Alibi dictum de hac phrasi implevit ami- cum pro implevit partes amici.

280. Reg. 4, Meus obscure, Parrh., Edimb., et quædam aliæ editiones Christus, dubitatis, quod cla- riorum sensum efficit cum seq. Possit. Ott. 1. Christo, sed factum Christum, quæ magis recepta est scriptu- ra : eamque cum seq. Possit similibus exemplis tue- tur Wopkensius, ut Gellii l. vii, c. 12 : Eunne quis- quam dubitet, quin idem fecerit. Affert etiam locum Juvenci ex l. iv, vers. 468 : Respondit Peirus : Cun- ctos si credere fas est. — Quod tua lobentes possunt præcepta negare, — Sed mea non unquam mutabit peccata casus. Verum hic locus, ut tunc dixi, exponi ita potest, ut cunctos sit accusativus verbi mutabit. Prætulit tamen Cuncti, si credere fas est, etc. Ut au- tem Sedulius hoc loco scripsisse videatur Christum dubitatis, præter exemplarium veterum fidem, facit etiam prosa, quæ eandem phrasim retinet.

281. Reg. 2, Urb., Alb., Rom. Posse ab infernis : non patitur metrum, nisi huius admittas, aut legas Posse ex infernis. Tunc syntaxis erit, an dubitati- D Christum posse etc. In Vat. 1 etiam erat Posse, sed correctum est per Possit. Cant. inferni, quod quam- vis in Sedulio substantive ferri possit, tamen præ- ferenda est lectio communis infernis. Pro cavernis Parrh. legit catervis, quod rejiciendum.

282. In Reg. 1 supra dabit videtur diversa scri- ptura facit. Wopkensius potuisse scribi ait innume- ris . . . turbis, sed receptam lectionem bonam quo- que esse confirmat. Ms. Arntz. formas pro turbas, pro d. s. turmas, quod exhibent schedæ Poelm., Reg. 5, Aldus.

^a Vetus codex humani : Juretus restituit humanæ : qui etiam notat, solere auctorem, cum de Christi corpore loquitur, effigiem corporis dicere. Accipit au- tem Sedulius effigiem pro vero corpore, ut ex tota orationis serie et in hoc, et aliis in locis perspicitur.

^b Male vetus codex quarta pro quartæ, et infra frigentis artus exanimis. Conjecerat Juretus corpus exanime, sed prætulit artus exanimis ex carmine : Exanimisque artus, etc.

Ergo ubi clamantis Domini sonuit talia, dicens : A
 Lazare, perge foras ; magno concussa pavore
 285 Tartara dissiliunt : erebi patuere recessus,
 Extremuit lethale chaos, mortisque profundæ
 Lex perit, atque anima proprias repente me-
 [dullas,
 Cernitur ante oculos vivens astare cadaver.
 306 Postque sepulcralem tamquam recreatus
 [honorem,
 290 Ipse sibi moriens et posthumus exstat, et hæres.
 Utque, caduca vagi contemnens culmina sæcli,

Monstraret se rite Deum, non curribus altis,
 Qui pompæ mortalis honor, rapidisque quadrigis
 Pulveream sulcavit iter, nec terga frementis
 295 Ardua pressit equi, phaleris qui pictus, et ostro,
 Ora cruentatum mandantia concutit anrum.
 Sed lento potius gestamine vilis aselli
 307 Reetori suffecit honos, levisque ungula
 [eujus,
 Ut tanto sessore decus mirabile portans,
 500 Nobilior sub fasce foret, non illius impar,
 Qui patulo Christum licet in præsepe jacentem

OPUS PASCHALE.

clamans ^a, Lazare, prodi foras, magna repente for-
 midine tartara patuere concussa, inferni penetrabile
 contremuit, lethale chaos expavit, et lex profundo
 mortis abscessu, animaque sui corporis iterum
 membris infusa, rupto monumenti tutamine, vivum
 cernitur cadaver astare : postque justa solemnia,
 post impletam funeris sepulturam, tamquam fuerit
 denuo editus, et creatus, ipse sibi moriens et post-
 humus exstitit, et superstes abscessit.

Utque Dominus, sæcularis ambitus caduca ^b con-

temnens, Dominum sese celsissimum magis humili-
 tate monstraret, non altis curribus, qui pompæ
 mortalis honor ^c ostenditur, quadrijuga celeritate
 subvectus, iter explicuit orbita sulcante pulvereum,
 nec ardua frementis equi terga compressit, qui pha-
 leris, et ostro conspicuus ora concutit inquieta, spu-
 mosum cruenti pondus auri mandantia : sed vilissimi
 lento potius aselli gestamine Domino fuit honos ille
 sufficiens. Cujus ungula non pretio magna, sed me-
 rito tanti sessoris claruit sub fasce nobilior, non il-

SCHOLIA.

285. Tartara Cellarius, Grunerus, et Arntzenius
 de sepulcro accipiunt, ut tandem negent, Christum
 ad inferos descendisse. Quis tam violentam inter-
 pretationem æquo animo ferat? Iterum hæc de libr.
 seq. redibit sermo.

286. Burm., Arntz., Reg. 1, 2, 5, Octob. 4, Meus,
 Ald. Extremuit. Rom., Urb., ed. Lips. Extimuit,
 quæ est glossa in Reg. 1. Alii cum Parrh., Et tre-
 muit. In Vat. 2, deest initium hujus versus, et finis
 præcedentis. Pro verbo *extremisco* citatur etiam Mi-
 nucius Felix cap. 28, sed apud hunc etiam alii va-
 riant, et legunt *contremiscunt*. Scriptores saltem in-
 fini ævi verbum *extremisco* usurpasse, ex Hispano
estremecerse satis clare arguitur.

287. Burmannus conjiciebat *primas* pro *propriis*.
 Verum scriptores Sæculi æquales, et aliquanto anti-
 quiores passim adhibent *proprius* pro *suus*. Vide su-
 pra v. 201, h. l., et not. ad Juvenc. l. iii, v. 305,
 ubi veteres poetas ita locutos indicavi. Vat. 2, *re-
 pente*, quod videtur fuisse in Vat. 1, ubi nunc est
repente, et glossa *subito* pro *repente*. In Reg. 1, et
 Ott. 4 ex *repente* factum fuit *repente*. Urb. cor-
 rupte *repete*. Posset aliquo sensu explicari, et de-
 fendi *repente* a verbo *repto* activo cum accusativo :
 sed dubium non est, quin vera sit scriptura *repe-
 tente*.

289. Fabr., et nonnulli alii editi *tandem* : reliqui
 cum prosa *tamquam* : in Reg. 1, pro d. s. *tandem*.

291. Meus *Triumphabat Dominus*. Poelm. *Christus
 asine indidens Jerusalem ingreditur*. Arntz. *mundi
 pro sæcli* ex aliqua glossa. Scriptores christiani pas-
 sim *sæclum* et *sæculum* pro mundo, rebusque mun-
 danis usurpant.

292. Arntzenius tribuit codici Cant., et edd. Ald.,
 Bas., aliisque *Monstrare* pro *Monstraret*. Verum Al-
 dus mihi exhibet *Monstraret* : neque alterum susti-
 neri potest. Rom. *curibus* : retine *curribus*.

293. Vat. 2, Reg. 5, Ald. *Qui pompæ est mortalis* :
 melius abest verbum substantivum, quod ex glossa,

^a Sensus videtur postulare *exclamat*. Vulgati om-
 nes referunt *exclamans*. Paulo post Gallandius cor-
 rexerit et *lex profundæ mortis abscessit*, al. *ex pro-
 fundo mortis abscessu*. Editi constanter et *lex pro-
 fundo mortis abscessu*.

^b Male vetus codex *caduce contemnens* pro *caduca*.

ut arbitror, in contextum irrepsit.

294. *Frementis* : sic Virgilius I Georg. v. 12, *Fre-
 mentem* — *Fudit equum*.

296. Mss. Cant., Lips., Ang., Alb., Reg. 1, 2,
 Vat. 1, Ott. 4, Urb. *Ora cruentatum mandantia con-
 cutit aurum*, dissentiente primum Wopkensio, deinde
 consentiente in secundis curis. Rectissime enim di-
 citur, equum concutere ora mandantia aurum cruen-
 tatum. In ms. Arntz. secunda scriptura erat *Ori c.
 mandentii concutit a.*, quam Aldo quoque asingit
 Arntzenius : sed in Aldo clarum est *Ore*, neque stat
 versus cum *Ori*. Cum Aldo faciunt *Ore . . . man-
 dentii* Vat. 2, Reg. 5, Parrhasius. Plures veteres edi-
 tiones, ut Vet. 1, 2, Fabr., Mon., Lips. *Ore . . .
 mandendo*, quod Ott. 2 exhibet. Pro *concutit* peperam
 Bibl. Lugd. *concoquit*, ut vel ex Virgilio discas
 l. iv Æn. v. 134, *Ostroque insignis, et auro — Stat
 sonipes, ac frena ferox spumantia mandit*. Scriptorem
 receptam prosa quoque confirmat.

298. Cur *levis* ungula, si tardus asellus? Res-
 pondet Nebrissensis, *levis* poni pro *vilis*. Ita etiam
 prosa.

500. Wopkensis mallet *Mobilior* : sed aptius est
Nobilior, cujus glossa in Reg. 1, *Nobilior omnibus
 equis*. Hoc ipsum suadet prosa. Ed. Lips., schætz
 Poelm., et ed. ejusdem Poelm. ad marg. *non vi-
 lior illo* : melius cæteri *non illius impar*. Ad verbum
fasce Burmannus margini suæ editionis ascripserat
 ex Virgilio III Georg. 347, *Injusto sub fasce viam
 cum carpit*. Nimirum *fascis* pro quovis onere poni-
 tur : quod notavit etiam Nebrissensis.

501. De voce *præsepe* in auferendi casu dixi ad
 l. ii, v. 62. Nebrissensis volebat, hic legi *patula*, ut
præsepe sit a præsepis, præsepis femininæ generis. Cel-
 larius notat, multos ex Patribus dictum de bove, et
 asino Isaïæ 1, 3, ad præsepe Christi pio errore tra-
 xisse. Sed quis Cellarium docuit, errorem esse opi-
 nionem, quam ipse piam, et a multis Patribus tra-
 ditam fatetur?

^c Facile se mihi probat conjectura Gallandii, qui
 ex carmine reposuit *honor*, cum editi haberent *quæ
 pompæ mortalis amor*. Paulo post in nonnullis vulga-
 tis *hastamine*, et *hestamine* mendam est pro *gesta-
 mine*.

- 308** Agnovit tamen esse Deum. Plebs omnis A **305** Talis in orbe fuit? cui palmis compta, vel unquam
 [adorans
 In solido molles subiecit tramite vestes.
309 Dicite, gentiles populi, cui gloria regi
 Frondibus arboreis laudem cœlestibus hymnis
 Obvia turba dedit? Domino nisi cum Patre Christo.
 Qui regit æthereum princeps in principe regnum.

OPUS PASCHALE.

lius impar, qui modico Christum quamvis cerneret in præsepi, Dominum esse cognovit, hujus gratia nituit subjugalis, cui mediam gradienti per semitam plebs omnis subdidit vestimenta. Dicite, cuncti nunc populi, qui gentilibus hactenus subjacetis erroribus, cui gloria fuerit similis aliquando regnanti?

cui palmis, ac frondibus frequentis unquam turbæ plena festivitas occurrit modulans hymnia cœlestibus cantilenam? nisi Domino Jesu Christo, qui sidereum cum Patre moderat imperium princeps in principe sempiterno.

[SCHOLIA.

(Inter anaglypha vitrea Musæi Borgiani vetus exstat imago qua præsepe Salvatoris cum bove et asino representatur. In sinistra parte, luna corniculata suspicitur, S. Josephi, inferius sedentis, aureolæ imminens; in dextra, stella e regione lunæ posita capiti pueri quasi per radium de centro prolatum jungitur, S. Virgine subtus sedente, cui caput aureolæ, pedes autem fasciis more puerperarum circumdantur. De hac ergo imagine quamvis editione exprimi curavit doctissimus scholiastes quod sequitur edisserit. EDIT.)

In commentario ad hymn. 11 Cathemerin. Prudentii imaginem vetustam ex anaglyphis vitri in Museo Borgiano exhibui, qua præsepe Salvatoris cum bove, et asino representatur: eam iterum sisto, ut sacrum hoc pietatis christianæ monumentum contra nonnullorum cavillos defendam, ac vindicem. Exstat Epistola P. D. Joannis Andreæ Paterni Castello Casinatis monachi, de veteri quadam gemma, post Lactantii librum De mort. Persec. Venetiis 1766. Gemma vetus ea est nostræ simillima ex antiquo vitro, Catania in museo cœnobii S. Nicolai de Arenis asservata. Paternus auctor epistolæ contra clarissimos viros Franciscum Gorium, et Franciscum Victorium contendit, istiusmodi gemmas ad supersticiosos usus adhibitas fuisse, a semichristianis, sive gnosticis hæreticis confictas, et inter famosas Abraxæas gemmas annumerandas. Quenam autem tam abnormis sententiæ argumenta profert? Frequentissime, inquit, in Abraxæis gemmis hinc sol instar ejuſdem stellæ, illinc luna corniculata insculpebatur, uti in gemma nostra etiam cernitur. Sed in gemma, cujus imaginem exhibeo, quis solem insculptum agnoscere audeat, cum stellâ, quæ representatur, nullum solis indicium præferat? Præterea cum Salvatoris præsepe exprimitur, consentaneum maxime est, ut luna collocetur ad indicandum noctis tempus, quo natus est Salvator, et stellâ, quæ Magos duxit ad præsepe. Renuit id credere Paternus: sed levi negotio revinci potest vel ex ipso radio stellæ ad caput pueri Jesu directo, qui in gemma a Paterno aeri incisa non apparet, sed in nostrâ clare conspicitur. Urget Paternus, virginem Deiparam in gemma ostendi in lecto decubentem, et fasciis a lumbis usque obligatam, quod perpetuæ virginitati ejus opponitur. Sed ut omittam, lectum non videri scamnum, in quo Deipara sedet, cur artifex christianus Deiparam sic fasciis involutam more aliarum puerperarum exprimere non potuerit, vel ob arcani disciplinam, quod Victorius putat, vel ut clarius pueri in præsepi jacentis matrem indicaret? Lepidus vero est Paternus, cum astruit, ejusmodi gemmam primis Ecclesiæ sæculis, quibus formata creditur, a Christianis non potuisse effingi, quia eo tempore nondum invaluerat inepta illa fabella, ut ait, de bove, et asino ad præsepe Salvatoris alli-

B gatis: adeoque e Basilidianorum schola per bovem in gemma Osirim, sive Apin, per asinum Deum Sabaoth representari. Non autem explicat cur Osiris, et Deus Sabaoth a Basilidianis alligati fuerint ad præsepe. Quod vero constare ait, historiam de bove, et asino ad præsepe pueri Jesu non prius memoratam, quam ab auctore, quisquis ille fuerit, libri de Promissionibus, qui sæculo v floruit, id certe falsum est: nam ejus meminerunt non solum Sedulius, qui sæculo v ineunte scripsit, sed et Prudentius loc. cit., qui sæculo iv claruit, et Merobaudes, sive Claudianus sub idem tempus. Quod autem Sedulius nobilitatem quadam, ac veluti arrogantiam asino, qui Christum gestavit, tanto sessore sese jactanti ascribere videtur, indicatum etiam id est a veteri artifice in cochleari, cujus memini in not. ad Juvencum l. iii, v, 652.

302. Octob. 2, Urb., tantum esse.

305. Alm., Aug., ed. Poelm. ad marg., In solido cum glossa in Alm. in duro. Eodem respiciunt Reg. 1. Alb. et Meus, qui conjunctim scribunt Insolito. In Reg. 1, d. s. est Insolito, quæ communior est lectio, neque inepta: sed altera videtur præferenda, eamque recentiores præferunt.

305. Oct. 2, depravate Talis morte fuit. Pro vel unquam. Meus, vel omnis, Parrh., schedæ Poelm. palmis compta juvenus nullo commodo sensu.

306. Octob. 1, laudes, quod Arnzenius edidit. Plerique nostri cum Parrh., Ald., Poelm. laudem.

307. Aldus interpungit dedit Domino? nisi cum Patre Christo: non placet, neque id voluit Sedulius in prosa.

308. Oct. 2, Meus, cod. Arntz. extra contextum in ima pagina post vers. Qui regit exhibent hunc alium, Cui sanctus semper conregnat Spiritus aque. Eum ignorant nostri meliores codices Reg. 1, 2, 5, Aug., Alb., Vat. 1, 2, Oct. 1, Rom., Urb., necnon mss. Lips., Alm., Barthii, prosa Sedulii, edd. Parrh., Ald., et alie. Sunt tamen nonnullæ veteres editiones, quæ eum representant. Nonnulli vulgati pro conregnat habent cum regnat. In perveteri codice Taurinensi, a quo etiam abest versus Cui sanctus, clauditur liber his verbis: Explicit liber iii. Incipit liber quartus. Ego Abundantius hunc librum contuli. Simili modo mss. Reg. 1, 2, Vat. 1, Oct. 2, Explicit liber iii. Incipit liber iv. In Reg. 5, Mirabilium divinarum liber Cellii Sedulii quartus incipit. Meus, Sedulii poetæ liber iii fuit. Incipit quartus. Urb. Egregii Sedulii episcopi de miraculis, atque mirabilibus signis Domini, et Salvatoris nostri Jesu Christi liber tertius explicit. Ejusdem de piissima passione Domini nostri Jesu Christi, atque ejus resurrectione, manifestationeque, seu apparitione facta coram discipulis liber quartus incipit: et primo de oratione facta a Christo ad Deum Patrem, ante quod cœnaret cum discipulis suis. In Vat. 2, et Rom. nulla indicatur libri divisio.

LIBER QUINTUS.

310 Has inter virtutis opes jam proxima pa- A
[schæ

Cœperat esse dies, Domini cum gloria vellet
Ponere mortalem, vivamque resumere carnem,
Non aliam, sed rursus eam, quam munere ple-
[nam

5 Lucis, ab infernis relevans, ad sidera duxit.

Exclamansque palam; Pater, ista meinet ab
[hora

Salvifica: sed in hanc ideo veni tamen horam;
311 Clarifica, dixit, nomen tuum; magnaue
[cœlo

Vox resonans venit per nubila: Clarificavi,

10 Clarificabo iterum. Quid apertius est Patre teste,

OPUS PASCHALE.

Inter has divitum copias sine fine virtutum pascha
cœperat esse jam proximum, quo gloriosa Christi
potentia mortalem^a vellet ponere, resumptura car-
nem perpetuo jam vivacem, non alteram, sed eam-
dem, quam remuneratione lucis impletam ab infer-
nis excitans levavit ad sidera. Turbatusque pauxil-
lulum mortis vicinia, ut homo formidans, talibus ad
Patrem verbis fiducia piæ religionis exclamat; Dei
Filium se demonstrans; Pater, salva me de ista hora,

sed propter hoc veni in istam horam. Pater, honorifica
nomen tuum. Nimium divine locutus est, et potenter,
qui cum semet honorificari deposceret, et patris
nomen honorificandum esse signavit. Deus est enim
nomen illi, quod pater, et filius communi pariter
majestate possident indivisum. Venit autem vox de
cœlo: Et honorificavi, et iterum honorificabo. Quid
apertius testimonio paternæ professionis impleto?
quod clarius cœlestis est assertionis oraculo? Tamen

SCHOLIA.

1. Reg. 2, Ubi Dominus petit Patrem se clarificare
verbo. Ott. 1, Oratio Christi ad Patrem. Pro miracu-
lis virtus, et virtutes poetæ christiani passim usur-
pant. Opem virtutis dixit etiam Paulinus Vit. S. Mart.
v, vers. 215, uti Dracontius opem libertatis, sa-
pientie.

2. Petrus Burmannus secundus in Anthol. vet. Lat.
epigr. l. 1, p. 87, conjicit ire dies. Prosa tamen ex-
hibet esse. In meo codice mendum est Dominus.

3. Vivam, h. e., immortalam, quod ex sacris lit-
teris petitum.

5. Barthius Advers. l. LIII, c. 3, citat remeans pro
relevans. Codex Barthii ducit, ex quo Barthius con-
jicit ducat. Alm., Reg. 5, Ald., Arntz. vexit, quod re-
centiores probant: sed veterissimi nostri libri præse-
runt duxit. Nebrissensis noster non satis advertit ad
metrum, et sensum, cum sic commentatus est: A
lucis infernis, non quod apud inferos sint arbores, sed
allusit ad etymon nominis, quo dicitur lucus, quasi luce
carens: Virgil. vi, Lucis habetamus opacis. Sed, ut
dixi, sensus et metrum postulant, ut lucis sit casus
gignendi a lux lucis.

6. Cod. Burm., Reg. 1 supra, Reg. 2, Alh., Ang.,
Vat. 2 istuc: alii ista. Ott. 1, ab hora, quod prosa, et
Evangelii verba confirmant, et recentiores sequuntur:
plerique tamen mss., et editi in hora.

7. Alm., Reg. 1, in contextu Salvifica. Reg. 1 ad
marg. pro d. s., Clarifica, quæ est communis lectio,
supra Salvifica est glossa glorifica. Ex Prosa, et Evan-
gelio præferendum videtur Salvifica.

8. Mirum quantum mss., et editi variant in hoc
versu. Reg. 5, Ald., Clarifica, dixit, nomen tuum, D
altaque cœlo, cum hiato tuum. Cappusotius, Parrh.,
Clarifica nomenque tuum, inquit, magnaue cœlo.
Cant., Poelm. in contextu, Fabr. Clarifica nomen-
que tuum, permagnaue cœlo. Nonnullæ veteres edi-
tiones Clarifica, dixit, nomenque tuum, permagnaue
cœlo, quo pacto versus uno pede longior evadit.
Schedæ Poelm. Clarifica nomenque, inquit, permagna-
ue cœlo. Cod. Barthii, ed. Lips. Clarifica, dixit, no-
men: tunc magnaue cœlo. quæ in scriptura que est
παρελθὼν ut sæpius in optimis etiam scriptoribus,
quod notat Barthius. Hæc varietas orta est ex syn-
æresi, quæ in vera lectione ignariis librariis difficul-

tem creabat. Exstat ea vera lectio in plerisque no-
stris codicibus, Reg. 1, 2, Vat. 1, 2, Ott. 1, 2, Rom.,
Meo, Urb., Ang., et ex correctione, ut videtur, in
Alb., necnon in codice omnium veterissimo Tauri-
nensi, in Alm., Lips. Clarifica, dixit, nomen tuum
magnaue cœlo, ubi tuum est monosyllabum ea li-
centia, quam in Prolegomenis ad Prudentium, et
aliquando in notis ad Juvenum explicui. Cellarius,
Vonckius, Wopkensius Bedæ affingunt, quod legerit
Clarifica, dixit, nomen, cujus magnaue cœlo: sed in
editione, qua ego utor, invenio Clarifica, dixit, nomen
tuum, magnaue cœlo, atque ita legisse videtur an-
onymus commentator Bedæ in codice Vaticano a me
visus, qui verba ipsa Redemptoris profert ex Joan-
nis Evangelio c. xii, v. 23, Pater, clarifica nomen
tuum. Dixerat enim Beda, Sedulium postp. suisse
ordinem disciplinæ secularis, ut verba Redemptoris
retineret. Existimat enim Beda, quarta sede hujus
versus a Sedulio intrusum fuisse pedem amphima-
crum, sive creticum, tribus syllabis, longa, brevi, et
longa constantem: quod mihi minime probatur,
cum possit spondæus quarto loco admitti, contracto
tuum per synæresin. Mendose ergo inter Grammati-
cos Putschii in opere Bedæ legitur cujus pro tuum.
Recentiores in plures abeunt conjecturas, plerum-
que ineptas, et quas post veram lectionem ex codi-
cibus assertam vix adducor, ut leviter indicem.
Wonckius: Clarifica, dixit, nomen pius, magnaue
cœlo. Wopkensius: Clarifica, dixit, nomen; divinaue
cœlo, vel Clarifica, dixit, nomen nunc; magnaue
cœlo, vel Clarifica, dixit, nomen, permagnaue cœlo,
vel Clarifica, dixit, nomen plus: magnaue cœlo.
Arntzenius, Clarifica, dixit, nomen; magnaue cœlo.
In contextu tamen Arntzenius retinuit communiorem
codicum scripturam, Cellarium secutus.

10. Reg. 4, Vat. 1, 2, Arntz a prima m., Ottob.,
1, Clarificemque, et glossa in Reg. 1, futurum tem-
pus conjunctivi sæpe ponitur pro futuro indicativi. In
Ott. 1, forte se prius fuit Clarificabo, contra in Reg.
2 est Clarificabo, sed videtur fuisse Clarificemque;
nam legitur etiam clarificabo pro glossa, que glossa
est in Vat. 1, ad verbum Clarificemque. Secunda
manus in Arntz. dedit Clarificabo, quod nonnulli
mss. cum Ang., Alb., et fere omnes editi ample-

^a Sic emendavit Juretus, qui in vet. cod. invenit mortalem vel exponere sumptura carnem. Paulo post
ex vicina in vet. cod. rescripsit vicinia.

312 Cœlo assertore? At nec sic agnoscere A

[Christum

Gens voluit Judæa Deum; pars esse ferebat,
Hoc tonitrum: pars angelicam crepuisse lo-
[quelam.

O gens cæca oculis, o gens durissima corde!

15 Non tonitrus potuit Christum, sive angelus ullus
Auctorem generasse suum, qui, nomine Patris
Audit, responsa daret, sed ab ore Tonantis,

313 Natum agnoscentis, populus quo crederet
[astans,

OPUS PASCHALE.

Judæa gens perfida, quæ pondus tantæ veritatis
audiverat, nequaquam signis ita manifestis impulsa,
Domini Jesu Christi deitatem credidit approbatam.
Quidam enim strepitum fuisse tonitruu astruebant,
alii locutum ei angelum disputabant. O plebs vere
cæca, corde durissima! de qua prophetans ita locu- B
tus est Esaias ^a: *Obcæcavit oculos eorum, et indu-*
ravit cor eorum, uti ne videant oculis, et intelligant
corde, et convertantur, et sanem eos. Neque enim
tonitrus Christum, aut angelus, creatura, suum gen-
eravit auctorem, cui clamanti confidenter ad Pa-
trem, illi respondisset, ut Pater, sed ab ore Dei
^b specialiter Patris, qui Filium vere cognovit, relo-
quens vox processit, ut hac saltem ratione com-

Vox emissa suo respondit consona verbo.

20 Anna tunc sacræ celebrans per munera cœnæ
Paschales ex more dapes, humilemque mini-
[strum

Se faciens, et grata suis exempla relinquens,
Assurgit, famulisque libens famulatur, et omnem
Linteolo accinctus tantum inclinavit honorem,

25 Discipulis ut sponte lavans vestigia cunctis,
Nec Judam exciperet, quem proditionis ini-
[quæ

Noverat auctorem. Sed nil tibi gloria, sæve

puncta turba nimis incredula sero cœlitem deduce-
ret ad fidem. Hoc est itaque, Patrem Filio respondere,
suæ voci consimiliter consonare, quoniam verbo ge-
nitus verbum Patris est Christus, et parilis conje-
ctura sermonis Patrem revelavit in Filio, Filium reve-
lavit in Patre.

Tunc anni sacramento convivii cum paschales
epulas celebraret ex more, ut humilitatem diligi suo
potius edoceret exemplo, surrexit, ac linteo se præ-
cinxit, doctorque discipulis Dominus sese, famulis
pedes abluens, inclinavit, tantumque suæ deposuit
fastigium potestatis, ut ab hujus obsequii dignitate
nec Judam fecisset exsortem, quem nefandæ noverat
proditionis auctorem. Sed nihil hunc gloriæ conse-

SCHOLIA.

ctuntur. Tertia manus in eodem Arntz. *Clarificans*,
quod Parrh., et schedæ Poelm. exhibent. Mihi verior
videtur lectio *Clarificabo*; nam fortasse *Clarificem-*
que ab aliquo librario scriptum fuit, qui conjunctio-
nem que necessariam existimaverit. Alius censebit,
Clarificemque ab exscriptoribus in *Clarificabo* muta-
tum, quia hoc clarius est. In Vet. 1 mendum est C
Clarificemque iterum; apertius: desideratur quid.

11. Plerique mss. ac nec: nonnulli vulgati at
nec. Grunerus malebat *nec* pro *ne*. Nostri omnes
mss. *agnoscere*, excepto recentissimo codice Reg. 5,
in quo est *cognoscere*, quod cum Cant., Ald., et aliis
editis Grunerus et Arntzenius præferunt. Grunerus
Barthio affingit, quod in ejus codice invenit *cælum*
pro *Christum*. At Barthius l. LIII Advers., c. 3, e suo
codice refert, et tuetur *nec sic agnoscere*: et subiinde
explicat, *cælum* in verbis superioribus *cælo assertore*
sumi pro Deo, ut apud Petronium, *Nemo cælum pu-*
tat. Nebrissensis ait, poni masculinum pro neutro,
ut *tempus repertor*.

12. Arntz. *suum*: alii cum prosa *Deum*. Vat. 1,
pro d. s. *pars una ferebat*, non male.

13. Plerique *crepuisse*: Reg. 1, *increpuisse*, quod
elegantius videtur. Quamvis in ablativo singulari di-
catur *tonitru*, et in dativo, et ablativo plurali *tonitribus*,
tamen *tonitrus*, *tonitri* masculino genere declinatur, D
aut *tonitruum*, *tonitru*.

15. Codd. Alm., Arntz., Barth., et plerique nostri
cum Parrh., et aliis editis *Num. tonitrus*. Meus, Vat.
2, Cant., et quædam editiones *Non tonitrus*, quod
Grunerus, et Arntzenius ediderunt, quia planior sic
evadit census, et favet prosa. In Ott. 2 mendum est
Numen tonitrus. Rom. *potuit*: retine *potuit*. Plerique
mss., et editi *seu angelus* cum hiatu: alii *sive angelus*.

16. Vat. 1, Meus, Rom. pro d. s. *generare*: alii
generasse, quod fortasse etiam fuit in Vat. 1.

17. In Reg. 1 erat *Auditore sponsa daret*: corre-

ctum *Audito responsa daret*. In meo cod. corruptus
est etiam hic locus *Audito response dato*.

20. Reg. 1. *De eo, quando discipulorum pedes la-*
vit. Arntz., Ott. 2, *celebrans convivii cœnæ*: quod
ex prosa pondus accipit. Sic *dapes* est accusativus
appositionis. *Meus celebrans pro munere cœnæ: cæ-*
teri celebrans per munera cœnæ.

21. Omnes mss., et editi *ministerium*, excepto per-
antiquo codice Taurinensi, in quo est *magistrum*,
quod sustineri aliquo pacto potest ex Evangelio
Joann. c. xiii, vers. 13 seqq., *Vos vocatis me, Magis-*
ter et Domine: et bene dicitis: sum etenim. Si ergo
ego lavi pedes vestros Dominus et Magister: et vos
debetis alter alterius lavare pedes. Exemplum enim
dedi vobis, etc. Sæpe in mss. confusa reperies *minis-*
ter, et *magister*, quamvis reipsa valde inter se dis-
crepent. In Urb. error est *ministerium*, sed aliud
fuit.

22. *Exemplu pro exemplum*: vide not. ad Dra-
cont. III, 314.

23. Reg. 1, Ott. 1, *famulatus*: sed in Reg. 1 cor-
rectio est *famulatur*, quamvis adhuc glossa *obediens*
ipse alterum indicet. In Vatic. 1, est *famulatur*, sed
aliud fuit, et glossa *deserviens* arguit *famulatus*. In
nonnullis aliis mss. dubium est, an *famulatur*, an
famulatus sit legendum. Sententia utrolibet modo
constat: in editis solum invenio *famulatur*. Wopken-
sius *libens* exponit per *benigne*, ac similia loca alio-
rum profert: in quibus tamen pariter *libens* pro *ul-*
tro, *libenter* accipi potest.

24. Vat. 2, *inclinaret honorem*: corrigendum *in-*
clinavit.

25. *Vestigia* aliquando, ut hic, sunt ipsæ plantæ:
alias signa pedum alicui loco impressa.

26. Ott. 2, *Nec Judam sprevit*: alii, *Nec Judam*
exciperet, quod tempus particula *ut* præcedens expo-
scit; et simili modo procedit prosa.

Juretus. Videtur etiam reponendum *ille respon-*
deret.

^a Cap. vi Isaia, vers. 10.

^b Vetus codex diei pro Dei. Mendum emaculavit

314 Traditor, illa dabat pedibus consistere A 40
 [mundis,
 Qui sensu pollutus eras, velut omne sepulcrum
 30 Exteriora gerens albæ velamina formæ,
 Sordibus interius, sædoque cadavere plenum.
 Nec Dominum latuere doli, scelerisque futuri
 Prodidit auctorem, panem cui tradidit ipse,
 Qui panis tradendus erat: nam corporis, atque
 35 Sanguinis ille sui postquam duo munera sanxit,
 Atque cibum, potumque dedit, quo perpete num-
 [quam
 Esuriant, sitiuntque animæ sine labe fideles:
315 Protinus in Judam, sedes ubi livor habe-
 [bat,
 Spiritus intravit teterrimus, armaque sumens

In Dominum, servile dedit consurgere bellum,
 Pactus grande nefas quavis mercede: nec illi
 Culpa datur pretio, sed inhærent crimina facti.
 Tantundem sceleris, terdena numismata su-
 [mens
 Argenti, parvo cæcatus munere gessit,
 45 Quantum, cuncta simul terrarum regna, maris-
 [que
 Divitias, omnemque vagis cum nubibus æthram
 Si caperet, gesturus erat: neque enim bona
 [mundi
 Sufficerent magni fuso pro sanguine Christi,
316 Qui pater est mundi, qui fecerat, hunc
 [quoque nasci.
 50 Atque utinam sterili damnatus matre nequisset

OPUS PASCHALE.

cutus es, traditor execranda, ut mundus videreris
 vestigiis, qui polluebaris in animis, tamquam sepul-
 crum exterius dealbatum, quod sædis cadaverum
 sordibus intus horret impletum. Nec doli Dominum
 latuere dispositi, sed illum futuri caput esse sceleris
 designavit, cui panem traderet panis ipse tradeudus
 ad necem. Tunc manifestatus est sermo Davidicus
 dicens ^a: *Qui edebat panes meos, ampliavit adversum*
me supplantationem. Posteaquam corporis sui Domi-
 nus Jesus Christus, et sanguinis duo vitæ munera
 consecravit, propriisque discipulis spiritalem cibum,
 potumque porrexit, quo cœlestibus epulis saginata

B famem, sitimque sentire nequeant animæ jam fideles.

Mox in Judæ corda, nequissimam sedem ubi livor
 invenerat, tetri spiritus introivit immanitas, inque
 Dominum tela corripuens execranda, servis belli
 concitavit insaniam, pactus scelus grande negotii
 sub qualibet mercede. Nec enim culpa manet in
 pretio, sed crimen convalescit in facto. Tantundem
 sacrilegii, triginta cæcus argenteis, parvum sumens
 munus admisit, quantum, si cuncta simul regna ter-
 rarum, marisque divitias, et omnem vagis cum
 nubibus oram lucraret ætheream, flagitii perpetra-
 ret. Neque enim totius mundi bona sufficerent Christi

SCHOLIA.

28. Meus corrupte *vela* pro *illa*. Urb. *dabit*: retine
dabat. Pro *mundis* error est in quibusdam editis
nudis.

30. In Reg. 1, Ottobon. 1, et fortasse etiam in
 Reg. 2 fuit *velamine*, sed ubivis correctum *velamina*,
 quod verum est, quamvis alterum sustineri etiam
 possit. In Reg. 1 glossa *tegumenta*. De huiusmodi
 albis velaminibus sepulcrorum confer. not. ad Ju-
 venicum IV, 74.

31. Ott. 2 *internis*, atque ita hunc versum non-
 nemo allegat. Communis scriptura *interius* ex Prosa
 confirmatur. Ott. 2, *plenum est*; cæteri omittunt ver-
 bum substantivum, quod persæpe elegantur fit. In
 Reg. 2 ex *pleno* recte factum *plenum*.

32. Reg. 1 *De Juda, qui fur tradidit*. Barthius l. LIII
 Advers. c. 3, citat *nefandi* pro *futuri*, invita prosa.
 Urb. *futurum* non ita bene. Virgilius i Æn. 154,
Nec latuere doli fratrem etc.

33. Parrh., schedæ Poelman. *Edidit*, quod ex suo
 cod. ms. Barthius loco citato prætulit. Grunerus tam-
 en, et Arnzenius contendunt, longe melius esse
Prodidit. Ang. *Protulit*. In mss. sæpius invicem com-
 mutantur *prodere*, et *edere*.

37. Plerique mss. *Esuriant*, *sitiuntque*: alii *Esu-
 riant*, *sitiuntque*. quibus prosa favet. Editi simili
 modo variant. Sequi poteris, quod malueris. Vatic.
 1, *fidelis* ex veteri more scribendi *fideles* per *fideleis*,
 et *fidelis*. Vides, a Sedulio quoque clare explicari
 dogma catholicum de Eucharistia; ut plane desipiant
 hæretici, qui illum in dubium revocant.

3). *Arma* pro consiliis, sive arte nocendi, ut alibi,
 et apud Virgilium, *Et quærere conscius arma*.

41. Cant., Ott. 1 in contextu, Reg. 1 pro d. s.,
quavis. Ott. 1 pro d. s., cum cæteris, *parva*. In Reg. 1
 in contextu ipso, in quo est *parva*, aliud fuit. Gru-

^a Psalm. XL, vers. 10. Postea pro *Judæ corda*
 Guhardius suspicatur legendum *Judæ cor*. Sed in hoc
 auctore vetus scriptura suspicione falsi caret. In ms.

C nerus cum prosa mavult *quavis*: dissentit Arnze-
 nius, quia Judas non *quavis*, sed definita *parva* me-
 rcede hoc scelus preegit. Verum hæc ratio argueret,
 neque in prosa legendum esse *sub qualibet mercede*.
 Sequor igitur Grunerum, quia Sedulius exprimit
 verba Matthæi c. xxvi, v. 15, *Et ait illis: Quid mal-
 tis mihi dare, et ego vobis eum tradam?* Arnzenius
 ex grammaticorum regulis scribit *neque illi*: pleri-
 que nostri mss., et editi *nec illi*, neglectis istius-
 modi regulis, ut sæpe alibi.

42. Reg. 2, *sed hærent*, non male ex more ævi
 Sedulii, quo *h* sæpe vim consonantis habebat. Su-
 pra tamen ascriptum est *sed inhærent*.

45. Meus, *Tantum idem sceleris*: lege *Tantumdem
 sceleris*. In ms. Reg. 1, ex *nomismata* correctum est
numismata. Plerique nostri codices *numismata* exhibent.
 Dixi de hac scribendi varietate in not. ad Pru-
 dentium, et ad Juvenicum.

44. Meus, *Argento*: retine *Argenti*.

46. Arnz. a pr. m., Meus, *æthrem*, Rom., Ott. 2,
ætherem contra metrum, Vat. 1, Alb. *æthra*, quæ
 fortasse vera est lectio pro *æthera* per contractionem.
 Vide not. ad l. II Juvenci v. 552. Plerique exhibent
æthram. Deest hic versus in Ang. codice.

47. Meus *neque jam bona* minus bene. Vat. 4 con-
 tra metrum, *neque bona*.

48. Cant., et nonnulli vulgati *magno*: reliqui
 melius *magni*. Meus, inverso ordine, *pro fuso*.

50. Reg. 2 pro d. s., Parrhas. *ventre*: alii cum
 prosa, *matre*. Urb. corrupte *morte*. Quomodo, inquit
 Nebrissensis, *damnatus*, si non fuisset? Respondet,
 quia hoc ipsum non fuisset malum, quod ille pos-
 tea designavit. Sententia ipsa clarior est, his subli-
 litatibus semotis.

libro erratum est *serviris belli* pro *servilis belli*, et
 infra *sor melior* pro *sors melior*.

- Natalem sentire diem, nec luminis hujus
 Hausisset placidas flabris vitalibus auras
 Aeterno torpore latens, miseroque fuisset
 Sors melior nescire datam, quam perdere vi-
 [tam,
 55 Aut male fusus humo, confestim ungera lucis
 Perderet, ut pulvis, quem ventus projicit ingens
 A facie terræ, rapidisque volatibus actus
 Spargitur in vacuas nebulis obscurior umbras.
317 Tunc cruenta, ferox, audax, insana, re-
 [bellis,
 60 Perfide, crudelis, fallax, venalis, inique,

OPUS PASCHALE.

fuso comparari cum sanguine, qui mundi pater est B
 universi, qui hunc quoque nefandum nasci concessit.
 Atque utinam matris arida sterilitate damnatus,
 diem natalitium non vidisset, nec ætheræ lucis
 jucunda conspiceret, aeterno torpore nil permanens,
 miseroque foret illa sors melior vitam nescire tradi-
 tam, quam sentire subtractam, aut confestim ut
 meruit procreari, meruisset et mori, fieretque psalmi
 principalis exemplum, quatenus ita prorsus toto de-
 periret a sæculo *tamquam pulvis, quem projicit ven-*

SCHOLIA.

52. Ald., *Auxisset*; corrige *Hausisset*. Barthius
 l. III Advers. c. 3, pro *flabris* citat *fibris*. Commu-
 nis scriptura est *flabris*, quo respicit mendam in
 Urb. *fabris*.

53. Error est in Meo, et in Parrh. *torpere*, et in
 Rom. *corpore pro torpore*. Barthius nimium subtiliter
 de æterno hoc torpore philosophatur, quem conclu-
 dit esse nescientiam mortalium, et nihilitatem,
 quæ nil omnino unquam fuit. Verum, ut de Nebris-
 sensi dixi, qui versus, prosamque Sedulii non intel-
 liget, minus istiusmodi interpretationes intelliget.

54. Arntz. a m. s., Parrhas., *nescisse* pro *nescire*.
 Plerique interponunt, *nescire datam, quam perdere*
vitam. Nonnulli *nescire, datam quam perdere vitam*.

55. Ms. Lips., Meus, Vat. 2. *homo*; plerique *hu-*
mo, quod intelligitur ex veteri more, quo natus in-
 fans in terra collocabatur, ut a patre tolleretur in
 gremium. Sed fortasse verior est lectio *homo*, quæ
 in antiquo etiam ms. Taurinensi exstat: videtur
 enim Sedulius voluisse retinere verbum Matthæi
 c. XXVI, v. 24, *Væ autem homini illi, per quem Filius*
hominis tradetur: bonum erat ei, si natus non fuisset
homo ille. Obvium est apud poetas *fusus* pro *natus*.
 Prosa explicat *confestim ut meruit procreari*, quod
 utrique scripturæ potest congruere.

57. Ott. 1, *auctus*, recte correctum per *actus*. Sac-
 ræ Scripturæ phrasim est, *A facie terræ*. Consule D
 not. ad Dracontium II, 457.

59. Poelm., *Invectio in Judam*. Meus, *Apostro-*
phat. Meus, *ferox Judas, insana*: cæteri *audax* pro
Judas. Beda etiam, qui in lib. de Arte metr. laudat
 hunc versum, legit *audax*. In prosa nulla est distinc-
 tio capitis hoc loco, ut nonnunquam alibi et prosa
 ab exemplaribus mss. carminis, et hæc ipsa exem-
 plaria inter se discrepant.

61. De voce *traditor* disputant viri critici, an a
 Tacito usurpata fuerit pro *proditor*: ab ea certe
 non abhorrent Tertullianus, alique veteres scripto-
 res Christiani.

^a Psalm. 1, vers. 4. Postea mendam occurrit in
 nonnullis Bibliothecis Patrum: *Tunc igitur pro Tunc*
igitur, et tunc fallax, tunc traditor pro tunc fallax,
tunc traditor. Supra rescripsi *aeterno torpore* pro *tem-*
pore.

- Traditor immitis, fere proditor, impie latro,
 Prævius horribiles comitaris signifer enses?
 Sacrilegamque aciem, gladiis, sudibusque mi-
 [nacem
 Cum moveas, ore ora premis, melleque vene-
 [num
 65 Inseris, et blanda Dominum sub imagine pro-
 [dis?
 Quid socium simulat, et amica fraude salutas?
318 Numquid terribiles aut pax conjurat in
 [enses,
 Aut truculenta pio lupus oscula porrigit agno?

tus a facie terræ^a, nullamque memoriam sui nominis
 reliquisset infelix. Tunc igitur audax, cruenta, fe-
 rox, rebellis, tunc fallax, crudelis, inique, venalis,
 et perfide, tunc traditor, latro, fere proditor, im-
 mitis, et impie, prævius dæctor, ac signifer, hostis
 comitaris horribilis aciem, quam sacrilegam, gladiis,
 et sustibus violenter armatum, cum minaciter mo-
 veas, mendacibus osculis^b cædus incommodas,
 mellaque venenis adjungis, et sæva Domino prodi-
 tione blandiris? Cur socium fallaciter prosteris, et

62. Mens, *Primus et horribiles*; scilicet primus,
 et signifer comitaris. Alb., Reg. 1 *horribilis*. Ita
 etiam Ott. 1, sed in hoc correctum est *horribiles*.

63. Schedæ Poelm. *manum pro aciem*. Meus, *su-*
didibusque minantem.

64. Alm., Arntz., Parrhas., Ottob. 1, Alb., et
 multi editi *Commoveas*. Id fuit etiam in Reg. 2, sed
 correctum *Cum moveas*, vel *Cummoveas*, ut scribitur
 etiam in Reg. 1 cum glossa *cum sollicitis*. Meus mende-
 se *Commoves*: plerique *Cum moveas*, quod senten-
 tia postulat. Mss., et editi passim *ori ora*: Reg.
 5, Ald. *ore ora*, quod exstat etiam in Arntz. ab al-
 tera manu, et in schedis Poelmanni. Id eligunt Gru-
 nerus, et Arntzenius, quia Latinum non est *ori ora*
premere. Certe Latinus est *ore ora premere*, sed non
 facile damnaverim alterum. Vat. 1. *premes*, corre-
 cum *premis*. Parrh., *premens*, quia prius edidit *Com-*
moveas. In Rom. scriptum erat *mellisique*, in Poelm.
 error est *melleque* pro *mellique*.

65. Plerique nostri, *et blanda Dominum*, Arntze-
 nius, inverso ordine, edidit *et Dominum blanda*,
 alios secutus.

66. Wopkensis sic sollicitabat hunc versum:
Quid socium simulans inimica fraude salutas, scilicet
simulans te, et salutas illum, vel Quid socium simu-
las, et amica fronte salutas, vel Quid socium simulat,
et cæca fraude salutas? Verum ex Prosa agnovit
 idem Wopkensis, veram esse codicum scripturam.
 Arntz., Reg. 5, Ald. *amicum*, alii cum prosa *amica*,
 h. e., sub specie amicitiae.

67. Barth. cod., Cant., Ald., *Numquam*: nonnulli
 codd. mss. obscure *Numquam*, aut *Numquid*. Bar-
 thius, Grunerus, et Arntzenius præferunt *Numquam*
 cum prosa. Plerique, et optimi mss. exhibent *Num-*
quid, quod cum interrogatione eamdem sententiam
 reddit, neque minus elegans est. Porro non ita pro-
 sæ inhærendum est, ut ejus lectio venustiori alteri,
 in quam præstantissima vetera exemplaria consenti-
 unt, præferatur.

^b Error est in vet. cod. *oculis* pro *osculis*, et in
 quibusdam editis *venenis adjungis* pro *venenis adjun-*
gis, et *fraudis salvatione* pro *fraudis salutatione*: ne-
 que intelligitur, quid sit *amicæ fraudis salutatione*
perstringeris.

Traditus ergo viris operator sanctus iniquis, A
 70 Consuetam non liquit opem, pueroque revulsam
 Ense Petri, nequa pius a pietate vacaret,
 Reddidit auriculam; nec enim vindicta Tonanti
 Conveniens humana fuit, qui millia Patrem
 Angelicas sibimet legiones poscere posset
 75 Plus duodena dari, si mallet sumere pœnas
 De meritis, quam sponte suas ignoscere plagas.
 Tunc parci mucrone jubet, quia venerat ipse
319 Ponere pro cunctis animam, non tollere
 [cuiquam.
 Namque Petro, clara jamdudum voce fatenti,

Cum Domino se velle mori, Prius aliger, inquit,
 Quam gallus cantet, hac me ter nocte negabis,
 Non reprobando fidem, sed prædicendo ti-
 [morem.

Continuo ad tristes Caiphæ deducitur ædes.
 Ille sacerdotum fuerat tunc denique princeps,
 85 Et princeps scelerum, namque hoc residente
 [cathedra

Pestifera, falsis agitatum testibus ardet
 Concilium, jam jamque volant mendacia mille
320 In Dominum, vanis hominum conflata
 [favillis,

OPUS PASCHALE.

amicæ fraudis salutatione perstringeris? Numquam
 noxios aut pax conjurat in gladios, aut lupus oscula
 porrigit agno truculenta.

Igitur operator sanctus viris traditus execrandis,
 opem solitam non reliquit, sed auriculam puero violenter
 abscisam, quam Petri gladius amputavit, ne-
 quo se a tempore pius a pietate suspenderet, protinus
 restituit, ac sanavit. Nec enim rationi convenerat,
 humanam Deo suffragari vindictam, qui sibi
 patris defensione transmitti plus duodecim millia
 legiones angelicas poterat postulare, si mallet de
 sceleratis pœnas exigere, quam suæ cædis injuriam
 relaxare. Jubet ergo, nudi mucronis aciem vagina
 condi custode, quoniam ipse videlicet suam pro

cunctis animam ponere, non venerat alicujus eri-
 pere.

Ipsi namque tunc Petro, confidenti voce pollicito,
 velle sese cum Domino mori, Jesu^b respondit, ac
 dixit: *Amen, amen, dico tibi, quoniam non cantabit
 hodie gallus, donec ter tu me abneges*, non infide-
 litatis tunc arguens, sed metum futuræ trepidatio-
 nis aperiens. Mox ad Caiphæ deductus est ædes,
 qui religionis ritu Judaicæ princeps illa quidem
 tempestate fuerat sacerdotum, sed in cathedra pe-
 stilentiae cum resideret, et in peccatorum via con-
 sisteret, principatum videbatur scelerum possidere.
 Concilium siquidem violenter accendi, et falsis cœ-
 perat testibus excitari. Volabant in Dominum mille

SCHOLIA.

69. Ald. *Jesum traditum reddidisse aurem Malcho*.
 Barthius accipit *operator* pro operario, numquam
 otioso; melius Wopkensius pro benefico, munifico,
 ut *operatio* eleemosynam etiam significat: de qua
 voce vide comment. ad Prudent. Psych. vers. 573.

70. Nonnulli editi *linquit*. *Puero*, h. e., famulo,
 nota significatione.

71. Reg. 1, *Meus, vocaret*: sed in Reg. 1 recte
 emendatum per *vacaret*. Hæc phrasid occurrit etiam
 l. iv, vers. 196. Arator l. i, vers. 862, al. 807, *Ut
 nunquam pietate vacet*. Ex prosa videtur colligi *ne-
 qua sumi pro nequo tempore*. Potest etiam accipi *pro
 nequa ratione*, aut *nequa via*, hoc est, nequo modo.

73. De hac locutione *millia legiones* videri potest
 judicium Parrhasii in Proleg. n. 189. Simili tamen
 modo Livius aliquando loquitur, ut l. xxxiv, c. 52,
 a med. *Philippii nummi aurei quatuordecim millia*,
 et l. xxxix, c. 5, et Columella l. v, c. 1.

74. Ott. 2 *possit pro posset*.

77. *Parci mucrone*: sic Dracontius Satisf. vers.
 157, *Mucrone pepercit*.

78. Parrh. *nec*: cæteri melius *non*. *Meus* in con-
 textu *quemquam*, pro d. s. *cuiquam*. Vat. 2 in com-
 pendio litterarum *quemquam*, vel *quidquam*: sed
 unice retinendum *cuiquam*. De phrasi *ponere animam*
 vide not. ad Juvenc. i, 611.

79. Ald. *Jesum prædixisse Petro, quod se negaturus
 esset*. Arntzenius tribuit suo codici Arntz. a pr.
 m., et Torn. 1, *Jam Petro*, ms. Cantab., Arntz. a
 sec. m., et Prosæ *Namque Petro*: in contextu edidit
Jamque Petro, nescio, an dedita opera, an *Jamque*
 exciderit typographo pro *Namque*. Plures et præ-
 stantiores nostri mss. *Namque*: alii cum Parrh., et
 Ald. *Jamque*.

80 Barthius verba glossarii Isidoriani *Alliger, gal-*

^a *Vetus codex ne quæso tempore*. Restituit Jure-
 tus *ne quo se tempore*. In multis Patrum bibliothecis
suspenderet, et protinus: superfluum est et, et repe-

lus accipit pro glossa hujus loci. Sed hoc loco *aliger*
 est epitheton appositum nominativo *gallus*, non
 glossa. Fortasse in glossa Isidori innuitur, gallo
 convenire epitheton *aliger*.

82. Reg. 2, Ott. 1. *Meus* contra metrum, et sen-
 sum *prædicando*: in Reg. 2, et Ottob. 1 recte cor-
 rectio adhibita est per *prædicendo*.

83. Ald. *In donum Caiphæ deductum Jesum*.
Meus, Ducitur ad Caipham. Ms. Barthii, schedæ
 Poelm., Parrh. *Protinus*, vel *Protenus*: reliqui *Con-
 tinuo*. Prosa *mox*. Pro *ad tristes* Reg. 5, Ald., *ad
 vastas*, quod tenuit Nebrissensis, ut magnificentia
 domus Caiphæ denotetur. Sedulius aliud voluit, ut
 ex optimis quibusque exemplaribus patet.

85. Parrh., *hic*; *Meus, hac*; lege *hoc*.

86. *Pestifera* ex psalm. i, vers. 1, *In cathedra pe-
 stilentiae non sedit*.

87. Parrh., *Vel, 1, Consilium*; retine *Concilium*.

88. Vatt. 2, Reg. 5, Cant., Ald., *labellis*. Alm.
fabellis. Plerique nostri Ang., Alb., Reg. 1, 2, Ot-
 tob. 1, 2, Vatic. [1, Urb., Rom., *Meus* cum mss.
 Lipsiens., Arntz., Parrhasio, et vetustissimis aliis
 editionibus, *favillis*. Nic. Heinsius in not. ad Pru-
 dentium hymn. ii Perist. vers. 318, correxit ex
 conjectura *conflata cavillis*, quam correctionem Cel-
 larius, Grunerus, et Arntzenius amplexi sunt. Gru-
 nero non displicebat *fabellis*, nisi id contra metrum
 esset. Posset tamen aliquo modo sustineri simili
 exemplo epigrammatis, quod S. Damaso tribuitur
 in ms. quodam codice bibliothecæ Angelicæ: *Non
 falsas fabulas studio meditatatus inani*. Cæterum nihil
 est causæ, cur a communi codicum scriptura *favillis*
 recedamus, cum eam Sedulius ipse in prosa cla-
 rissime confirmet.

titum videtur ex verbo præcedenti.

^b In ms. exemplari pro *Jesum* scriptum erat *iecoys*.
 scilicet Græcis characteribus uti voluit librarius.

Et pereunt levitate sui, velut ignis oberrans A
 90 Arentes stipulas, vires cui summa cremandi
 Materies infirma rapit, victoque furore
 Labitur invalidæ deformis gloria flammæ.
 Postquam nulla dolis patuit: heu brachia tolli
 Armata in insontem sævus furor: heu mihi!
 [quantis
 95 Impedior lacrymis rabidum memorare tu-
 [multum
 321 Sacrilegas movisse manus? non denique
 [passim
 Vel colaphis pulsare caput, vel cædere palnis,

Aut spueri in faciem plebs execranda quievit.
 Ille tamen patiens subjecto corpore totum
 100 Sustinuit, nostræque dedit sua membra saluti.
 Namque per hos colaphos caput est sanabile
 [nostrum,
 Hæc sputa per Dominum nostram lavere figu-
 [ram,
 His alapis nobis libertas maxima plausit.
 At senior, cui cuncta potens prædixerat au-
 [ctor,
 105 322 Quæ ventura forent, quoniam transire ne-
 [quibat

OPUS PASCHALE.

mendacia, vanis accusantium favillis emortua, non B
 fidei calore viventia aperiebant^a. Mox omnia motu
 propriæ levitatis exhausta, sicut ignis insaniens per
 stipulas aridæ siccitatis excurrens, cui vires alta
 cremandi cacumina materies non ministrat infirma,
 sed in cinerem protinus revoluta perdit inanem
 flamma victoriam.

Postquam nullum dolis iter arrisit, fraus viribus
 cedens vertit in furorem, atque in Dominum manus
 erigere plebs armatur impatiens. Heu mihi! quantis
 lacrymarum roribus impeditus, quantis animi moti-
 bus sauciatus erectas in Dominum rabidi tumultus

insania manus horreo memorare sacrilegas! Deni-
 que nec caput colaphis propulsare, nec faciem spu-
 tis aspergere, nec palmarum ictibus verberare plebs
 execrabilis conquievit. Ille tamen omnia patienter
 excipiens, nostræ saluti se tradidit, ac pro nobis
 suum corpus supplicii deputavit. Per illos enim
 colaphos habemus capitis sospitatem, illa sputa
 nostrorum vultuum sunt lavacra; his alapis liberta-
 tem sumus consecuti perpetuam.

At senior, cui veritatis auctor cuncta prædixe-
 rat, cuique manere nequibat infectum, quod Chri-
 stus signaverat affuturum, usque in ædes principis

SCHOLIA.

89. Plerique, *Et*; nonnulli vulgati, *Quæ*; Barthius
 l. lxx, c. 3. substituēbat *At*; Arntzenius mallet *Sed*,
 sicuti displiceat *Et*. Parrhasius, omisso *et*, edidit
Depereunt. Cod. Barthii, Cantabr., *Meus sua*, quod
 Arntzenius asserit etiam Aldo: sed Aldus cum aliis
 retinet *sui*, quod probum est.

90. Codex Barthii, Arntz. a sec. m., schedæ
 Poelm., Parrh., Ott. 2. *vis est cui*: reliqui *vires* sui,
 quod probat, et explicat Prosa. Alteram lectionem
 frustra extricare conatur Barthius.

91. Vet. 1, Mon., *victæque furore*: lege *victoque*.

93. Ald. *Jesum colaphis, et palnis casum*. Wop-
 kenius distinguendum ait *brachia tolli*, — *Armat in*
insontem, scilicet brachia tolluntur, ex usu vulgatis-
 simo infinitivi. Tum *armat* scilicet illos, vel homi-
 nes. Arntzenius conjicit *brachia tollit*, — *Armaque*
in insontem. In Bibl. Lugd. per errorem, ut puto,
brachia tollit, — *Arma in insontem*. Vet. 1, Parrh.,
 schedæ Poelm., *hei pro heu*.

94. Vet. 1, 2, Mon., contra metrum et sensum,
Armat insontem.

95. Arntz., Vet. 1, Ottob. 1, Urb., Rom. *rapidum*:
 sed in Ottob. 1, bene correctum per *rabidum*:
 Wopkenius interpungit *rabidum memorare tumultum* —
Sacrilegas movisse manus? videlicet memora-
 re tumultum, h. e., turbam hominum movisse
 sacrilegas manus. Vel alio modo *memorare tumultum*?
 — *Sacrilegas movisse manus*. Nimirum *movisse*
 pro *moverunt*. Priorem interpunctionem Arntzenius
 unice probat. Nisi prosa hoc ipsum suaderet, existi-
 marem, *movisse* coniungendum cum *quievit*, nempe
 plebs execranda non quievit movisse sacrilegas ma-
 nus, non denique quievit caput pulsare passim, etc.

96. *Meus novisse*, ad marg. pro d. s. *meminisse*.
 Ita planior sensus evadit: sed obstant reliqua exem-
 plaria. Glossa in Reg. 1 est *passim, leviter*, quod
 huic loco non congruit.

98. Nonnemo citat *Vel spueri*, fortasse casu, non
 dedita opera. *Quiesco* cum infinitivo usurpavit etiam
 Quadrigarius apud Gellium l. ix, c. 12, *Quiescerent*

pugnare; ubi tamen alii ex veteribus membranis le-
 gunt, *Quiescerent pugnatum*.

99. *Totum*, h. e., omnia, ut apud alios sequioris
 ævi scriptores, et apud Sedulium alibi a nobis ex-
 plicatum est.

102. Nostri omnes mss., Parrh., Capp., Ald.,
 vetustissimæ editiones, mss. Alm., Arntz., *Hæc*
sputa per, quod, quia contra metrum est, schedæ
 Poelmanni improbarunt. Barthius ad Claudian. iv
 Consulat. Hon. vers. 617, citat *Sputa per hæc*. Re-
 centiores editores facilius mutarunt *Sputa hæc per*.
 Verum cum veteres codices consentiant in hac
 scriptura *Hæc sputa per*, eam sequi debemus: non
 enim magis mirum est, Sedulium primam in *sputa*
 corripuisse, quam primam in *jugis*, et secundam in
elutus simili modo brevem fecisse. Pro *lavere* non-
 nulli vulgati male *lavare*.

103. Parrh., *plaudit*. Rom., Urb., *crevit*, fortasse
 ex aliqua glossa. Lectio vera est *plausit* ex more
 veterum, quo per alapæ ictum, et plausum in malis
 libertas servis manumissis conferebatur, ut notum
 est. Adis Isidorum l. ix Etym. cap. 3. Nebris-
 sensis alio fortasse respicit, cum exponit *plausit*,
 h. e., *arrisit*.

104. Reg. 1, *Negatio Petri*. Vat. 1, 2, *Et*; in
 Vat. 1 correctum, *At*. Vonckius conjicit, *At Simon*,
 plaudentibus Wopkenio, et Arntzenio. *At* recepta
 scriptura *senior*, ut a Prosa, et omnibus exemplari-
 bus confirmatur, ac præterea rei ipsi convenit, cum
 Petrus senior cæteris discipulis fuerit, ut nullus sit
 locus conjecturæ contrariæ. Qui futura præmonet,
 auctor solet vocari. Juvenens 1, 235, *Monuit quod*
Spiritus auctor. Prudentius hymn. 13 Petri. vers.
 9: *Spiritus ille Dei, qui fluxerat auctor in prophetas*.

105. Ms. Barthii, Cant., Parrh., schedæ Poel-
 manni, multæ veteres editiones, prosa, *nequibat*.
 Reg. 1, Ott. 1, *nequibat*, factum in Reg. 1, *nequibat*;
 in Ott. 1, *nequi ut*. Arntz. cum plurimis nostris
 mss., Ald., et aliis editis, *nequivit*.

^a Fortasse, *viventia apparebant*; et infra, *protinus resoluta*.

Infectum, quod Christus ait, se prorsus adesse A
Ipsius ex sociis, semel, ac bis, terque negavit,
Et gallus cecinit; completa est sanctio Christi,
Et sensus rediere Petri: memor ille malorum
110 Immemoris damnavit opus, gemituque sequente,
Culpa fugit, cedunt lacrymis delicta profusis;
323 Et dulcem veniam, fletus, generastis, amari.

OPUS PASCHALE.

sacerdotum Domini vestigia subsequutus, quod ex
ejus esset etiam ipse discipulis, ter est agnitus, ter
negavit, et gallus, diei nuntius, cantavit, impletque
divinæ sanctionis oraculo, pristini quoque sensus
reversi sunt Petro, qui memoriam culpæ recolligens,
oblivionis in se castigavit errorem, gemituque con-
tinuo prosequente, peccata fugiunt, delicta disce-
dunt et lacrymarum imbres effusi dulcem veniam
fletibus amarissimis contulerunt. Apostolicis igitur B
eruditit exemplis debemus vim pœnitentiæ, meritum-
que dignoscere vitalibus remediis adnitentes, ut
ab animarum fatigatione nostrarum mortiferos me-
reamur morbos excludere. Si enim uoxiis cogita-
tionum venenis aut actu, vel etiam contagiis fuerim-
us turpium sauciati sermonum, ad saluberrimam
pœnitentiæ mox nitamur confugere medicinam,
quatenus dolentes ex culpa, non doleamus ex pœna;
lacrymantes ex vulnere, non lacrymemus ex morte.
Nec tamen pœnitentiam futuris paremus erroribus,
sed præteritis adhibeamus admissis. Subindulgentiæ
namque fiducia delinquentes difficile veniam con-
sequuntur optabilem, quam sibi plerique præsumpta
securitate pollicentur, ut peccent. Nam et David
propheta mirabilis dum indulgentiam præteriti postu-
laret erroris, in hanc facilius impetraret, per igno-
rantiam se deliquisse talibus præ se signavit *:
*Delicta juventutis meæ, et ignorantie meæ ne memi-
neris, Deus.* Quid ergo quæcumque flagitia juvenalis
ætas admiserit, in senectutem debent relaxanda
servari? Absit, in nobis ut ita maneat, consenescent.
Sed cum divina clementia patienti longanimitate

SCHOLIA.

106. Vet. 1 mendose agit pro ait. Compositam
adesse pro simplici esse ab aliis et jam poetis Chris-
tianiis positum.

108. Parrh., *Tunc*; nonnulli editi *Ut*: plerique,
Et; Meus *Et cecinit gallus*, inverso ordine.

109. In Reg. 1, Ottob. 1, Vat. 1, 2, Rom., Meo,
error est *redire*, recte emendatus in plerisque per
rediere. Fabr. et nonnullæ aliæ editiones, *Petro*,
quod retineri posset, præsertim favente prosa. Sed
omnes mss. habent *Petri*; eodemque respicit men-
dum in Meo *Patri*.

110. Ott. 1, *damnavit opes*, bene emendatum per
opus.

111. Vat. 1, *Culpa fuit*, quod cum aliquo acumine
sustineri posset, ut *Troja fuit*. Sed vera lectio est *fugit*.

112. Rom., *generastis amaris*; recte correctum,
amari.

113. Ald., *Jesum ductum ad Pilatum: et Judam*

* Vetus codex præcisignavit: Juretus reposuit præ
se signavit. Locus est psalmi xxiv, vers. 7. Juretus
adverit, in sequentibus verbis corruptum esse in
vet. cod. *amiserit* pro *admiserit*, rectum vero *juve-
nalis ætas* more antiquo pro *juvenilis ætas*. Sæpe ita
loquitur Sedulius.

Jamquediesaderat, nocturna mœstior umbra,
Flagitium visura novum, tenebrisque remotis,
115 Pandebat populis Judææ crimina gentis.
Mox igitur Dominum Pilati ad mœnia duci.
Nexibus astrictum, Judas ut vidit iniquus,
324 Dirignit, scelerisque sui commercia red-
[dens

mitissimam judicii suspenderet ultionem, nulla non
ex istis indatus^b spes impunitatis obtendat. Sed
tamquam famuli diu fugitivi sero saltem nostrum
revertamur ad Dominum, ab ipso vel senes lubricæ
juventutis veniam postulantes, quamvis conveniat
unumquamque peccantem confestim, ne serpentis
morbi primitiæ, velut radices amari germinis, altius
negligentiæ agricolæ remissione submersæ, nullo
valeant evelli penitus jam labore. Idem denique
propheta, ne pro juvenalibus delictis ut negligens
videretur, serius supplicare addidit ignorantiam,
quo apud pium judicem facilius sibi relaxari meruis-
set errorem. Igitur et Petrus Apostolus Christum
negare non studuit, sed in oblivionis casum simpli-
citer et ignoranter incurrit. Namque sese mori
velle cum Domino plena devotione promiserat,
alienus ab ejus videri consortio sub quolibet peri-
culo non ferebat. Præmiserat enim inter cætera
magnificum suæ credulitatis exemplum, quod eum a
Christo nec exitus posset segregare formido, ad
quem media festinando per maria, rapidos dudum
præcipitavit in fluctus, nulla viciniæ mortis trepida-
tione deterritus.

C Interea dies, novum visura flagitium, nocturnis
mœstior umbris illuxit, quæ tenebrarum remota cal-
ligine Hebræi cœtus infanda ræserabat vulgo consi-
lia. Tunc Judas, draco novissimus, et priori similis
homicida venefico (nam sicut ille, Adm vitæ sub-
tracto, sic et iste, Christo mortî contradito, gene-
rationis humanæ factus est persecutor), ad Pilati
Dominum conspiciens deduci prætoriam, eumque

se suspendisse. Ms. Barthii *nocturnis mœstior umbris*,
quod præfert Barthius, et cum eo, ed. Lipsiensis et
prosa, Arntzenius et Grunerus. Verum etiam si con-
cedere velimus, magis poeticum esse *nocturnis mœ-
stior umbris*, tamen cum nostri omnes veteres libri,
etiam Ang., Alb., et alii aliorum exhibeant *nocturna
mœstior umbra*, id præstat retinere: a quo certe non
abhorrent aures poetica, quidquid contra sentiat
Barthius.

116. Vat. 1, *Pilati mœnia*: desideratur ad. *Mœnia*,
ut innuatur magnificentia ædium Pilati. Putant etiam
nonnulli, *mœnia* de omnibus tectis, sive ædibus pu-
blicis, privatisque urbis dici posse.

117. Grunerus et Arntzenius mallent, cum ed.
Lips., *iniquis*, quod mihi minus placet, et alienum est
a prosa.

118. Arntz. cod. pro *reddens* a pr. m. *linquens*,
quod Arntzenio non displicebat.

^b Juretus conjicit *indultæ* pro *indutus*, quæ est
scriptura codicis ms. In nonnullis Bibliothecis Pa-
trum legitur *indutos*. Melius putarent *inductos*, vel
inducta. Paulo ante corrigendum videtur, ut ita ma-
neant, vel, ut ista maneat.

Incasum, facti pretium, non facta reliquit.
 120 Quidnam etenim prodest, illic trepidare timore,
 Nullus ubi timor est? aut quæ confessio tetro
 Lucet in inferno, cum jam demersa securis
 Arboris infandæ radicibus, exitialem
 Quæ peperit fructum, feralia germina vertat
 125 Funditus, et dignis pereant mala robora flam-

[mis?

325 Continuoque trucis correptus mente fu-
 toris,

A Se quoque morte peti; quamquam tunc sanior
 [esset,
 Cum scelus ulcisci præcurreret, ipsaque diræ
 Guttura vocis iter, cuncti quæ vendere mundi
 130 Ausa redemptorem, nodatis faucibus angens
 Infelicem animam laqueo suspendit ab alto.
 Lenior ira quidem tantæ pro crimine culpæ,
 Cunctorum cui nulla foret par poena malorum.

326 Exitus hic mortis tamen, et sublime cadaver

135 Ostendit populis, quanto de culmine lapsus

OPUS PASCHALE.

vinclis astrictum, qui resolvit vincula peccatorum,
 dirigit miser, et horruit, pecuniamque, funeream
 mercedem scilicet cruoris innoxii, restituens sævis
 dispensatoribus, ac refundens, pretio criminis sese
 vacuavit ille, non crimine. Quid enim poterit securi-
 tati conferre trepidatio mortis, ibi concepta, nul-
 lus ubi timor consequitur jam medelam, secundum
 psalmi continentiam proloquens: *Illic trepida-*
verunt timore, ubi non erat timor (Psal. xiii, 5), hoc
 est, in ipso iudicio, ubi correctionis tempus, et spa-
 tia non habet infructuosa formido, aut in inferni jam
 faucibus constituto, quæ potest optulari confessio,
 cum legatur: *In inferno autem quis confitebitur tibi*
(Psal. vi, 6)? Judas enim publicus homicida, qui,
 quod audire non meruit, non suum tantum paren-
 tem, sed totius mundi jugulavit auctorem, pœnitenti-
 nis frustra remedium vestigabat, quem post tradi-
 tionis audaciam sententiæ supplicium jam tenebat,

et securis ad arboris radices applicita, quæ fructum
 protulit execrandum, mali roboris germen inutile
 funditus amputando, sævis ignibus deputaret. De-
 mentem subito correptus est in furorem, sibi morti-
 ferum nihilominus molitur interitum, quamvis san-
 nior ille tunc fuerit, cum nefandæ conjurationis in
 se flagitium vindicavit, vitamque gutturis execran-
 di, qua vox processit immitis, vendens omnium re-
 demptionem, faucibus nodatis astringens, animam
 trabalibus laqueis expulit infelicem. Parva siquidem
 pœna pro tanto videretur illa flagitio, cui nulla sup-
 pliciorum æquari valeat magnitudo, tamen ipsum
 funesti genus exitii, morsque pendentis ab alto ca-
 daveris cœlum negat aspicere, terram vetatque attingi,
 ut reus sceleris inauditi simul ab utrisque dignus
 elementis expelli, nec aere frueretur ad vitam, nec
 humo, generali compositus more hominis, animam
 dimitteret exhalantem. Habet aliud dedecoris istas

SCHOLIA.

119. Meus, corrupte, *In casum facti pretii*. Reg. 1, C
Incasum, recte factum *Incasum*. Reg. 1, *relinquit*;
 plerique, *reliquit*.

120. Fabr., *Nam quid enim*; mss. nostri, duo alii
 apud Barthium l. lrv Advers. c. 7, ac plerique alii,
Quidnam etenim. Reg. 5, Ottob. 2, Ald., *timorem*;
 retine *timore*.

121. Alm., *tetra*; alii, recte, *tetro*; Meus, corrupte,
tetro.

122. Mss. Lips., Alm., schedæ Foelm., Reg. 2 ex
 correctione, Ottob. 1 ex correctione, et multi editi,
jam demersa. In Ottob. 1 videtur prius fuisse *demensa*.
 Reg. 1 pro d. s., Reg. 2 a pr. m., Reg. 1, Vatt. 1, 2,
 Urb., Rom., Meus, Cant., Arntz., Ang. obscure,
dimensa. Alb., *dimissa*. Reg. 1 in contextu, *demissa*:
 ita, vel *dimissa* plerique editi. In ed. Lips., et Bibl.
 Lugd., fortasse error est *diversa*. Verbum *demergo*
 eleganter adhibetur pro alte ac summa vi immittere:
 quod multis constat exemplis.

124. Parrh., *gramina*, non *gramine*, ut illi imputat
 Arntzenius. Meus, corrupte, *gemma*; vera lectio,
germina. Alm., Parrh., *vertit*, quod recentes editores
 sequuntur; alii, *vertat*. In Reg. 2 ex *verat* correctum
vertat. Huic scripturæ favet prosa.

125. Ms. Barthii, Lipsiens., et recentes editi *ut*;
 alii, *et*; nimirum, *vertat et pereant*. Juvenalis sat. 10,
 vers. 145, *Sterilis mala robora fici*.

126. Barthius videtur alicubi reperisse *conceptus* pro

^a Fortasse, *viamque gutturis*. Vulgati, *viamque*
gutturis. Pro *vendens* mendosum est *videns* in multis
 Bibliothecis Patrum. Vellem etiam omnium redem-
 ptorem: quamquam Sedulio hoc ipsum significat vox
redemptio. In vet. cod. esse *trabalibus laqueis* pro
trabalibus laqueis notavit Juretus, qui plura exempla
 congegit, ut probaret, ab antiquis scriptoribus tra-

correptus; conjicit vero *trucis correptus monte furoris*.
 Wopkensis autem suspicatur *trucis completus mente*
furoris, repugnante prosa. Nimirum *mens trucis fu-*
roris ponitur pro furore ipso, aut mente furibunda.

127. Cantabr., Reg. 1 in contextu, et nonnulli
 editi, *quamquam*, quod Grunerus et Arntzenius cum
 prosa retinent. Reg. 1 pro d. s., cum plerisque aliis
 mss. et editis, *tamquam*. Alterum magis placet. Rom.
 male esse. Elegans, et citata phrasia est *morte pe-*
tere pro interficere.

128. Meus, *percurreret*; reliqui *præcurreret*, sed
 nonnulli in compendio litterarum, ut legi etiam pos-
 sit *percurreret*. Urb., *procurreret*. Barthius tentabat,
ulcisci nece curreret; Grunerus, *ulcisci præsumeret*.
 Nihil mutes.

131. Meus, *in alto*. Wopkensis hariolabatur, *la-*
queis expelleret altis, vel *laqueo disperderet alto*, vel
disperdidit. Retinenda est recepta lectio, siquidem
anima hoc loco adhibetur pro toto homine, ut alibi
 sæpe.

132. Urb., Vatic. 2, Ottob. 2, Rom., Meus, ms.
 Barthii, ed. Lips., *Levior ira*, ex quo Barthius con-
 jiciebat, *Ira quidem levior*, ut cum *levior* constet ver-
 sus. In Reg. 1 videtur etiam esse *Levior ira*, sed
 aliud fuit, et supra est glossa, vel d. s., *mitior*. Lec-
 tio communis *Lenior ira quidem sollicitanda non est*.
 Meus, Parrh., Arntz. a sec. m., multi editi, *tentæ*;
 plurimi nostri mss. cum Ald., et aliis vulgatis, *tanto*.

bale appellari, quiddam ingens, et firmum est, ut
trabalis clavus, *trabalis hasta*, *trabale telum*, *trabale*
sceptrum, *trabalis vectis*, *trabalis fascio*. Addit Jure-
 tus, se in not. ad Aratorem l. 1, num. 4: *Cælo, ter-*
ræque perosus — *Inter atramque perit*, explivisse,
 cur Judas inter cœlum, et terram perierit. Infra ad
 vers. 145 matum in prosa renarrat.

- Pridem discipulus, qui nunc reus, alta relin- A
 [quens
 Sidera, tartareum descendit ad usque profundum;
 Tunc vir apostolicus, nunc vilis apostata factus.
 At Dominus patiens cum præsidiis ante tribunal
 140 Staret, ut ad jugulum ductus mitissimus agnus,
 Nil inimica cohors insontis sanguine dignum
 Repperiens, regem quod se rex dixerat esse,
 Objicit, et verum mendax pro crimine ducit.
 Nec mirum, si jura Dei gens perfida vitet,
 145 **327** Imperiumque neget, lucos quæ semper
 [amavit,
 155 Ne dignus sentire necem vel latro periret.
- Idola dilexit; simili nam more furentes,
 Tunc coluere Baal, nunc elegere Barabbam,
 Damnatoque pio, conservatoque protervo,
 Mutavit per utrumque viam sententiâ justam.
 150 Auctor mortis erat, jussus qui sumere lucem;
 Auctor lucis erat, jussus qui sumere mortem.
 Credite jam Christum, pro cunctis credite pas-
 [sum.
 Quid dubitatis adhuc? en sectus terga flagellis,
328 Subditus opprobriis, pœnas amplectitur
 [omnes,

OPUS PASCHALE.

in species propriæ dejectionis indicium. Quod enim in sublimi fastigio necem sortitus est perfidus, et desertor, patefecit, ex quanto culmine sit lapsus, nuper discipulus, modo jam reus; nuper apostolus, nunc apostata nominatus.

Cum vero Dominus ante tribunal præsidis staret intrepidus, ut agnus mitis productus ad jugulum, nihil dignum morte reperiens, quod ei populus accusator objiceret, regem sese dixisse, qui manifeste rex aderat, studio seditionis exclamant. Nec mirari quispiam debet, si plebs, amica fallaciæ, veritatem protraxerit in crimine, imperiumque sidereum, et divinam renuit potestatem, quæ Creatoris ingrata suf-

B fragiis, lucos olim coluit, idolis obsecuta servivit. Una quippe dementia, parque videtur insania, Baal præposuisse tunc Domino, Barabbam præposuisse nunc Christo, dumque pius occiditur, impiusque servatur, justitiæ mutavit viam errans in utroque sententiâ; auctor mortis deputatus, ut viveret; auctor vitæ deputatus, ut obiret. Ex hoc igitur cuncti, qui hæctenus manetis in fide, Christum pro mundi salute passum fuisse jam credite, qui flagris sulcatus, opprobriis lacessitus, pœnas omnes amplectitur, ne perire suis meritis dignus vel latro sustineret exitium.

SCHOLIA.

136. Nonnulli editi, qui est nunc reus; plerique mss. atque alii vulgati elegantius omittunt est.

137. Ott. 1, *descenderat usque*; a rec. in. cum aliis, *descendit ad usque*.

138. Vat. 2, *nunc vir apostata; lege nunc vilis*.

139. Ald., *Jesu objecisse Judæos, quod regem se esse dixerit*. Arntzenius errasse ait Sedulum, quod præsidem vocaverit Pilatum. Verum Sedulus nomen exprimit Vulgatæ nostræ, et plurimum Patrum Latinorum: quidquid sit, an ante Claudii tempus præsidis nomen præfectus Judææ habuerit. Vide Calmetum Diction. Biblic. verb. *Præses*.

140. Cellarius *jugulum* proponit in indice locum *jugulationis*. Sed plurima sunt exempla, quibus *jugulum* vel *jugulum* pro necem, cæde, jugulatione, accipitur. ut apud Prudentium, Paulinum Petrocorium, Saxonem Grammaticum, Abbonem, immo Manilium IV, 128, *In jugulumque dabit fructus*.

141. Vat. 1, *insonti sanguine*; melius reliqui, *insontis*.

142. Ms. Barthii, schedæ Poelman., Vet. 1, 2, Mon. et alii editi, *Conperiens*; nostri omnes mss., et alii aliorum cum Parrh. Ald., *Reperiens*, aut *Repperiens*, ut intelligatur, primam produci. Meus, Ott. 1 ex correctione, Vat. 1, Reg. 1, 2 in contextu, *dixerit*: mss. alii, cum editis, *dixerat*.

143. Alm., Urb., *dicit*, quod fortasse fuit in Ott. 1, ubi nunc est, ut in plerisque, *ducit*. Alb., Rom., *duxit*. Glossa in Reg. 1, *ducit, compensat*.

144. Codd. Reg. 1, 2, 5, Vat. 1, 2, Parrh., Ald., *impia*. In Reg. 1 d. s., *perfida*, quod videtur esse glossa in Reg. 2; sed in aliis mss. et in plerisque editis in contextu *perfida* ponitur. Favet prosa.

145. Aldus, ne secunda in *idola* vers. seq. corripere, sic hunc locum reformavit *semper quæ idola adamavit*. — *Dilexit lucos*. Id etiam extat in Reg. 5, sed, ut arbitrator, ex Aldi editione. Nebrissensis etiam ex Aldo, ut puto, legit *idola* secunda producta, quam alio in loco a Sedulio correptam fatetur.

146. Schedæ Poelm. *Idola erexit*, scilicet ut me-

tro consuleretur. Verum de secunda in *idola* correpta dixi ad Prudentium, et ad Dracontium. Auctor carminis inediti de Virtutibus et vitiis in Biblioth. Vat. n. 591, cap. de Crapula: *Grandia nam populis mordax quondam idola feci*. Fortasse auctor carminis est Bonifacius episcopus, de quo Sigebertus, et Fabricius Bibl. med.

147. In Parrh. error est *eligere*. Reg. 1, Ott. 2, *Bahal* pro *Baal*. Alii scribunt *Barabbam*, alii *Barabam*, nonnulli *Barrabam*, quod postremum hoc metrum non patitur.

149. In Ott. 1 dubium est, an sit scriptum *utrumque*, an *utramque*. Vera lectio est *utrumque*, quod in Reg. 2 factum est ex *utramque*.

150. Hic et sequens versus diverso ordine in codd. collocati sunt. Ms. Barthii, Alm., et Reg. 2, prius *Auctor lucis erat*, tum *Auctor mortis erat*; sed in Alm. versus *Auctor lucis* deest in contextu, et additus est margini; in Reg. 2. in verso ordine, *Auctor erat lucis*, pro *Auctor lucis erat*. In meo (codice omnino deest hic versus *Auctor lucis*; in Ott. 1 versus *Auctor mortis* appositus est in principio paginae, sed ita ut præcedat alterum *Auctor lucis*. Baribius ait, melius præcedere vitam, mortem sequi. Contra est prosa. Schedæ Poelm., *sumere lumen*; alii, *sumere lucem*.

153. Arntz., *Qui dubitatis*; h. e. cur, qua ratione? Ceteri, eodem sensu, *Quid*. Meus, *membra* pro *terga*. Sedulus amulari videtur Horatium IV Epod. vers. 11, *Sectus flagellis hic triumphalibus*: sic lere Martialis et alii.

154. Parrh., schedæ Poelman., Urb., *Subditur*; perique *Subditus*, quod melius est.

155. Ott. 2, male, *Sed dignus*. Reg. 1, *Nec*; supra, *Nec*; Ott. 1 et Reg. 2, *Nec*, correctum *Ne*. Urb., Fabr., Ang., Alb., Vat. 2, Reg. 5, Ald., *Nec*; melius plerique alii. *Ne*. Fabr., et quidam vulgati *cæc latro*; ceteri *vel la ro*, in Reg. 1 supra est *ut*, in Ott. 1 est *vel*, sed aliud fuit. Vat. 2, Reg. 5, Ald., *perire*; reliqui, *periret*; Meus pro d. s., *perisset*.

Heu ! falx torva patrum, segetem cæsura ne-

[potum,

Heu ! facinus, Pilate, tuum ! quot gesseris uno

Crimina iudicio, vigili si mente notares,

Non solas lavisse manus, sed corpore toto

160 Debueras sacrum veniæ sperare lavacrum.

Corripis insontem, sistis sub præside regem,

329 Præponis humana Deo ; qua morte te-

[neris,

Qui Dominum numerosa cruci per vulnera figis ?

Cumque datus sævis ad pœnam Sanctus abiret

165 Militibus, vilem rubri sub tegmine cocci

Vestitur chlamydem, species ut cuncta cruentæ

Mortis imago foret ; spinis circumdedit amplum

Nexa corona caput, quoniam spineta benignus

Omnia no-trorum susceperat ille malorum ;

170 330 Implet arundo manum, scæptrum quod

[mobile semper,

Invalidum, fragile est, vacuum, leve : moxque

[alienos

OPUS PASCHALE.

Heu ! quam triste falcis acumen est, quæ messem Judaicæ posteritatis abscondit. Namque necem Domini postulantem, in se suosque filios, ejus sanguinem professi sunt permanere, dicentes furialiter, et clamantes : *Sanguis hujus super nos, et super filios nostros*. Omnem fructum sui germinis damnaverunt, donec ab eis hæc macula illius aqua spiritualiter abluatur, cujus in eis cruor lethaliter dominatur aspersus. Heu ! nequitia tui, Pilate, facinoris, quam patrasti ! qui tot in uno iudicio, vel potius præiudicio crimina commisisti, quæ si provida sanandis mente cognosceres, non solas manus ablueres, sed totum jugiter corpus sacro debueras aquæ spiritualis lavacro perfundere. Justum injuste diverberas, regem præses examinas. Domino te præponere, mortalis homo, non trepidas. Quibus igitur luendi sup-

plici jam teneris in vinculis, quia numerosa per vulnera cruci Dominum creaturæ configis, Cæsaremque magis offendere, quam Cæsaris metuis conditorem ?

Cumque militari Christus executioni contraditus, mortis sententiæ subjaceret, in ipso nihilominus cultu, quem regiæ sub imaginis illusionem suscepit, magni gerebantur sacramenta mysterii. Quod enim corcineæ chlamydis velamen indutus est, cruentum futuræ mortis demonstrabat aspectum. Spinea caput ejus corona circumdedit, quoniam spinas omnium peccatorum, quæ humanum genus passim invaserant, pia solus humilitate portavit. Nam datam gestabat arundinem, mundano regno scæptrum vere consimile, quod pro motatione sæpissima fragile, vacuum, leve cernitur, et caducum. Moxque vestibus

SCHOLIA.

156. Ald., *Jesum ad pœnam ductum*. Meus corrupte *flax*, et Alb. *felix* pro *falx* : in Reg. 1 pro *falx* videtur fuisse *fallax* ; vera scriptura est *falx*. Parrh. *falx curva*, quod conjecit etiam Nebrissensis. In Reg. 1 est *torva* cum plerisque, sed fortasse fuit *turba*. In Octob. 1 clare, *turba*, sed aliud fuit, et ad marginem est, *torva* ; prosa, *triste, falcis acumen*.

157. Ott. 1, Urb., quod ; lege quot.

158. Arntz., *Crimine* ; corrige, *Crimina*.

159. Reg. 5, Ald., *Nec* ; alii, melius, *Non* : Arntz., *solum* ; in Rom., *solas*, sed correctum per *solum*. Præstat retinere, cum aliis et prosa, *solas*. Wopkensius concinnius putat, *sed corde reloto*, vel *sed pectore toto*. Obstant veteres libri et prosa ; neque est, cur inconcinnum censeatur *sed corpore toto* ; immo hoc poscent præcedentia *Non solas lavisse manus*.

160. Reg. 1 pro d. s., Reg. 2, Alb., Vat. 2, Meus, Ottob. 1 ex correctione, mss. Lips., Cant., Alm., Arntz., *sperare* ; alii mss. et plures editi, *spectare*. quod suffragio suo schedæ Poelm. probarunt. Wopkensius substituebat *spirare*, quod Grunero, et Arntzenio non displicebat. Sed vel *expectare*, vel *sperare* potius, hinc loco satis consentaneum est.

161. Vet. 1, Mon., mendose, *Corporis* pro *Corripis*. Parrh., et *sistis* ; alii cum prosa omittunt et.

162. Mss. nostri cum Ang., cod. Barthii, Alm., Arntz., Parrh., Ald., et aliis editionibus antiquis, *Præponis humana* : Alban., et vulgati multi, *Præponisque humana*. Id præfert Arntzenius ; nescio, cur : Sedulius enim sæpe aspirationi *h* vim consonantis tribuit, ut breve præcedentis dictionis produci possit. Arntzen. a sec. m., Parrh., *qui morte teneris* ; leg., *quam morte*.

163. Octob. 1, *crucis*, recte correctum per *cruci*. Reg. 5, Ald., Fabr., et quidam alii vulgati, *post vulnera* ; plerique mss. cum aliis editis melius per *vulnera*.

164. Ald. *Jesum ad pœnam ductum*. Titulus repetitus. Urb., Rom., ad *pœnas*. Vat. 2 corrupte *sensus*

C pro *Sanctus*.

165. Arntz. cum Fabr., et quibusdam aliis editis, *rubri vilem* ; mss. nostri cum Parrh., Ald., et plerisque editionibus, *vilem rubri* : sed in Ott. 1 fortasse fuit *chlamydem rubri sub tegmine cocci* — *Vestitur vilem*, quod in meo codice sic exstat. Wopkensius vult, conjunctim legi *subtegmine* : plerique scribunt *sub tegmine*.

166. Arntz. *Vestitus*. Vat. 1, Ott. 2, Ang., Alm. *speciesque* : alii *species sine que*. Alm., Ott. 1, 2, Fabr., et nonnulli alii editi, *cruenta* : id ita fuit in Reg. 1, sed correctum est per *cruentæ*, quod plerique exhibent, et schedæ Poelm. probant. De chlamyde, qua indutus fuit Jesus, sermonem habui ad Juvenum l. iv, vers. 645. Vilis dicitur a Sedulio, quasi alicujus vilis militis propria vestis. Concilium Tolitanum I, anno 400, can. 8 : *Si quis post baptismum militaverit, et chlamydem sumpserit, aut cingulum, etc.* Nebrissensis tamen censeat, dici *vilem*, quia in vilipendium Christi adhibita, non quod parvi pretii esset. At verisimile est, chlamydem, in vilipendium adhibitam, *vilem* quoque fuisse, et parvi pretii.

167. Bibl. Lugd. *circumdabit*, quod depravatum est. Pro *amplum* conjiciat aliquis *almum* : sed Nebrissensis exponit *amplum*, h. e., honestum. Hinc *amplitudo*.

170. Octob. 1, Meus, Reg. 5, Ang., Vat. 2, ut videtur ; Ald. *quia*, quod fortasse etiam fuit in Reg. 1, in quo nunc est *quod*, ut in *plerisque*. Etiam in Ott. 1 prius fuit *quod*. Reg. 1 pro d. s., Vat. 1, et plurimi vulgati, *semper*. Mss. alii cum Ang., cod. Barthii, Parrh., Ald., *terræ*, quod cum mss. Cant., schedis Poelm., et Prosa. præferunt Grunero, et Arntzenio. Barthius conjecerat *per se*, h. e., sua natura. In Ott. 1 est *terræ*, sed videtur fuisse *semper*, pro quo stat prosa.

171. In meo cod. desideratur *leve*. Reg. 5, Ald., *mox alienos sine que*.

- Deponens habitus, proprium suscepit amictus, A
Scilicet humanae positurus tegmina carnis;
Et sumpturus item, nil jam ut mutabile ferret,
175 Post mortem propria cum majestate resurgens,
Humano ponens mortalem tegmine carnem.
Nec sine divino constat moderamine gestum,
Quod vinum cum felle datum, tristemque sa-
[porem
331 Suscipiens tetigit labiis, et ab ore re-
[movit.
180 Quippe necem parvo degustaturus amaram
Tempore, quam reduci contemnere carne pa-
[raret.

- Protinus in patuli suspensus culmine ligni,
Religione pia mutans discriminis iram,
Pax crucis ipsae fuit, violentaque robora mem-
[bris
185 Illustrans propriis, poenam vestivit honore,
Suppliciumque dedit signum magis esse salutis,
Ipsaque sanctificans in se tormenta beavit.
Neve quis ignoret, speciem crucis esse colen-
[dam,
332 Quae Dominum portavit ovans, ratione
[potenti
190 Quattuor inde plagas quadrati colligit orbis.
Splendidus auctoris de vertice fulget Eous,

OPUS PASCHALE.

alienis exutus, suis protinus est amictus, tamquam B
positurus in obitu corporis indumentum, quod se
post paululum noverat recepturum, nihil jam sum-
pturus mutabile, quippe post mortem plena cum
majestate suae carnis rediens, ac resurgens.

Nec illud a consortio divinitatis absecessit, quod
datum sumit vinum felle permixtum, labiis tetigit,
et ab ore projecit. Signum quippe fuit mirabile,
amaram mortem Dominum degustare, confestimque
virus ejus horribile reducis vultus aversione con-
tennere.

Igitur alto patibuli defixus in ligno, iram discrimi-

SCHOLIA.

172. *Habitus* pro cultu exteriori corporis, praeci-
pue vestimento, a bonis scriptoribus usurpatum re-
peritur.

174. Ms. Lipsiens., *nil jam mutabile*. Parrh., *sche-
de* Poelm., *nil ut mutabile*. Rom., Urb., *nil jam ut
mobile*; minus male esset *jam nil ut mobile*. Com-
munis lectio *nil jam ut mutabile*. Nebrissensis ad-
vertit, *item* pro iterum a Sedulio usurpari. Ex prosa
*motatione sapissima fragile suspicari possis mota-
bile*.

175. In nonnullis veteribus libris *refulgens pro
resurgens* recte damnant Barthius et Burmannus.

176. Deerat hic versus in Reg. 1, Ott. 1, sed
utrobique additus est in fine paginae, ut hoc in loco
ponatur. Abest a Cant., et a prosa. In meo prius col-
locatur *Humano*, tum *Post mortem*, inverso, et praepo-
stero ordine. In Atm. sic corruptus est *Humano
patiens mortalem sumere carnem*. In schedis Poelm.
ascribitur erat: *scilicet resurgens eandem immorta-
lem, quae quidem est tegmen humanam, sub quo divi-
nitas latet*.

177. Ald., *Fel Domino datum*. Arntz. *factum pro
gestum*.

178. Reg. 2, *vinum*, recte correctum *vinum*. Rom.,
Urb., *datam*; melius alii, *datum*. Pro amaro tristis
usitatum est.

179. Vat. 2, Parrh., *labris* pro *labiis*.

182. Ald. *Jesum patulo affixum ligno*.

185. Nebrissensis nota ad verbum *Religione* est:
Nisi mendum est, significat, quod crux, olim poena,
nunc mutata est in honorificam religionem.

184. Rom., *Meus, violentaque*: lege *violentaque*.
Mon. *tobore*: corrige *robora*. Dungalus in opere ad-
versus Claudium Taurinensem de Cultu imagin. sa-
crar. tom. XIV Biblioth. Patrum Lugd. p. 206, et Jo-
nas Aurelianensis l. ii de eodem argumento, eod.
tom. XIV, p. 182, hunc, et sequentes undecim ver-
sus proferunt, ut crucem colendam esse probent:

* Erat in vet. cod. *motabile* pro *mutabile*, et *pro
mortem plenam* pro *post mortem plena*. In nonnullis
editis mendose *majestatis*, nisi reponas *plena cum*

nis execrandi pia religione mutavit, et abjecta cru-
delitate pax ascendit in crucem, violentaque sevi
roboris instrumenta suis membris illustrans, poenam
honore vestivit, supplicium salute dicavit, ipsaque
pius in se tormenta sanctificans, signum damnatio-
ni propositum fecit beatitudine consecratum. Ut hic
nullus animo peregrinetur ignaro, crucis speciem
causam venerationis ostendere, quae Dominum me-
ruit adoranda portare, per quatuor eam plagas orbis
extendi, prudenti debet quisque ratione colligere.
Caput enim Christi distentis in crucem membris ex-
positi axis Orientis accepit. Occiduis autem limes

C sed Dungalus librum iv Carminis paschalis, Jonas
librum iii allegat pro diversa carminis dividendi ra-
tione, de qua in Prolegom.

185. *Meus corrupte panem pro poenam*. Urb. *ho-
norem*: retine *honore*.

187. Apud Jonam loc. cit., *Ipsaque sanctificans*,
minus bene.

188. *Colendam*, non cultu religioso, ait Cellarius,
qui soli affixo cruci Christo debetur. Quid ineptius?
Quo ergo cultu colenda est crux? Doctrina catholica
de adoratione crucis tam certa est, ac tam clare a
doctoribus exposita, ut tandem haereticos videre
debeat hac de re cavillari, et eandem crambem cen-
ties recoquere. Quod enim dicimus, *reveramur*,
colimus, *adoramus crucem*, cum Patribus, Con-
ciliis, et Ecclesia in officiis liturgicis loquimur:
ejusmodi autem adorationem esse respectivam, et
secundariam, nemo non agnoscit. Apage ergo ineptias
heterodoxorum, qui ex hujusmodi venerationis
signis arguunt, nos adoratione absoluta, primaria,
et patriae, quae soli Divinitati debetur, res inanimes
colere. Exstat autem apud Orientum eam. de Tri-
nitate simile crucis elogium: *Cur tamen hanc spe-
ciem teneat crucis edita forma*, — *Monstrat adorandum
tota ratione character*; — *Quod divisa nota est in par-
tes quattuor exstans*, — *Dat mundi Dominum cogno-
sci et archangelos omnes*. — *Tot regis ipse plagas, celi
quot crux videt oras*, etc. Misere corrupta sunt om-
nia piissimi poetae Orientii carmina. In quarto versu
clarum mendum est, quod sic emendare placet:
Dat mundi Dominum cognoscier angulus omnis. In
primo legerem *cum tamen*, in ultimo *Tot regis*.

189. Lipsius l. i de Cruce, cap. 10, pro *potenti*
maluit *potenti*. Nonnulli vulgati male interpretantur
portavit ovans ratione potenti, — *Quattuor*.

190. *Meus colligat*, quae est etiam conjectura Von-
ckii et favet prosa: plerique tamen *colligit*.

191. Reg. 2 *fulgit*, correctum *fulget*. Jonæ loc. cit.

majestatis suae carne, quod tamen carmini non con-
gruit.

Occiduo sacrae lambuntur sidere plantae, A
 Arcton dextra tenet, mediam laeva erigit axem,
 Cunctaque de membris vivit natura creantis,
 195 Et cruce complexum Christus regit undique
 [mandum.]

333 Scribitur et titulus, hic est rex Judæo-
 [rum,
 Quo nihil a deitate vacet : nam coelitus actum
 334 Hoc Hebraea refert, hoc Graeco, Latinaque
 [lingua.]

OPUS PASCHALE.

plantis arrisit. Arctons dextra claruit, medius laeva
 refulsit. Cunctaque prorsus mundi substantia, Crea-
 toris corpore jucundata, crucis in se lineam rectis
 obliquisque limitibus demonstravit impletam, quam
 primæ lucis ab origine cernitur consecuta. Cumque
 milites ejus sibi vestimenta dividerent, tunicam sor-
 titi sunt, quis haberet, quoniam suta non fuerat,
 sed de superioribus texta per omnia, nefariumque B
 duxerant speciem tanti violare miraculi; legant hæc
 schismatici profecto doctores, et sciant, quod impie-
 tates exerceant catholicam lacerando concordiam.
 Si enim militibus sacrilegis ac funestis durum visum
 est Christi carpere vestimentum, quale nefas admit-
 tunt, qui, ecclesiastica pace turbata, ipsum Domi-
 num Christum schismatibus dividere non quie-
 scunt!

Titulus quoque, trina linguarum significatione
 conscriptus, habens Hebraicis litteris, Græcis, ac
 Latinis: *Hic est Rex Judæorum*, supra Dominum lege-
 batur appositus. Quæ sit etiam hujus ratio sacra-
 menti, absurdum non videtur inquiri. Nec enim fugit
 a magno mysterio, quidquid gestum manifestatur

in Christo. Cur ergo tribus linguis hic titulus lege-
 batur ascriptus, cum plures, ac varias multitudinum
 nationes nequaquam Hierosolymæ defuisse, Apo-
 stolorum actuum magnitudo testetur, et possit aut
 una interpretis diversis lingua sufficere: aut si cun-
 ctozum voluit hoc oculis Pilatus exponere, plurima-
 rum linguarum commerciis instructam vulgi a noti-
 tiam reddidisset? Sed quod non est humana disposi-
 tione perfectum, spiritaliter illud sentiamus imple-
 tum. Vera siquidem fides, catholicaque confessio,
 quæ designabatur in Christo, unum populis Regem
 speciali verbo pronuntiat, qui supra creaturam do-
 minatur universam, tam sæculari causæ, quam rati-
 oni conveniens est divinæ. Primum quoniam Pila-
 tus vel propter Cæsaris metum, vel propter suæ
 credulitatis b admissum, qui se regem dixerit, quo-
 rum fuerit, desinivit, ne puro regni nomine designato
 generaliter eum regem videretur exponere, atque
 adversus Cæsarem prædicare, et tamquam in suum
 quoque rectorem decreta morte sacrilegus exstitisse.
 Dehinc quia rex Judæorum Christus religiose nomi-
 natur, et omnis gentilitas idolorum cultibus occu-

SCHOLIA.

mendose *Eois*. Poetæ christiani Deum auctorem,
 hoc est, rerum omnium dominum, et conditorem
 passim vocant, ut Prudentius, Dracontius, Avitus,
 Fortunatus, Arator.

192. Cellarius alicubi invenit *flaccæ pro sacrae*: sed
 sacrae probum est. Vat. 1, Meus, Jonas, Alb., Urb.,
labuntur sidera: corrige *lambuntur*.

195. Rom., *dextera*: metri lex exigit *dextra*. In
 Ott. 1, pro *erigit* aliud fuit. Reg. 1 *leva subrigit*, et
 pro d. s. *leva erigit*: hoc lex pedis poscitur: scriben-
 dum enim est cum diphthongo *læva*.

194. Arntz., *Tonantis*; alii cum prosa *creantis*,
 quod Arntzeno nervosius videtur.

195. Hoc loco inserit prosa ea, quæ pertinent ad
 versus 200, et 201 h. l. In Vatic. 2 videtur esse
complexus: sic prius erat in Reg. 1, Octobon. 1,
 Rom., sed correctum est in his tribus per *com-
 plexum*. Verum elegantius ego existimo *complexus*:
 ac solent poetæ christiani, quod in Juveneco sæpius
 notavi, unum accusativum duobus verbis apponere.
 Plerique retinent *complexum*. Cassiodorus ex Sedu-
 lio, ut puto, in psalm. xxi, v. 18: *Crucis ipsa positio
 talis est, ut pars ejus superior caelos petat, inferior
 terras nos deserat, fixa infernorum ima contingat: et
 velut quibusdam brachiis extensis latitudo ejus totius
 partes appetat mundi*. Præcessit Lactantius l. iv In-
 stit., c. 26, *Extendit Christus in passione sua manus,
 orbemque dimensus est*. Hieronymus in c. xv Marci:
Ipsa species crucis quid est, nisi forma quadrata mundi,
 etc. Consule Cerdam Advers., cap. 400. Laudat etiam
 hos versus Amalarius de Eccles. offic. l. i, c. 14.

196. Ald., *Titulus in cruce Græce, Latine, Hebraice*.
 Plerique nostri mss., et alii, *Scribitur et titulus: Hic
 est rex Judæorum*. Aldo affingit Arntzenius *titulus*:

a Notat Juretus erratum codicis veteris fulgi pro
 vulgi.

b Perperam vetus codex amissum aquæ. Juretus
 correxit *admissum*, qui: Gallandius rectius esse pu-

C *hic est nam rex Judæorum*. Ita quidem eviderat Aldus,
 sed correxit, ut in plerisque nostris. Meus, *titulus*:
 quia rex est hic Judæorum, quod non bene procedit:
 neque metras Alb., *Scribitur et titulus super: Hic
 est rex Judæorum*; aut Parrh., *Scribitur in titulis
 super: Hic est rex Judæorum*. Observandum tamen,
 Parrhasium in annotationibus suis post Sedulium
 monuisse, ita quidem legi in omnibus exemplaribus,
 sed castigandum videri *Scribitur in titulis: Hic est
 rex Judæorum*, ut reciprocus versus sit, et spondaicus
 imitatione Maronis, et aliorum, ne usam et alteram
 syllabam novo exemplo corripiat in *Judæorum*.
 Id. Cappusotus tenuit. Vet. 1, 2, Mon., *Scribitur
 et titulus: Jesus rex Judæorum*. Bibl. Lugd., Fabr.,
titulus: Hic rex est Judæorum. Col. *titulus: Hic rex
 Judæorum est*. Poelm. *titulus: Rex hic est Judæorum*.
 In scriptura codicum communiori, quam etiam tenet
 Beda de Metris, ultima in *titulus* producit ratione
 aspirationis sequentis, aut etiam vi casuræ. Quinto
 loco spondaicus pro dactylo ponitur. Verba tituli ex-
 primit Sedulius, quæ exstant apud Lucam. Dominicus
 Maria Mannius edidit eruditum Commentarium
 de titulo Dominicæ crucis archetypo tom. IX Symbol.
 litter. Gorii. Vide etiam not ad Juvenecum l. iv, vers.
 666, et ad Eleg. vers. 110, ubi sententiam Bedæ de
 scansionem hujus versus minime probandam referam,
 et Benedictum XIV de Beatif. l. iv, part. II, Appen-
 dend. 3.

197. Alm., et nonnulli nostri mss. eum nullis
 editis, *Quod*: melius alii cum ms. Barthii, Parrh.,
 schedis Poelm., *Quo*: Parrh. *nil*: alii *nihil*. Meus,
vacat: plerique *vacet*; sed in Reg. 1, ex *vacet* factum
vacat. Rectius est *vacet*, præsertim cum *Quo*.

tabat *admissum*, quod. Idem in fine capitis con-
 jiciebat *relinquentes honorem pro relinquentes horrorem*.
 Periodus *Vera siquidem obscura est*.

- Hoc docet una fides, unum ter dicere regem. A
 200 Hujus in exuviis sors mittitur, ut sacra vestis.
 Intemerata manens, a Christo schisma vetaret.
 Quin etiam insontis latere ex utroque cruen-
 [tos
 Constituere viros, meritum licet omnibus unum
 Non faciat similis quamvis sententia; namque
 205 **335** Inter carnifices sancto pendente latrones,
 Par est pœna trium, sed dispar causa duorum.
 Hi mundo sunt quippe rei pro crimine multo;
 Huic reus est mundus, salvatus sanguine justo.
- Suppliciisque tamen rerum dominator in ipsis
 210 Jura potestatis non perdidit: æquus utrumque
 Judex namque tuens, hunc eligit, hunc repro-
 [bavit,
 Amborum merita præcelso examine pensans.
 Unus enim, quem vita ferox nec morte reliquit,
 In Dominum scelerata movens convicia, dictis
 215 Mordebat propiis, et tamquam setiger hircus
 Ore venenoso vitem lacerabat amœnam:
 Alter, adorato per verba precantia Christo,
336 Saucia dejectus flectebat lumina, tantum

OPUS PASCHALE.

pata, cum Christiani dogmatis meruerit sacramenta
 sortiri, inter Abraham filios incipit Dei populus
 nuncupari. Cui legitur promississe, quod eum faceret,
 sicut et fecit, omnium gentium patrem. Jesus ergo
 dictus est Rex Judæorum, non tantum præsentium,
 sed etiam futurorum, qui naturalis germinis inutilem
 relinquentes horrorem, mox in oleam secundæ sua-
 vitatis unguento sancti chrismatismatis inserendi per-
 dent amaritudinem sterilis oleastri.

Quin etiam plebs feralis, et noxia, nullis animum
 satiata suppliciiis, cruentos ex utroque latere circa
 Dominum viros eadem statuit damnatione confixos,
 ut injectas vulnerum plagas talium acerbaret injuria
 personarum, licet meriti similitudinem non habet
 similitudo sententiæ. Inter latrones namque justo
 pendente carnifices, trium videtur esse par pœna,
 sed duorum dispar est causa. Illi siquidem multo

pro crimine rei sunt mundo: huic ipse reus est mun-
 dus, cujus sanguine liberatus est a peccato. In illo
 tamen Dominus patibulo constitutus, potestatis suæ
 jura non perdidit, qui de sublimis crucis examine,
 velut de regali throno, judex æquus utrumque pro-
 spiciens, et amborum merita divini cordis lance per-
 pendens, hunc elegit, illum reliquit, non præterita,
 quæ luebant, facta discutiens, sed præsentis men-
 tionem diversitates intendens. Unus enim, a quo fero-
 cis atrocitas instituti nec in discrimine declinavit,
 sævis Dominum lacerabat injuriis, dictis mordaci-
 bus execrandus, tamquam caper hirsutus venenosi
 dentis tactu palmiti suavissimæ vitis inimicus,
 ita loquebatur illudens: *Si tu es Christus, salvum te
 fac, et nos.* Alius vero spe meliore modestior, qui
 dum suæ parci linguæ, pepercit et pœnæ supplicio,
 Dominum^a verbis precantibus alloquitur, deflectens

SCHOLIA.

199. *Ter* designat SS. Trinitatem, non triplex reg-
 num, ut Cellarius suspicatur.
200. Poelm. *Super tunicam sortiuntur*. Dempsterus
 ad Rosin. l. viii, c. 8, p. 840, conjicit *in exuviis*,
 quod videtur prius fuisse in Vat. 1; sed bene est in
exuviis.
201. *Meus, necaret*: lege *vetaret*. Hi versus supra
 in prosa explicati sunt.
202. Ald., *Duos latrones ad Domini latera crucifi-
 xos*. Parrh., *Cum simul*: alii *Quin etiam*. Ott. 1, Vat.
 1, 2, Reg. 5. Ald., Cant., schedæ Poelm., *insonti*:
 plerique *insontis*, sed in Reg. 1 videtur correctum
 per *insonti*. Pro scelerato *cruentum* poni, novum
 non est.
203. In Rom. *meritum omnibus unum* deest aliquid.
 Similis error in Urb. *meritumque omnibus*. Barthius
 ex optimo codice allegat *meritum non omnibus unum*,
 quod edidit Parrhasius, et in suo cod. invenit a seq.
 manu Arntzenius. Plerique *licet omnibus*, quod dis-
 plinebat Grunero cum particula *quamvis* repetita v.
 seq. Idcirco ex ed. Lips. reposuit *meritum licet om-
 nibus unum* — *Non faciat, similis tamen est sententia*.
 Ita omnino habet meus codex, et alter Barthii, et in
 aliis editionibus sic exstare, ascriptum erat in schol-
 diis Poelmanni. Nihil-minus retinenda est lectio
 communis, et cum Wopkenio explicanda *meritum
 licet omnibus unum* — *Non faciat similis quamvis sen-
 tentia*: h. e., licet sententia quantumvis similis non
 faciat omnibus unum, vel simile meritum. Præterea
 aliquando Latini particulas *licet quamvis* jungunt,
 ut Lucretius, et Cicero.
204. In Reg. 1 *similes* correctum per *similis*, et
^a Lacuna hic erat in veteri codice; nimirum sic
 habebat, *supplicio, ac Domini verbis alloquitur*. In
 plerisque vulgatis *supplicio, ac Dominum verbis pre-
 cantibus alloquitur*. Gallandius omisit *ac*, quod obesse
 sensui videtur.
- C glossa *sententia, damnat*. Alb., mendose *Nec faciat
 quamvis simul sententia*. Barthius ex altero cod. op-
 timo citat, *Hos faciat similes*; ex altero, *Non faciat,
 similis tamen est sententia*. Parrh., *Hos facit assimi-
 les*. Vet. 1, Mon., *Hos faciat similes*. Confer var. lect.
 vers. præced.
206. Arntz. *tribus* non male pro *trium*: tunc legi
 posset *duobus*, ut legitur in Urb.
208. Rom. *salvandus*: reliqui *salvatus*.
209. Vat. 1, *Suppliciis tamen*; deest *que* ad ra-
 tionem metri.
211. *Tuens*, h. e., intuens, ut apud Virgilium, et
 alios.
212. Cant., Ott. 1, Alb., Parrh., Fabr., *meritum*,
 atque ita scribi jubent schedæ Poelmanni. Verum
 scriptura communis *merita*, quæ etiam in Ott. 1 prius
 videtur fuisse, retinenda est, producto a postremo
 ob *pr* dictionis sequentis, ut nihil dicam de casura,
 quæ etiam id efficeret. Ald., *ex aymine*; emenda,
examine.
213. Arntz. *Unus erat*: lege cum aliis et prosa,
Unus enim. In Ott. 2, videtur *nec in morte*: sed re-
 pugnat metrum: Urb., Rom., *relinquit*: alii *reliquit*.
 Non male est *relinquit*; præsertim si imitatio sit
 Virgillii libr. vi, vers. 444: *Curæ non ipsa in morte re-
 linquant*.
214. Urb. *loquens pro movens*.
216. In Reg. 5, et Bibl. Lugd., mendum est *vitam*
 pro *vitem*. Meus, *mordebat*, quod jam vers. sup. præ-
 cessit: cæteri *lacerabat*: Barthius l. lvi Adv., cap. 7,
 citat *vitem populatur amœnam*. Hirci morsum vitem
 enecare a multis proditum est.

Lumina, nam geminas arcebant vincula palmas. A
 220 Quem Dominus, ceu pastor ovem deserta per
 [arva,
 Colligit errantem, secumque adducere gaudet
 In campos, paradise, tuos, ubi flore perenni
 Gramineus blanditurager, nemorumque voluptas,
 Irriguis nutritur aquis, interque benigne
 225 **337** Conspicuos pomis non deficientibus hortos
 Ingemit antiquum serpens habitare colonum.
 Ambo igitur varium diverso calle latrones

Aggressi facinus violentum grande patrarunt.
 Infernas adit ille fores, adit iste supernas ;
 230 Ille profunda sequens penetravit claustra gehennæ,
 Abstulit iste suis cœlorum regna rapinis.
 Interea horrendæ subito venere tenebræ,
 Et totum tenere polum, inæstisque nigrantem
 Exsequiis texere diem ; sol nube coruscus
 235 **338** Abscondens radios, tetro velatus amictu,
 Delituit, tristemque infecit luctibus orbem.

OPUS PASCHALE.

lumina, tantum libera quæ gerebat, in terram, quoniam tensi vulnerum nexus ab humiliatis officio volentes inclinari palmas ^a arcebant. Nam postquam socium, qui jam desociari meruerat, justi sermonis increpatione redarguit, suæque culpam protervitatæ agnovit, Dominum sic precabatur : *Memor esto mei, dum veneris in regnum tuum.* Quem pius illico Dominus, ut errantem per avia deserta pastor ovem, cum gratulatione recolligens, allocutus est dicens : *Amen dico tibi, hodie tecum eris in paradiso.* O mirabilis, et divina promissio ! paradysum se dicit intrare, qui properabat ad inferna descendere, quatenus edoceret, nullum tempus existere, quo Dominus non sit ubique præsens. Ut enim latronis animum jam beati mortis formidine vacuaret, non tantum, ^b inquit, *Hodie tecum eris in paradiso*, ubi flore perpetuo blanda per agros ridet amœnitas, et irriguis volu-

ptas fontibus enutrita, pulchrosque molliter per hortos infusa, totum gratæ suavitate lætificat, interque beatos frondibus ramos, ac nullis ultra pomorum decipientibus insidiis serpens ingemuit ille tartareus, antiquum sine lapsu degere jam colonum. Ambo igitur variis currentes motibus latrones, iter diversi callis invadunt, ac locis remotioribus imminentes, discretam factis violentiam perpetrarunt. Ille fores inferni intravit, iste supernas irrupit. Ille caligini profundæ submersus, claustra penetravit gehennæ. Iste lumen claræ lucis ingrediens, cœlorum regna diripuit.

Interea subito totus est obscuratus mundus, tenebris, ^crepentinæ cæcitatæ oppressus, ac inæsta nebulæ mole perfusus funereas dies celebravit exsequias. Sed sol radiis remotus absconditis, tetro velatus palla, delituit, orbemque luctibus alienæ no-

SCHOLIA.

219. Mss. quidam apud Barthium, Reg. 4, pro d. s., Rom., et nonnulli vulgati, *Libera* : perique nostri cum Alm., Parrh., *Lumina*, ex Virgilio l. II, *Æn.* vers. 405, *Ad cœlum tendens ardentia lumina frustra*—*Lumina* : nam teneras arcebant vincula palmas. Confer Prudentium Per. v. vers. 235. Cellarius sequitur *Libera*, et codici Cant. tribuit *Lumina*. Grænerus in cod. Cant. invenit *Libera*, et id prætulit, quia sic legitur in prosa. Verum repetitio elegantis verbi Virgiliani, ut versui valde accommodata est, ita in prosa per explicationem *libera* opportune exposita est : nisi suspicari etiam velimus, in prosam mendum irrepisse, ac legendum, ut in carmine, *lumina, tantum lumina, libera*. In *vincula* variant etiam mss., et editi : sed retinere præstat cum plerisque *vincula*, ratione ejusdem imitationis Virgilianæ. Quod enim Cellarius cum Alm. præfert *vulnera*, quod miseri crucibus clavibus affixi essent, non fontibus alligati, hoc nihili est : nam rursus Sedulius ait vers. 303, *Post vincula crucis*.

224. Wopkensis conjicit *interque beate*—*Conspicuos*, vel *interque malignus*, scilicet serpens. Refragantur vetera omnia exemplaria : neque male est *benigne*, sive intelligas *habitare benigne*, sive *hortos benigne conspicuos*.

225. Ille rursus Wopkensis conjicit *decipientibus pro deficientibus* ; quæ conjectura elegantæ acuminis valde se Arnizenio probabat : nimirum quia in cœli paradiso poma non decipient, ut in paradiso terrestri. Scriptura communis denotat perennem copiam fructuum. In Reg. 1 aliud prius fuit. Propterea veram crediderim conjecturam Wopkensis, cum

^a Depravatus sic erat vetus codex, *inclinari palmescebant*. Nam postquam otium quæ jam desociare meruerant. Medicinam attulit Juretus. Infra Gallandius conjiciebat *paradysum secum dicit pro paradysum se dicit*. Sed fortasse auctor se pro eum aut pro seip-

C prosa non pomorum jugem ubertatem indicet, sed insidias decipientes excludat.

226. Nebrissensis suspicatus fuerat *antiquus serpens* ex Apocalypsi cap. XII, vers. 9 : *Draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus*. Revera in meo codice est *antiquus serpens* ; erat id etiam in Rom., sed in hoc correctum est per *antiquum*.

228. Tria epitheta uni substantivo accommodata, *varium violentum gra: de*. Est autem idem accusativus *facinus* pro utroque verbo *aggressi, patrarunt*. Alii interpungunt *facinus, violentum grande patrarunt*, nimirum patrarunt violentiam grandem, vel aliquid valde violentum. Alii, *Aggressi facinus violentum, grande patrarunt*, videlicet patrarunt aliquid grande, rem grandem. Planior est sententia, ut nos exponimus : Ambo diverso calle aggressi sunt, et patrarunt facinus varium, violentum grande. Neque obstat prosa.

D 250. Cant., Ald. et quidam alii vulgati, *petens* ; alii, *sequens*, cujus glossa est in codice Burmanni *petens*.

251. Ms. Barthii scribit, *Austulit*.

252. Ald., *Solem obscuratum in plenilunio præter naturam*, Poelm., *Tenebra: Vet. 4, horrendi* ; corrige, *horrende*.

254. Meus, *tenuere diem* ; Rom., *traxere diem* ; lege, *texere diem*, quod pulchre dictum.

255. Juvenens l. IV, vers. 149 : *Abscondet furvis rutilos umbris radios sol*.

256. Variant mss. et editi : nonnulli *Delituit*, plerique melius *Delituit*. Pro *infecit* schedæ Poelm. *imsum* posuit.

^b Videtur aliquid deesse, ut *Non tantum, inquit, Meminero tui, sed hodie*, etc. Ita Gallandius suspicatur.

Hinc elementa sibi meruerunt cœnosa vultum, A
 Auxiliis orbata patris, lætata per ortum,
 Mœsta per occasum. Nam lux ut tempore fulsit
 240 Nascentis Domini, sic, hoc moriente, recessit,
 339 Non absens mansura diu, sed mystica si-
 gnans
 Per spatium secreta suum; quippe ut tribus
 [horis
 Cæca tenebrosi latuerunt sidera cœli,
 Sic Dominus clausi triduo tulit antra sepulcri.
 245 Nec tellus sine clade fuit, quæ talia cernens

Funditus intremuit, dubioque in fine supremum
 Expavit natura modum, ne cogeret omnem
 Summus apex inferna petens succumbere mo-
 [lem,
 Auctoremque sequens per tartara mundus abiret.
 250 Sed pietas immensa vagas properabat ad um-
 [bras,
 Perdita restituens, non consistentia perdens.
 340 Nulla tamen tanti metuerunt signa pe-
 [ricli,
 Qui Dominum fixere cruci, quin insuper haustum

OPUS PASCHALE.

ctis infecit. Talem siquidem vultum patris orbata so-
 latis meruerunt elementa sortiri, ut cujus ortu læ-
 tata sunt, tristarentur occasu. Sicut enim, Domino
 nascente, lux claruit, ita, moriente, discessit. Tunc
 stella per diem fulsit, modo nec in nocte comparuit.
 Sed quamquam cœlo, terraque fugitivum lumen abs-
 cessit, non tamen diutius in hac remotione perman-
 sit per ipsa temporis intervalla suspensi, magno vi-
 sum convenire mysterio. Nam sicut tribus horis
 mundi facies tenebris oppressa subjacuit, ita Domi-
 num triduo clausum tumuli sepultura contextit. Nec

tellus sine clade tunc astitit, omnibus contremens
 fundamentis, quæ talia sentiebat admitti, unidique
 rata venisse jam finem, dubio pendit natura sub
 termino, ne summus scilicet apex ad inferna descen-
 dens, omnem protinus molem secum jugiter inclina-
 ret in mortem, atque proprium comitatus auctorem,
 præceps in chaos mundus afflueret. Sed illa pietas
 divinitatis immensa properabat clementer ad tar-
 tara, quo perdita restitueret, non instituta deperde-
 ret. Cumque talia cernerent evenire pericula, qui
 Dominum ligno crucis affixerant, nequaquam expa-

SCHOLIA.

plevit. Ald., Reg. 5, replevit. Prosa tuetur infecit.
 Post hunc versum Reg. 5, Ald., Fabr., addunt hos
 tres: *Tota sibi oppositum fratrem quod Delia haberet,*
—Cum suberat terris, super ille in culmine cœli,—Impia
perpetuam timerunt sæcula noctem. Nonnulli pro
super ille exhibent supra ille. Plerique editi omit-
 tunt hos versus, etiam Parrhasius, cui falso eos im-
 putat Arntzenius. Mss. nostri omnes, aut fere omnes
 eos ignorant: nam codex Reg. 5, ut alibi dixi, de-
 scriptus ex editione Aldi videtur. Desunt etiam in
 Ang. codice, et in Albanio. In ms. Barthii deessant
 duo primi versus, aderat tertius, qui ex Virgilio de-
 promptus est Georg. l. 1, vers. 468: *Impiaque æter-*
nam timerunt sæcula noctem. Barthius l. LIV Advers.,
 c. 7, duos primos versus non esse Sedulii ait, immo
 contra sententiam esse, non enim naturalibus causis
 hanc eclipsin tribuit Sedulius. Verum hi versus,
 conjunctumque laudem sint, naturales causas ab eclipsi
 excludunt: non enim sol deficit in plenilunio, et cum
 luna subest terris, ac solem sibi oppositum habet,
 sed cum inter solem et terram ponitur. Eo igitur
 magis sæcula impia perpetuam noctem timerunt,
 quia eclipsis solis in plenilunio contigit. Nebrissen-
 sis, qui eos versus legit, ad verba *suberat terris* sic
 exponit: Quia si tunc plena erat luna, videlicet die
 14 mensis, necesse quoque fuit, solem hora diei sexta
 esse in culmine cœli, et lunam in angulo noctis me-
 diae. Minime vero puto, eos versus Sedulii esse, non
 solum quia a mss. et prosa absunt, sed etiam quia
 Sedulius non solet fabulosa nomina usurpare. De
 tertio versu *Impia* dubitat Arntzenius in Miscellan.
 cap. 16, et suspicatur, inserendum esse post hunc
 versum 236, *Delituit.*

237. Cod. Barthii, schedæ Poelm., *metuerunt*,
 quam scripturam defendit Barthius. In prosa est *me-*
ruerunt: ita etiam in plerisque mss., sed in Ott. 1 et
 in Reg. 1 aliud prius fuerat scriptum. In Reg. 2, et
 Ott. 2, *merebant*, vel *mærebant*, sed in Reg. 2 aliud
 fuit. Fortasse Sedulius voluit *meruerunt*, quod sit
 trisyllabum per syneresin: hoc exprimit supra ver-
 bum *tristemque*, et mox *Mœsta per occasum*. Priscianus
 l. viii ait, in usu non esse præteritum *merui* a
mæreo, *mæres*: sed non valde id morari nos deberet

in Sedulio. Interea sequamur codicem Barthii *me-*
tuerunt, non tamen ejus interpretationem, *metuerunt*
cernere vultum Christi morientis, sed potius vultum,
 seu faciem orbis, eclipsi, et luctibus tristicis.

238. Vet. 1, *lætaque*, corrige *lætata*. In Reg. 1 ex
læta factum lætata.

244. Urb., *atra sepulcri*, quod ferri potest.

245. Aldus, *Terræ motum horrendum fuisse in*
morte Domini. Mens, Terra tremuit. Schedæ Poelm.,
Non tellus; melius, *Nec tellus*. Varius usus hujus
 phrasidis sine clade observari potest in indice verbo-
 rum Dracontii.

247. Barthius malebat *obitum* pro *modum*: ob-
 stant veteres libri. Modus supremus est finis ulti-
 mus, seu terminus mensuræ. In prosa est *termino*
dubio.

250. Vat. 1 male trajicit, prius *Perdita*, tum *Sed*
pietas. Phrasi poetica *umbras vagas* vocat defuncto-
 rum animas. Non ergo dubitari potest, quin Sedu-
 lius Christi descensum ad inferos clare astruat. Ne-
 brissensis ait, *umbras vocari vagas*, quia poetæ fla-
 gebant, animas per inferos vagari. Rectius puto,
 animas dici *vagas*, quasi vagantes, et errantes a
 patria cœlesti: quod innuit vers. seq., *Perdita restituens.*

251. Reg. 5, Urb., Meus, Rom., Alb., Ald., *nee*
pro non. Arntzenius Parrhasio tribuere videtur *re-*
stituens, sed non *consistentia*, quod pessimum dicit:
 et revera obstat lex metri. At Parrhasius levi dicitur
 erimæ a cæteris exhibet *restituens*, sed non *con-*
stantia perdens, h. e., non perdens constantia, sive
 consistentia. Cellarius, et Wopkensius hallucinati
 sunt, putantes, Sedulii mentem esse, *perdens non*
consistentia, h. e., erimina, h. e., quæ a Deo non in-
 sistuta, aut creata sunt. Aliud hic agit Sedulius: *Ex-*
pavit natura, ne mundus periret. Reponit Sedulius:
 Christus ad tartara properabat, non ut mundum,
 et ea, quæ consistebant, perderet, sed ut restitue-
 ret perditam.

252. Meus, *Aceto potatur.* Ald., *Acetum porrectum*
sipienti Domino. Vat. 1, *timerunt*; alii, *metuerunt*,
 quo spectant menda in Rom. *meruerunt*, et in meo
 codice *metuerunt.*

253. Reg. 1, *qui*; recte factam *quin.*

Cum peteret sitiens, unus de plebe nefanda
 255 Peniculo infusum calamo porrexit acetum.
 Manzeribus populis in deteriora volutis
 Conveniens liquor ille fuit : nam dulcia vina
 Sicut in horrendum dum convertuntur acetum,
 A mensis projecta jacent : ita tempore prisco
 260 Gens accepta Deo, nunc est odiosa propago.
 Ergo ubi cuncta boni completa est passio
 [Christi,
 341 Ipse animam proprio dimisit corpore
 [sanctam,
 Ipse iterum sumpturus eam, quia mortuus
 [idem,

A Idem vivus erat, membris obeuntibus in se,
 265 Non obeunte Deo, cuius virtute retrorsum
 Inferæ patuere viæ, ruptæque fatiscunt
 Divisa compage petra, rediviva jacentum
 Corpora sanctorum fractis abiere sepulcris,
 In cineres animata suos; subitoque fragore
 270 Illud ovaus templum, majoris culmina templi
 Procubuisse videns, ritu plangentis alumni,
 Saucia discisso nudavit pectora velo,
 Interiora sui populis arcana futuris
 342 Jam reseranda doceas, quia lex velamine
 [Moysi
 275 Tecta diu, Christo nobis veniente, pateat.

OPUS PASCHALE.

verunt. O signa tot præsentis metus inaudita prodigia! Quin insuper cum potum sitiens postularet, unus de plebe sævissima spongiam calamo nexuit, et acetum ejus ori porrexit. O quam Judæorum menti nequissimæ liquor fuit ille convicius! qui deteriora secuti, vel infirma pro culpa scilicet infidelitatis, Manzeres sunt vocati: sicut vina suavia, cum fuerint in acetum triste conversa, cunctis a mensarum populis repulsa jactantur, ita gens ista feralis, et impii, quæ prisce temporibus Deo placuerat, nunc odibilis, ac nimis est exsecranda.

Ut ergo beate Dominus omnia passionis implevit, animam protinus suam sancto de corpore volens ipse deposuit, eam voluntario ipse rursus sumpturus, ut fecit, quoniam mortuus quidem fuerat, sed vivebat, membris obeuntibus, non divinitate defunctus. Audiamus ex ejus persona, Joannes Evangelista quid referat: ait enim Dominus ad discipulos suos: *Propter hoc me Pater diligit, quod ego pono animam*

B *meam. Iterum accipiam eam, et potestatem habeo iterum accipiendi eam. Hoc mandatum accepi a patre.* Quis itaque possit dubitare, vel non audiat eum, cui suam ponere licuit animam, cum liberet, potuisse quoque resumere, cum placeret, et hanc in sese magis operari virtutem, quam dignatus est in plurimis demonstrare? Reserantur fores ecce tartaræ, Christo veniente, dejectæ, patet inferna retro jam semita, rumpuntur saxa, finditur terra, vacuantur sepulcra corporibus, reviviscit turba; et ne fides defecisset in credulis, agnoscitur resurgentium multitudo. Tunc illud quoque templum mirabile, plenum religionis antiquæ, majoris templi culmina ^b cecidisse conspiciens, velut alumnus tristis, et ingemens, proprium deflerat auctorem. Discisso protinus velo nudum cunctis pectus ostendit, interiora scilicet evidenter arcana gentibus reseranda significans, et populis fideliter affuturis: quoniam lex, quæ sub Moysi velamine diu tecta permansit, Christo nobis

SCHOLIA.

255. Nonnulli scribunt *Penniculo*; alii, *Peniculo*.
 256. Plerique nostri mss. scribunt *Manzeribus*. Nonnulli, *Manseribus*, aut *Manseribus*, aut *Manseribus*, aut *Manseribus*. In Vulgata Deuter. xxii, 2, scribitur *Mamzer*, retenta voce Hebræa, quæ nothum significat: *Non ingredietur Mamzer, hoc est, de scorto natus, in Ecclesiam Domini*. Venantius Fortunatus l. v, carm. 4, vers. 73, usurpavit *agmina manzera*. Canonistæ feminæ prostituta filios *manzeres* vocant: *Manzeribus scortum, sed mæcha nothis dedit ortum. — Ut seges ab spica, sic spurius est ab amica. — Dant naturales, quæ nobis sunt speciales.*

258. Plerique mss. atque editi, *cum*; Reg. 1 et alii, *dum*. Ott. 1, *convertantur*, sed correctum *convertuntur*.

259. Aratz., *mensa*, pro *mensis*. Parrh., *sic pro ita*. Reg. 1 *sic, d. s. ita*.

260. Rom., Urb., Ott. 1, Parr., *exosa*; cæteri *odiosa*; etiam in Ott. 1 forte prius fuit *odiosa*.

261. Meus, *Exspiravit*; Ald., *Jesum exspirasse, et multa sanctorum corpora resuscitasse*. De epitheto *boni*, quo Christus per excellentiam insignitur, videri potest Theophilus Raynaudus t. II, sect. 1, cap. 5, quod novo titulo inscripsit, *Christus bonus, bona, bonum*.

262. Urb., Rom. a pr. m., nonnulli editi *dimisit*;

cæteri melius *dimisit*.

265. Fabr., *abeunte*, minus bene, pro *obeunte*.

266. Aratz., *patescunt*; rectius alii, *fatiscunt*, vel *fatescunt*; Parrh., *fathiscunt*. In Ott. 1 videtur prius fuisse *dehiscunt*.

267. In Vat. 1 ex *Divisa* videtur correctum *Divisæ*. Conjecit aliquis *Divulsa compage*, ut apud Minucium Felicem cap. 9, *Cælesti compage divisa*, vel, ut alii reponere tentant, *divulsa*.

268. Vet. 1, *abire*; sic fuit in Rom., sed recte emendatum est per *abiere*.

272. Ms. Lips. et nonnulli editi, *discusso*; lege, cum cæteris, *discisso*, vel, ut nonnulli habent, *discisso*. Sic *abscissus*, et *abscisus* frequenter inter se permittantur. Hoc autem loco melius est *discisso* a *discindo*. Pulchra translatio ab iis, qui in funere suorum nudant pectora, scindunt vestimenta, etc.

274. Aratz a pr. m., *monstrata*; alii, *reseranda*; sed in Ott. 1 aliud fuit, et in Reg. 1 scribitur *reserenda*, quod videtur mendum; nam verbum est *resero*, *reseras*; non *resero*, *reseris*. Ut alibi, ita hic etiam variant mss. et editi: plerique, *Moysi*; nonnulli, *Mosi*; Ald., *Mosæ*. Nebrissensis id explicat vel de lege Moysis, vel de lege tecta velamine Moysis, de quo Apostolus, II ad Cor. iii. Glossator in Reg. 1 hanc secundam interpretationem tenet. In prosa erat *sub Moysæ velamine*.

populis.

^b Mendose vetus liber, *templi cum mina cecidisse*.

^a Vetus codex referebat *Mazires* pro *Manzeres*, et *tangens ista* pro *ita gens ista*. Supra forte legendum *expaverunt ob signa, etc.*, et *a mensarum poculis* pro

Dic, ubi nunc, tristis, victoria, dic, ubi nunc
[sit,
Mors, stimulus, horrenda, tuus? quæ semper
[opimis
Insaturata malis, cunctas invadere gentes
Pœnali ditone soles; en pessima, non tu
280 Pervenis ad Christum, sed Christus pervenit ad
[te,
Cui licuit sine morte mori, quique omnia gi-
[gnens,
343 Omnia constituens, te non formavit; ut
[esses,
Semine vipereo, culpa genitrice crearis,
Et, venia regnante, peris. Jam spiritus artus

A 285 Liquerat ad tempus, patulo jam frigida ligno
Viscera pendebant, et adhuc furor, arma mi-
[nistrans,
Cuspide perfossum violat latus: eque patenti
Vulnere purpureus cruor, et simul unda cu-
[currit.
Hæc sunt quippe sacræ pro religionis honore,
290 Corpus, sanguis, aqua, tria vitæ munera no-
[stræ.
Fonte renascentes, membris, et sanguine
[Christi
344 Vescimur, atque ideo templum deitatis
[habemur:
Quod servare Deus nos annuat immaculatum,

OPUS PASCHALE.

adveniente, præclaruit. Dic age, mors tristis, et im-
pia, nunc ubi tua sit feralis illa victoria, nunc ubi
stimulus, execranda, tibi serviens ad sepulcra, quæ
a primo generationis interitu nullis umquam satu-
rata funeribus humanum genus invadens, miseræ
soles fragilitati pœnali semper ditone dominari?
Ecce nunc ad Christum pessima non venisti, sed ad
te Christus ultro descendit, cui sine morte licuit
mori, qui cuncta gignens, cuncta constituens, te so-
lam lividam non creavit. Sriptura quippe venerabilis
dicit: *Dominus mortem non fecit* (*Sap. 1, 13*). Origi-
nis igitur tuæ si materiem cupis agnoscere, serpente
patre conciperis, et culpa genitrice procrearis. Sed,
indulgentia nunc regnante, consumeris.

Interea Domini spiritus jam de corpore migrarat
ad tempus, frigidaque crucis in robore Christi mem-
bra pendebant, et adhuc furor, arma non deserens,

B inimicæ manus lanceam subministrat, ictuque nefario
latus Domini plaga violavit infixam, altum vulnus
aperiens, ac defossum, per quod sanguis pariter et
aquæ fluxerunt. O quam catholico dogmati sociatur
hæc causa! O quantum Trinitatis fidei conveniunt
hæc sacrata! Corpus namque, sanguis, et aqua, tria
vitæ nostræ sunt munera. Omnes enim, qui, Christo
duce nostro, in aquarum fonte renascimur, ejus cor-
pus, et sanguinem sumentes edimus, ac potamus, ut
sancti Spiritus templum esse mereamur. Nam et
Apostolus Paulus ita loquitur, dicens: *An nescitis,*
quoniam templum Dei estis, et Spiritus sanctus habitat
in vobis (*1 Cor. III, 16*)? Quod ut Dominus ju-
beat templum nos immaculatum gerere, supplicemus,
quatenus angustos, et tenues tantus mansor sibi fa-
ciat idoneos, et capaces.

SCHOLIA.

276. Meus, *Apostrophat ad mortem triumphantem*.
Ald., *Perfosso Christi latere sanguinem cum unda*
manasse. Arniz. a sec. m., et quidam codex, in
schedis Poelm. laudatus, cum Fabr., et nonnullis
ediis, sis. quod sus meri potest, si vers. seq. legatur
Mors stimulis horrenda tuis. Sed altera lectio verior
est ex Ep. I ad Cor. xv, 55, *Ubi est, mors, stimulus*
tuus? Vide not. ad Juven. cum l. iv, vers. 22.

277. Ott. 1, 2, Urb., Vat. 2. Reg. 5, Aug., Alb.,
Ald., *Mors stimulis horrenda tuis* cum aliis, quos vers.
super. dixi habere ubi sis. Si legatur *ubi sit* — *Mors*
stimulis horrenda tuis, intelligitur, ubi sit victoria.
Sed, ut jam monui, altera scriptura, quæ commu-
nior est, et videtur prius fuisse in Ott. 1, retineri
debet.

278. Plerique mss. et omnes editi, *Instaurata*;
sed Reg. 1 et Ott. 2 exhibent aliud, merito præferen-
dum, *Insaturata*. Avienus in Phæn. m. Arat. vers.
183: *No. erca insaturata odiis*. Venantius in eleg. de
Resurrect.: *Inferus insaturabiliter cava guttura pan-*
dens. — *Qui rapuit semper, fit tua præda, Deus*. Vide
Dracontium l. II, vers. 531. C ara etiam est prosa.

279. Alm., *Venali*; lege, *Pœnali*.

280. Ultima in *pervenis* contra regulam corripitur,
ut ab Aratore in *advenis* in præfat. ad Vigilium.
Orientius pariter l. II, cap. de vana Laude: *Lumini-*
busque tuis nescis inesse trabem. Antiquiores semper
ultimam in secunda persona præsentis indicativi
quartæ conjugationis producebant. Ad Sedulii morem
l. II Carminum Eugenii Toletani num. 59 corrigi
potest, *Hinc et apostolicos percurrens invenis actus*,
pro *invenis* in editione, et *inveire* in mss.

281. Poelm., *cum licuit*, ad marg. cum no-tris

omnibus et aliis, *Cui licuit*, quod retinendum ejus-
dem Poelmanni schedæ monent. In his etiam ascrip-
tum erat, pro *mori* alius exhibere *esse*.

282. Rom., *constituit*; melius reliqui, *constituens*.

283. In Rom. ex *creavit* recte emendatum *crearis*.
Deus enim non formavit mortem, quæ est semine
vipereo, et culpa genitrice creata. *Semine vipereo*,
nempe serpentis, diaboli, ut Nebrissensis commen-
tatur.

285. Urb., *paulo jam*; lege *patulo jam*; supra, vers.
182, *Protinus in patuli suspensus culmine ligni*.

286. Reg. 1, Mon., *pendebant*: sed in Reg. 1, rec.
m. rite correctum *pendebant*, quod prosa confirmat.
In Urb. error est *pendebat*. Ott. 1, *ministrat*: — *Cus-*
pide per fossum, etc., non male, et ex plena imita-
tione Virgiliti l. I Æn. vers. 150, *Jamque faces, et saxa*
volant, furor arma ministrat. Pro toto corpore *viscera*
aliquando accipi notatum jam ab aliis est.

287. Vat. 2 mendose *Lapide* pro *Cuspide*. Cant.,
ed. Lps. cum Vat. 2, Ott. 2, Meo, *atque patenti*,
quo respicit Arniz. a sec. m. *adque*. Parrh. et non-
nulli editi, *ecce patenti*. Plerique mss. et ednii, *eque*
potenti. Urb., corrupte, *latusque patenti*.

288. Lampens ad Joann. tom. III, p. 627 et 629,
illustrat hunc locum, et citat *unda recurrit*, ut Ar-
nentius advertit.

289. Bibl. Lugd., *sacro* pro *sacræ*.

290. Arntzenius transponit *vitæ tria*: quod etsi
defendi potest, producta ultima in *aqua* ratione cæ-
suræ, tamen verior est altera lectio, in qua produci-
tur ab duas consonantes dictionis sequentis.

292. Urb., et, ut videtur; Vatican. 2, *habemus*;
reïtine *habemur* pro *sumus*.

Et faciat tenues tanto mansore capaces.

295 Ergo ubi depositi thesaurum corporis am-

[plum

Nobilis accepit Domino locus ille jacente,
Nobilior surgente tamen, generatio fallax
Augebat sub corde nefas, quod nocte silenti
Discipuli Christum raperent, et abisse refer-

[rent,

300 Ter redeunte die, sicut prædixerat ipse.

Quo stimulante metu, vigilum munimina poscunt
Plura dari, sævaque locum obsidione teneri.

Si nondum post vincla crucis, post vulnera
[ferri,

OPUS PASCHALE.

Postquam igitur thesaurum corporis pretiosi depositum sacer locus ille suscepit, qui, Domino jacente, nobilis claruit, resurgente nobilior triumphavit, generatio fallaciæ devota consuetum sub impio corde nefas excogitans, Christum nocturno silentio discipulis jactitat auferendum, ut sicut ipse prædixerat, diem vulgaretur surrexisse post tertium. ^a Hæc itaque Judæi furiva suspitione perterriti, plurimam petunt custodiam solertius adhiberi, tumulique fo- res, et januam fida nimis obsidione vallari. Si nondum post crucis acerba supplicia, post ferri plagas, et vulnera, post mortalem corporis sepulturam, cruentum, carnifices, implestis officium, nec odium

A 345 Post obitum mortis, numerosa cæde
[cruentum,

305 Carnifices, implestis opus, nec creditis illum,
Qui toties imis animas produxit ab umbris,
Posse suam revocare magis, pejoribus aptos
Consiliis armate dolos, signate sepulcrum,
Ponite custodes, monumento advolvite saxum.

310 Quis poterit servare Deum, cui cardine rerum
Cuncta patent? undis habitat, per tartara re-

[gnat,

Et cæli de nube tonat. Quid, sæve tumultus,

346 Excubiis deperdis opus? quid niteris illam
Explorare fidem, cui non vis credulus esse?

B post innocentis exitum ^b saturastis injustum, Dominum qui potentia singularis quoties animas eduxit ab inferis, suam potius revocaturum non probatis, in pejorem partem concilia vobis apta peragite, fovete sensibus dolos perfidia nutritis armatos, sepulcri claustra signate, vigiliis militares apponite, monumentum saxo præcludite, cunctaque malignis, ut facitis, dispositionibus instruente, dicite, quis Dominum poterit custodire, cui cuncta reserantur, nihil obstruitur? regnat in cælis, imperat fretis, dominatur inferis. Quid itaque perfidis opus excubiis, et labore? quid finem niteris explorare, quam ^c non vis, etiam cum probaris, admittere?

SCHOLIA.

294. Alm., *faciet*; sententia exigit *faciat*. Meus C pro *tenues* exhibet *mentes*: non placet. *Mansor*, verbum novum.

295. Ald., *Corpus Domini conditum sepulcro*.

297. Arntz, Ald. et nonnulli alii interpungunt, *Nobilior surgente, tamen generatio fallax*; cæteri alio modo expresso longe melius. Wopkensis conjiciebat *tamen, trepidatio fallax* — *Angebat sub corde (nefas!) quod nocte silenti*, vel accommodatius ad sententiam proxæ *tamen, generatio fallax* — *Fingeat sub corde nefas, quod nocte silenti*. Nihil mutandum censeo.

298. Ms., Lips., Parrh., *Angebat*. Fabr. et nonnulli editi *Audebat*. Recepta scriptura *Angebat* bene procedit. Ott. 2, *nefas, ne nocte*; reliqui, *nefas, quod nocte*; sed in Rom. videtur d. s. quia pro quod.

299. Parrh., schedæ Poelm., *Dominum*; alii et prosa, *Christum*.

303. Meus, *Apostrophat ad Judæos*. Parrh., *Sed nondum*; sententia postulat *Si nondum*.

305. Nebrissensis legebat *Carnificis implestis opus* cum explicatione, *carnificis*, qui solet damnatos plectere. In editioe Westhemeri legitur *Carnifices*.

306. Parrh., *revocavit ab umbris*, quod schedæ Poelm. non probant; ceteri *produxit*, sed multi in compendio literarum, ut *perduxit* legi possit. Alb., *præducit*.

307. Urb., *actor*; corrige, *aptos*.

308. Forte, *Conciliis*, ex prosa.

310. Hermannus, Cannegieterus conjiciebat, *Quis poterit servare Deum? quo cardine? rerum—Cuncta patent*. Laudat conjecturam Arntzenius, sed melius facit, quod non sequitur.

311. Arntz., *terris habitat*; alii, *undis habitat*, favent prosa; nonnulli, *in aquis*.

312. Imitatio Lucani l. 1, *Tarpeia de nube tonans*. Nonnulli distinguunt *quid, sæve, tumultus—Excubiis*

deperdis opus, et Nebrissensis explicat *opus tumultus*, h. e., opus tumultuosorum. Alii, *quid, sæve tumultus—Excubiis*, et in Reg. 1 est glossa o *sæve tumultus*. Pluribus conjecturis hic locus sollicitatur. Crusius Probab. Critic. pag. 170, *quid, sæve, tumultus—Excubiis quid densis opus?* Quæ conjectura tam non metro convenit, quam alia ejusdem Crusii in Val. Flaccum libr. 1, vers. 94: *Moliri hinc puppim jubet. Et demetere ferro—Robora pro demetere ferro*. Legit etiam Crusius *sæve* pro *sæve*, quod parum interest. Burmannus secundus, qui Crusium castigavit, tentabat *quid, sæve tumultus—Excubiis distendis opus*, h. e., variis locis tumultum moves, et excubias ponis. Cellarius ex Alm. et Cant. mss., *quid, sæve tumultus—Excubiis dependis opus*, h. e., operam, ex Columella libr. 14, c. 22, *Incassum dependitur opera*. Eadem est scriptura in Vat. 1, Ott. 2, et fuit in Ott. 1, in quo corrigitur *per deperdis*. In Reg. 2, *deperdis*; d. s. *dependis*. Alii nostri, Arntz., Parrh. cum multis editis *deperdis opus*. Meus, *dependis opes*. Ang., *dependis opus*. O. Arntzenius, patruus Henrici, divinabat *quid, sæve, tremendæ—Excubiis est gentis opus?* vel *tremantis*, quia milites præ timore auferunt. Herm. Cannegieterus alio modo *quid, sedule, multis—Excubiis defendis opus*. Arntzenius, editor Sedulii, sic hæsiolabatur, *quid, sæve, tumultus—Excubiis dementis opus*. Per *sævum* Pilatum intelligi, per *tumultum dementem* custodes. Verum hæc omnes conjecturæ multo obscuriores sunt ipsa scriptura veterum exemplarium *quid, sæve tumultus—Excubiis deperdis opus*, vel *quid, sæve tumultus, Excubiis dependis opus*, vel, ut est in meo codice, *dependis opes*, vel ut in aliis codd. legitur, *diaperdis opus*. In prosa nihil de tumultu dicitur: nam *perfidæ* excubiæ vocantur, quia sefellerunt, ut vers. 366 explicatur.

314. Virg. ecl. 9, v. 34, *Sed non ego credulus illi*.

^a Editi omnes, *Hæc*; sed reponendum videtur, *Hæc*.
^b Plerique vulgati *saturatis*: Gallandius *saturustis*, quod magis est consentaneum. Quæ sequuntur, *satis* obscura sunt, et, ut videtur, corrupta.

^c Ita hunc locum sanavit Juretus, cum in exemplari ms. legeretur, *quam nobilis etiam comprobatis ammittere. Interea... irradiare festis quæ Domino*.

315 Cœperat interea post tristia sabbata felix
Irradiare dies, culmen qui nominis alti
A Domino dominante trahit, primusque videre
Promeruit nasci mundum, atque resurgere
[Christum.
Septima nam Genesis cum dicit sabbata, claret,
320 Hunc orbis caput esse diem, quem gloria regis,
347 Nunc etiam proprii donans fulgore tro-
[pæi,
Primatam retinere dedit; hoc luminis ortu
Virgo parens, aliæque simul cum munere ma-
[tres
Messis aromaticæ, notum venere gementes

A 325 Ad tumulum, vacuumque vident jam corpore
factum,
Sed plenum virtute locum. Nam missus ab astris
Angelus amoti residebat vertice saxi,
Flammeus aspectu, niveo præclarus amictu.
Qui gemina specie terrorem, et gaudia portans,
330 Cunctaque dispensans, custodibus igne mina-
[cem
348 Venerat in formam, Christum quærenti-
[bus albam.
Illæ igitur Dominum calcata vivere morte
Angelica didicere fide; perterritus autem
Miles in ancipiti retinet discrimine vitam,

OPUS PASCHALE.

Interea cœperat illud triste post sabbatum dies
irradiare felix, qui Domino dominanti gratissimus
nomen ab ejus majestate sortitur, dictus hoc honore
Dominicus, quippe qui tantum consecutus est digni-
tatis, ut primus meruerit intueri mundi nascentis
originem, et resurgentis Christi virtutem. Hic enim
liber Geneseos, rerum manifestus assertor, die se-
ptimo sabbatorum a suis requievisse Deum dicit
operibus. Apparet ergo perspicue, quod caput orbis
iste sit dies, a quo primario per ordinem definitus
numeratur septimus sabbatorum, quem gloria regis
æterni, tropæo quoque suæ resurrectionis illustrans,
primatum cum religione concessum dierum censuit
retinere cunctorum. Hujus lucis ortu conspicuo ma-
ter virgo cum cæteris mulieribus fideliter congregata,
quia munus pariter ferentes aromatum, dum

venerunt ad sepulcrum, lacrymis ora sulcabat, pe-
ctus gemitibus commovebat. B Moxque locum conspi-
ciunt sepulturæ vacuum corpore jam patere, sed
mira plenum redundare virtute. De cœlis namque
angelus descenderat, et a tumuli foribus evolutu mi-
rabilis residebat in saxo, vultu flammeus, vestimen-
tis albus, ut gemina videlicet diversitate resplen-
dens, terrorem pariter, lætitiâque monstraret:
terrorem profecto custodibus ignea facie commina-
tus, lætitiâ quærentibus Christum nivea vestis ju-
cunditate blanditus. Ergo mulieres angelica revela-
tione firmatæ, Dominum gaudent revixisse post
mortem. Milites tali visione perterriti, vitam ne-
queunt retinere in ancipiti discrimine constituti, de-
sertaque continuo statione præcipites urbem repe-
tunt, miracula perferentes a gratisque manifesta

SCHOLIA.

315. Meus, *Dignitas diei Dominicæ*. Ald., *Christum die tertia resurrexisse a mortuis*. Ald., *in terra*; cæteri, cum prosa, *interea*. Nebrissensis suspicatur *post tertia sabbata*, h. e., post tres dies; interpretatur vero *post tristia sabbata*, h. e., post tristes dies. Sed planior est explicatio *post tristia sabbata*, h. e., post tristem illum diem sabbati.

316. Statius et Claudianus *irradiare* usurpant pro radiis illustrare; Sedulius cum Ambrosio, Prudentio, Rustico Helpidio, pro, radios emittere.

319. Meus, *ostendit*; ad marg., *cum dicat*; sic editio et schedæ Poelm.; reliqui, *cum dicit*. Parrh., *schedæ Poelm., clarat*; melius alii, *claret*.

320. Vet. 1, Mon., *Nunc orbis*; lege, *Hunc orbis*. Diem sanctum Dominicum impii, ac nefarii homines nuper abolere tentarant, qui eo tandem spectabant, ut, perturbato rerum omnium ordine, religionem Christianam, si possent, everterent: de quibus psalm. LXXIII, 8: *Dixerunt in corde suo cognatio eorum simul: Quiescere faciamus omnes dies festos Dei a terra*. Verum, ut præmissum est psalm. II, 4: *Qui habitat in caelis, iridebit eos*.

321. Plerique codd. mss., Parrh., Ald., et alii editi, *Nunc etiam*, quod Wopkensio etiam placuit. Arntzenius cum nonnullis vulgatis maluit *Hunc etiam*, qui advertit, *post regis distinctionem* poni debere, ut commodior sit sensus. Melius tamen est *Nunc*, quod opponitur *Genesi*, et respicit resurrectionem Domini. Pro *trophæi*, vel *tropæi*, Meus exhibet, *triumphi*.

323. Odito in sermone, qui S. Ildefonso a nonnullis ascribitur, ut dixi Proleg. n. 168, ex Sedulii aliorumque sententia tradit, Deiparam multo magis,

* In vot. eod. Juretus invenit *miracula perferentes*, atque ita legendum contendit, ut apud Paulinum Petrocorium l. I, de Vita S. Martini *Sevit et in no-*

quam alias mulieres, sollicitam fuisse, ut ad sepulcrum iret: quæ sententia, quia narrationi evangelicæ parum congruit, a plerisque doctoribus rejicitur. Vide not. ad vers. 362.

324. Reg. 1, *notum* cum cæteris, sed videtur fuisse *noctu*: quod non cohæret cum *hoc luminis ortu*. Hac ratione Arntzenius reject *noctu* in ms. Cant., et nonnullis editionibus. Ott. 1, 2, *venere dolentes*; sed in Ott. 1 fortasse prius fuit, *gementes*.

325. Meus *virtute vident*: corrige *vacuumque vident*.

327. *Amoti* ab Angelo, non quod, resurgente Christo, fuerit revolutus, ut contra pictores observat Nebrissensis: qua de re legi potest elegans, doctusque scriptor Joannes Iulianus de Ayala Ord. Merc. in celebri opere, *Pictor christianus eruditus*, l. III, c. 20.

328. Parrh., *schedæ Poelm., vestitus*: Reg. 1, *vestitus*; pro d. s. *præclarus*, quæ ubique recepta est lectio.

330. Arntzenius cum multis editis *igne minaci* — *Venerat, in forma Christum quærentibus alba*, neque ullam varietatem advertit: plerique tamen nostri mss. *igne minacem* — *Venerat in formam Christum quærentibus, albam*: nonnulli retinent *minaci*; sed cætera, ut modo posui. Aldus etiam ita, sed *minace*, et ex correctione innotuit. In Reg. 1, ex *minaci* videtur factum *minacem*, quod indicat glossa *terribilem*. Meus distinguit, *igne minaci* — *Venerat, in formam Christum quærentibus albam*. Communis nostrorum codicum scriptura innotuit: *Venerat custodibus in formam igne minacem, venerat Christum quærentibus in formam albam*.

334. Meus, *retinens*.

stris miracula plerima terris, pro quo alii habent *Smevit*. Carmen Sedulii magis facit pro *perferentes*.

355 Deserta statione fugax, testisque timoris A
 Vera refert gratis; postquam data munera, fallit
 Discipulumque globum placidi sub tempore
 {summi
 Clam sibi nocturna Christum abstraxisse rapina
 Compositus simulator ait. Fare, improbe cus-
 [tos,
 340 Responde, scelerata cohors, si Christus, ut
 [audes
 Dicere, concluso furtim productus ab antro,
 Sopitos latuit, cujus jacet intus amictus,
 349 Cujus ad exuvias sedet Angelus? anne
 [beati
 Corporis ablator velocius esse putavit
 345 Solvere contactum, quam devecrare ligatum?
 Cum mora sit furtis contraria, cautius ergo B

Cum Domino potuere magis sua lintea tolli.
 Mentita est vox vana sibi; tamen ista figuram
 Res habet egregiam: Judæis constat ademi-
 [ptum,
 350 Quem nos devoto portamus pectore Christum.
 Plange sacerdotes perituros, plange ministros,
 Et populum, Judæa, tuum pro talibus ausis.
 Non tuba, non Unctus, non jam tua victima
 [grata est.
 350 Quenam bella tibi clanget tuba, rege per-
 [empto?
 355 Quis tuus Unctus erit, quæ verum amiseris
 [Unctum?
 Victima quæ dabitur, cum victima pastor ha-
 [betur?
 Discedat synagoga, suo fuscata colore,
 Ecclesiam Christus pulchro sibi junxit amore,

OPUS PASCHALE.

renuntiant; postquam fidem pretio vendiderunt, in fallaciam permutantur ignavam, moxque Christi discipulos nocturnæ quietis insidiis aucupatos eum diripuisse confingunt. Dic, nefande custos, et improbe, fare, scelerata legio, quid mediteris astruere, quæ studio pecuniæ conquirendæ foveam cui casus non vides^a et pericli, quantum supplicii merearis ignoras, cum mavis negligens videri, quam verax. Consiat enim, te fuisse pervigilem, sollicitum, perspicacem, numquam lumina somno flexisse, nisi labori vicibus perfovendo, proximus rite collega succederet, ita locum excubiis commūnisse, ut nullis adiri posse fraudibus appareret. Nam si Christus, ut audes falsa voce componere, nocturnis operis, tempore quieto suorum manibus raptus est e sepulcro, cujus ibi lintea, cujus adjacent velamenta, circa cujus re-

sidet Angelica virtus ad exuvias? an boatum corpus ille, qui rapuit, prius exiit, et nudavit, celerius arbitratus detectum posse subduci, quam ligatum, sicut manebat, auferri? *Mentita est iniquitas sibi* (Ps. xxvi, 12). Habet tamen ista res gratiam figurati sensus egregiam. Judæis etenim Christum spiritaliter constat ablatum, quem nos tota mentis, et pectoris devotione portamus. Plange, Judæa, tuos itaque sacerdotes, plange ministros, et populum, quæ pro tantis deserta flagitiis, non jam tuba gaudebis, non Uncto firmaberis, non sacrificiis perfrueris. Cujus spæ namque virtutis tibi tuba perflabitur, cum regem videas interemptum? Quis Unctus jam ultra dabitur, cum ipsius Uncti amiseris principatum? Quæ victima ferietur, cum victima fuerit pastor ipse maculatus? Discedat synagoga, proprio jam colore fus-

SCHOLIA.

355. Rom., Urb., *fuga*; melius alii, *fugax*. Ott. 2., *testisque*; lege, *testisque*.

356. Multi edidi *gratis*; sed post data. Parrh., Ald. cum nostris omnibus mss., et aliis aliorum, *gratis*; postquam data munera, fallit.

343. In Ott. 1., ex *exuvias* correctum *excubias*. In Reg. 2., *exuvias*, sed glossa *vigilias* indicat *excubias*. Reg. 1., cum plerisque, *exuvias*, ad marg. pro d. s. *excubias*, quod a pr. m. fuisse videtur in contextu: nam glossa *vigilias* hoc arguit. Urb. mendose, ad *eximias*.

346. Multi interpungunt *devecrare ligatum*? — Cum mora sit furtis contraria, cautius ergo: nonnulli post contraria ponunt interrogationis notam, ut ad præcedentia referatur. Validissimo argumento Sedulius mendacium custodum refellit, et, ut ait Maldonatus, ad cap. xxviii Matth., *subtiliter*, D *et eleganter coarguit*.

348. Rom. *Mentita vox*: rectius ceteri *Mentita est vox*. In Reg. 1 fuit, *sibi*, correctum per *tibi*, rursus ad marginem d. s. *sibi*, quod probum est. Ibidem pro *vana* aliud prius fuit. *Magis* videtur abundare; ac sæpe quidem abundat eleganti hellenismo. Cum mora sit, inquit Sedulius, furtis contraria, cautius fuisset, lintea cum Domino tollere, quam in solvendis eis immorari.

350. Reg. 1 in contextu, Ang., Alb., Vatt. 1, 2, schedæ Poelm., et quædam editiones, *corpore*:

^a Sic omnes editi: quo sensu, non video.

Reg. 1, pro d. s. cum plerisque, et optimis mss., et editis, *pectore*, suffragante prosa.

351. Ald. *Judæam miseram fore, quæ Christum occiderit*. Meus, *Apostrophat ad gentem Judæam, quod amiserit dignitatem suam suorum superbia*.

352. *Pro talibus ausis*, ex Virgilio II Æn. 355.

353. Urb., Rom., *vel jam*: alii non *jam*. G. Fabricius comm. pag. 142, *unctus* in quarta declinatione pro unctione sumit. Melius Cellarius pro rege, et summo sacerdote: quod ex vers. 355 clare patet.

354. Ab hoc versu rursus incipit codex Reg. 3.

355. Reg. 5, Ald., Westhemerus ad marg., *occideris*: reliqui, *amiseris*.

358. Editi vulgo *pulchro Christus*: mss. omnes nostri cum Alm., Arntz., Parrh., Ald., *Christus pulchro*. Reg. 2, Urb., schedæ Poelm., Parrh., *vinxit*: plerique, *junxit*: nonnulli dubie *junxit*, vel *vinxit*; simili enim modo hæc duo verba in mss. exarantur, præcipue ubi apices litteræ *i* non affiguntur. In *Ecclesiam* secunda corripitur ex more aliorum poetarum christianorum, qui clarius in versu pentametro dactylum ex tribus primis syllabis efficiunt, ut Rabanus carm. 100, *Hoc altare tenens ecclesiam dedicat*. In quibusdam versibus in honorem SS. Jacobi, Matthæi, Simonis, Thomæ, quos descriptos habeo ex veteri codice Vatican. Reginae Suec. n. 500, *Pastores ovibus, ecclesiisque patres*.

- Hæc est conspicuo radians in honore Mariæ : A
 360 Quæ cum clarifico semper sit nomine mater,
 Semper virgo manet ; hujus se visibus astans
 Luce palam Dominus prius obtulit, ut bona
 [mater,
 351 Grandia divulgans miracula, quæ fuit
 [olim
 Advenientis iter, hæc sit redeuntis et index.
 365 Mox aliis conviva potens in fragmine panis
 Agnitus enituit, qui verus panis apertis
- Semper adest oculis, fidei quos gratia claros
 Efficit, ut Dominum viventem cernere possint.
 Sæpe dehinc proprios diversi temporis horis
 370 352 Discipulos manifestus adit, vescentibus
 [illis,
 Extemplo nunc ora ferens, nunc piscis obusti,
 Atque favi mandens epulas, quo rite doceret,
 Corporeas res esse dapes, seseque videri
 In membris, quibus ante fuit. Formidine rur-
 [sus

OPUS PASCHALE.

cata, Christus sibi pulchram niveo decore sociavit
 Ecclesiam. Hæc honorem Mariæ præstat ad gloriam,
 quæ cum claritate conspicua semper mater esse cernatur,
 semper tamen virgo conspicitur. Illic sese Dominus
 illico post triumphum resurrectionis ostendit,
 ut pia genitrix, et benigna talis miraculi testimonium
 vulgatura, quæ fuit nascentis janna, dum venisset
 in mundum, hæc esset ejus et nuntia, deserentis
 inferna.

Mox deinde convivio cum quibusdam, velut præteriens
 viator, interfuit, atque in fractione panis

eorum se sensibus, et oculis publicavit, quia quod
 verus ipse sit panis, luminibus innotescit, quos fides
 interior inserens, ac detegens, ad agnitionem Domini
 gratiæ claritate perducit; frequenter etiam diversis
 temporibus, et momentis manifestum sese discipulis
 demonstravit. Nunc vescentibus inopinus apparens,
 nunc adusti piscis et favi cibos accipiens, quatenus
 edoceret evidentius, res esse corporis dapes, quas
 edendo videntibus approbavit, illa se membra nunc
 gerere, quæ nuper gesserat ante mortem.

Rursus idem, cum metuentes apostoli plebis,

SCHOLIA.

359. Meus, *perspicuo* pro *conspicuo*.

361. Arntz., *cujus* pro *hujus*. Cant. *manet* : *Mariæ se quippe resurgens*, quod ineptum non est, et verbis *proæ post triumphum resurrectionis accommodatum*.

362. Arntz., *pius obtulit* : fortasse librarius prius mutavit in *pius*, nec dicitur Jesus se Virgini Matri prius obtulisse : ait enim Marcus, xvi, 9 ; *Surgens autem mane prima Sabbati apparuit primo Mariæ Magdalene*. Verum dubium non est, quin Sedulus in hac fuerit sententia, quod Dominus primum B. Virgini apparuerit, ut ex toto contextu evincitur. Engelbertus, qui obiit 1331, de Grat. et Virt. Deiparæ, p. 2, c. 2, apud Pezium t. I Anecd. *Et hoc Sedulus etiam in suo paschali opere scribit, quod Matri ante omnes primo apparuit, sicut dignum erat*. Quod Deipara ad sepulcrum simul cum aliis feminis venerit, opinio fertur esse Gregorii Nazianzeni, Gregorii Nysseni, Theophylacti, Nicephori, et aliorum. Multo vero magis recepta traditio est, Christum matri suæ sanctissimæ primæ omnium apparuisse. In cod. Vat. Rec. chartac. 349 Miscellaneorum reperitur opusculum *de tribus Apparitionibus D. N. Jesu Christi, quæ in Evangelio non habentur*. Prima fuit Mariæ Matri suæ sanctissimæ. Secunda Jacobo Alphei. Tertia Josepho, qui Dominum sepelivit. Auctor probat, primo ante omnes Dominum matri suæ apparuisse ex Ambrosio l. iii de Virg., ex August. no serm. in Sabbato post pascha, et ex Rationali Divinor. officior. : *Et sic, inquit, Romana sentire videtur Ecclesia, quæ prima die resurrectionis, scilicet in Pascha apud Sanctum Mariam Majorem celebrat stationem*. Hæc communis opinio est catholicorum scriptorum, ut probat Suarius in iii part. disp. 49, sect. 2, qui tamen merito negat, Deiparam cum aliis mulieribus ivisse ad sepulcrum.

364. In Litanis Lauretanis Deipara prædicatur *regina apostolorum* : ac revera prima omnium Christum annuntiavit. Regum beatissimæ Virginis supra Apostolos ad vivum exprimitur in veteri vitro cujus delineatam imaginem mecum perhumane communicavit eminentissimus D. cardinalis Borgia, ut solet ille omnium litteratorum studia cupidissime promovere. Exstat vitrum in museo ejusdem Borgiano Velitris : neque aliud antiquum vitrum reperiri scio, in quo sanctissima Virgo clare expressa

conspiciatur. A dextro ejus latere est S. Petrus, a sinistro S. Paulus, ut apostolorum reginam eam esse intelligamus. De hoc eodem regio titulo Deiparæ doctissima est homilia Alexandri Borgia, archiepiscopi Firmani, inter ejus opera, et in libello anno 1792 Neapoli excuso : *Del Regno di Maria Omelia di Monsignor Alessandro Borgia*, etc. De veteri frequentissimo pingendi simul Petrum et Paulum testis locupletissimus est Augustinus, qui hæreticos, sive gentiles, qui librum Christi de Magia ad Petrum et Paulum confluerant, sic refellit de consens. evang. l. 1, c. 10 : *Occurrit eis Petrus, et Paulus ; credo, quod pluribus locis simul eos cum illo (Christo) pictos viderunt. . . Sic omnino errare meruerunt, qui Christum et apostolos ejus, non in sanctis codicibus, sed in pictis parietibus quæsierunt. Nec mirum, si a pingentibus fingentes decepti sunt, etc.*

365. Meus, *Cognitus est a duobus discipulis*. Ald., *Christum discipulis agnitus in fractione panis*. Schedæ Poelm., Parrh. *callemque potens* : reliqui, *conviva potens*, in meo cod. error est, *convivia potens*.

366. Reg. 2, Alb., Vatic. 1, Reg. 5, Ald., *quia* : sic fuit in Reg. 1, sed emendatum est per *qui*, quæ communis, et verior est scriptura.

369. Meus, *Alti apparuit*. Ald., *Sæpe Christum apparuisse discipulis*. Ante hunc versum nonnulli ponunt versum 576, *Cum soribus clausis*, ut testatur Cellarius. Nostri omnes vulgatum ordinem servant. Pro *propriis frustra* Bibl. Lugd. *proprios*. Alibi etiam Sedulus adhibet *proprios* pro *suus*, et l. iii, vers. 158 seq., dicit *discipulos proprios*. Rom., Meus, *diversi* : retine *diversi*. Reg. 5, Ald., *hora pro horis*.

371. Ott. 2, *Exemplo* : corrige *Extemplo*. Reg. 1, a m. pr., Reg. 2, 4, Urb., Ott. 1, 2, Vatt. 1, 2, Ald. *abusti*. Reg. 1, rec. m., Ang., Meus, Alb., Reg. 5, plerique editi, *obusti*. In Rom. ex *abusti* videtur factum *ambusti* : sed id lex metri respuit. Arntzen. a sec. m., Parrh., schedæ Poelm. *adusti*. Magis in usu est *adustus*, et *obustus*, quam *abustus* : sed delendi hoc etiam potest ab *aburo* : quo verbo ex probatorum codicum fide utitur Prudentius Hamart. vers. 785, ubi alii legunt *amburitur*, alii *oburitur*, alii *exuritur*. In prosa etiam Sedulii editiones variant : nam in aliis est *adusti*, in aliis *abusti*.

375 Plebis apostaticæ, Dominum quæ cæca ne- A
 [gasset,
 Cum foribus clausis resideret turba fidelis,
 Pace salutantis sese intulit, atque foratas
 353 Expediens palmas, nudat latus : ast ibi
 [Thomas,
 Cui Didymus cognomen erat, cum fratribus una
 380 Non fuerat, dubiamque fidem sub corde gerebat.
 Donec rursus, eo pariter residente, veniret,
 Qui numquam subtractus erat. Tunc limine
 [clauso

OPUS PASCHALE.

quæ Dominum sæpe negaverat, violentam ^a susti-
 nere sævitiam, clausis domus januis permanerent
 obstruis, astans foribus improvisus, pacem cunctis
 dedit salutatione sermonis, ut afflictis lætitiã tri-
 buens repentinã, quod propheticã voce signave- B
 rat, approbaret, quia *cor contritum et humiliatum*
Dominus non relinquet. Moxque manus aperuit per-
 foratas, plagam lateri nudavit infixam, ne phan-
 tasma crederent, si vulnere indicia non viderent.
 Quoniam vero Thomas æque venerandus apostolus,
 quem Didymum vocabulo nuncupant, ibi non aderat,
 et talia sociis referentibus non credebat : ecce Do-
 minus, eodem postmodum residente cum fratribus,

Constitit in medio, non dedignatus apertum
 Discipulo monstrare latus, tactuque probari
 385 Vulneris, et mentem patienter ferre labantis.
 Agnitus hinc potius, quod sit dubitantis ami-
 [cus.
 Quisquis enim artifices cæca sub imagine frau-
 [des
 354 Instruit, et vanas cupit exercere figuras,
 Non vult agnosci, non vult, sua facta requiri,
 590 Ut lateant sub nube doli, nebulaque recludens
 Omnia, sollicitos odit simulator amicos.

SCHOLIA.

375. In Reg. 1, et Ott. 1, pro *apostaticæ* prius fuit C
apostolicæ, quod videtur etiam esse in meo codice.
 Sed vera lectio est *apostaticæ*, ut ex sequentibus li-
 quet. Parrh. schedæ Poelm. non male *negasset* pro
negasset. Ex prosa vero sæpe *negaverat* colligitur,
 verum esse scripturam, *negasset*.

377. Mss. omnes nostri, Ang. Alb., Parrh., Ald.,
 et alii editi, *Pace salutantis sese intulit*, quod Grune-
 rus, et Arntzenius amplectuntur. Ms. Lips., et a
 sec. m. non recenti Alm. *salutatis*, quod tenui Cellari-
 us. Arntz., *Pace salutaris*, a sec. m. *Pax salutaris*
 contra metrum. Arntzen., Cant. *obtulit* pro *intulit*,
 satis commode. Arntzenio non displicebat, neque
 mihi displicet *Pace salutantis sese obtulit*. In nonnullis
 editis ordo ita invertitur, ut prius ponatur v. *Pace*,
 tum v. *Cum foribus*.

378. Reg. 1, 5, 5, Vatt. 1, 2, Urb., Ang., Alb.,
 Rom., Ald., Ott. 1 ex correctione, *Expediens*, quod
 interpretatur Nebrissensis *expeditas ostendens*. Alii
 mss. cum Parrh., et plerisque editis, *Expandens*, quod D
 pro glossa videtur esse in Reg. 1, et in Ott. 1 dele-
 tum est. Arntz., *atque ibi* : plerique mss. et editi,
ast ibi : nonnulli vulgati, *ast ubi*.

380. Reg. 5, Ald., *dubioque*, scilicet corde : alii,
dubiamque.

382. Arntz. a sec. m., *erit* : bene est *erat* pro
fuerat : nam imperfectum pro plusquam perfecto ali-
 quando adhibetur. Hic vers., et seqq. usque ad v.
Facta redemptoris fere in fine libri desunt in meo co-
 dice, avulso uno folio.

384. Reg. 5, Ald., *Discipulis* ; minus bene.

385. Rom., *patientem* ; lege, *patienter*. Ott. 2,
 Lips., Alm., Arntz. a pr. m., quædam editiones cum
 Reg. 1, 3, Ott. 1, Ang., Alb., *labantis*, quod videtur

inmotis se denuo foribus præsentat, qui numquam
 spiritaliter ab ipsis abscesserat, coramque cunctis
 visus in medio, non dedignatur morem gerere tre-
 pidanti discipulo : palmisque rursus, et latere de-
 monstratis, tactu vulnere patitur se probari, ma-
 gis hinc agnitus, quod ipse sit Christus, qui dubi-
 tantis animam placida fovit lenitate susceptam. Quis-
 quis enim dolos artificis cæca sub imagine fraudis
 exercet, vanasque nebulas, et figuras ad decipiendas
 instruit mentes incautas, non vult, sua facta cognos-
 ci, quod lateat sub nubis velamento fallacis, oculo-
 que compositis miseros simulacris illudens, odit
 sollicitos, si deprehendi cœperit, et amicos ^b. Do-

etiam scriptum fuisse in Reg. 2. Correctio in Reg.
 5 et Ott. 1 est, *labantis*. Lex pedia exigit, *labantis* ;
 sed apud alios etiam poetas christianos interdum in
 mss., *labans* in *labens* commutatur. Hoc loco senten-
 tiæ magis congruit *labantis*. Vet. 1, 2, Mon., *labantem*,
 Colon. edit., errore nuper exposito, *labentem*.

386. Rom., *fit* ; retine, *sit*.

387. Ordo horum versuum præpostere in Bibl.
 Lugd. invertitur. Urb., Rom. *Quisquis artificis* : desi-
 deratur enim. Ott. 1. Reg. 3, Alb. *Quisquis enim arti-*
fificis, sed in Ott. emendatum per *artifices* quod re-
 cium est adjective, scilicet *artifices fraudes*. Corrigendæ
 ergo sunt editiones Vet. 1, 2, in quibus legitur
fraudis ; neque audiendus Wopkensus, qui malebat
artifici cæcas sub imagine fraudes, refragantibus
 libris antiquis, et prosa. Retineri poterit *artificis*
fraudis, si accusativus verbi *instruit* sit *figuras*.

388. Rom. *Instituit* et : resistit metrum, et aptius
 verbum est, *Instruit*.

389. Cant. *cognosci*, quod idem verbum exstat in
 prosa, et placebat Grunero : cæteri omnes constanter,
agnosci.

390. Rom., Urb. *redundens* : idem fuit mendum
 in aliis mss., in quibus correctum apparet *recludens*.
 Cellarius suspicatur *recondens* : facilius ex errore *re-*
dundens conjici posset *refundens* : sed *recludo* non so-
 lum significat aperio, sed etiam contrarium *recondo*,
 claudio : et in Arntz. glossa est *recludens* — *claudens*.
 Plura esse hujusmodi verba præpositione *re* com-
 posita quæ duabus contrariis significationibus gaudent,
 exploratum est.

391. In Ott. 1, ex *simulatus* correctum est *simula-*
tor : quæ genuina est lectio, quamvis altera non esset
 contemnenda.

mihi suspecta, inquit Gallandius. Quidni ? Atqui cla-
 ra, et certa est correctio ex carmine *sollicitos odit*
simulator amicos. Prosa addit *et*, scilicet odit etiam
 amicos sollicitos. Paulo post mendum erat in vet.
 cod. *dubitandi pro dubitanti, et abigenti pro ambigenti*.
 Medicas manus Juretus adhibuit.

^a Gallandius cum aliis editis *violentiam*. Bibliotheca
 Patrum Parisien-sis 1589, *violentam*, quod sensus
 exposcit. Malim etiam *clausi*, non *clausis*, quod
 postremum tamen omnes vulgati præferunt. Postea
 laudatur sententia ex psalm. L, vers. 19.

^b In omnibus editis scriptum est *et amictos*. Vox

Gnarus item Dominus, Petro piscante per A
 [æquor
 Cum sociis, captum esse nihil, dimittere lina
 In dextris hortatur aquas, mox gurgite clauso
 395 Pendula fluctivagam traxerunt retia prædam,
 355 Per typicam noscenda viam : nam retia
 [dignis
 Lucida sunt præcepta Dei, quibus omnis in
 [illa
 Dextra parte manens concluditur, ac simul
 [ulnis
 Fertur apostolicis Domini ad vestigia Christi.
 400 Nec piscis, prunæque vacant, et panis, in uno

Discipulis inventa loco; quisnam ambigat;
 [unam
 Hic rebus constare fidem, quippe est aqua
 [piscis,
 Christus adest panis, sanctusque Spiritus ignis.
 Hinc etenim abluimur, hoc pascimur, inde sa-
 [cramur.
 405 Tunc epulis præceptor eos invitat edendis,
 356 Alloquii de mora piis, mensamque pe-
 [tentes
 Unanimes nota Domini bonitate fruuntur,
 Et Christum sensere suum, modicoque paratu
 Postquam victa fames, et surrexere relictis

OPUS PASCHALE.

minus autem verax in omnibus Christus etiam cre-
 dere dubitanti mitissimus, non irascitur ambigenti,
 sed ut digitos quoque mergat in vulnera, facilitate
 concedit, sciens, hujus probationis exemplum non
 ad Thomæ tantum, qui fuerat tam beatus, sed ad fidem
 deinceps pertinere multorum.

Post paucos item Dominus dies Petro piscanti cum
 sociis ad marinum sese littus ostendit, totæque noctis
 labore perpili a nullam cerneas fessos habuisse
 capturam, dextrum retia dimitti jubet in pelagus
 confestimque clauso gurgitis sale piscosæ congrega-
 tionis immersa, crepitantes sinus eduxere cum
 præda, quam ante Domini gaudentes projicere vestigia.
 Tale genus ergo miraculi non vulgari facto
 sentiri, sed typica debet intelligentia ponderari. Retia
 siquidem credamus præcepta dilucida nimis, at-

que perspicua, quibus omnes dextra sectantes, et
 sæculi fluctibus cruentis clauduntur vestigiis inclina-
 ti. Nam et piscis supra prunas appositus, eodemque
 panis in loco simul ab ipsis inventus, Catholica
 religione cernitur non carere. Nam piscis aqua videtur
 intelligi, qua nos abluere certum est, ac renasci,
 panis Christum significat salvatorem, cujus eodem
 corpore vescimur ad salutem. Ignis Spiritus sancti
 gerit imaginem, quo devoti consecramur ad fidem.
 In eadem namque specie demonstratus effulsit, cum
 beatos apostolos, sicut liber eorum Actuum protesta-
 tur, elara sui divinitate perfudit. Tunc ad epulas
 eos sumendas invitat placida solemnium præceptione
 verborum, qui mensæ Domini voce unanimes congregati,
 cibos sanctæ benedictionis accipiant, et Christum
 plena fidei veritate cognoscunt.

SCHOLIA.

392. Ald. *Christum piscanti Petro in dextram retia C*
jacere jussisse.

395. In Reg. 1, ex *dimittere* correctum est *demit-
 tere*. Ut alibi, sic hic etiam mss. variant: plerique *dimit-
 tere*. Parum id refert. Wopkensis magis placet
demittere.

395. Alb. *traxere* contra metrum. *Fluctivagam*,
 vox Statii.

396. Parrh., schedæ Poelm., *quia*; alii, *nam*. Reg. 5,
 et Ald. *non*, quod videtur fuisse in Reg. 2 et Ott. 1,
 sed contrarius est sensus. In Urb. versus præcedens
 conjungitur eum hoc *traxerunt retia dignis*: reliqua
 desiderantur.

397. Ott. 1, *in illo*; correctum *in illa*. Psalm. xviii,
 vers. 9: *Præceptum Domini lucidum*.

398. Rom., Ald. contra metrum *dextera parte*.

399. Parr., schedæ Poelm. *apostolicis alma ad
 vestigia*.

400. Poelm., *Cum discipulis manducat*. — Reg. 5,
 Ald. *Nec pisces*: sic videtur etiam in Vat. 2, ceteri
Nec piscis, quod ex Evangelio petum est.

401. Arnzenius cum nonnullis vulgatis prætulit
ambiget: nostri omnes mss., etiam Ang., Alb. cum
 Alm., Arntz., Parrh. *ambigat*: ita correxit Aldus,
 qui in contextu edidisset, *ambiat*.

403. Editi *sanctus quoque Spiritus*: plerique nostri
 mss., Reg. 1, 3, Vatic. 1, Ottob. 1, Urb., *sanctusque
 Spiritus*, quod Rom., Alb., et Ott. 2 in compendio
 litterarum innuere videntur. Vat. 2 *panis, et sanctus-*

^a In voce *perpili*, quæ est scriptura vetus, mendam Juretus suspicatur; ac conjicit *pervigili*, aut *perpeti*. Gallandius in notis corrupte editis Jureti invenit *perpi*, et putabat, id fortasse positum pro *perpiti*. Sed in bibliotheca Patrum Parisiensi 1589, cla-

que Spiritus, ubi abundat *que*, vel potius *et*: nam a Seduli manu est *panis, sanctusque Spiritus*, producto *que* ob *sp* dictionis sequentia, ut a Sedulio, et aliis fieri solet. Vat. 2, et Reg. 5, qui cum Aldo facere solent, et recentes codices sunt, exhibent *sanctus quoque Spiritus*. Sic Ang. in nexu litterarum.

404. Ott. 1, *Hinc etiam abluimur*. Parrh., schedæ Poelm., Vat. 2, Reg. 5, Ald., *hinc pascimur*: alii, *hoc pascimur*.

405. Nonnulli editi transponunt, *Tunc præceptor eos epulis*: Arnzenius hoc tribuit quoque Parrhasio; sed Parrhasius receptam lectionem servat. Ms. Arntz. *salvator pro præceptor* fortasse ex glossa.

406. Reg. 1, *Alloquis*: lege *Alloquii*.

407. Grunerus, et Arnzenius cum. ms. Arntz., et multis editis *pietate*: nostri omnes mss. cum Parrh., Ald., et aliis *bonitate*, quod deserendum non est. In Ott. 1, scriptum erat, *notaque Dei bonitate*, correctum, *nota Domini bonitate*.

409. Ott. 2, corrupte *aucta* pro *victa*. Urb. *Postquam victa fames est, surrexere*. Rom. contra metrum, *Postquam victa fames surrexere*. Alm., Ottob. 2, Ang. *esurrexere*, Reg. 5, *adsurrexere*, Alb. *esurrexere pro et surrexere*. In Ott. 1, fuit *esurrexere*: communis lectio, et *surrexere*. Imitatio Virgilii i *Æn.* 384: *Postquam exempta fames epulis, mensæque remota*. Lucanus, et Val. Flaccus pariter usurparunt *vincere famem*.

re est *perpeti*. Gallandio magis placebat *labore perpero*, hoc est, fallaci, irrito. Ampliandum censeo. *Infra sæculi fluctibus*, etc., corruptum videtur. Mox forte *catholica ratione*.

410 Rite toris, an corde Petrus se diligit alto, A
 Explorat Dominus : Petrus annuit : ergo ni-
 [tentes
 Pastor amans augere greges, operario in omni
 Parte bono commendat oves, commendat et
 [agnos.
 Hoc terno sermone monens, ut terna negantis
 415 **357** [Culpa recens parili numero purgata ma-
 [neret.
 Inde sequenda docons, Pacem omnes, inquit,
 [habete,

Pacem ferte meam, pacem portate quietam,
 Pacem per populos monitis dispergite sanctis,
 Et mundum vacuate malis : gentesque vocari
 420 Finibus e cunctis, latus qua tenditur orbis,
 Jussis mando meis, omnesque in fonte lavari.
 Hæc ubi dicta pio Dominus sermone potegit,
 Bethaniæ mox arva petit : coramque beatis
 Qui tantum meruere viris spectare triumphum,
 425 Æthereas evectus abit sublimis in auras.
358 Ad dextram sedet ipse Patris totumque
 [gubernat

OPUS PASCHALE.

Cum vero modicis insurrexissent dapibus compe-
 tenter impleti, Petrum Dominus, an eum diligit
 elementer interrogat. Cui protinus annuente, cupiens greges, ut pastor bonus, augere, tamquam si-
 delissimo nimis operario, vel probato suas oves, agnosque commendat. Et hæc tertio repetit, ac re-
 volvit, ut recentiori culpæ trina negatio pari dilectionis purgaretur ex numero. Quod autem Petro a
 specialiter alendi greges tribuit dignitatem, cum probetur omnes æque diligere, non aliorum pertinet ad detrimentum, sed rationi videtur esse conjunctum ; hoc animal namque mitissimum pro simplicitate naturæ, justis comparatum, quos, cum venerit in majestate sua rex omnium, taliter a dextris
 astantes, sicut ipse docuit, alloquitur : *Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi, etc.* Ingressuros igitur justos in

regnum consequenter illi commendat, cui claves se daturum ejusdem regni promiserat.

Inde monitis eos beatis erudiens, et pacificæ roborans traditione doctrinæ, per omnes imperans terras religiose fidei præcepta dispergere, sacrique baptismatis unicam trinitatem cunctis gentibus prorogare, sic inquit, ac decernens : *Data est mihi omnis potestas in cælo, et in terra. Euntes nunc, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, docentes eos observare omnia, quæcumque mandavi vobis, etc.*

Cumque Divinitas b omnia mandasset impleri, mox in Bethaniam hisdem pariter eductis egressus, coram beatis protinus viris, qui tanti visionem triumphi meruere sortiri, per oras evectus æthereas, arcem sideris dominationis ascendit, et ad dextram patriæ residet majestatis, totumque proprio regit,

SCHOLIA.

410. Ald. *choris* : emendo *toris*. Reg. 5, inverso C ordine, ac contra metrum, *corde se Petrus*.

411. *Nitentes*, pingnes, bene habitos : quo sensu *nitere* usurpant Virgilius, Horatius, Phædrus, uterque Plinius.

412. Reg. 2, *operario omni*, sed forte fuit *operari in omni*, aut *operarier omni* : in Ott. 1, etiam videtur fuisse *operari*. Vera lectio est, *operario in omni*.

415. Ottob. 1, *bono*, correctum *bona*. Inepta sane est correctio.

414. Valt. 1, 2, Reg. 3, 5, Rom., Ottob. 2, Ang., Alb., Parrh., Ald., et alii *Hæc* pro *Hoc*. Ed. Lips. trino, et trina pro terno, et terna. Urb. corrupte *Æterno* pro *Hæc terno*, aut *Hoc terno*. Vat. 1, Ott. 2, *movens*, quod erat etiam in Ott. 1, sed in hoc rite correctum est pro *moveus*. Vat. 2, mendose *terga* pro *terna*, vel *trina*.

416. Ald., *Quid præceperit Christus apostolis, cum ultimo eis apparuit*. Poelm. *Pacem servandam commendat*. Vat. 2, Reg. 3, 5, inverso ordine contra metrum, *Pacem, inquit, omnes habete*.

417. Reg. 3 prius inserit, *Pacem per populos, tum, Pacem ferte*.

418. Ott. 1 cum cæteris, *sanctis*, pro d. s. *sacris*, nisi malis id pro glossa accipere.

419. Ald., Fabr., et quidam alii editi, *vocate*. Sensus exigit *vocari*, ut mox occurrit *lavari*.

420. Vat. 1, et cunctis : sic fuit in Ott. 1, sed probe correctum est, *e cunctis*.

421. Virgilius eclog. 3, vers. 97, *Omnes in fonte lavabo*.

422. Ald., *Christum coram omnibus ascendisse in cælum*. Rom. male trajicit hos versus, primum *Bethaniæ*, tum *Hæc ubi*.

425. In Reg. 1 fuit, *Ætherius evectus*, rite correctum *Ætherias evectus* : alii scribunt *Æthereas*. Fabr., et nonnulli alii editi, *subvectus* : plerique melius, *evectus*. Vet. 1, Mon., *sublimus*, quod antiquorum genium magis sapere ait Arntzenius. Sic Accius, Sallustius, Lucretius locuti. Nostri mss. tuerentur *sublimis*. Reg. 1, et 2. pro d. s. *in oras*, quod videtur fuisse in Ottob. 1, in quo nunc apparet scriptura communis *in auras*. Prosa, *per oras*.

426. Reg. 2. 3, Vatican. 2, Rom., ed. Lips., *Et dextra sedet ipse Patris*, quod in Reg. 1 videtur fuisse, in quo nunc est, *Et dextram sedet ipse Patris*, sine opportuna syntaxi. Ott. 1, *Et dextra sedet*, recte correctum, *sedet*. Huc respicit mendum in Urb., *Et dextra sed ipse*. Ang., Vat. Ott. 2, Reg. 3, Ald., plures editi, *Ad dextram sedet*. Vet. 1, 2, Mon., Bas., Col., *In dextra sedet*. Schedæ Poelm., Torn. 1, 2, 5, alix editiones, *Et dextram subit*. Editio Poelm. ad marg., *Ad dextram subit*. Alb. sine sensu et metro, *Et dexteram sedet*. Probabilis scriptura, *Et dextra sedet*, clarior cum prosa, *Ad dextram sedet*. Vat. 2, Reg. 3, Ald., schedæ Poelm., *mundumque gubernat* : meliores nostri libri cum Alm., ms. Heinsii, et prosa, *totumque*, h. e., omnia, ut in Sedulio jam notatum. In prosa alii, *totumque orbem*.

a Male vetus codex *Petrus*.

b Suspiciatur Gallandus in veteri codice scriptum fuisse pro compendium *dns*, hoc est, *Dominus*, non *divinitas* nam postea occurrit *egressus*. Retineri tamen potest *divinitas* quæ vox posita pro *Deus* ad-

mittit *egressus* per mutationem generis, quam sæpe in istiusmodi scriptoribus animadverti. Nonnulli habent *divinitatis*. Jaretus observat, in vet. cod. exaratum esse *per horas*, non *per oras*. Frequens est hæc scribendi ratio in mss. codicibus.

- Jure suo, qui cuncta tenens excelsa, vel ima, **A**
Tartara post cælum penetrat, post tartara
[cælum.
Illi autem lætis cernentes vultibus, altas
430 Ire super nubes Dominum, tractusque cornuscos
Vestigiis calcare suis, veneranter adorant,
359 Sidereasque vias alacri sub corde reportant,
- Quas cunctos doceant : testes nam jure fideles
Divinae virtutis erant, qui plura videntes,
435 Innumerabilium scripserunt pauca bonorum.
Nam si cuncta sacris voluissent tradere chartis
Facta redemptoris, nec totus cingere mundus
360 Sufficeret densos per tanta volumina li-
[bros.

OPUS PASCHALE.

et gubernat arbitrio. Qui cuncta jugiter excelsa possidens, ac profunda post cælum descendit ad tartarum, post tartarum remeavit in cælum. Ob hoc igitur voluit hisdem præsentibus ad astra migrare (quantum parvitas meæ dignatur sensibus aperire), ut iter eisdem, qua sequerentur, ostenderet, quibus **B** ante passionem sibi dicentibus : *Domine, nescimus quo vadis, quomodo possumus via nosse?* respondit evidenter, et dixit : *Ego sum via, et veritas, et vita. Via, quoniam per eum Patris pervenitur ad gratiam. Veritas, quia credentibus tribuet, quæ promittit. Vita, quoniam et morti non subjacent, quos adoptat. Lætis vultibus intuentes ergo discipuli Dominum supra*

nubes excelsum, corruscos siderum tractus propriis devicto mundo, calcare vestigiis, venerantur supplices et adorant, redituque gratissimo familiæ ejus, gressibus ærei tramitis plagas, quas oculis viderunt, revolvunt cordibus, et reportant cuncti generis viris, ut gentes credant. Testes namque fideles, et magni divinæ probantur esse virtutis, qui facta Domini Jesu Christi videntes, innumerabilium scripserunt pauca gestorum. Nam si religiosi omnia potuissent chartis annecti nostri miracula Salvatoris, nec ipse forsitan mundus, sicut Joannes Evangelista testatur, qui scriberentur, volumina, caperet universa librorum.

SCHOLIA.

427. Vat. 1 non male, *tenet*, producta ultima ratione cæsurae. Cant., Ald., et nonnullæ aliæ editiones, *excelsaque, et ima* : retine, *excelsa, vel ima* ; nam *vel pro et* interdum ponitur, præsertim a sequioris ætatis scriptoribus.

428. Schedæ Poelm., Parrh. *Conservando regit, penetrat. Vera codicum lectio longe venustior est, Tartara post cælum penetrat, post tartara cælum.* **C** Rursus Sedulius Christi ad inferos descensum profitetur : neque enim *tartara* interpretari licet sepulcrum. Vide not. ad v. 222. l. 1, et Dissertationem Liberati Fassonii, elegantis scriptoris, qua probat, Jesum Christum ante descendisse ad inferos, quam excitaretur a mortuis.

429. Reg. 5, Ald., *læti* : cæteri melius *lætis, lætis*.

431. Parrhasius edidit *Vestigis*, atque ita contracte legendum suspicatur Cellarius, ut metro consulatur. Wopkensis retinet *Vestigiis*, sed ita ut secunda corripiatur, ut alibi Sedulius contra prosodiam peccat. Mss., et pleræque editiones exhibent *Vestigiis* : qui in verbo ita scripto peccatum metri nullum erit, si duæ vocales extremæ per synæresin contrahantur, ut duæ primæ in disyllabis *deerat, deinde*. Præstantissimi nostri mss. Reg. 1, 2, Ott. 1, Ang., *veneranter*, et glossa in Reg. 1, *reverenter*, in Reg. 2, *cum reverentia, cum veneratione*. Reg. 5 et Rom., *venerantur*, sed correctum per *veneranter*. Vatt. 1, 2, Alb. in compendio litterarum magis innuunt *veneranter* quam *venerantur*. Recentissimi codices Reg. 5, Urb., Ottob. 2, *venerantur*. Ex aliorum codicibus Alm., Cant., *veneranter*, cod. ms. Barthii *venerantur*. Editiones pariter variant, sed antiquiores exhibent *venerantur*. Huic scripturæ favet prosa, et adherent recentes editores. Apud Corippum l. II, v. 35, occurrit *samulantur, adorant*. Apud Dracontium lib. I, v. 4, edidi, *Auctorem confessa suum veneranter adorant*, secutus auctoritatem Tertulliani et Sedulii hoc loco. Poterat quidem versus Dracontii in re dubia sic refingi *venerantur, adorant*. Sed adverbium *veneranter* a Dracontio et Sedulio usurpatum, mihi etiamnum videtur.

433. Aldus interpungit, *doceant testes. Nam jure fideles* : non probat.

436. Mon., *voluisse* : emenda voluissent. Pro

chartis Arntzen. *libris*, fortasse ex glossa, Parrh. *scriptis* Hæc hyperbole ex Evangelio S. Joannis similis est aliis hebraïsmis, sive judæorum locutionibus. Barthius l. xli Advers., cap. 24 : *Ego iis accedo, inquit, qui non numero librorum, sed pondere, mysteriorum eternandum orbem interpretari malunt, quam hyperbolem audire. At aiunt, talia etiam esse, quæ scripta sunt. Fateor : sed quid velat, altiora etiam residua relicta?... Sic de omnibus mysteriis Christi scribens fundamentum nobis est hujus opinionis eruditissimus theologus Prudentius Apotheosi : Milibus ex multis paucissima quæque relexam—Summatim relegendis, totus quæ non capit orbis. Nonnus paraphrastes secutus litterarum capacitatem mundi spatio immense machine metitur. Prudentii quidem locus non satis clarus est pro Barthii opinione : Sedulius certe contrarius est. Theophilactus tres diversas interpretationes in cap. ultim. Joannis sic complectitur : Ne admireris autem, quod libros, si qui de operibus Jesu scribantur, mundum dixit non capere, sed intellecta ineffabili vi Dei verbi, dictum fideliter accipe. Nam sicut nobis loqui, ita illi multo facilius est facere ea, quæ voluit. Quidam autem per hyperbolem more Scripturæ putant dictum. Mos enim Scripturæ est hyperbole uti.... Quidam autem per mundum intelligunt eos, qui mundana sapiunt : opera autem, quæ facta sunt a Jesu, divina, et mysteriis plena, tam in visibili, quam in invisibili creatura, et quæ futura sunt, et mysteriis sunt referta, mundanum hominem non posse intelligere.*

438. In Ott. 1 hic versus recenti manu exaratus erat, deleto alio. Deinde sequitur epigramma in laudem Sedulii, *Sedulius Christi*, etc., non alterum, *Sedulius Domini*, tum Elegia, *Cantemus*. In Reg. 1, *Explicit liber iv. Incipit liber Aratoris. Finitum est*. Alia manu antiqua : *Explicit*, et ad marginem, *Require in hoc volumine, Cantemus, socii, Domino, post Aratorem*. Sed Aratoris in hoc codice solum id est : *Domino sacrosancto, beatissimoque Patri, atque apostolico, et in toto orbe primo omnium sacerdoti Pape Vigilio Arator subdiaconus*. Restat unum tantum folium, in quo est nota jam in Prolegomenis num. 156 descripta. *Hoc opus Sedulii, etc.*, et epigrammata Asterii, Liberii, et Belisarii. In Reg. 2, *Explicit liber iv Paschalis carminis heroici. Incipit carmen elegiacum, quod vocatur Paracterium, i., repercutum eo*

quod repercutiatur unus versus ab altero, hoc est, initium primi fit ultimum secundi. Paractera Græce Latine repercutio dicitur. In Vat. 1, Explicit liber Sedulii. Incipit carmen ipsius: *Cantemus*, etc. Vat. 2, *Finis*. Tum nota, *Hoc opus*, etc., de qua in Prolegomenis num. 136 et seq. Illico elegia, *Cantemus* etc. Reg. 5, *Carmen finem habet, nec lauri sarta requiro, — Tu studii merces esto, Maria, mei*. Legendum *Finem carmen habet*. Succedit nota, *Tertius Ruffus Asterius quintus sequentia carmina inter scriptu Cellii Sedulii invenit, Cantemus* etc. Sequuntur hymnus *A solis ortus cardine*, et epigramma ipsius Sedulii infra referendum. Reg. 3, Ang., *Explicit liber Sedulii*; et sine alia inscriptione elegia, *Cantemus*. Urb. *Egregii Sedulii episcopi de passione, resurrectioneque, ac*

A ascensione unigeniti Filii Dei, et Domini nostri Jesu Christi liber quartus, et ultimus explicit feliciter. Incipit paractera carmen ejusdem, i., repercutorium, eo quod pars media primi versus sit finis secundi versus. In quibus, etc., ut nunc exponam. Ott., et Rom. post finem carminis paschalis sine ullo titulo, Cantemus. Meus codex Finit liber quartus, et ultimus Sedulii poetæ; incipit epigramma distichon ejusdem, quod a nostris repercutivum dicitur, a Græcis παράπτρον: Cantemus, etc. Parrhasius, Explicit Sedulii Carmen Paschale. Nihil aliud Sedulii addit, sed carmina quædam Prudentii. Ms. Heinsii, Explicit Paschale Carmen Sedulii; incipit hymnus ejusdem. Juretus in fine prosæ: Explicit prosa Sedulii.

COELII SEDULII

ELEGIA.

- 361** Cantemus, socii, Domino cantemus hono- B
[rem, 10
Dulcis amor Christi personet ore pio.
Primus ad ima ruit magna de luce superbus,
Sic homo, cum tumuit, primus ad ima ruit.
5 Unius ob meritum cuncti perire minores,
Salvantur cuncti unius ob meritum.
Sola fuit mulier, patuit qua janua letho:
362 Et qua vita redit, sola fuit mulier.

- Frater iniquus erat justus qui perculit olim,
10 Damnator Christi frater iniquus erat.
Transitus ille monet, quid prima amisit origo,
Quid ventura parent, transitus ille monet.
Arca levatur aquis, homines ne perderet
[æquor,
Ne pereant homines, arca levatur aquis.
15 Sume, pater, populos pro nati vulnere cunctos
Cum tradis Christum, sume, pater, populos.

SCHOLIA.

Præter modo dicta confer proleg. num 46, ubi titulus ex Trithemio hic refertur *Exhortatorium ad fideles*, sive *Exhortatorius liber ad fideles*, et n. 162. Beda de Art. metr. non semel ex hac elegia exempla profert, laudato etiam Sedulii nomine. Quosdam versus ex ea desumit Osbernus, scriptor sæculi XI, in Vita S. Dunstani apud Bollandianos die 19 maii. Reg. 2 argumentum sic exponit: *Descriptis jam miraculis, hortatur poeta secum omnes cantare Christo, et gratias referre*. Urb. In quibus paracteriis carminibus auctor Sedulius descripta (forte post descripta) facta, atque dicta Salvatoris nostri Christi heroicis carminibus, convocat omnes fideles ad laudem omnipotentis Dei, ejusque Filii Domini nostri Jesu Christi. In ms. Almél. titulus est, *Hymnus Sedulii*. In editione Arnzenii Cælii Sedulii hymnus. 1. *Collatio veteris. et novi Testamenti per schema ἐναλλάξως alternis versibus repetitæ*. Hoc eodem artificio alii elegias composuerunt, ut in Veter. Analect. Mabillon. t. I, Theodulphus Aurelianensis, Paulus Diaconus Aquilejensis, Eugenius Toletanus, Petrus Damiani, Godfridus Vindocinensis, in Distichis moralibus mss., quæ pro libro XIV Martialis in codice membranaceo Collegii Romani inserta sunt.

1. Vat. 2. Ottob. 2, inverso ordine *Cantemus Domino, socii*. Taurinensis cod. *Cantemus, socii, Dominum*. Vide Proleg. num. 180. Reg. 5 et Ald., honores, quod exponit Nebrissensis laudes; reliqui, *cantemus honorem*.

2. Cappusotus, *Christo*; alii, *Christi*. In cod. Taurin. græce pro *Christi*, et videtur esse præsonet pro *personet*.

3. Vat. 2 de magna luce; alii, *magna de luce*. Sermo est de Luciferi casu.

4. Arniz. a pr. m., Alb., Meus, Vet. 1, Torn. 5, cum tumuit; alii, cum tumuit: quo spectant Ottob. 1, Rom., contumuit pro cum tumuit: et hæc est genuina lectio, cum sermo sit de superbia, quæ per tumorem solet explicari, ut jam dixi ad alios poetas Christia-

nos. Ita etiam scripsit Osbernus in Vita S. Dunstani.

5. Vet. 1, mendose, *perire minoris*; in Rom. priores emendatum est per *minores*, h. e., posterius Adami.

6. Osbernus, inverso ordine, fortasse ut hiatus, fugiat, *Cuncti salvantur*.

7. Alm., Reg. 3 et nonnulli editi, *quæ*; cæteri, *qua*; in Ottobon. 1 ambigue, *quæ*, vel *qua*. Eva intelligitur.

8. Almél., Reg. 2, 5, Vatt. 1, 2, Ott. 1, Ald., Cellarius, Meus, Ang., Alb., Osbernus, *ex qua*. Sic Reg. 3 et pro d. s., *Per quam*. Vet. 1, mendose, *Et qua*. Urb., Ott., 2. Rom., Goldatus in Manuali biblico *Et qua*, quod cum plerisque vulgatis prætulit Grunerus, quia præcessit *patuit qua sine ex*; hæc facile quidem et in *ex* mutari potuit. Deipara laudatur.

11. Meus, *quod prima*, et v. seq., *Quod ventura*, alii melius utrobique *quid*. Urb. *admisit*; retineo *amisit*.

12. Meus Reg., 5, Ald., *paret*, quæ est etiam conjectura Wopkenii, scilicet quid acquirit origo, sive gens, et stirps ventura. Alii *parent*: quod ita exponit glossa in Arniz., et in Reg. 2, ut priorem transitum intelligat de Enocho in cælum translato posteriorem de transitu Christi in cælum. Cellarius priorem transitum interpretabatur egressum Abelis et Caini in agrum. Wopkensius melius obitum Abelis. Sed mallet aliquid clarius.

13. Reg. 3, *homines ut perderet*; sensus postulatur *ne*.

14. Arca est Ecclesia per baptismum salva, vel etiam Christus sacramenti baptismi institutor.

15. Vatic. 1, *per nati vulnera*; cæteri, *pro nati vulnera*; Petrus Bermannus conjiciebat *funere pro vulnera*. In Rom. mendum puto *cunctos pro cuncto*. Pater hic est Abrahamus.

16. Vet. 1, Mon., Poelm., inverso ordine, *Cum Christum tradis*; nostri omnes mss. cum plerisque